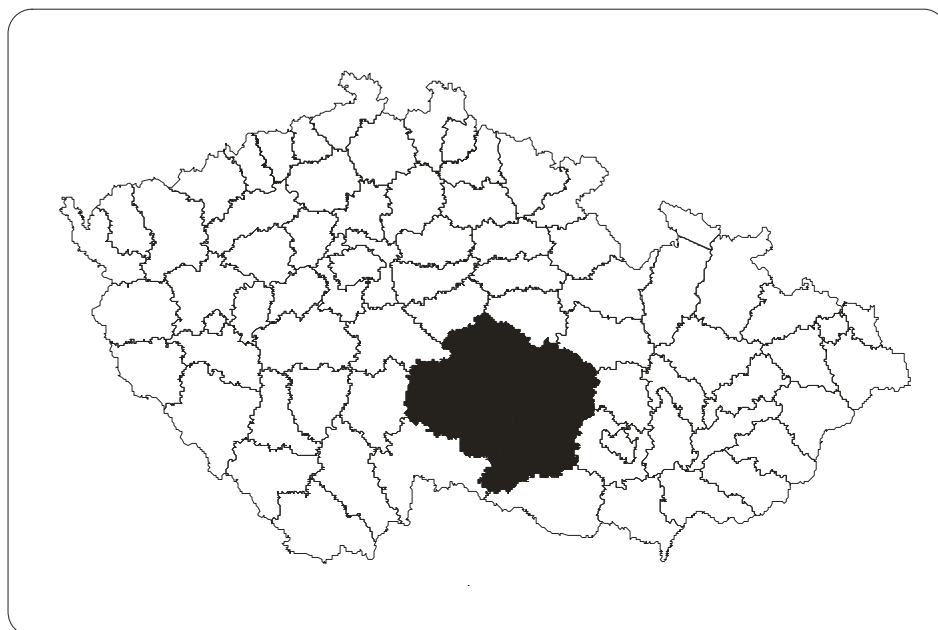

AKTUALIZACE PROGRAMU
ROZVOJE KRAJE VYSOČINA

**AKTUALIZACE PROFILU KRAJE
K 27. 1. 2004**

Zpracovatel: GaREP spol. s r. o.
Společnost pro regionální ekonomické poradenství
náměstí 28. října 3, 602 00 BRNO

SRPEN 2003

Úpravy provedl:
Odbor regionálního rozvoje,
Krajský úřad kraje Vysočina
(leden 2004)

GaREP - Společnost pro regionální ekonomické poradenství

Náměstí 28. října 3, 602 00 BRNO

tel.+ fax: 54521 1053, tel: 54524 2846, e-mail: garep@brn.inecnet.cz

---

Autorský kolektiv: PhDr. Iva Galvasová
RNDr. Petr Daněk, PhD.
Mgr. Tomáš Kučera
Mgr. Daniel Seidenglanz
Mgr. Marcela Chalúpková
Ing. Jarmila Janoušková
Doc. RNDr. Alois Hynek, CSc.
Doc. RNDr. Antonín Věžník, CSc.

OBSAH:

1. Geografická poloha kraje Vysočina v rámci České republiky	9
2. Obyvatelstvo a sídelní struktura	15
3. Bydlení a domácnosti	18
4. Přeshraniční spolupráce	19
4.1 Fond malých projektů Programu CBC Phare v České republice	19
4.2 CBC PHARE pro roky 2000-2003	20
5. Dopravní a technická infrastruktura	24
5.1 Doprava	24
5.2 Technická infrastruktura	39
5.3 Územně plánovací dokumentace	46
6. Hospodářství	50
6.1 Struktura hospodářství	50
6.2 Největší zaměstnavatelé v kraji Vysočina	62
6.3 Malé a střední podniky	64
6.4 Zahraniční kapitálová účast v podnicích	66
6.5 Vývojové trendy v podnikání	68
6.6 Zemědělství	69
6.7 Lesnictví	74
7. Trh práce a zaměstnanost	78
7.1 Struktura zaměstnanosti	78
7.2 Rozsah a struktura nezaměstnanosti	84
8. Sociální a kulturní infrastruktura	92
8.1 Školství	92
8.2 Zdravotnictví	98
8.3 Sociální zabezpečení a sociální služby	102
8.4 Péče o skupiny osob ohrožené sociálním vyloučením	106
8.5 Volnočasové aktivity a sport	109
8.6 Kultura a památková péče	110
9. Životní prostředí	114
9.1 Ovzduší	114
9.2 Voda	115
9.3 Odpady	116
9.4 Radonové riziko	117
9.5 Těžba nerostných surovin	117
9.6 Ochrana půdního fondu	118
9.7 Lesy a myslivost	118
9.8 Ochrana přírody a krajiny	119
9.9 Enviromentální výchova, vzdělávání a osvěta	123
10. Rekreace a cestovní ruch	124
PŘÍLOHY	133

1. PROFIL

1. Geografická poloha kraje Vysočina v rámci České republiky

Kraj Vysočina má v rámci ČR centrální polohu. Sousedí s krajem Jihočeským, Středočeským, Pardubickým a Jihomoravským. Pouze další dva kraje (Praha a Středočeský) ze 14 mají podobně jako kraj Vysočina vnitrozemskou polohu a jejich hranice se nedotýká státní hranice ČR. Rozlohou 6 924,6 km² je kraj Vysočina krajem nadprůměrné velikosti - pouze 4 kraje ČR mají větší plošnou velikost (tab. 1.1).

Celé území kraje přísluší k jedné z největších geomorfologických jednotek v ČR, zvané Českomoravská vrchovina. Ta je dále členěna do sedmi geomorfologických celků, a to na Křemešnickou vrchovinu, Hornosázavskou pahorkatinu, Železné hory, Hornosvrateckou vrchovinu, Křižanovskou vrchovinu, Javořickou vrchovinu a Jevišovickou pahorkatinu, přičemž území kraje spadá do všech vyjmenovaných celků. V reliéfu kraje Vysočina převažují plošiny, ploché hřbety, úvalovitá údolí, která přecházejí směrem k okrajům Českomoravské vrchoviny do údolí hluboce zaříznutých. K nejvýše ležícím oblastem kraje patří zejména Žďárské vrchy s řadou vrcholů přes 800 m n.m. (nejvyšší Devět skal 836 m n.m.) a Jihlavské vrchy v Javořické vrchovině (Javořice 837 m n.m.). Nejčlenitější území s největšími výškovými rozdíly leží při horní Svratce - tzv. Svratecká hornatina (Horní les u Víru 774 m n.m.) K dalším významným vrcholům patří například Křemešník 765 m n.m., Čeřínek 761 m n.m., Strážišť 744 m n.m., Špičák 734 m n.m., Mařenka 711 m n.m., Melechov 709 m n.m., či Vestec v Železných horách 668 m n.m.

Území kraje je pramennou oblastí významných českých a moravských řek, prochází jím hlavní evropské rozvodí mezi řekami Doubravou, Sázavou a Želivkou na jedné straně, Svratkou, Oslavou, Jihlavou, Rokytnou, a Moravskou Dyjí na straně druhé. Na řadě vodních toků byly zbudovány údolní vodní nádrže, některé jsou významnými zdroji pitné vody z celorepublikového hlediska. Jde především o vodní nádrž Švihov na Želivce (leží z větší části ve Středočeském kraji), zásobující Prahu, a Vír na Svratce, ze které je dodávána pitná voda do brněnské aglomerace. Na řece Jihlavě byla zbudována vodní nádrž Dalešice s nejvyšší hrází v ČR (asi 100m). Kraj Vysočina oplývá rovněž vlekým počtem rybníků. Největší z nich leží v okolí Žďáru nad Sázavou (Velké Dářko a další).

Českomoravskou vrchovinu budují přeměněné horniny s malým obsahem živin, převahou SiO₂, což je činí kyselými - proto jsou na nich většinou hnědé kyselé, čili živinami nenasycené půdy. Zbytek hornin tvoří hlubinné vyvřeliny - většinou žuly a jim podobné horniny (syenity, diority, granodiority v centrálních masívech - jihlavském, třebečském, železnohorském), které mají rovněž kyselý chemismus a nízkou úživnost. Existují však i významné místní odchylky: živinami bohaté hadce, amfibolity, krystalické vápence (mramory) a také živinami bohaté hlubinné vyvřeliny v masívech ranském a borském. Svým charakterem je výjimečný výběžek České křídové tabule, která pískovci a opukami na okraji Železných hor vybíhá až k Velkému Dářku, kde jsou proslulá rašeliniště.

Z hlediska fyzickogeografické regionalizace lze v kraji Vysočina rozlišit pět základních výškových stupňů. Za hlavní kritéria byly vybrány tyto charakteristiky: půdní pokryv, specifický odtok, klima a potenciální rekonstruovaná vegetace.

- První stupeň Vysočiny je vyvinut v moravské části kraje v povodí Dyje a označujeme jej **Dyjsko-oslavský**. Má teplé až mírně teplé podnebí počet dní se sněhovou pokrývkou dosahuje 40-50 (50-60), zasahuje sem potenciální vegetační stupeň dubový a bukovo-dubový, specifický odtok v litrech za sekundu z 1 km² dosahuje hodnot 1 - 2 litry. Zasahují sem černozemě a hnědozemě, jsou zde i oglejené půdy a plavozemě, méně pak hnědé půdy. V reliéfu dominují plošiny oddělené hluboce zaříznutými údolními řek.
- Druhý stupeň Vysočiny označujeme **Jemnicko-bítešský**, který se dělí do kotlin Jemnické, Jaroměřicko-třebečské a Velkomeziříčské, jež jsou odděleny hřbety. Klima je mírně teplé s 50-80 dny se sněhovou pokrývkou. Potenciálními vegetačními stupni jsou bukovo-dubový, dubovo-bukový a dubovo-jehličnatý. Specifický odtok dosahuje hodnot 2 - 4 l . s⁻¹. km⁻², v půdním pokryvu je méně hnědozemí, ale více plavozemí a oglejených půd, přibývá půd hnědých. Reliéf zahrnuje jednak kotliny, jednak hřbety.
- Třetí stupeň Vysočiny je zastoupen spíše na české straně kraje Vysočina: počítáme sem **Horní Sázavu s Doubravou / Chrudímkou a Střední Želivku**. Klima je zde mírně teplé s 60-80 , místy až se 100 dny se sněhovou pokrývkou, specifický odtok dosahuje hodnot na Střední Želivce 4 - 6 l . s⁻¹.km⁻² , na Horní Sázavě / Doubravě / Chrudimce 5 - 10 l.s⁻¹.km⁻². Potenciální vegetací jsou stupně dubovo-

bukový a dubovo-jehličnatý, v půdním pokryvu dominují hnědé půdy s půdami oglejenými. Převládají hřbety a údolí.

- Čtvrtý stupeň má své zastoupení na straně české jako **Křemešnický (Melechovský)** a na straně moravské jakožto **Brtnicko-arnolecký**. Klima je mírně teplé až chladné se 60 - 100 (místy i 120) dny se sněhovou pokrývkou, specifický odtok dosahuje hodnot 5 -8 (Křemešnický) a 4 - 6 l. s⁻¹.km⁻² v Brtnicko-arnoleckém. Potenciálním vegetačním stupněm je dubovo-jehličnatý až jedlovo-bukový, v půdním pokryvu převládají hnědé půdy nenasyčené neboli kyselé s půdami oglejenými. Reliéf zahrnuje hřbety, plošiny i úvalovité sníženiny.
- Pátým a nejvyšším stupněm Vysočiny jsou dvě klenby - **Žďárské vrchy** a **Jihlavské vrchy**. Mají chladné podnebí se 100 - 120 dny se sněhovou pokrývkou, specifický odtok v Jihlavských vrších dosahuje jen 6 - 8 l.s⁻¹.km⁻², ve Žďárských vrších je to však 6 - 14 l.s⁻¹.km⁻². Potenciálním vegetačním stupněm je jedlovo-bukový, půdní pokryv je zcela odlišný od ostatních: nejen, že jsou zde hnědé půdy kyselé, ale i jejich přechody do podzolů, rašelinných půd, glejů se semigleji a pseudogleji. Reliéf tvoří poměrně vysoké hřbety se sedly, kopci, hlubokými údolními a úvalovitými sníženinami

Navzdory poměrně velké rozloze se kraj Vysočina dostává z hlediska počtu obyvatel do dolní poloviny pomyslného žebříčku (viz tab. 1.2) - pouze tři kraje jsou počtem obyvatel menší než kraj Vysočina. Nesoulad těchto dvou základních charakteristik je důsledkem vlivu přírodních podmínek a historického vývoje území, během něhož bylo území kraje zalidněno na poměry České republiky i střední Evropy poměrně řídko. Hustotou zalidnění 75,3 obyvatel na 1 km² zůstává kraj pod průměrem ČR a spolu s krajem Plzeňským a Jihočeským patří mezi tři nejméně zalidněné regiony ČR.

Území kraje Vysočina bylo k 1. 1. 2003 rozděleno celkem na 729 samosprávných obcí. Pouze ve Středočeském kraji bylo více obcí, všechny ostatní kraje ČR měly počet obcí menší. To svědčí o značné administrativní roztříštěnosti území kraje. Tu je možné vyjádřit průměrným počtem obyvatel připadajících na 1 obec - hodnota 711 obyvatel jako průměrná velikost obce kraje Vysočina byla ve všech zbývajících krajích překonána. Celkem 33 obcí mělo na konci roku 2002 statut města. Také počet měst je v rámci ČR vzhledem k velikosti kraje mírně podprůměrný a podprůměrný je i podíl obyvatel žijících ve městech (hodnota 56,8% je nejnižší po Středočeském kraji).

Při reformě územní veřejné správy byla k 1. 1. 2003 ukončena činnost okresních úřadů a jejich působnost přenesena z části na krajský úřad a z části na nově zřízené obce s rozšířenou působností. V kraji Vysočina bylo vymezeno celkem 15 správních obvodů těchto obcí s rozšířenou působností. Jejich základní charakteristika je uvedena v tab. 1.5. Kraj se tak od 1. 1. 2003 administrativně člení na 15 správních obvodů obcí s rozšířenou působností, 26 obvodů pověřených obecních úřadů a 729 obcí. Okresy zůstaly zachovány pouze jako statistická územní jednotka. Výkonu samosprávy se reforma přímo nedotkla.

Polohu území je nutné hodnotit na několika řádovostních úrovních. Poloha kraje Vysočina na makroregionální úrovni (v rámci střední Evropy, resp. Evropy) je poměrně exponovaná. Území kraje je součástí hlavní středoevropské urbanizované osy (Berlín - Praha - Vídeň/Bratislava - Budapešť), která je v širším kontextu součástí hlavní komunikační spojnice severní Evropy a Skandinávie s jihovýchodní Evropou a západní Asií. Exponovanost polohy je zvláště průběhem komunikací evropského významu, především dálnicí D1 (v síti evropských silnic označení E 50 a E 65), železnicí (Berlín -) Praha - Havlíčkův brod - Břeclav (- Vídeň/Bratislava) a silnicí I/38 (Jihlava - Znojmo - Vídeň (v síti evropských silnic označení E 59)). Vrch Melechov na území okresu Havlíčkův Brod je v některých pramenech označován za geografický střed Evropy.

Hodnota polohy kraje na mezoregionální úrovni (vzhledem k hlavním koncentracím obyvatelstva, výroby a služeb v rámci státu) je však v kontrastu k výhodné makropoloze jen průměrná až podprůměrná. Území kraje je poměrně vzdálené od všech jedenácti hlavních sídelních aglomerací ČR. Nejbližší z nich je brněnská, která zvyšuje exponovanost východní části regionu. Zdrojem exponovanosti na mezoúrovni tak jsou zejména hlavní dopravní osy, vedle zmíněných také další prvořadě spojnice aglomerací ČR. Je to především železnice Brno - Třebíč - Jihlava - Veselí nad Lužnicí - České Budějovice, silnice I/23 Brno - Třebíč - Telč - České Budějovice, silnice I/38 Jihlava - Havlíčkův Brod - Kolín aj. Většina komunikací nadregionálního významu sleduje směr severozápad - jihovýchod, resp. západ - východ, což odpovídá směru zmíněné evropské urbanizované osy, zatímco významné komunikace v kolmém směru v území chybějí. Výhodou mezopolohy je také centrální poloha v rámci ČR (na území kraje leží populační střed ČR).

Na mikroregionální úrovni jde již o hodnocení diferencovaného stupně exponovanosti jednotlivých částí regionu (kraje). Zdroji exponovanosti jsou jednak významné komunikace, jednak významná centra uvnitř území - především krajské město, okresní města a další střediska regionálního významu. Dominantním centrem území je Jihlava, která je s 50,2 tis. obyvatel (2003) centrem republikového významu. Význam města je však v současnosti dán více než jeho populační velikostí (obytná funkce) jeho funkcí výrobní a obslužnou. Syntetickou charakteristikou, zohledňující význam všech tří funkcí střediska, je komplexní funkční velikost (KfV). Je vypočtena jako průměrný podíl města na počtu obyvatel, počtu pracovních příležitostí a počtu pracovních příležitostí v nevýrobních odvětvích v ČR. Údaje pro 21 největších středisek regionu s hodnotou KfV nad 4,0 k datu sčítání lidu z roku 1991 (údaje vztažené k výsledkům sčítání lidu z roku 2001 dosud – červen 2003 - nejsou k dispozici) jsou v pořadí podle jejich funkční velikosti (bez ohledu na okresní příslušnost) vyjádřeny v tabulce č. 1.6.

Tab. 1.1: Pozice kraje Vysočina v ČR z hlediska rozlohy

Pořadí	Kraj	Rozloha v ha
1	Středočeský	1 101 431
2	Jihočeský	1 005 583
3	Plzeňský	756 052
4	Jihomoravský	706 634
5	Vysočina	692 462
6	Moravskoslezský	555 458
7	Ústecký	533 522
8	Olomoucký	513 890
9	Královéhradecký	475 804
10	Pardubický	451 847
11	Zlínský	396 473
12	Karlovarský	331 428
13	Liberecký	316 314
14	Praha	49 640

Tab. 1.2: Pozice kraje Vysočina v ČR z hlediska počtu obyvatel

Pořadí	Kraj	Počet obyvatel k 31. 3. 2003
1	Moravskoslezský	1 261 841
2	Praha	1 162 179
3	Středočeský	1 129 901
4	Jihomoravský	1 122 082
5	Ústecký	819 961
6	Olomoucký	636 528
7	Jihočeský	624 889
8	Zlínský	592 761
9	Plzeňský	549 181
10	Královéhradecký	548 251
11	Vysočina	517 660
12	Pardubický	507 052
13	Liberecký	427 284
14	Karlovarský	304 067

Tab. 1.3: Pozice kraje Vysočina v ČR z hlediska hustoty zalidnění (2003)

Pořadí	Kraj	Počet obyvatel na 1 km ²
1	Praha	2341,2
2	Moravskoslezský	227,2
3	Jihomoravský	158,8
4	Ústecký	153,7
5	Zlínský	149,5
6	Liberecký	135,1
7	Olomoucký	123,9
8	Královéhradecký	115,2
9	Pardubický	112,2
10	Středočeský	102,6
11	Karlovarský	91,7
12	Vysočina	74,8
13	Plzeňský	72,6
14	Jihočeský	62,1

Tab. 1.4: Pozice kraje Vysočina v ČR z hlediska průměrné velikosti obcí (2002)

Pořadí	Kraj	Počet obyvatel na 1 obec
1	Praha	1 158 800
2	Moravskoslezský	4 187
3	Ústecký	2 315
4	Karlovarský	2 301
5	Liberecký	1 979
6	Zlínský	1 952
7	Jihomoravský	1 735
8	Olomoucký	1 618
9	Královéhradecký	1 225
10	Pardubický	1 119
11	Plzeňský	1 086
12	Jihočeský	1 003
13	Středočeský	981
14	Vysočina	711

Pramen: Výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2001, ČSÚ Praha, 2002

Tab. 1.5: Základní charakteristika správních obvodů obcí s rozšířenou působností (stav k 1.1.2003, počet obyvatel k 1.1.2002)

Správní obvod	Rozloha (km ²)	Počet obyvatel	Počet obcí	Počet měst	Hustota zalidnění (ob./km ²)
Bystřice n. Pernštejnem	396,17	24 424	46	1	61,7
Havlíčkův Brod	631,87	51 403	56	4	81,4
Humpolec	227,93	16 840	25	1	73,9
Chotěboř	329,02	22 347	31	2	67,9
Jihlava	921,77	96 325	79	4	104,5
Moravské Budějovice	413,98	24 411	47	2	59,0
Náměšť nad Oslavou	221,05	14 121	28	1	63,9
Nové Město na Moravě	292,85	19 464	30	1	66,5
Pacov	234,56	10 258	24	1	43,7
Pelhřimov	827,39	45 586	71	6	55,1
Světlá nad Sázavou	290,21	20 770	32	2	71,6
Telč	291,36	13 779	45	1	47,3
Třebíč	837,69	76 467	93	3	91,3
Velké Meziříčí	545,17	38 203	74	2	70,1
Žďár nad Sázavou	464,37	43 917	48	2	94,6
Kraj Vysočina	6 925,39	518 315	729	33	74,8

Pramen: ČSÚ: Malý lexikon obcí ČR

Tab. 1.6: Funkční velikost středisek kraje Vysočina (1991)

Středisko	Obytná funkce	Pracovní funkce	Obslužná funkce	KFV
Jihlava	51,9	64,0	65,0	60,2
Třebíč	38,4	44,1	46,5	43,0
Havlíčkův Brod	25,0	34,1	37,8	32,3
Žďár nad Sázavou	26,4	31,9	25,7	28,0
Pelhřimov	19,2	23,2	22,8	21,7
Velké Meziříčí	14,5	16,1	10,5	13,7
Nové Město na M.	11,7	10,7	11,1	11,1
Humpolec	10,9	12,0	9,7	10,8
Mor. Budějovice	9,2	10,6	9,1	9,7
Chotěboř	9,2	10,8	7,4	9,1
Bystřice n. P.	9,9	7,5	6,6	8,0
Světlá nad Sázavou	7,5	8,0	4,6	6,7
Telč	7,0	7,0	5,8	6,6
Ledeč nad Sázavou	6,3	7,5	5,6	6,5
Třešť	6,2	6,7	5,8	6,2
Náměšť n. O.	6,0	6,2	6,3	6,2
Pacov	5,4	5,8	3,9	5,0
Velká Bíteš	5,3	5,9	3,5	4,9
Jemnice	5,6	5,0	3,7	4,8
Kamenice nad Lipou	4,5	4,6	4,1	4,4
Polná	4,9	4,5	3,0	4,2

Poznámka: obytná funkce vyjádřena podílem trvale bydlícího obyvatelstva na ČR, pracovní funkce podílem obsazených pracovních příležitostí na ČR, obslužná podílem obsazených pracovních příležitostí mimo zemědělství, lesnictví, průmysl, stavebnictví, dopravu a spoje. KFV je průměrem všech tří funkcí. Podíly jsou vyjádřeny v setinách %. Údaje vycházejí ze sčítání lidu v roce 1991.

Pramen: Hampl, M. et al. (1996): Geografická organizace společnosti a transformační procesy v České republice. Přírodovědecká fakulta UK, Praha

Kombinací obou zdrojů exponovanosti (regionální střediska a dopravní trasy) je možné vyčlenit v rámci kraje hlavní urbanizované zóny. Podle postavení středisek v regionální hierarchii ČR a významu komunikací byly tyto zóny rozděleny do dvou stupňů. Urbanizované zóny 1. stupně zahrnují nejvýznamnější koncentrace obyvatelstva a ekonomických aktivit a komunikace nadstátního a státního významu, urbanizované zóny 2. stupně jsou

regionálně významnými spojnicemi zón prvního stupně, napojují na ně zbývající regionální střediska a představují napojení kraje na významná centra v sousedních regionech.

Urbanizované zóny regionálního významu 1. stupně:

Jihlava - Štoky - Havlíčkův Brod

centrální urbanizovaná zóna kraje zahrnuje krajské město v širším vymezení (včetně aglomerovaných sídel), třetí funkčně největší město Havlíčkův Brod, nejvýznamnější železniční uzel i nejvýznamnější křižovatku dálnice a silnice I. třídy v regionu (křižovatka silnic evropské sítě).

Jihlava - Brtnice/Luka nad Jihlavou - Okříšky - Třebíč - Náměšť nad Oslavou (- Brno)

zóna navazuje na urbanizovanou zónu brněnské aglomerace (Brno - Rosice - Zastávka), zahrnuje druhou nejvýznamnější koncentraci obyvatel, výroby i služeb v kraji (Třebíč) a další významné centrum (Náměšť nad Oslavou).

Jihlava - Měřín - Velké Meziříčí - Velká Bíteš (- Brno)

osou zóny je dálniční komunikace, která je v současnosti nejvýznamnější komunikací celého regionu. Současně zahrnuje Velké Meziříčí, které je šestou největší koncentrací obyvatelstva a výroby v kraji, a další významné centrum (Velká Bíteš)

Pelhřimov - Humpolec - Havlíčkův Brod - Příbyslav - Žďár nad Sázavou - Nové Město na Moravě - Bystřice nad Pernštejnem

uzlem zóny je Havlíčkův Brod, kde se protíná s centrální zónou; její východní větev zahrnuje čtvrté nejvýznamnější středisko kraje z hlediska počtu obyvatel a dále je totožná s hlavní urbanizovanou osou okresu Žďár nad Sázavou (Nové Město na Moravě, Bystřice nad Pernštejnem); západní větev zóny zahrnuje Pelhřimov jako páté nejvýznamnější středisko kraje a dále Humpolec, který je z hlediska své pracovní funkce sedmým a hlediska populační a obslužné funkce osmým centrem regionu a má současně významnou křižovatku dálnice se silnicí I. třídy

Urbanizované zóny regionálního významu 2. stupně:

Jihlava - Kostelec u Jihlavy - Batelov - Horní Cerekev - Počátky - Žirovnice (- Jindřichův Hradec)

sleduje osu železnice nadregionálního významu, současně zahrnuje řadu subregionálních středisek

Jihlava - Kostelec u Jihlavy - Třešť - Telč (- Dačice)

osa regionálně významné železnice, zahrnuje druhé a třetí nejvýznamnější středisko jihlavského okresu

Jihlava - Moravské Budějovice (- Znojmo)

osa silnice evropského významu, navazuje na centrální zónu kraje v jižním směru; zahrnuje deváté nejvýznamnější středisko (v pořadí podle KfV) v kraji (Moravské Budějovice) a řadu subregionálních středisek (Stonařov, Předín, Želetava aj.)

Třebíč - Předín - Telč (- Jindřichův Hradec)

zóna v ose silnice I/23 je součástí silničního spojení brněnské a českobudějovické aglomerace, avšak v jejím nejméně exponovaném úseku

Ždírec nad Doubravou - Žďár nad Sázavou - Velké Meziříčí - Třebíč - Jaroměřice nad Rokytnou - Moravské Budějovice - Jemnice

zahrnuje druhé, čtvrté, šesté a deváté nejvýznamnější středisko kraje, je druhou nejvýznamnější osou severojižního směru (po silnici I/38); je spojnicí tří západo-východních zón 1. stupně. Vedle čtyř mikroregionálních středisek zahrnuje řadu subregionálních středisek, např. Ždírec nad Doubravou, Krucemburk, Škrdlovice, Ostrov nad Oslavou, Radostín nad Oslavou, Křižanov, Jaroměřice nad Rokytnou, Jemnice

Bystřice nad Pernštejnem - Nedvědice (- Tišnov - Brno)

navazuje na urbanizovanou zónu 1. stupně Pelhřimov - Bystřice nad Pernštejnem; z hlediska kraje v okrajové pozici, ale významné spojení východní části kraje s brněnskou aglomerací; vedle železnice a silnice je její součástí i přivaděč vody pro brněnskou aglomeraci

Havlíčkův Brod - Chotěboř - Ždírec nad Doubravou (-Hlinsko)

zahrnuje Chotěboř jako desáté mikroregionální středisko kraje podle funkční velikosti; je součástí železničního i silničního spojení centrální zóny kraje s hradecko-pardubickou aglomerací

Havlíčkův Brod - Habry - Golčův Jeníkov (- Čáslav)

pokračování centrální zóny v severním směru, osa silnice I/38

Havlíčkův Brod - Světlá nad Sázavou - Ledec nad Sázavou

napojení třetího a čtvrtého nejvýznamnějšího centra okresu Havlíčkův Brod na centrální zónu, zahrnuje železniční uzel na nejvýznamnější železniční trati kraje

Jihlava - Polná - Žďár nad Sázavou

přímé spojení krajského města se čtvrtým největším střediskem, zahrnuje Polnou

Jihlava - Vyskytná - Pelhřimov - Pacov - Obrataň (- Tábor)

spojení krajského města s Pelhřimovem a dále s druhým největším centrem Jihočeského kraje, zahrnuje Pacov jako jednu z 15 obcí s rozšířenou působností

Pelhřimov - Kamenice nad Lipou (- Jindřichův Hradec)

osa silnice I/34, pokračování urbanizované zóny 1. stupně Pelhřimov – Havl. Brod - Bystřice nad Pernštejnem, je součástí silničního spojení hradecko-pardubické a českobudějovické aglomerace.

2. Obyvatelstvo a sídelní struktura

Kraj Vysočina s 517,7 tis. obyvateli (31. 3. 2003) se řadí k méně lidnatým krajům České republiky (4. populačně nejmenší po Karlovarském, Libereckém a Pardubickém kraji), na obyvatelstvu ČR se podílí 5,07%. Zatímco obyvatelstvo tvoří asi dvacetinu populace ČR, rozloha kraje je podstatně větší (1/12 území ČR). Z toho plyne velmi nízká hustota zalidnění, na 1 km² připadá 75 obyvatel (v ČR 129 obyvatel). Ukazatel hustoty zalidnění na Vysočině odpovídá převážně vrchovinnému charakteru území kraje.

Sídelní struktura kraje je velmi rozdrobená, tvoří ji velký počet populačně malých sídel. Na jedno sídlo (část obce), kterých je v území 1 444, připadá průměrně pouze 358 obyvatel, tedy jen o málo více než je polovina republikového průměru (v ČR je to 680 obyvatel). Sídla jsou integrována do 729 obcí. Průměrná populační velikost obce v kraji je 711 obyvatel, tedy méně než polovina průměrné hodnoty ČR (1 645 obyvatel). V kraji jsou daleko nejčetněji zastoupeny obce s počtem obyvatel menším než 500. Jde o téměř čtyři pětiny všech obcí kraje (573 obcí). V ČR tvoří malé obce do 500 obyvatel pouze tři pětiny všech obcí. V kraji Vysočina v těchto obcích bydlí 21,0% obyvatel kraje, v celé ČR je to podstatně méně (8,5%). Na druhé straně v ČR bydlí ve městech s více než 10 tis. obyvateli 54,1% obyvatel, zatímco v kraji Vysočina jenom 36,2%. Tento více než třetinový podíl obyvatelstva bydlí v osmi největších městech kraje, která přesahují uvedenou hranici. Mimo okresních měst se jedná o Velké Meziříčí, Humpolec a Nové Město na Moravě. Statut města má však v současnosti ještě dalších 25 obcí. Ve všech městech kraje bydlí 57,9% populace, což je na české poměry dosti málo (v ČR 70,8%).

Z historického pohledu bydlelo na území kraje více obyvatel nejen před druhou, ale také před 1. světovou válkou. Největší počet obyvatel na území kraje Vysočina byl registrován při sčítání v roce 1910, kdy zde žilo téměř 546 tis. osob. Výrazné populační ztráty byly zaznamenány v průběhu první světové války (vysoká úmrtnost) a po skončení druhé světové války (odsun a dosídlování). Současný stav se vzhledem k tendenci mírného populačního poklesu v posledních letech začíná přibližovat počtu obyvatel, který byl zaznamenán při prvním moderním sčítání lidu na našem území v roce 1869. Vývoj počtu obyvatel byl však výrazně územně diferencován. Zatímco v období moderní populační statistiky (1869 – 2001) nejvýznamněji vzrostl (o 30%) počet obyvatel v okrese Třebíč (tempo růstu v tomto okrese se blíží populačnímu růstu celé ČR), tak v okrese Pelhřimov počet obyvatel v roce 2001 klesl na méně než tři čtvrtiny stavu v roce 1869. Také v okrese Havlíčkův Brod je současný počet obyvatel nižší než před 130 lety. V období po 2. světové válce se nejdynamičtějším populačním růstem vyznačoval okres Žďár nad Sázavou. V posledních letech počet obyvatel pozvolna klesá ve všech okresech.

Období od poloviny 19. století do dnešních dnů, tedy období, za které existují spolehlivé údaje o počtu obyvatel, se vyznačuje podstatným nárůstem počtu obyvatel bydlících ve městech. V roce 1850 bydlelo v současných městech kraje pouze 110 tis. osob (nyní 299,5 tis.). Daleko největším městem byla Jihlava s více než 20 tis. obyvateli (dnes 50,2 tis.). V sídelním systému Vysočiny nejvýrazněji vzrostla role Žďáru nad Sázavou, a to zejména v souvislosti s poválečnou výstavbou Žďárských strojíren. Nyní je Žďár nad Sázavou 4. největším městem kraje po Jihlavě, Třebíči a Havlíčkově Brodu. Na významu naopak nejvíce ztratilo město Polná. V polovině 19. století měla Polná 5,2 tis. obyvatel a byla 4. největším městem kraje. V současnosti bydlí v Polné 4,9 tis. obyvatel, a to ji řadí až na 18. místo v souboru měst kraje Vysočina. V období 1850-2001 se snížil počet obyvatel také ve městech Počátky, Golčův Jeníkov, Černovice, Horní Cerekev, Brtnice a zejména v Habrech. Nejmladšími městy (od roku 1999 a 2000) jsou Svratka, Žďárec nad Doubravou, Brtnice a Horní Cerekev.

Kraj Vysočina se v minulosti dlouhodobě vyznačoval vysokým přirozeným přírůstkem obyvatelstva. Ten v období po 2. světové válce bohatě nahrazoval úbytek obyvatelstva způsobený stěhováním, takže mezi prvním poválečným sčítáním v roce 1950 a rokem 1991 počet obyvatel v kraji Vysočina vzrostl téměř o 60 tisíc. Současný nepříznivý demografický vývoj v České republice se promítl i do území kraje, a tak v roce 1995 kraj Vysočina poprvé zaznamenal ztrátu obyvatelstva způsobenou přirozenou měnou. V letech 1996 – 2002 činil v kraji přirozený úbytek obyvatelstva (rozdíl počtu živě narozených a zemřelých) více než 3 900 osob, tedy cca 550 ročně (v roce 2002 to bylo -463 osob). V relativním vyjádření je to však méně než úhrnu za ČR: přirozený úbytek obyvatelstva v kraji Vysočina činil v uvedeném období průměrně ročně -1,1‰, zatímco v celé ČR -1,8‰.

Na poněkud příznivější (i když záporné) bilanci přirozené měny v kraji se podílí přibližně stejným dílem jak úmrtnost, tak porodnost. Hrubá míra porodnosti byla v kraji dlouhodobě nadprůměrná (ještě v roce 1998 o 0,6‰ vyšší než v ČR), od roku 2001 se však její úroveň v ČR a v kraji vyrovnaly. Dlouhodobě nadprůměrná úroveň porodnosti se udržuje v okrese Žďár nad Sázavou (v roce 2002 9,8‰), který patří k regionům s nejvyšší porodností v ČR. Také úmrtnostní poměry jsou v kraji relativně příznivé, avšak podobně jako v případě

porodnosti dochází k pozvolnému zhoršování relativní pozice kraje. Hrubá míra úmrtnosti (počet zemřelých na 1 000 obyvatel středního stavu) byla v kraji v uplynulých pěti letech o cca 0,3 až 0,5^{0/00} nižší než celorepublikový průměr. Pod hranicí 10^{0/00} je dlouhodobě hrubá míra úmrtnosti díky příznivé věkové struktuře v okrese Žďár nad Sázavou. Výrazně nadprůměrná je naopak dlouhodobě v okrese Pelhřimov (v důsledku nepříznivé věkové struktury), kde v roce 2002 dosáhla hodnoty 11,6‰. Tento okres se vyznačuje největším přirozeným úbytkem obyvatelstva na Českomoravské vrchovině (-2,7‰ v roce 2002). Oproti tomu je Žďár nad Sázavou jediným okresem kraje Vysočina a jedním z mála v ČR, který v uplynulých letech vykazuje kladnou bilanci přirozené měny. Struktura zemřelých podle příčin smrti se nijak významně neodlišuje od republikového průměru (poněkud nižší úmrtnost na novotvary a nemoci dýchací soustavy, vyšší úmrtnost na nemoci oběhové soustavy).

Kojenecká úmrtnost je v kraji blízká republikovému průměru, přičemž jde o hodnoty srovnatelné s vyspělými evropskými zeměmi. Oscilace hodnot kvocientu kojenecké úmrtnosti v jednotlivých okresech jsou do značné míry náhodné (nízký absolutní počet případů). V okrese Pelhřimov, který se v minulosti vyznačoval značně nadprůměrnou kojeneckou úmrtností, byla v roce 2002 kojenecká úmrtnost pod průměrem kraje i ČR.

Syntetickým ukazatelem úmrtnostních poměrů je naděje na dožití při narození (střední délka života). Je podmíněna řadou faktorů, mezi které patří způsob života, zdravotní, hygienické a stravovací návyky obyvatel, sociální struktura obyvatelstva, kvalita a dostupnost zdravotnické péče i kvalita životního prostředí. Kraj Vysočina je v ČR regionem s nejvyšší nadějí na dožití mužů i žen. Naděje na dožití je cca 1 rok vyšší než v populaci ČR. V 90. letech přitom došlo k významnému zvýšení naděje na dožití, její nárůst byl však na Vysočině poněkud nižší než v populaci ČR, což vedlo ke snížení rozdílu mezi těmito populacemi. Nejvyšší naděje na dožití mužů je v okresech Žďár nad Sázavou a Třebíč, nejvyšší naděje na dožití žen v okresech Jihlava a Třebíč. Přes dobrou pozici kraje a rychlé prodlužování naděje na dožití v posledních letech zůstává však její hodnota nižší než v demograficky vyspělých evropských státech.

Území kraje Vysočina však bylo v minulosti známé také dlouhodobě pasivním migračním saldem obyvatelstva. V období od roku 1960 bylo malé kladné migrační saldo vykázáno za pětileté období pouze jednou v okrese Žďár nad Sázavou (v letech 1966-70) a jednou v okrese Pelhřimov (v letech 1966-70). Extrémně vysoké kladné migrační saldo měl v období 1981-85 okres Třebíč v souvislosti s intenzivní bytovou výstavbou provázející stavbu jaderné elektrárny v Dukovanech. V 90. letech došlo k celkovému snížení intenzity migrace a současně se migrační bilance kraje stala vyrovnanou. V letech 2001 a 2002 však již bylo migrační saldo kraje opět mírně záporné. Na úrovni jednotlivých okresů podléhá migrační saldo značným meziročním změnám, dlouhodobě záporné je však v okrese Žďár nad Sázavou. V průběhu 90. let došlo také k významné změně směru migrace mezi městy a venkovem: po desetiletích převahy migrace z venkova do měst došlo k zásadnímu obratu. Města jako celek, zejména střední a větší města, v současnosti obyvatelstvo migračně ztrácejí, zatímco venkovské obce (jako celek) mají kladné migrační saldo, avšak při velkých regionálních rozdílech. Specifickým fenoménem je migrační atraktivita obcí v zázemí větších měst (suburbanizace), která se však na Vysočině dosud projevila jen v okolí Jihlavy.

Ve městech kraje Vysočina jako celku lze pozorovat obdobné tendence jako ve městech ostatních krajů ČR. V posledních letech ztrácejí obyvatelstvo jak migrací, tak přirozenou měnou, přičemž migrační ztráta je pro jejich populační vývoj rozhodující. Kladné saldo migrace měla města kraje (jako celek) až do roku 1997 a nárůst počtu obyvatel přirozenou měnou byl registrován až do konce roku 1998. Z 33 měst v kraji zaznamenalo v roce 2002 přírůstek obyvatel 13 měst, celkově se počet obyvatel měst snížil o 458 osob. Kladné saldo migrace mají častěji malá města než města větší. Největší záporné saldo migrace má krajské město, které často ztrácí obyvatele právě ve prospěch okolních obcí v suburbánní zóně.

Intenzita rozvodovosti je v kraji významně nižší než v jiných regionech ČR. Je to jeden z indikátorů sociální stability obyvatelstva a nižšího stupně výskytu sociálně patologických jevů. V evropském kontextu však patří stupeň rozvodovosti spíše k vysokým. V roce 2002 připadlo na 100 sňatků 45,6 rozvodů (v ČR 60,2). Dlouhodobě podprůměrný je index rozvodovosti v okresech Žďár nad Sázavou a Pelhřimov. Intenzita sňatečnosti v kraji odpovídá průměru za Českou republiku. Poměrně příznivý je ve srovnání s průměrem ČR také index potratovosti. Nižší výskyt sociopatologických jevů v kraji (i dalších demografických ukazatelů) souvisí s nadprůměrně vysokou religiozitou obyvatel kraje (v roce 2001 se k některému náboženskému vyznání přihlásilo 46,4% obyvatel kraje, v ČR jen 32,1%). Populace okresu Žďár nad Sázavou s nadpoloviční většinou věřících obyvatel (57%) patří v souboru okresů ČR k vůbec nejvíce religiozním.

Kraj Vysočina má ve srovnání s ČR poměrně dobrou věkovou strukturu obyvatelstva. Do roku 1998 převažoval počet dětí v předproduktivním věku (do 15 let) nad počtem obyvatel v poproduktivním věku (60 a více let). Při sčítání v roce 2001 však již bylo obyvatel v poproduktivním věku o 7% více než dětí do 15 let. Průměrný věk byl

na konci roku 2001 38,4 let, tedy o 0,6 roku méně než v populaci ČR. Příznivá věková struktura je především v okrese Žďár nad Sázavou, naopak poměrně nepříznivá – a to i ve srovnání s populací ČR – v okrese Pelhřimov. Rozdílná věková struktura ovlivňuje také další demografické procesy. Od 90. let dochází k výraznému a rychlému zhoršování věkové struktury obyvatelstva (proces stárnutí obyvatelstva). Při sčítání v roce 1991 tvořily děti do 15 let 22,2% obyvatel kraje, v roce 2001 to bylo již jen 17,3%. Zatímco dosud byly projevy procesu stárnutí populace tlumeny vysokým podílem obyvatel v produktivním věku, se vstupem silných poválečných ročníků do poproduktivního věku začíná docházet k jeho urychlení. V důsledku vyšší naděje na dožití je přitom podíl obyvatel v poproduktivním věku na Vysočině stejný jako v populaci ČR.

Stupeň formální vzdělanosti obyvatelstva je na Vysočině podprůměrný. Úzce to souvisí s nízkým stupněm urbanizace, neboť v ČR jsou obyvatelé s vyšším stupněm vzdělání výrazně koncentrováni do měst, především do velkých měst. Na Vysočině je tak nadprůměrný podíl obyvatel se základním vzděláním a středoškolským vzděláním, zatímco podíl obyvatel s maturitou (včetně vysokoškolského vzdělání) je v kraji (34,1%) o 3,2% nižší než v ČR (37,3%). V průběhu 90. let došlo k významnému zlepšení vzdělanostní struktury obyvatelstva. Rozdíl mezi kraje a průměrem ČR však zůstal v roce 2001 přibližně stejný jako v roce 1991. Nejlepší vzdělanostní strukturu má v kraji okres Jihlava, naopak v okrese Třebíč je podprůměrný podíl středoškoláků i vysokoškoláků.

Kraj Vysočina se řadí k územím s poměrně stabilní populací. Podíl rodáků (osoba, která měla při posledním sčítání stejné trvalé bydliště jako bylo trvalé bydliště její matky v den narození sčítané osoby) činil 54,9%, zatímco v ČR pouze 49,9%. V kraji Vysočina nejsou nijak významně zastoupeny národnosti menšiny. K české národnosti (včetně moravské a slezské národnosti) vyjádřilo ve sčítání 2001 příslušnost 96,5% bydlících obyvatel (v ČR 93,8%). Kromě ostatních a nezjištěných národností (2,7%), tvoří „největší“ národnostní menšinu Slováci (0,7%, absolutně 3,6 tis. osob).

Odhad vývoje úhrnné plodnosti žen, naděje na dožití a věkové struktury obyvatelstva je východiskem prognóz vývoje obyvatelstva. Poslední prognóza obyvatelstva pro území okresů ČR byla Českým statistickým úřadem publikována v dubnu 1998. Do výpočtu nebyl zahrnut vliv migrace. Důvodem byla skutečnost, že neexistují žádné spolehlivé podklady pro odhad budoucího vývoje migrace. Scénář prognózy počítal se stagnací úhrnné plodnosti (na hodnotě 1,18) a poté byl předpokládán její pozvolný nárůst až na úroveň 1,38 – 1,55 v roce 2020 (rozdílné v jednotlivých okresech). Současně se ve vstupních parametrech promítl očekávaný posun vrcholu plodnosti žen do věku 27-29 let. Z okresů kraje Vysočina by po celé období projekce (do roku 2020) měla zůstat zachována nejvyšší úhrnná plodnost žen v okrese Žďár nad Sázavou (v roce 2020 1,55 dítěte na 1 ženu). V ostatních okresech by měla být úhrnná plodnost o něco nižší (1,43). Při tomto vývoji úhrnné plodnosti se hrubá míra porodnosti obyvatelstva v roce 2010 bude pohybovat v intervalu 9,9‰ (okres Pelhřimov) až 11,3‰ (okres Žďár nad Sázavou), po roce 2010 bude klesat, v okrese Pelhřimov až na hodnotu 8,1‰ v roce 2020 a ve Žďáru nad Sázavou na 9,4 ‰. V kraji Vysočina by se v tomto roce mělo narodit 4400-4500 dětí, tedy méně než v současnosti. Aby k takovému scénáři projekce nedošlo, ač je velmi pravděpodobný, bylo by třeba přijmout. pronatalitní opatření, spíše na centrální, než na regionální úrovni.

Prognóza z roku 1998 předpokládá také další zvyšování naděje na dožití a tedy přibližování se k úrovni nejvyspělejších evropských zemí. Pro rok 2020 by střední délka života mužů v okresech Jihlava a Třebíč měla dosáhnout 77,1 let a u žen 82,2 let. V roce 2020 by se hrubá míra úmrtnosti v kraji měla pohybovat v intervalu od 10,0‰ (okres Třebíč) do 12,1‰ (okres Pelhřimov). Prognóza ČSÚ předpokládá, že v roce 2020 by mělo na území kraje Vysočina zemřít cca 5 600 osob, takže úbytek obyvatelstva přirozenou měnou by činil necelých 1 200 osob. Je to tedy asi o třetinu více než v současnosti. Okresy Pelhřimov a Havlíčkův Brod by na rozdíl od ostatních okresů kraje měly po celé období projekce vykazovat každoročně zápornou bilanci přirozené měny. Počet obyvatel kraje by měl výrazněji klesat až po roce 2015, ale bude se podstatně měnit věková struktura obyvatelstva. Počet osob v předproduktivním věku oproti současnému stavu poklesne do roku 2020 o více než 20 tis. osob, počet osob v poproduktivním věku se naopak zvýší o téměř 40 tis. na necelých 132 tis. osob. Zásadní změna v zastoupení hlavních věkových skupin (dojde také k poklesu počtu osob v produktivním věku) vyvolá požadavky na vytváření nových aktivit v soustavě vzdělávání, sociální či zdravotní péče.

Data, ze kterých vychází text kapitoly, jsou v tabulární formě uvedeny v Příloze.

3. Bydlení a domácnosti

Bytový fond kraje Vysočina tvoří 186,5 tis. bytů (Sčítání lidu, domů a bytů 2001, definitivní výsledky). Z nich 3,6% tvoří neobydlené byty, trvale obydlených bytů je 179,8 tis. Velká část neobydlených bytů je využívána k rekreaci. V některých venkovských sídlech Vysočiny je jejich rekreační funkce významově srovnatelná s funkcí obytnou. Celkem 3,9 tis. neobydlených bytů je však také v bytových domech. Domovní fond kraje Vysočina k 1. 3. 2001 zahrnoval 129,2 tis. domů, z toho 103,6 tis. (80,2%) trvale obydlených (průměr za ČR je 82,8%). Bezmála pětinu domovního fondu tedy trvale neobydlené domy, využívané nejčastěji k rekreaci.

Z celkového počtu trvale obydlených bytů je 60,6% v rodinných domech a 38,4 v bytových domech. Podíl domácností bydlicích v rodinných domech je podstatně vyšší než v ČR jako celku (42,7%). V průběhu 90. let došlo k mírnému zvýšení tohoto podílu jak v ČR, tak na Vysočině: bytů v rodinných domech bylo postaveno více než bytů v bytových domech. Nadprůměrný podíl trvale obydlených bytů v rodinných domech je v okresech Havlíčkův Brod (64,7%), Třebíč (63,4%) a Žďár nad Sázavou (64,3%), podprůměrný v okresech Pelhřimov (59,1%) a především Jihlava (51,2%). Struktura domů podle období výstavby se odlišuje od ČR nižším podílem domů postavených před rokem 1945 (28,5%, v ČR 35,7%) a vyšším podílem domů postavených v poválečných dekádách, především v období 1970 – 1991 (na Vysočině 36,4% domů, v ČR jen 30,7%). Podíl domů postavených v letech 1991 až 2001 je na Vysočině i v ČR shodný (10,3%).

Obyvatelé bytů v rodinných domech bydlí nejčastěji ve vlastních bytech (84,4%, v ČR 82,7%). Struktura obyvatel bytových domů z hlediska vlastnických vztahů je následující: 34,3% trvale obydlených bytů je nájemních bytech (v ČR je to 46,9%), v 33,3% jsou majiteli bytová družstva (v ČR 25,3%) a 28,1% bytů je v osobním vlastnictví (v ČR jen 19,5%). Obytná plocha trvale obydlených bytů v rodinných domech (61,7m²) je podstatně větší než v bytových domech (39,4 m²), současně je však poněkud menší než obytná plocha bytů v rodinných domech v ČR (62,6m²). Byt v rodinném domě má průměrně 3,21 místností s plošnou výměrou přes 8 m² (v ČR 3,25 místností), byt v bytovém domě 2,36 místností (v ČR 2,30 místností).

Vybavenost trvale obydlených bytů odpovídá standardu ČR: bytů bez napojení na vodovod je v kraji 1,4% (v ČR 1,5%), bez etážového nebo ústředního vytápění je 17,2% bytů (v ČR 18,3%). Nadprůměrný podíl bytů bez etážového nebo ústředního topení je v okresech Pelhřimov a Havlíčkův Brod (shodně 20,2%). Koupelnu nemá 5,9% bytů v rodinných domech (v ČR 7,5%) a 1,7% bytů v bytových domech (v ČR 2,1%). Bez rozvodu teplé vody (z jakéhokoliv zdroje) je 8,3% trvale obydlených bytů v rodinných domech (v ČR 7,2%) a 1,2% bytů v bytových domech (v ČR 1,7%).

Bytová výstavba v kraji Vysočina, podobně jako v celé ČR, v 90. letech ve srovnání s předchozím obdobím podstatně klesla (v roce 1995 bylo v kraji dokončeno jen 541 bytů). V závěru dekády však již došlo k opětovnému oživení počtu dokončených bytů. Intenzita bytové výstavby v přepočtu na 10 000 obyvatel je v kraji v posledních letech srovnatelná s intenzitou v ČR, resp. mírně nadprůměrná. V kraji bylo v letech 2000 a 2001 dokončeno cca 1,3 tis bytů ročně, z toho cca polovina v rodinných domech. Nadprůměrná intenzita bytové výstavby (počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel) byla v okresech Jihlava a Havlíčkův Brod, v letech 2000 a 2001 také v okrese Pelhřimov. Na úrovni okresů však tento ukazatel podléhá značným meziročním výkyvům. Vzhledem ke změnám v sociálním a demografickém složení populace (stárnutí obyvatelstva) dochází ke změnám v požadavcích na velikost, vybavenost a polohu bytů.

4. Přeshraniční spolupráce

Kraj Vysočina je spolu s Prahou a Středočeským krajem jedním ze tří krajů, které neleží při státní hranici. Přesto je spolupráce se subjekty v zahraničí a v jiných regionech pro socioekonomický vývoj kraje velmi významná, a to zvláště v oblasti regionálního rozvoje a především v současném období vstupu do EU.

Na území kraje Vysočina jsou okresy Jihlava a Třebíč zahrnuty do programu Phare CBC. Iniciativa Phare CBC (Cross -border Co-operation - přeshraniční spolupráce) byla zahájena Evropskou unií v roce 1994 k podpoře činnosti v přeshraniční spolupráci v regionech zemí střední a východní Evropy, které sousedí s Evropskou Unií.

Česká republika se zapojila do programu CBC Phare v hraničních regionech s Rakouskem v roce 1995. Na období 1995 -1999 byly odsouhlaseny Víceleté indikativní programy s Rakouskem ve výši 30 milionů EUR, v rámci kterých bylo vymezeno území, na které se programy přeshraniční spolupráce vztahují, prioritní oblasti programu, charakter a zaměření projektů.

Programy jsou zaměřeny na:

- podporu transformačního procesu ČR a usnadnění procesu integrace České republiky do Evropské Unie,
- podporu a propagaci možnosti hospodářského rozvoje příhraničních regionů posilováním stávajících struktur, posilováním konkurenceschopnosti českých podniků a celkovým ožíváním hospodářství na obou stranách společných hranic,
- překonávání problémů zatěžujících regiony na obou stranách hranic, jako jsou problémy se znečišťováním prostředí a nedostatečnou infrastrukturou, která ovlivňuje příhraniční regiony na obou stranách ,
- snižování periferního charakteru těchto oblastí, a tím zvyšování životní úrovně obyvatel a vytváření spolupracujících struktur na obou stranách hranic.

Víceleté indikativní programy jsou zpřesňovány každoročně v ročních programech. Do roku 1997 byly především financovány velké investiční projekty z oblasti dopravy, životního prostředí, a městské infrastruktury. Dalším prioritám, uvedeným ve Víceletých indikativních programech, jako jsou hospodářský rozvoj, zemědělství a rozvoj lidských zdrojů, byla věnována menší pozornost.

Na základě provedeného hodnocení uplynulého období bylo od roku 1998 přistoupeno k větší decentralizaci implementace programu a většímu zapojení regionálních a místních zástupců do rozhodovacího procesu. V tomto roce byla zahájena realizace Fondu malých projektů.

4.1 Fond malých projektů Programu CBC Phare v České republice

V rámci Programu CBC Phare (Cross Border Co-operation), podporujícím přeshraniční spolupráci mezi Českou republikou - Německem a Českou republikou - Rakouskem a trilaterální přeshraniční spolupráci mezi Českou republikou - Německem - Polskem a Českou republikou - Rakouskem - Slovenskem, byl počínaje programem roku 1996 vytvořen Fond malých projektů. Jeho záměrem je napomáhat realizaci projektů typu "People to People" v dotčených příhraničních regionech České republiky. Jak již ze samotného názvu tohoto fondu vyplývá, jde o podporu projektů neinvestičního charakteru, jejichž základními cíli je zejména:

- rozvíjení kulturní spolupráce mezi sousedními regiony na obou stranách hranice
- podpora a zvyšování počtu společných přeshraničních setkání různých skupin obyvatelstva, zejména však mládeže
- podpora akcí zaměřených na místní a regionální socioekonomický rozvoj
- podpora vzdělávacích aktivit pro instituce a jednotlivce působící v oblasti místního / regionálního/ rozvoje, v místní samosprávě a v organizacích veřejného zájmu
- zvyšování informovanosti veřejnosti o záležitostech přeshraniční spolupráce a o procesu evropské integrace a pod.

Fond malých projektů, určený pro organizace z neziskové sféry příslušného regionu (města a obce, úřady na úrovni okresu, zájmová sdružení právnických osob, profesní komory, občanská sdružení apod.) , doplňuje ostatní projekty v rámci programu CBC a podléhá proto všem základním směrnici a jiným dokumentům platícím pro

program CBC Phare. Přesto však je výjimečný v tom smyslu, že umožňuje podporovat realizaci tzv. ad hoc projektů s přeshraničním efektem, které by jinou cestou v rámci programu CBC Phare nebylo možné podpořit.

Pravomoc při přidělování prostředků z tohoto fondu na jednotlivé projekty je z centra delegována do působnosti příslušných řídicích výborů jednotlivých regionů (Nisa, Labe, Krušnohoří, Egrensis, Šumava, Jižní Čechy a Jižní Morava). Pro svoji činnost mají řídicí výbory, které jsou složeny ze zástupců okresních úřadů, samospráv a dalších představitelů významných organizací regionu, vytvořeny pomocné orgány, které jim v jejich činnosti napomáhají. Jde zejména o sekretariáty řídicích výborů, jejichž posláním je zajišťování kompletní agendy spojené s činností řídicího výboru a dále o porotu expertů, která předložené projekty posuzuje před jejich předložením na jednání řídicího výboru. Řídicí výbor pak na svém jednání schvaluje výši příspěvku z prostředků Fondu malých projektů na jednotlivé projekty s tím, že příspěvek může poskytnout v požadované výši, požadovaný příspěvek snížit nebo projekt zamítnout zcela. Ministerstvo pro místní rozvoj, jako gestor programu, má v rámci schvalovacího aktu jak právo dozorovací, tak právo veta u projektů, které neodpovídají záměrům a cílům Fondu malých projektů.

Z hlediska finančního rozsahu je možno předkládat projekty s výší příspěvků od 1 000 do 50 000 EURO, přičemž horní hranici příspěvku na projekty pro jednotlivá kola výzev je možné, na základě rozhodnutí řídicího výboru, snížit podle potřeby. Rovněž minimální finanční spoluúčast žadatele o příspěvek, která je 10% celkových nákladů projektu, může řídicí výbor pro jednotlivá kola výzvy zvýšit podle potřeby. Současně má žadatel, při schválení projektu, povinnost uhradit příspěvek na činnost sekretariátu řídicího výboru v minimální výši 5% celkových nákladů projektu, přičemž toto procento může řídicí výbor rovněž svým hlasováním zvýšit.

Fond malých projektů, jehož čerpání se řídí příslušnou směrnicí, umožňuje relativně rychlou realizaci malých neinvestičních projektů v praxi. A právě pro svoji operativnost a relativně administrativní nenáročnost si vybudoval v příhraničních regionech dobré jméno. Na území kraje Vysočina jsou do programu CBC PHARE zahrnuty okresy Jihlava a Třebíč i přesto, že tyto okresy nemají přímý výstup na česko-rakouskou hranici. V období listopad 1997-červen 2000 bylo z okresů Jihlava a Třebíč podáno do FMP CBC Phare 32 projektů, z kterých 14 uspělo a získalo dotaci Phare ve výši 75 760 EUR. Celkově se žádalo o projekty z oblasti ekonomického rozvoje a turistiky 19 x, z oblasti kulturních výměn 5x, plánování a rozvojových studií, jakož i lidských zdrojů 3 x, a oblasti životního prostředí a podpory lokální demokracie 1x. To znamená, že jednotlivé kategorie v procentech dosahovaly v obou okresech postupně 59% (celostátní úroveň 25%), 16% (51%), 9,5% (2%), 9,5% (12%), 3% (8%) a 3% (2%). Z výše uvedeného je jasná nerovnováha mezi regionálním trendem a celostátním průměrem. Evidentní je zájem o zpracování dokumentů z oblasti cestovního ruchu. Výrazně nižší podíl mají kulturní výměny, což je způsobeno fyzickou absencí hranice s Rakouskem. Další kategorií uplatňovanou častěji v území je plánování a rozvojové studie.

Z hlediska **velkých projektů PHARE** (velikost projektu min. 2 mil. EUR) byl na dotčeném území kraje schválen pouze jeden projekt a to pro CBC program CZ-Rakousko 1999 ČOV Třebíč s podporou 3,55 milionů EUR.

4.2 CBC PHARE pro roky 2000-2003

Programy přeshraniční spolupráce CBC PHARE budou pokračovat do vstupu České republiky do EU. Základní směr rozvoje přeshraniční spolupráce CBC PHARE pro okresy Jihlava a Třebíč určuje Společný programový dokument na léta 2000-2006 „Rakousko/Česká republika INTERREG III A – PHARE – CBC, který byl schválen 15. 5. 2000 na jednání ve Vídni. Tento dokument definuje zásadní socioekonomické charakteristiky česko-rakouského příhraničí. Zobecňuje silné a slabé stránky jednotlivých subregionů a popisuje dosavadní zkušenosti z přeshraničních aktivit.

Společný programovací dokument (SPD) určuje 5 hlavních prioritních cílů, kterými jsou:

1. přeshraniční hospodářská spolupráce
2. dostupnost
3. přeshraniční organizační struktury a sítě
4. lidské zdroje
5. trvale udržitelný územní rozvoj a rozvoj životního prostředí.

Navíc tento program obecně specifikuje indikátory kvality a účinnosti uplatňované u společných přeshraničních programů, jakož i obecné charakteristiky výběru projektů, správní a finanční struktury pro realizaci SPD. Daný dokument obsahuje i indikativní tabulky financování jednotlivých priorit a opatření.

Tab. 4.1: Program PHARE CBC ČR – Rakousko: Indikativní alokace prostředků na období 2000 – 2002 [Euro]

Priority	podpora v rámci velkých projektů	(%)	společný Fond malých projektů	(%)	celkem	(%)
1. Přeshraniční ekonomická kooperace	2 175 000	20,92	335 000	20,92	2 510 000	20,92
2. Přeshraniční infrastruktura	2 167 000	20,83	333 000	20,83	2 500 000	20,83
3. Přeshraniční organizační struktury	520 000	5,00	80 000	5,00	600 000	5,00
4. Lidské zdroje	347 000	3,33	53 000	16,67	400 000	3,33
5. Trvale udržitelný územní a ekologický rozvoj	5 148 000	49,50	792 000	49,50	5 940 000	49,50
6. Technická pomoc při tvorbě a realizaci programů	43 000	0,42	7 000	0,42	50 000	0,42
Celkem	10 400 000	100,00	1 600 000	100,00	12 000 000	100,00

Pramen: SPD Česká republika - Rakousko, str. 115

Tab. 4.2: Program PHARE CBC ČR – Rakousko: Alokační finančních prostředků na období 2000 – 2003 [Euro]

Priority	2000	2001	2002	2003	2000 – 2003	
					MEUR	%
1. Přeshraniční ekonomická kooperace	0	1 360 000	1 329 000	0	2 689 000	16,81
2. Přeshraniční infrastruktura SFMP (infrastruktura)	500 000	0	2 271 000	0	2 271 000	14,19
3. Přeshraniční organizační struktury	0	0	0	1 000 000	1 000 000	6,25
4. Lidské zdroje	0	0	0	840 000	840 000	5,25
5. Trvale udržitelný územní a ekologický rozvoj	3 200 000	2 240 000	0	1 700 000	7 140 000	44,63
6. Společný fond malých projektů	300 000	400 000	400 000	400 000	1 500 000	9,38
7. Technická pomoc při tvorbě a realizaci programů	0	0	0	60 000	60 000	0,38
Celkem	4 000 000	4 000 000	4 000 000	4 000 000	12 000 000	100,0

Pramen: MMR ČR

Program CBC PHARE má v období let 2000 – 2003 roční alokaci ve výši 19 mil. EUR (z toho náleží česko-německé příhraniční oblasti 10 mil. EUR, česko-rakouské 4 mil. EUR a česko-polské 5 mil. EUR). Program je implementován jak prostřednictvím velkých investičních projektů, tak prostřednictvím grantových schémat. Metodika grantových schémat je použita rovněž u FMP (do roku 2002 Společného fondu malých projektů – SFMP), ale také u fondů malých investičních projektů se zaměřením na konkrétní prioritní oblasti. Program CBC Phare však nadále zůstává ex-ante programem s roční programovací periodou, alokací prostředků na základě schváleného finančního memoranda (FM) a s tříletým obdobím pro implementaci projektů (období stanovené pro uzavírání smluv, realizaci projektů a úhradu finančních závazků ze zdrojů Phare).

Od roku 2002 lze v rámci programu CBC PHARE financovat ze Společného fondu malých projektů kromě tradičních „měkkých“ projektů typu people to people i konkrétní projekty v oblasti turistiky a „malé infrastruktury“. Podpora v rámci malých infrastrukturálních projektů může směřovat do oblasti zlepšení, resp. opravy dopravní infrastruktury, vodovodních systémů, ČOV a kanalizačních systémů, telekomunikací, teplovodních systémů a energetických systémů. Do této sféry patří i projekty určené k restauraci vybraných turistických atrakcí.

V rámci programu CBC PHARE CZ 9805 získalo v roce 2001 z Fondu malých projektů v okresech Jihlava a Třebíč podporu celkem 17 „měkkých“ projektů typu people to people s celkovou výší podpory 107,6 tis. EUR. Projekty byly realizovány v průběhu roku 2001. V rámci programu CBC PHARE CZ 9912 získalo

v roce 2002 ze Společného fondu malých projektů v okresech Jihlava a Třebíč podporu celkem 16 projektů s celkovou výší podpory 300 tis. EUR, z toho devět „měkkých“ projektů typu people to people s celkovou výší podpory 92,7 tis. EUR, pět malých infrastrukturních projektů s celkovou výší podpory 181 tis. EUR a dva projekty cestovního ruchu s celkovou výší podpory 26,3 tis. EUR. Projekty jsou realizovány v období let 2002 – 2003. V rámci programu CBC PHARE CZ 0014 získalo ze Společného fondu malých projektů v roce 2002 v okresech Jihlava a Třebíč podporu celkem 8 projektů s celkovou výší podpory 232 tis. EUR, z toho šest malých infrastrukturních projektů s celkovou výší podpory 203,3 tis. EUR a dva „měkké“ projekty typu people to people s celkovou výší podpory 28,7 tis. EUR, a dva projekty cestovního ruchu s celkovou výší podpory 26,3 tis. EUR. Projekty mají plánovanou realizaci v období let 2002 – 2004.

Z hlediska **menších investičních projektů PHARE** (velikost projektu 50 tis. – 2 mil. EUR) byl na dotčeném území kraje schválen jeden projekt a to pro CBC program CZ-Rakousko 2002 Třebíčsko – podnikatelský a výzkumný inkubátor s podporou 1,329 mil. EUR.

Program 2003 bude pravděpodobně posledním programem CBC Phare, pokud ČR vstoupí do EU v květnu roku 2004. Naplní-li se tento očekávaný scénář, budou mít příhraniční oblasti od roku 2004 přístup k programu INTERREG.

Priority a opatření stanovené v SPD zůstanou i nadále v platnosti. Změny se mohou týkat výše finančních alokací a zejména mechanismu implementace programu, který se bude řídit pravidly programu INTERREG i na naší straně hranice. Do doby vstupu však musí ČR stanovit institucionální rámec pro implementaci programu INTERREG, vytvořit a následně vyškolit nezbytné implementační struktury.

Přehled úspěšných projektů FMP (SFMP) PHARE CBC v okresech Jihlava a Třebíč v letech 2001 - 2002

Název projektu	Žadatel	Okres	Náklady projektu - Žádost (EUR)		
			Celkem	Phare	ČR
FMP CZ9805 - rok 2001					
1. Krajská mezinárodní hospodářská výstava 2001	Hospodářská komora Třebíč	Třebíč	13950	10664	3286
Česká republika a rozšíření EU - co přijde?	Evropský dům Jihlava	Jihlava	7078	5521	1557
Česko-rakouská hospodářská výstava	Hospodářská komora Jihlava	Jihlava	11033	9771	1262
Deset let partnerství Telče a Waidhofenu an der Thaya	Město Telč	Třebíč	2188	1618	570
Festival Kána 2001	Třebíčská unie křesťanské mládeže	Třebíč	2883	2594	289
Kulturní a sportovní výměny	Město Jemnice	Třebíč	5706	5130	576
Mezinárodní festival cimbálu na zámku Sádek	Obec Čáslavice	Třebíč	6587	5204	1383
Most vzdělanosti - projekt vysoké školy neuniverzitního typu s biculturní výukou	Vysoká škola J.A.Komenského o.p.s.	Třebíč	4295	3436	859
Musica Sacra - duchovní hudba bez hranic	Město Jaroměřice nad Rokýtnou	Třebíč	5512	2434	3078
Naturalgarten - Biozahrada	Pro-bio regionální centrum Třebíč	Třebíč	3193	2549	644
Open Performance	Okrašlovací spolek Sypejte ptáčkům	Třebíč	5189	4514	675
Oslavy 900 let založení města Třebíč a 10. výročí partnerství s rakouským městem Lilienfeld	Město Třebíč	Třebíč	17949	14000	3949
Plavání přes hranici	Obecně prospěšná společnost Vysočina	Třebíč	7192	5749	1443
Setkání partnerských měst při historické slavnosti Barchan	Město Jemnice	Třebíč	4167	3308	859
Spolupráce obcí a institucí jihlavského a dolnorakouského regionu	Regionální rozvojová agentura Vysočina, z.s.p.o.	Jihlava	5000	4000	1000
Strategie rozvoje cestovního ruchu Třebíčska a Jihlavska	Region Vysočina - zájmové sdružení pro podporu cestovního ruchu	Jihlava	12683	10146	2537
Vysočina - turistické noviny	Fond Třebíč, o.p.s.	Třebíč	22193	17005	5188

Název projektu	Žadatel	Okres	Náklady projektu - Žádost (EUR)		
			Celkem	Phare	ČR
SFMP CZ9912 - rok 2002 (realizace i v roce 2003)					
Rekonstrukce komunikací turistického centra v Náměšti nad Oslavou	Město Náměšť nad Oslavou	Třebíč	66 671	50 000	16 671
Rekonstrukce hřiště sportovního areálu jako prostředek ke zvýšení turistické atraktivity v mikroregionu	Obec Černíč	Jihlava	23 143	15 779	7 364
Muzeum rakousko-uherského pivovarnictví	Obec Dalešice	Třebíč	66 524	49 893	16 631
Rekonstrukce veřejného osvětlení a úpravy prostranství pro vytvoření bezpečné zóny	Obec Markvartice	Jihlava	21 466	16 100	5 366
Úpravy veřejných prostranství v Nové Říši jako nedílné součásti koloritu obce	Obec Nová Říše	Jihlava	85 461	49 200	36 261
Pilotní realizace závěrů studie "Strategie rozvoje cestovního ruchu na Jihlavsku a Třebíčsku"	Kraj Vysočina	Jihlava	14 231	12 807	1 424
Studie cyklostezky Jihlava-Luka u Jihlavy-st.hranice - Raabs	Město Třebíč	Třebíč	14 968	13 471	1 497
Institucionální podpora MSP	Hospodářská komora Jihlava	Jihlava	19 769	17 665	2 104
Soudobé výtvarné umění, jeho uchování pro budoucí generace a vstup IT technologií do tohoto odvětví	Hospodářská komora Třebíč	Třebíč	10 963	9 867	1 097
Mezinárodní veletrh vzdělávání DIDACTA Třebíč 2002	Hospodářská komora Třebíč	Třebíč	8 110	7 300	810
Mládež bez hranic	Katolické gymnázium Třebíč	Třebíč	9 980	8 899	1 081
XIII. Mezinárodní přehlídka dechových hudeb Moravské Budějovice 2003	Městské kulturní středisko Moravské Budějovice	Třebíč	11 670	10 503	1 167
Proti proudu	Občanské sdružení K4 Moravské Budějovice	Třebíč	9 429	6 581	2 848
Evropský kulturní projekt Phoenix - propojení moderních technologií s kulturou a tradicí	Phoenix Telč	Jihlava	24 014	21 613	2 401
Open Performance Třebíč 2002	Okrašlovací spolek Sypejte ptáčkům Třebíč	Třebíč	5 953	5 359	594
Partner	Základní škola TGM Moravské Budějovice	Třebíč	5 982	5 000	982
Název projektu	Žadatel	Okres	Náklady projektu - Žádost (EUR)		
			Celkem	Phare	ČR
SFMP CZ0014 - rok 2002 (realizace i v letech 2003 a 2004)					
Mladý Barchan 2003	Město Jemnice	Třebíč	19884	13919	5965
Rekonstrukce kanalizačního řádu	Obec Rokytnice	Třebíč	49902	37425	12477
Zlepšení základní infrastruktury v obci Lovčovice v souladu s technickými a ekologickými stanovisky EU	Obec Lovčovice	Třebíč	22456	16842	5614
Studie struktury a prvků Regionálního turistického informačního systému Jihlavska a Třebíčska	Kraj Vysočina	Jihlava	16819	14800	2019
Oprava povrchu cyklotrasy 5124 v úseku Částkovice-Lhotka	Obec Lhotka	Jihlava	49406	37054	12352
Plynořikace obce Bohuslavice jako nezbytný nástroj při zachování čistého ovzduší v zájmu životního prostředí	Obec Bohuslavice	Jihlava	48311	36233	12078
Kanalizace chatové oblasti Okrouhlík	Obec Čížov	Jihlava	84189	49672	34517
Oprava povrchu cyklotrasy 5124 v úseku Dolní Vilimeč-Strachoňovice	Obec Dolní Vilimeč	Jihlava	34688	26016	8672

Pramen: Regionální rozvojová agentura Jižní Moravy

5. Dopravní a technická infrastruktura

5.1 Doprava

Problematika dopravní infrastruktury byla v doposud zpracovaných strategických dokumentech regionálního rozvoje vždy identifikována jako jedna z priorit. Kraj Vysočina se geograficky nachází v centrální části republiky a územím kraje prochází důležité dálkové linie mezinárodního i národního významu s výrazným podílem tranzitu. K nejvýznamnějším dopravním spojnícím v silniční dopravě patří dálnice D1 (E50 a E65) Praha – Brno, protínající území kraje od severozápadu k jihovýchodu (součást silniční části IV. panevropského multimodálního koridoru), a silnice č. I/38 (E59) jako historická tradiční cesta Praha – Vídeň. Do evropské silniční sítě je zařazena ještě silnice I/34 v úseku Jindřichův Hradec – Humpolec jako E551 (důležitá spojnice jižních a východních Čech). V železniční dopravě jsou nejdůležitější tratě č. 230 a 250 (Praha - Kolín – Havlíčkův Brod – Brno). Až do doby modernizace železničního koridoru č. I (SRN – Děčín – Praha – Česká Třebová – Brno – Břeclav – Rakousko) představovaly nejrychlejší spojení Prahy s Brnem. Dráha je součástí tzv. druhého hlavního železničního tahu a je zařazena do sítě TINA¹⁾.

SILNIČNÍ DOPRAVA

Silniční síť a její konfigurace je výsledkem historického vývoje sídel a jejich vzájemných vazeb. Kraj Vysočina je charakteristický polycentrickou strukturou, přičemž mezi hlavními jádry osídlení (Jihlava, Třebíč, Havlíčkův Brod, Žďár nad Sázavou, Pelhřimov) nejsou velké rozdíly. To se projevuje v charakteru konfigurace silniční sítě, která je typická svým radiálním uspořádáním vůči těmto historickým sídlům. Postupně s růstem automobilové dopravy byly tahy s významným podílem dálkové dopravy přebudovány do nynější podoby, poslední významnou investiční akcí byla výstavba dálnice D1 v 70. letech. V letech 2000 – 2001 proběhla na stávající silnici č. I/38 rekonstrukce povrchů, včetně oprav mostů a rozšíření vozovky v celkovém nákladu cca 640 mil. Kč. Trasa je stabilizovaná vyhláškou o územním rozhodnutí o stavební uzávěře z roku 1999. Také dálnice D1 prochází na několika místech v kraji rekonstrukcemi. Hlavní dopravní tah, dálnici D1 (zejména v souvislosti s polohou dálničních křižovatek), je žádoucí chápat jako dominantní rozvojový prvek, a to především v souvislosti s podporou vzniku podnikatelských areálů.

Silniční síť kraje Vysočina

Základní kostra silniční sítě kraje Vysočina je tvořena následujícími silnicemi (viz též obr. 5.1):

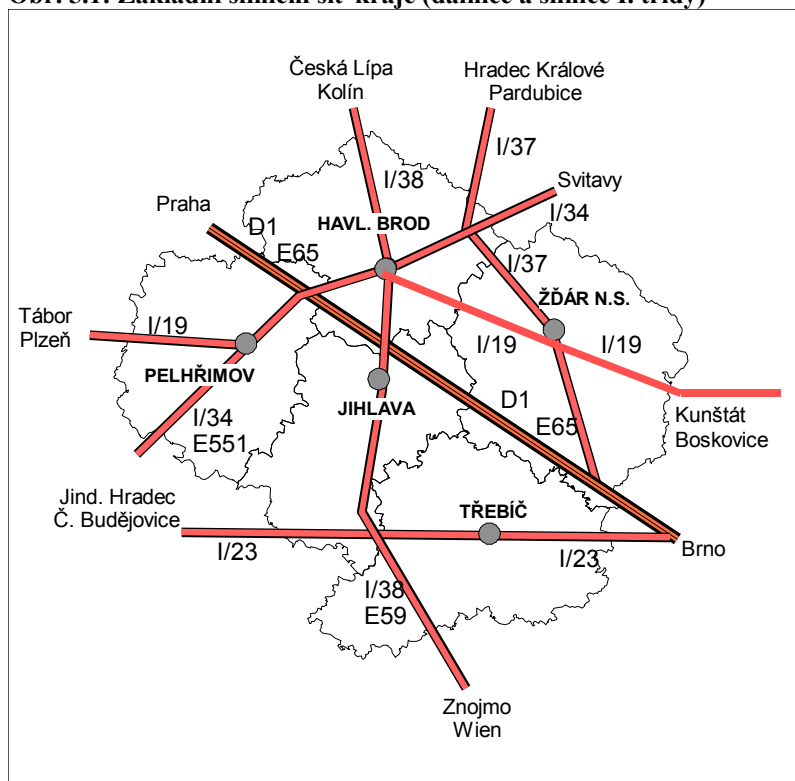
- dálnice D1 (E 50, E 65) Praha – exit Hořice (75 km) – exit Humpolec (90 km) – exit Jihlava (112 km) – exit Velké Meziříčí–západ (141 km) – exit Velká Bíteš (162 km) – Brno;
- č. I/19 ve dvou úsecích Plzeň – Tábor – Pelhřimov a Havlíčkův Brod, Pohled – Žďár nad Sázavou – Nové Město na Moravě – Bystřice nad Pernštejnem – Sebranice (Jihomoravský kraj, křižovatka s I/43);
- č. I/23 exit Kývalka (Jihomoravský kraj) – Náměšť nad Oslavou – Třebíč – Kasárna (křižovatka s I/38) – Telč – Jindřichův Hradec – Dráčov;
- č. I/34 (E 551) České Budějovice – Jindřichův Hradec – Kamenice nad Lipou – Pelhřimov – Humpolec – Havlíčkův Brod – Ždírec nad Doubravou – Svitavy;
- č. I/37 exit Velká Bíteš – Žďár nad Sázavou – Ždírec nad Doubravou – Pardubice – Hradec Králové;
- č. I/38 (E 59) Mladá Boleslav – Kutná Hora – Golčův Jeníkov – Havlíčkův Brod – exit Jihlava – Jihlava – Kasárna (křižovatka s I/23) – Moravské Budějovice – Znojmo – Rakousko.

V roce 1997 došlo v kraji Vysočina k převedení dvou z pohledu kraje důležitých silnic I. třídy do nižší kategorie. Jednalo se o:

- úsek D1 (sjezd Loket, Středočeský kraj) - Ledec n. Sáz. – Havlíčkův Brod – Žďár n. Sáz. – Bystřice n. Pern. – Sebranice (křižovatka s I/43, již v Jihomoravském kraji), tedy o silnici č. II/150 (dříve byla vedena jako č. I/18),
- úsek Jihlava – Pelhřimov evidovaný jako část silnice č. II/602 (do roku 1997 jako část silnice č. I/19).

Vzniklá situace byla z pohledu kraje nepříznivá, protože silnice II. a III. tříd byly od 1. 10. 2001 delimitovány do jeho majetku. Po řadě jednání s Ministerstvem dopravy a spojů (dále MDS), které je oprávněné provádět zásahy do sítě silnic I. tříd, bylo dosaženo toho, že alespoň část silnice č. II/150 byla převedena zpět pod označením I/19 mezi silnice I. třídy. Jde o úsek Havlíčkův Brod (Pohled, křižovatka s I/34) – Žďár n. Sáz. – Nové Město na Mor. – Bystřice n. Pern. – Sebranice.

1) TINA = Transport Infrastructure Needs Assessment – sledování a ohodnocení potřeb dopravních sítí při předpokládaném rozšíření EU a zahrnutí sítě TINA mezi transevropské sítě (TEN)

Obr. 5.1: Základní silniční síť kraje (dálnice a silnice I. třídy)

Pramen: Program rozvoje Jihlavského kraje (listopad 2000), doplněno

Tab. 5.1: Délka silniční sítě [km] – upraveno vzhledem k rekatégorizaci silnice č. II/150 na I/19 v roce 2001

Okres	I. třída		II. třída		III. třída		I. třída II. třída III. třída			Celkem
	km	%	km	%	km	%	km	%	%	
Pelhřimov	69	17 %	291	17 %	607	20 %	7 %	30 %	63 %	100 % Σ 967 km
Havl. Brod	108	26 %	247	15 %	699	23 %	10 %	24 %	66 %	100 % Σ 1054 km
Jihlava	64	15 %	326	20 %	379	13 %	8 %	43 %	49 %	100 % Σ 769 km
Třebíč	71	17 %	353	21 %	700	23 %	6 %	31 %	63 %	100 % Σ 1124 km
Žďár n.S.	105	25 %	459	27 %	611	21 %	9 %	39 %	52 %	100 % Σ 1175 km
KRAJ	Σ 417	100 %	Σ 1676	100 %	Σ 2996	100 %	8 %	33 %	59%	100 % Σ 5089 km

Pramen: SÚS okresů kraje Vysočina

Problémy, aspekty a potřeby budoucího rozvoje silniční sítě spočívají především:

- v poměrně četnosti kolizních míst na nedálničních tazích, ať již jde o silnice I. nebo II. třídy. Některé náměty na řešení těchto kolizních míst jsou připraveny a problém se týká pouze jejich profinancování. Další opatření k odstraňování nejzávažnějších kolizi je třeba připravovat a postupně realizovat;
- pro zabezpečování kvalitní provozní úrovně v rámci kraje je nezbytně nutná podpora zkvalitnění radiální silniční sítě z centra regionu Jihlavy na současná okresní města, především na Třebíč a Žďár nad Sázavou;
- při analýze současné situace je nutno připomenout vazbu východní části kraje na severní tangentu D11 (R35, Hradec Králové – Svitavy – Olomouc) a z toho plynoucí chybějící propojení v severojižním směru přes území kraje Vysočina do Rakouska;
- ve srovnání např. s okresem Znojmo nemá kraj Vysočina kapacitní dopravní propojení se severorakouským územím. Tento nedostatek by měl být odstraněn realizací právě uvedeného severojižního tahu;
- slabinou silniční sítě kraje je neexistence silničních obchvatů u většiny měst (včetně krajského města Jihlava – na němž však již v současnosti byly zahájeny stavební práce), což vzhledem k neustálému růstu výkonů silniční dopravy zhoršuje životní prostředí v intravilánech exponovaných sídel;
- v nevyhovujícím technickém stavu se nachází také řada mostů;
- v souvislosti s uzavírkami na dálnici D1 a také z důvodu možnosti odklonu dopravy v případě neprůjezdnosti dálnice (např. v důsledku dopravní nehody) bude potřeba řešit otázku tzv. objízdných tras. Jako záložní se nabízí především stávající silnice č. II/602 z Jihlavy přes Velké Meziříčí a Velkou Bíteš do Brna. O vedení odklonové trasy od Jihlavy směrem na Prahu bude nutno ještě diskutovat (reálně se zdá např. využití komunikace č. II/523 z Jihlavy do Humpolce).

- v kraji Vysočina, zejména v okrese Žďár nad Sázavou, leží řada významných středisek cestovního ruchu, která jsou využívána jak v letním, tak i v zimním období (viz např. Žďárské vrchy). Kromě toho je víceméně celé území Českomoravské vrchoviny atraktivní pro rozvoj chalupaření a chataření. Faktorem, který rekreační potenciál kraje rovněž zvyšuje, je blízkost druhého největšího města České republiky – Brna, které je se svými téměř 400 tisíci obyvateli významným zdrojem potenciálních turistů. S uvedeným souvisí zřetelný růst dopravního zatížení silnic směřujících do těchto atraktivních oblastí (především jde o Bystřicko, Novoměstsko apod.) ve víkendových obdobích. Přitom často jde o silnice nižších kategorií, které zvýšeným víkendovým intenzitám provozu nejsou technicky přizpůsobené.

Intenzita provozu na silnicích v kraji Vysočina

V roce 2000 bylo provedeno celostátní sčítání dopravy organizované společností Ředitelství silnic a dálnic ČR. Výsledky (přehled nejzatíženějších komunikací v kraji Vysočina přináší obr. 5.2.):

- nejzatíženější silniční komunikací v kraji je dálnice D1, na níž intenzita provozu v žádném úseku neklesá pod 25 000 vozidel za 24 hodin;
- intenzity dopravy vyšší než 10 000 vozidel byly zaznamenány na úsecích silnic:
  - č. I/38 exit Jihlava – Jihlava,
  - č. I/34 exit Humpolec – Komorovice a odbočka Dehtáře – Pelhřimov,
  - č. I/19 Pelhřimov – Pelhřimov (odbočka II/112),
  - č. I/23 průjezd Náměští nad Oslavou,
  - č. II/602 Velké Meziříčí – exit Velké Meziříčí-západ;
- hodnoty v rozmezí 5 000 až 10 000 vozidel vykázaly úseky silnic:
  - č. I/38 hranice kraje – Golčův Jeníkov – Habry, Skuhrov – Havlíčkův Brod – exit Jihlava, Moravské Budějovice – odbočka II/400,
  - č. I/34 Česká Bělá – Havlíčkův Brod – Michalovice, Rozkoš (odbočka II/348) – Humpolec, Komorovice – odbočka Dehtáře, Pelhřimov – Kamenice nad Lipou,
  - č. I/19 Pelhřimov (odbočka II/112) – Obrataň – hranice kraje a Žďár nad Sázavou – Nové Město na Moravě,
  - č. I/23 Červená Hospoda (odbočka II/405) – Třebíč – Náměšť nad Oslavou,
  - č. I/37 Ostrov nad Oslavou – Žďár nad Sázavou – odbočka Polnička (křižovatka s II/350) a Ždírec nad Doubravou – hranice kraje,
  - kromě silnic první třídy bylo intenzit přesahujících 5000 vozidel za den dosaženo i na několika komunikacích druhé třídy – patří k nim úseky č. II/602 exit Velké Meziříčí-východ – Velké Meziříčí, Velký Beranov – Jihlava – odbočka Dvorce (křižovatka s II/406), č. II/406 odbočka Dvorce (křižovatka s II/602) – Třešť a č. II/360 Třebíč – odbočka Petrušky;
- V řadě dalších silničních úseků v kraji Vysočina překračuje intenzita silničního provozu množství 3 000 vozidel za 24 hodin.

Velmi vysoká provozní zátěž je dosahována rovněž na průjezdních komunikacích ve všech větších městech kraje. Například na nejzatíženějších komunikacích v intravilánech měst Jihlava, Havlíčkův Brod a Třebíč se počet vozidel pohybuje v rozmezí 17 až 19 tisíc za 24 hodin (zde je nutno podotknout, že v Jihlavě i Havlíčkově Brodě se v současnosti staví obchvaty, které by měly situaci pomoci řešit).

Mezi nejzatíženější překvapivě nepatří úsek mezinárodní silnice č. I/38 (E59) mezi Jihlavou a Moravskými Budějovicemi – dosahované intenzity provozu tam jsou nízké a s výjimkou trasy Jihlava – Stonařov nepřekračují hodnotu 3 000 vozidel za 24 hodin (ze srovnání let 1995 a 2000 tam dokonce plyne pokles dopravní zátěže). Je to dáno tím, že komunikace procházela v roce 2000 (tzn. v rozhodném roce sčítání) rekonstrukcí, v jejímž důsledku byl v období od dubna do konce září v úseku Jihlava – Želetava zcela přerušen provoz. Výsledné hodnoty je proto nutné vnímat v kontextu řady objízdných tras – vyloučení veškeré dopravy bylo poměrně dlouhodobé, takže lze předpokládat, že množství řidičů především v dálkové dopravě (relace Praha – Vídeň apod.) se silnici č. I/38 zcela vyhnula a volila jiné trasy (např. R/I/52 apod.)

Srovnáme-li zatížení silniční sítě mezi roky 1995 a 2000, zjistíme s výjimkou silnice č. I/38 v úseku Jihlava – Moravské Budějovice v celé ostatní síti poměrně výrazný růst provozu. Kromě dálnice D1, na níž se za pět let zvýšil počet projíždějících automobilů v celém úseku procházejícím krajem Vysočina zhruba o sedm až osm tisíc, se to týká všech silnic první třídy a většinou i silnic tříd nižších. U nich však nárůst provozu není obvykle tak razantní.

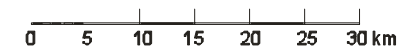
KRAJ VYSOČINA

Intenzita silniční dopravy

(rok 2000, ŘSD)

Silniční úseky s intenzitou vyšší než 3000 vozidel za 24 hod.

- intenzita 25 001 vozidel a více
- intenzita 10 001 až 16 000 vozidel
- intenzita 5 001 až 10 000 vozidel
- intenzita 3 001 až 5 000 vozidel

Mapový podklad:
© Český úřad zeměměřičský a katastrální 1996

Údržba silniční sítě kraje Vysočina

V důsledku dlouhodobého nedostatku finančních prostředků na výstavbu, opravy a údržbu je stavební stav silniční sítě velmi špatný. Přitom se její kvalita až na řídké výjimky i nadále zhoršuje. Velkým problémem proto je dopravní dostupnost značné části území kraje (jedná se především o území, které nemá bezprostřední vazbu na dálnici D1). Tato skutečnost může negativně ovlivnit další hospodářský rozvoj regionu.

Priority investic v resortu dopravy zatím nepředpokládají ani v dlouhodobém výhledu dle materiálů MDS žádné významné akce na území kraje Vysočina (s již zmíněnou výjimkou rekonstrukce silnice I/38 a připravovanou rekonstrukcí povrchu silnice I/23). Přitom v dokumentu Strategie regionálního rozvoje ČR přijatém vládou ČR v červenci 2000 je uvedeno, že „v rámci dopravy jako celku podpora Královehradeckého, Jihlavského a Ostravského kraje neodpovídá jejich potřebám, neboť kraj Jihlavský a zejména Ostravský by vzhledem k problémovosti svých území vyžadovaly naopak vyšší rozsah prostředků“¹⁾.

S delimitací silnic II. a III. třídy do majetku krajů (realizováno k 1. 10. 2001) se na krajskou úroveň přesouvá i zabezpečení jejich údržby a oprav. Předávaný majetek je však v důsledku dlouhodobého nedostatku financí ve špatném stavu a tak zakládá velmi špatnou výchozí situaci pro nového vlastníka. Současný technický stav vozovek silnic (včetně řady dálničních úseků) není dobrý. Je to dáno především dlouhodobým deficitem finančních prostředků na souvislou i cyklickou údržbu a opravy. Neodstranění nebo nedostatečné odstranění menších závad vyvolává v krátkém časovém horizontu havarijní poruchy, které je následně nutno odstranit za dvojnásobné až trojnásobné náklady.

Nedostatek finančních prostředků na řádnou údržbu a opravy silniční sítě je alarmující. V podstatě platí, že čím nižší kategorie, tím méně prostředků. U některých silnic III. třídy tak hrozí rozpad povrchu a případné vyřazení ze sítě veřejných komunikací. Dle odhadů je na území kraje Vysočina asi 70 % silnic III. třídy v havarijním stavu. Reakcí na tento neutěšený stav je příprava celostátního Programu obnovy silnic III. třídy s předpokládanou účastí cizích zdrojů. Obdobná situace panuje i u silnic II. třídy. Otázkou je, zda je vůbec v silách veřejných rozpočtů (ať na úrovni centra či kraje) ufinancovat proklamovaný rozvoj silniční sítě a přitom neprohlubovat rostoucí deficit v údržbě a opravách sítě stávající. Jen údržba 1 km silnic stojí přibližně 120 až 150 tis. Kč ročně, což pro území kraje Vysočina představuje celkovou sumu 611 až 760 mil. Kč ročně. Navíc je nutné konstatovat, že potřebná částka se stále zvyšuje a pakliže nebude tato potřeba náležitým způsobem saturována, hrozí že bude z veřejné silniční sítě pro nezpůsobilý technický stav vyřazováno postupně více a více komunikací. O údržbu silniční sítě (bez dálnice) se starají okresní organizace Správy a údržby silnic (SÚS).

¹⁾ Strategie regionálního rozvoje ČR, část III. – Souhrnný dokument, str. 32; MMR, červenec 2000

Tab. 5.2: Celkové náklady silniční sítě v okresech kraje Vysočina (v tis. Kč)

Okres, území	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003 *)
Jihlava	86 332	103 649	104 810	92 221	108 258	103 919	101 509	103 299	134 852*)
Žďár n. Sázavou	104 490	121 481	123 586	111 942	129 971	129 905	168 114	212 852	299 667*)
Havlíčkův Brod	79 741	82 901	88 305	87 890	102 670	94 983	110 564	120 254	130 645*)
Pelhřimov	72 874	89 240	80 420	76 623	87 622	111 360	103 907	109 789	122 901*)
Třebíč	83 518	98 603	88 262	87 461	104 631	105 424	109 753	153 671	311 398*)
Vysočina	426 955	495 874	485 383	456 137	533 152	545 591	593 847	699 865	999 463*)
Index (předchozí rok = 100)	x	116,1	97,9	94,0	116,9	102,3	108,8	117,9	142,8*)

*) plán roku 2003

Pramen: ŘSD ČR, KÚ Vysočina

Upřesňující údaje pro rok 2002

Okres, území	Příspěvek SFDI na I. třídy	Příspěvek SFDI na II. a III. třídy	KrÚ - ostatní	Investiční akce hrazené z prostř. SFDI- Kraj	Celkem
Jihlava	11 500	90 979	820	.	103 299
Žďár n. Sázavou	20 921	129 025	.	62 906	212 852
Havlíčkův Brod	22 500	89 325	.	8 429	120 254
Pelhřimov	15 500	94 289	.	.	109 789
Třebíč	11 600	105 867	3 927	32 277	153 671
Vysočina	82 021	509 485	4 747	103 612	699 865

Pramen: KÚ Vysočina

Upřesňující údaje pro rok 2003 (uvedené finanční částky představují plán roku 2003)

Okres, území	Příspěvek SFDI na I. třídy	Příspěvek SFDI na II. a III. třídy	KrÚ - ostatní	Investiční akce hrazené z prostř. SFDI - Kraj	Celkem
Jihlava	11 870	96 982	6 000	20 000	134 852
Žďár n. Sázavou	18 681	122 503	9 100	149 383	299 667
Havlíčkův Brod	19 265	95 280	8 100	8 000	130 645
Pelhřimov	13 816	100 385	7 700	1 000	122 901
Třebíč	11 092	108 892	9 100	182 314	311 398
Vysočina	74 724	524 042	40 000	360 697	999 463*)

Pramen: KÚ Vysočina

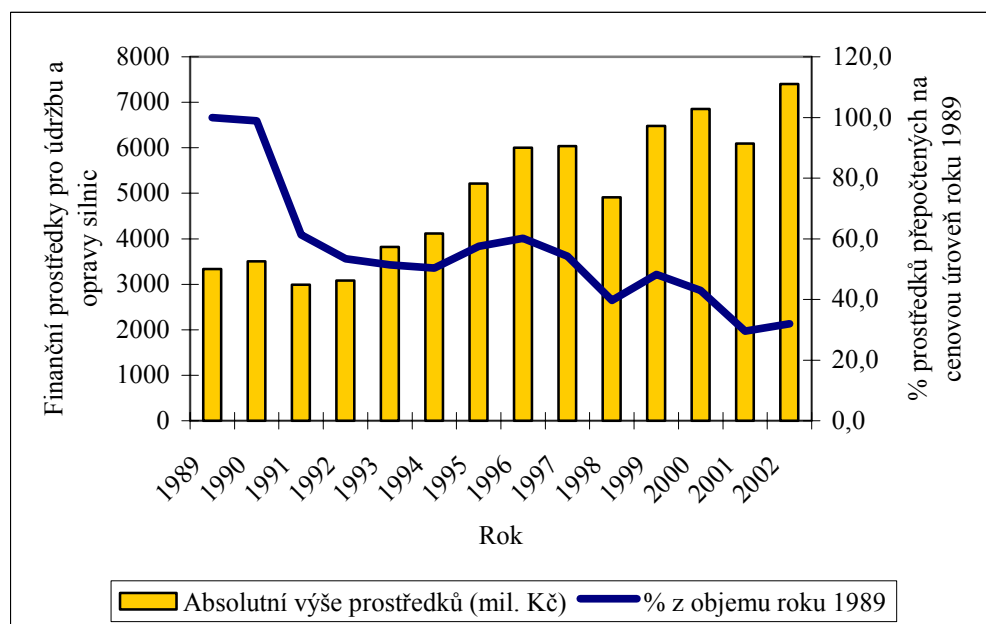
Tab. 5.3: Výše finančních prostředků pro údržbu a opravy silnic prostřednictvím SÚS a SIÚ (správy ŘSD)

Rok	absolutní výše prostředků (mil. Kč)	prostředky přepočtené na cenovou úroveň 1989 (mil. Kč)	index (předchozí rok = 100)	index (rok 1989 = 100)	index (% objemu roku 1989)
1989	3334	3334	x	100,0	100,0
1990	3507	3296	105,2	105,2	98,9
1991	2992	2045	85,3	89,7	61,3
1992	3081	1781	103,0	92,4	53,4
1993	3821	1714	124,0	114,6	51,4
1994	4113	1677	107,6	123,4	50,3
1995	5216	1918	126,8	156,4	57,5
1996	6005	1980	115,1	180,1	60,2
1997	6037	1808	100,5	181,1	54,2
1998	4914	1323	81,4	147,4	39,7
1999	6480	1607 *)	131,9	194,4	48,2
2000	6851	1432 *)	105,7	205,5	43,0
2001	6094	987 *)	89,0	182,8	29,6
2002	7400	1066 *)	121,4	222,0	32,0

*) sníženo o míru inflace

Pramen: ŘSD ČR

Obr. 5.2

Studie optimalizace dopravní obslužnosti a možnosti integrovaného dopravního systému kraje Vysočina (I. část – hodnocení současného stavu dopravní obslužnosti)

Hlavní závěry studie týkající se hodnocení stavu silniční sítě v kraji (zpracovatelem studie je firma CityPlan spol. s r.o.):

• **kritéria hodnocení propustnosti silniční sítě:**

- směrové uspořádání (podnormové poloměry, vysoká směrová křivolakost trasy, náhlá ojedinělá změna směru trasy),
- výškové prvky (podnormové poloměry, vysoký podélný sklon, dlouhý podélný sklon),
- šířkové uspořádání včetně krajnice (nedostatečný počet jízdních pruhů vzhledem k dopravním nárokům, nedostatečný počet jízdních pruhů ve stoupání, volná šířka jízdního pruhu),
- pevné překážky (v pasportizační šířce, v těsné blízkosti krajnice - např. stromořadí, sloupy, ...);
- celková délka silnic I. a II. třídy, u nichž je šířka neprašné části vozovky užší než 6,5 m, činí 695 km, z toho 21,6 km na silnicích I. třídy; v kraji tak tomuto kritériu nevyhovuje 5,2% silnic I. třídy a 40,2% silnic II. třídy;
- obecně lze říci, že mezi nejčastější závady v silniční síti patří nevyhovující kategoriální šířka, nevýrazné nebo zcela chybějící vodorovné dopravní značení a špatný technický stav povrchu vozovky (výtluky, potřhaný povrch apod.);

• **kritéria hodnocení kapacity silniční sítě:**

- zatřídění komunikace,
- intenzita (dopravní zatížení),
- stavební stav komunikace;
- hodnoty intenzit dopravy na silnicích kraje Vysočina měřené ročními průměry denních intenzit (sčítání dopravy z roku 2000) nevyčerpávají kapacitu komunikací v místech, kde komunikace splňují normové hodnoty; výjimky tvoří průtahy silnic I. a II. třídy obcemi, u nichž často není dodržována kategoriální šířka a někdy ani počet jízdních pruhů.

Záměry rozvoje silniční sítě kraje Vysočina

Z pohledu rozvoje kraje zůstává dlouhodobou prioritou přestavba tahu č. I/38 (E 59) Jihlava – Znojmo (–Hatě/Kleinhaugsdorf - Rakousko) na rychlostní komunikaci v parametrech odpovídajících záměrům výstavby navazující trasy na rakouském území s adekvátním připojením města Třebíče a vybudováním obchvatu města Jihlavy (obchvat Jihlavy je již ve stavbě). Dále bude nutné zkvalitnit silniční tah č. I/34 a dořešit dopravní situaci ve městě Havlíčkově Brodě (výstavba obchvatu již skončila), v němž se kříží silnice č. I/34 a I/38.

K dalším požadavkům patří přeřazení následujících silnic do kategorie komunikací I. třídy:

- úsek Havlíčkův Brod – Ledec nad Sázavou – hranice kraje – dálnice D1, sjezd Locket (dříve I/18, dnes II/150)
- úsek Jihlava – Pelhřimov (dříve I/19, dnes II/602) s úvahou prodloužení I/19 po II/353 až do Žďáru nad

Sázavou,

- trasa Mor. Budějovice – Jaroměřice n.Rok. (II/152) – Třebíč – Velké Meziříčí (II/360) s možným pokračováním na okrese Žďár nad Sázavou v trase Netín – Ostrov nad Oslavou (připojení na I/37) pro zlepšení spojení Brno – Žďár n.Sáz. i relace Třebíč – Žďár n.S.,
- trasa Jihlava – Třebíč (II/405), po peáži s I/23 s prodloužením v trase II/351 a II/152 na Moravský Krumlov a dále k propojení se silnicí I/40 Mikulov – Břeclav,
- silnice II/345 Ždírec n. Doubr. – Chotěboř – Golčův Jeníkov, neboť tvoří spojnici mezi tahy I/37 a I/38 a svým dopravním významem mezi silnice první třídy patří.

Další záměry:

- z pohledu posílení vnitřní integrity kraje se jako důležitá jeví potřeba **zlepšit kvalitu silnic spojujících okresní města s centrem kraje (s Jihlavou),**
- z pohledu posílení vnitřní integrity kraje se jako důležitá jeví rovněž potřeba **zlepšit kvalitu připojení na dálnici D1,**
- dlouhodobým cílem je také **vytvoření kvalitního propojení severojižním směrem vedeného východním okrajem Českomoravské vrchoviny** (zkvalitnění komunikací ve směru Svitavy – Bystřice nad Pernštejnem - Velké Meziříčí – Třebíč - Moravské Budějovice – Vratětin – Rakousko), některé jeho části je však třeba přebudovat již nyní – např. úsek Třebíč – Moravské Budějovice, který je se zcela nevyhovujícími parametry jeho nejzatíženějším úsekem,
- dlouhodobým, i když doposud ne příliš známým problémem, je „nenormový“ stav evakuačních silnic v okolí Jaderné elektrárny Dukovany.

Kromě výše uvedených priorit prezentovaných v obecné poloze existuje celá řada již připravovaných a rozpracovaných akcí, které přispívají k řešení výše uvedených krajských priorit. Rámcovým seznamem akcí na silniční síti by měla být tzv. Bílá kniha připravovaná Ředitelstvím silnic a dálnic ČR jako investorské organizace ve spolupráci s jednotlivými okresy, která však ve stávající podobě neodpovídá prioritám dokumentů regionálního rozvoje (Strategie rozvoje Jihlavského kraje, Konzultační dokument RDP, Regionální operační program NUTS II Jihovýchod). Bohužel však zatím nebyla uvolněna pro veřejnost z důvodu nevyjasněného budoucího financování a neustálých změn.

Cyklistická doprava

Rychlým rozvojem prochází dnes i cyklistická doprava. Ta může být zvláště v přírodně atraktivním území kraje Vysočina vnímána jako významný rozvojový prvek, který může na území kraje přivést řadu nových návštěvníků. Z dálkových cyklotras prochází územím kraje Pražská stezka, Posázavská stezka, Česko-moravská stezka, Stezka Jeseník – Znojmo a Stezka Jihlava – Český Těšín. Kromě nich se na území kraje stále zvyšuje délka značených tzv. cykloturistických tras. Problematika cyklistické dopravy je detailněji řešena v kapitole Cestovní ruch.

S cílem snížit zatížení center měst automobilovou dopravou bude potřeba vybudovat kvalitní cyklostezky v jejich intravilánech. Tento typ cyklistické dopravy může být vnímán jako forma regulace individuální automobilové dopravy.

ŽELEZNIČNÍ DOPRAVA

Železniční síť v kraji je konfigurována hvězdicovitě se dvěma centry – Jihlavou a Havlíčkovým Brodem. Celková délka 619 km tratí představuje hustotu 0,089 km/km², nižší hustotu železniční sítě má pouze Zlínský kraj. Železnice protíná území kraje především tratěmi č. 230 a 250 (**Praha - Kolín - Havlíčkův Brod - Žďár n. Sáz. – Křižanov - Brno**). Jedná se (spolu s větvemi č. 225 a 240 **České Budějovice - Veselí n. Luž. – Jihlava – Havl. Brod**) o tzv. druhý hlavní (též jižní) tah, který představuje významnou součást české železniční infrastruktury. Velmi důležitá je jeho tranzitní role jak v dálkové osobní tak i nákladní dopravě. Obě tratě jsou elektrifikovány, úsek Kolín – Havlíčkův Brod – Žďár n. S. – Brno je jako jediný v kraji dvoukolejný. Přestože trať č. 250 Havlíčkův Brod – Žďár n. S. – Brno je stavebně v podstatě nejmladší železniční trať v ČR (do provozu byla uvedena v roce 1953), její technické parametry dané náročným terénem a z něj vyplývajícími směrovými a sklonovými poměry neumožňují zvýšení traťové rychlosti. Do programu modernizace koridorových tratí není tento úsek zařazen, přesto zůstává důležitou spojnici, což dokumentuje jeho zařazení do evropských sítí TINA. Od přechodu ke grafikonu 2000/2001 (od 28. 5. 2000) došlo k převedení vlaků kategorie EuroCity na trať přes Českou Třebovou. Tyto vlaky však byly nahrazeny v dálkové dopravě vnitrostátními rychlíky, takže nelze vynést paušální soud o významném omezení dopravních příležitostí v dálkové osobní dopravě.

Tab. 5.4: Stavební délka železničních tratí na území kraje Vysočina [km]

Okres	Pelhřimov	Havl. Brod	Jihlava	Třebíč	Žďár n.S.	KRAJ
délka tratí	99	147	102	131	140	619
elektrifikováno	15	66	47	0	67	197

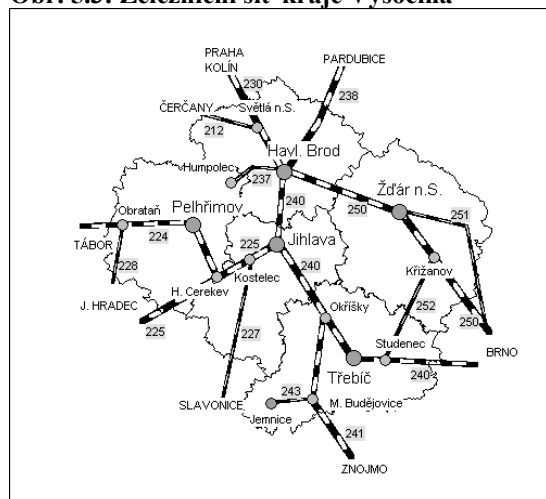
Pramen: Program rozvoje Jihlavského kraje (listopad 2000)

Přehled železničních tratí kraje Vysočina (viz též obr. 5.3):

- Celostátní dráhy:
  - č. 224 Horní Cerekev – Pelhřimov – Obrataň - Tábor,
  - č. 225 Veselí nad Lužnicí – Jindřichův Hradec – Horní Cerekev – Kostelec u Jihlavy – Jihlava (bližší charakteristiku viz výše),
  - č. 230 Kolín – Kutná Hora – Světlá nad Sázavou – Havlíčkův Brod (bližší charakteristiku viz výše),
  - č. 238 Havlíčkův Brod – Chotěboř – Ždírec nad Doubravou – Chrudim – Pardubice,
  - č. 250 Havlíčkův Brod – Žďár nad Sázavou – Křižanov – Tišnov – Brno – Břeclav (bližší charakteristiku viz výše),
  - č. 240 Havlíčkův Brod – Jihlava – Okříšky - Třebíč - Brno
  - č. 241 Okříšky – Moravské Budějovice - Znojmo.
- Regionální dráhy:
  - č. 212 Světlá nad Sázavou – Ledec nad Sázavou – Zruč nad Sázavou – Čerčany,
  - č. 227 Kostelec u Jihlavy – Třešť – Telč – Dačice – Slavonice,
  - úzkorozchodná dráha č. 228 z Obrataně přes Kamenici nad Lipou do Jindřichova Hradce - tuto trať na rozdíl od všech ostatních, na nichž dopravu zajišťují České dráhy, a.s., provozuje soukromá společnost Jindřichohradecké místní dráhy, a.s.,
  - č. 237 Havlíčkův Brod – Humpolec,
  - č. 243 Moravské Budějovice – Jemnice,
  - č. 251 Žďár nad Sázavou – Nové Město na Moravě – Bystrice nad Pernštejnem - Tišnov,
  - č. 252 Křižanov – Velké Meziříčí - Studenec.

Železniční infrastrukturu kraje Vysočina doplňuje ještě trať Dobronín – Polná, na níž je však v současnosti provozována pouze nákladní doprava. O možnosti zavedení osobní dopravy se znovu jedná.

Drážní doprava je provozována také na muzejní dráze z Přibyslavi do Sázavy u Žďáru (trať č. 903, část dráhy je užívána též jako vlečka). Dopravu na trati, která slouží spíše než pro potřeby dopravní obsluhy jako atraktivita cestovního ruchu, zajišťuje převážně v letních měsících Klub přátel kolejových vozidel.

Obr. 5.3: Železniční síť kraje Vysočina

Technický stav železničních tratí

Téměř všechny železniční tratě se potýkají se zastaralým technickým vybavením. To se v mnoha případech od doby jejich vzniku příliš nezměnilo, a proto již neodpovídá dnešním potřebám. Po roce 1990 se péče o technickou základnu železniční infrastruktury, ať už jde o železniční svršek, stavby železničního spodku, staniční a přejezdové zabezpečovací zařízení nebo trakční vedení, ještě zhoršila. Udržování železnice

v provozuschopném stavu je rok od roku obtížnější a neustále se zvyšuje budoucí potřeba investic pro uvedení železnice do normového stavu.

To je nevýhodné zejména za situace, má-li být veřejná doprava přitažlivou alternativou dopravy individuální. Bude proto nutné zkvalitnit technická zařízení a zabezpečit větší provázanost s ostatními druhy dopravy. Jedině tak mohou být vytvořeny atraktivnější podmínky pro rozvoj osobní i nákladní dopravy. Další vývoj a perspektivy železniční sítě jako celku je však v současné době obtížné předvídat.

Záměry rozvoje železnic a železniční sítě kraje Vysočina

Priority v železniční dopravě směřují ke zvýšení rychlosti a bezpečnosti, zlepšení kultury cestování, zkvalitnění jízdních řádů a spojení s ostatními regiony:

- modernizace zabezpečovacího zařízení na trati Jihlava - Havlíčkův Brod,
- nasazení lehkých vozidel a jednotek (elektrické a motorové trakce) pro zajištění regionální dopravy. Elektrické jednotky pro zajišťování přímých spojení Žďár n. S. - Havlíčkův Brod - Jihlava - Počátky. Motorové jednotky pro zajišťování přímých spojení Třebíč - Jihlava - Kostelec u Jihlavy - Pelhřimov (- případně Telč),
- celková modernizace (železničního svršku, staničního a traťového zabezpečovacího zařízení) a „lehká“ (tj. technicky méně náročná) elektrifikace trati Jihlava – Brno,
- rekonstrukce nástupišť ve vybraných železničních stanicích a zastávkách,
- náhrada mechanických přejezdových zabezpečovacích zařízení automatickými přejezdovými světelnými zabezpečovacími zařízeními závislými na jízdě vlaku,
- investicemi do výpravních budov zkvalitnit prostředí ve vybraných železničních stanicích a zastávkách,
- zřízení systému komplexního odbavení cestujících – tzv. ČD centrum v železniční stanici Jihlava,
- prodloužením trati č. 227 Kostelec - Slavonice vytvořit přímé železniční spojení s Rakouskem,
- obnovením osobní dopravy na trati Dobronín - Polná zapojit město Polná do regionální železniční dopravy,
- zavedení integrované dopravy (propojení městské, meziměstské autobusové a drážní dopravy),

V souvislosti s železniční dopravou bývá občas zmiňována i otázka privatizace regionálních drah, ovšem do dnešní doby není jednoznačně stanoveno, podle jakého modelu by k tomu mělo docházet. V České republice tak dnes existuje pouze několik jednotlivých traťových úseků, na nichž dopravu provozuje někdo jiný než České dráhy, a.s. - namátkou uveďme společnosti CONNEX Morava, a.s., VIAMONT, a.s., OKD Doprava a.s.. Také do území kraje Vysočina zasahuje zprivatizovaná dráha – konkrétně jde o trať č. 228 z Obrataně přes Kamenici nad Lipou do Jindřichova Hradce, na níž dopravu zajišťují Jindřichohradecké místní dráhy, a.s.

OSTATNÍ DRUHY DOPRAVY

Systémy vysokorychlostních tratí

Pro období po roce 2010 se začínají připravovat podklady pro výstavbu systému **vysokorychlostních tratí (VRT)**. Smyslem těchto nových dvoukolejných tratí, které jsou navrhovány pro maximální rychlost 300 km/h, je vytvoření systému pro cesty na vzdálenosti 800 až 1000 km s možností návratu ve stejný den. Jejich předností proti letecké dopravě je zajištění cesty i v případě nepříznivých povětrnostních podmínek, možnost pracovního využití cestovního času, ekologický provoz a nižší energetická náročnost. Nevýhodou jsou vysoké pořizovací náklady a vytváření bariér v území.

Podle návrhu sítě VRT, který vypracoval SUDOP Praha, prochází územím ČR trasy ve směrech multimodálních koridorů IV. a VI.B. **Úsek Praha – Brno, který je aktuální z hlediska kraje Vysočina, je řešen ve dvou variantách.** Varianta „H“ je vedena přes Havlíčkův Brod, Polnou a Velké Meziříčí, varianta „K“ je vedena prostorem Kolína, Žďáru nad Sázavou a dále k Velké Bíteši, odkud obě varianty pokračují souběžně podél dálnice D1 do Brna. Zájmem kraje Vysočina by v těchto souvislostech měla být podpora vybudování varianty „H“ případně se snahou zřídit někde v prostoru mezi Havlíčkovým Brodem a Jihlavou zastávku.

Letecká doprava

Důležitým faktorem zvýšení a udržení hospodářského rozvoje území je v dnešní době také jeho dostupnost prostřednictvím letecké dopravy. Jako klíčová se v této souvislosti jeví poloha letišť. Přehled všech letišť v kraji Vysočina spolu se základními informacemi (název a provozovatel letiště, jeho statut, povrch, rozměry a únosnost) přináší tab. 5.7. Kromě letišť jsou v kraji zřízeny také čtyři neveřejné heliporty: v Havlíčkově Brodě, Jihlavě, Novém Městě na Moravě a v Pelhřimově.

Tab. 5.5: Přehled letišť v kraji Vysočina (stav k dubnu 2002)

Název	Provozovatel	Statut	Povrch	Rozměry	Únosnost	Poznámka
Havl. Brod	Aeroklub	veřejné vnitrostátní	tráva	1000x50 m	0,7 Mpa	prostor seskoků padákem
Chotěboř	Aeroklub Chotěboř	veřejné vnitrostátní	tráva	1010x150 m	5700 kg/0,7 Mpa	.
Jihlava	Aeroklub Jihlava	veřejné vnitrostátní	tráva	920x160 m	6000 kg/0,7 Mpa	prostor seskoků padákem
Kámen	Sportovní klub Aero	neověřená plocha SLZ	beton	2000 m	NIL	.
Křižanov	Aeroklub Křižanov	veřejné vnitrostátní	tráva	700x100 m	13000 kg/0,7 Mpa	prostor seskoků padákem
Náměšť n.O.	.	veřejné vnitrostátní	zpevněný	.	.	.
Přibyslav	Aeroklub Přibyslav	veřejné vnitrostátní	tráva	765x150 m	5700 kg/0,7 Mpa	.
Třebíč	Západomoravský aeroklub v Třebíči	neověřená plocha SLZ	tráva	520x25 m	NIL	.

Poznámka: v tab. není obsažena dokončovaná přistávací plocha v Bystřici nad Pernštejnem

Pramen: Databáze letišť 2002, Avion – Patrik Sainer, 2002

Bohužel, dosud není v kraji zřízeno letiště, které by umožňovalo přistávání dostatečně kapacitních letadel. Přítomnost jeho existence v regionu je obecně vnímána jako důležitá při umísťování průmyslových high-tech a obchodních aktivit, tzn. takových činností, které samy o sobě působí v daném území velmi progresivně a výrazným způsobem přispívají k dalšímu (a to nejen hospodářskému) rozvoji. Pozice kraje Vysočina je z tohoto hlediska nepříznivá. Scházející infrastrukturní zařízení proto bude vedle udržení stávající sítě vnitrostátních letišť nutné ve vhodné lokalitě dobudovat.

Kromě hospodářských souvislostí je rozvoj letecké dopravy úzce svázán také s aktivitami cestovního ruchu – zde můžeme zmínit zejména očekávaný rozmach tzv. avioturistiky po vstupu České republiky do Evropské unie. K tomuto účelu však zatím v kraji není vybudována dostatečná infrastruktura, a to ani pokud jde o počet, lokalizaci a vybavení vlastních letišť, ani pokud jde o potřebné navazující služby.

Specifický problém, s nímž se bude nutné v kraji Vysočina vypořádat, představuje nové využití stávajícího vojenského letiště v Náměšti nad Oslavou po jeho opuštění Armádou České republiky. Přítomnost nejde jen o budoucnost vlastního dopravního zařízení, ale také o budoucnost hospodářského a sociálního života ve městě Náměšť nad Oslavou a v jeho okolí. Zájmem kraje Vysočina v tomto smyslu je možnost budoucího civilního využití existující letištní plochy.

CELKOVÉ ZHODNOCENÍ DOPRAVNÍ POLOHY OBCÍ KRAJE VYSOČINA

Celkové zhodnocení dopravní polohy obcí kraje Vysočina přináší obr. 5.4. Mapa byla převzata ze studie „Zpřesnění východisek pro výběr priorit rozvoje kraje a stanovení oblastí cílené regionální podpory“, kterou pro kraj Vysočina vypracovala v roce 2002 společnost GaREP, spol. s r.o.

Kvantifikace vlivu různých druhů dopravní infrastruktury na dopravní polohu daného místa (obce) byla umožněna prostřednictvím výpočtu indexu dopravní polohy (dále index). Pro jeho výpočet byla použita metoda bodování. Ta každé obci na základě přítomnosti příslušných předem definovaných dopravních prvků přisoudila jistý počet bodů (rozhodující byl přítomnost daného dopravního zařízení, nikoliv jeho technický stav). Kritéria bodování –

Silniční infrastruktura:

- vzdálenost intravilánu obce od sjezdu z dálnice resp. rychlostní silnice do 5 km (včetně) – 5 bodů,
- vzdálenost intravilánu obce od sjezdu z dálnice resp. rychlostní silnice v rozmezí 6 až 10 km (včetně) – 3 body,
- vzdálenost intravilánu obce od sjezdu z dálnice resp. rychlostní silnice v rozmezí 11 až 15 km (včetně) – 1 bod,
- průjezd silnice první třídy intravilánem obce – 4 body,
- vzdálenost intravilánu obce od silnice první třídy do 5 km (včetně) – 2 body,
- vzdálenost intravilánu obce od silnice první třídy v rozmezí od 6 km do 10 km (včetně) – 1 bod,
- průjezd silnice druhé třídy intravilánem obce – 1 bod;

Železniční infrastruktura (body byly dané obci přiděleny pouze v případě, že v obci byla zřízena železniční stanice či zastávka):

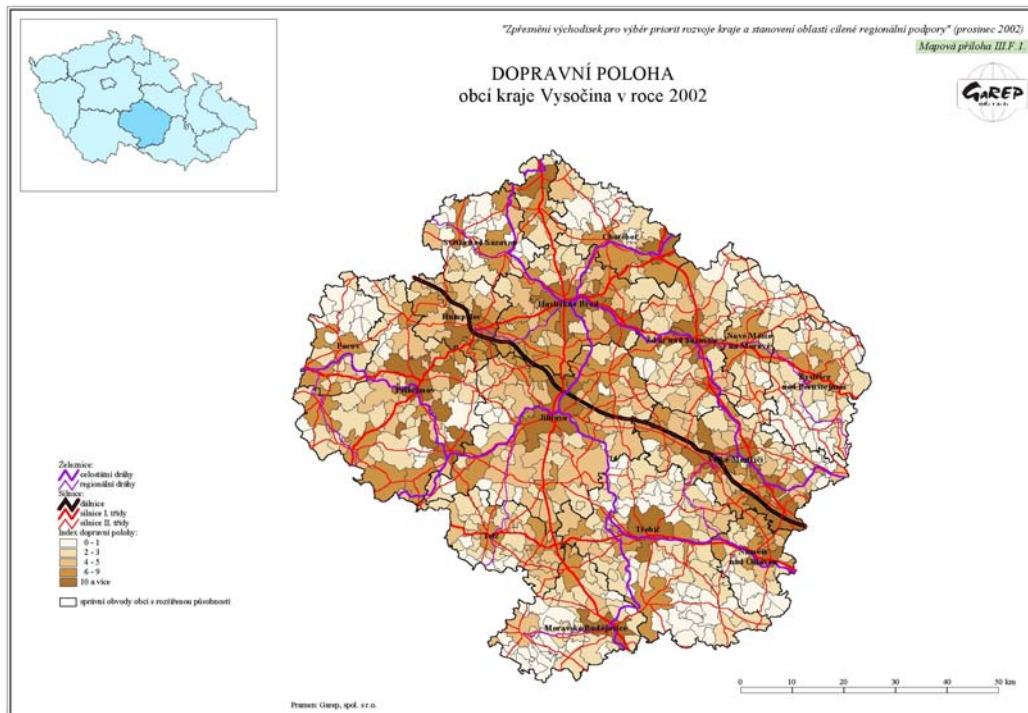
- průchod celostátní dráhy – 2 body,
- průchod regionální dráhy – 1 bod,
- dráha s více dopravními kolejemi (dvou a více kolejí) – 1 bod,

- elektrizovaná dráha – 1 bod.
- přítomnost železniční stanice v obci – 1 bod (kritérium bylo zavedeno z důvodu významového rozlišení mezi stanicí a zastávkou).

V případě, že daná obec ležela na křižovatce několika dopravních komunikací stejného typu, byly příslušné body započítány tolikrát, kolikrát se daná situace v obci vyskytovala (s výjimkou bodového přidělu za přítomnost železniční stanice).

Obr. 5.4: Dopravní poloha obcí kraje Vysočina

Pramen: Zpřesnění východisek pro výběr priorit rozvoje kraje a stanovení oblastí cílené regionální podpory, GaREP, spol. s r.o., 2002

Mezi oblasti s výhodnou dopravní polohou můžeme v kontextu kraje Vysočina zařadit celé Humpolecko a Havlíčkobrodsko, téměř celé Jihlavsko a Velkomeziříčsko a jih Chotěbořska. Jako poměrně dobrou můžeme zhodnotit dopravní polohu i v části Pelhřimovska a Žďársko. Zbývající území (s výjimkou v textu uvedených a zdůvodněných míst) se vyznačují špatnou dopravní polohou. Největší rozsah mají tyto oblasti na Bystřicku a Novoměstsku (v podstatě celé území správních obvodů obcí s rozšířenou působností), na východě Velkomeziříčska, severu a jihozápadě Žďársko, severu Chotěbořska, severozápadě Světelska, severu Pacovska, jihu a západě Telčska, v území na rozhraní Pelhřimovska a Jihlavska, na jihu a severozápadě Moravskobudějovicka, severu a jihu Třebíčska a na jihu Náměšťska.

DOPRAVNÍ OBSLUŽNOST VEŘEJNOU DOPRAVOU

Kraj Vysočina je charakteristický rozdrobenou sídelní strukturou s velkým počtem malých sídel, pro která je však nutné zabezpečit v souladu s legislativou dopravní obslužnost veřejnou dopravou. Přestože je veřejná doprava zajišťována různými dopravními systémy a dopravci (železnice, autobusy), je nutné na ni pohlížet jako na jednotný systém – minimálně pro zabezpečení účelnosti vynakládaných prostředků. Vzhledem k tomu, že objem přepravních proudů (cestujících) a úroveň jízdného nepokrývá náklady na provoz, je nutná účast veřejných rozpočtů na zajištění dopravní obsluhy.

Otázka výše finančních prostředků, které směřují do veřejné dopravy, je zcela zásadní. V průběhu 90. let se postupně měnil výklad pojmu základní dopravní obslužnost (dále ZDO), který charakterizuje představu státu o úrovni veřejné dopravy, již garantuje svým občanům. ZDO je v současnosti podle zákona č. 111/1994 Sb., o silniční dopravě v platném znění, a zákona č. 266/1994 Sb. o dráhách v platném znění, definována jako zajištění přiměřené dopravy po všechny dny v týdnu z důvodu veřejného zájmu v územním obvodu kraje, především do škol, do úřadů, k soudům, do zdravotnických zařízení poskytujících základní zdravotní péči a do zaměstnání, včetně dopravy zpět, přispívající k trvale udržitelnému rozvoji tohoto územního obvodu. Až do roku 2002 se na

jejím zajišťování bohužel však bez jednotné metodiky a s přihlédnutím k výši dostupných finančních prostředků podílely formou uzavírání tzv. závazků veřejné služby příslušné okresní úřady. Ty ve svém územním obvodu rozdělovaly dopravcům na pokrytí tzv. prokazatelných ztrát vyplývajících z přijatých závazků veřejné služby finanční prostředky pocházející z rozpočtové kapitoly Ministerstva dopravy a spojů ČR. Do roku 2000 se činnost okresních úřadů týkala pouze linkové autobusové dopravy, v letech 2001 a 2002 zároveň dopravy autobusové i železniční.

Od roku 2003 je uplatnění institutu základní dopravní obslužnosti v drážní i linkové autobusové dopravě plně v kompetenci krajů v rámci samostatné působnosti. ZDO by přitom měla být v území kraje zajištěna vzájemným propojením veřejné drážní osobní dopravy s linkovou osobní dopravou. Pokud jde o související financování závazků veřejné služby, je jednak tak jako dosud užívána dotace ze státního rozpočtu (kapitola Ministerstva dopravy a spojů ČR) a jednak je v rámci samostatné působnosti možný příspěvek z rozpočtu kraje.

Díky nově zavedenému systému, v jehož rámci je kraj oprávněn koordinovat výslednou podobu autobusových i železničních jízdních řádů současně, dochází k regulaci a koordinaci obou základních dopravních oborů z jednoho místa. Tím dojde k odstranění jejich dosud časté vzájemné konkurence a výsledkem budou provázané jízdní řády.

Kromě ZDO je v případě nedostatečného počtu spojů možné vyšší rozsah dopravy sjednat formou, tzv. ostatní dopravní obslužnosti (ODO). Rozdíl mezi ZDO a ODO spočívá v tom, že v případě ODO finanční příspěvky na její zajištění (respektive na krytí prokazatelných ztrát) poskytují v rámci samostatné působnosti ze svých rozpočtů dotčené obce.

Přenesení kompetencí na jednu rozhodovací (krajskou) úroveň by mělo usnadnit také postupné zavádění **integrovaných dopravních systémů**. Jedna z vhodných situací pro integraci systémů veřejné dopravy je v území mezi městy Jihlava a Havlíčkův Brod, která jsou spojena železniční tratí s potenciálem stát se dopravní osou, k níž by se provázaly návazné autobusové linky příměstské i městské dopravy.

Situaci v zajištění dopravní obslužnosti v území kraje Vysočina charakterizují následující tab. 5.8, 5.9 a 5.10.

Tab. 5.6: Výdaje na zajištění základní dopravní obslužnosti linkovou autobusovou dopravou v kraji Vysočina ze státního rozpočtu a příspěvku okresních úřadů (resp. z rozpočtu krajského úřadu) v absolutní výši (v tis. Kč) a přepočítané do podoby řetězových indexů (v %)

Okres	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Jihlava	6 772	8 842	16 764	24 876	27 666	24 910	26 900	.	.
Žďár nad Sázavou	8 532	16 898	16 977	36 415	40 557	40 257	40 300	.	.
Havlíčkův Brod	7 200	8 105	17 515	21 518	24 554	25 000	25 100	.	.
Pelhřimov	7 498	16 692	18 697	22 560	27 436	28 430	28 400	.	.
Třebíč	20 254	17 454	25 128	29 040	33 936	35 853	35 900	.	.
Kraj Vysočina	52 251	69 987	97 078	136 407	156 148	156 450	158 601	159 658	202 000
Index (předchozí rok = 100)	x	133,9	138,7	140,5	114,5	100,2	101,4	100,7	126,5

Pramen: OkÚ kraje Vysočina, MDS, KÚ Vysočina

Tab. 5.7 Výdaje na zajištění ostatní dopravní obslužnosti linkovou autobusovou dopravou v kraji Vysočina z příspěvku obcí v absolutní výši (v tis. Kč) a přepočítané do podoby řetězových indexů (v %)

Okres	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Jihlava	5 457	8 413	9 568	10 076	11 847	11 600
Žďár nad Sázavou	8 507	13 102	16 396	7 821	4 194	4 300
Havlíčkův Brod	14 200	16 661	14 523	14 102	12 639	13 500
Pelhřimov	6 000	6 352	7 446	4 940	4 972	6 665
Třebíč	3 782	7 500	9 020	10 760	11 058	11 218
Kraj Vysočina	39 941	54 024	58 950	49 697	46 709	49 283
Index (předchozí rok = 100)	x	135,3	109,1	84,3	94,0	105,5

Pramen: OkÚ kraje Vysočina, MDS, KÚ Vysočina

Výše příspěvku z rozpočtu obcí na zajištění tzv. ostatní dopravní obslužnosti (tab. 5.9) za roky 2001 a 2002 bohužel nebyla za jednotlivé okresy poskytnuta. Podle odhadu výše příspěvku úhrnem za celý kraj Vysočina dosahovala hodnoty kolem cca 50 mil. Kč.

Tab. 5.8 Výdaje na zajištění základní dopravní obslužnosti železniční dopravou v kraji Vysočina ze státního rozpočtu v absolutní výši (v tis. Kč) a přepočítané do podoby řetězových indexů (v %)

	2001	2002	2003	02/01	03/02
Kraj Vysočina	112 349	95 864	123 200	85,3	128,5

Pramen: OkÚ kraje Vysočina, MDS, KÚ Vysočina

Základní dopravní obslužnost zajišťovaná železniční dopravou byla až do roku 2000 financována centrálně přímo z rozpočtové kapitoly Ministerstva dopravy a spojů ČR. Proto není možné získat regionální hodnoty vztahené k území kraje Vysočina.

Studie optimalizace dopravní obslužnosti a možnosti integrovaného dopravního systému kraje Vysočina (I. část – hodnocení současného stavu dopravní obslužnosti)

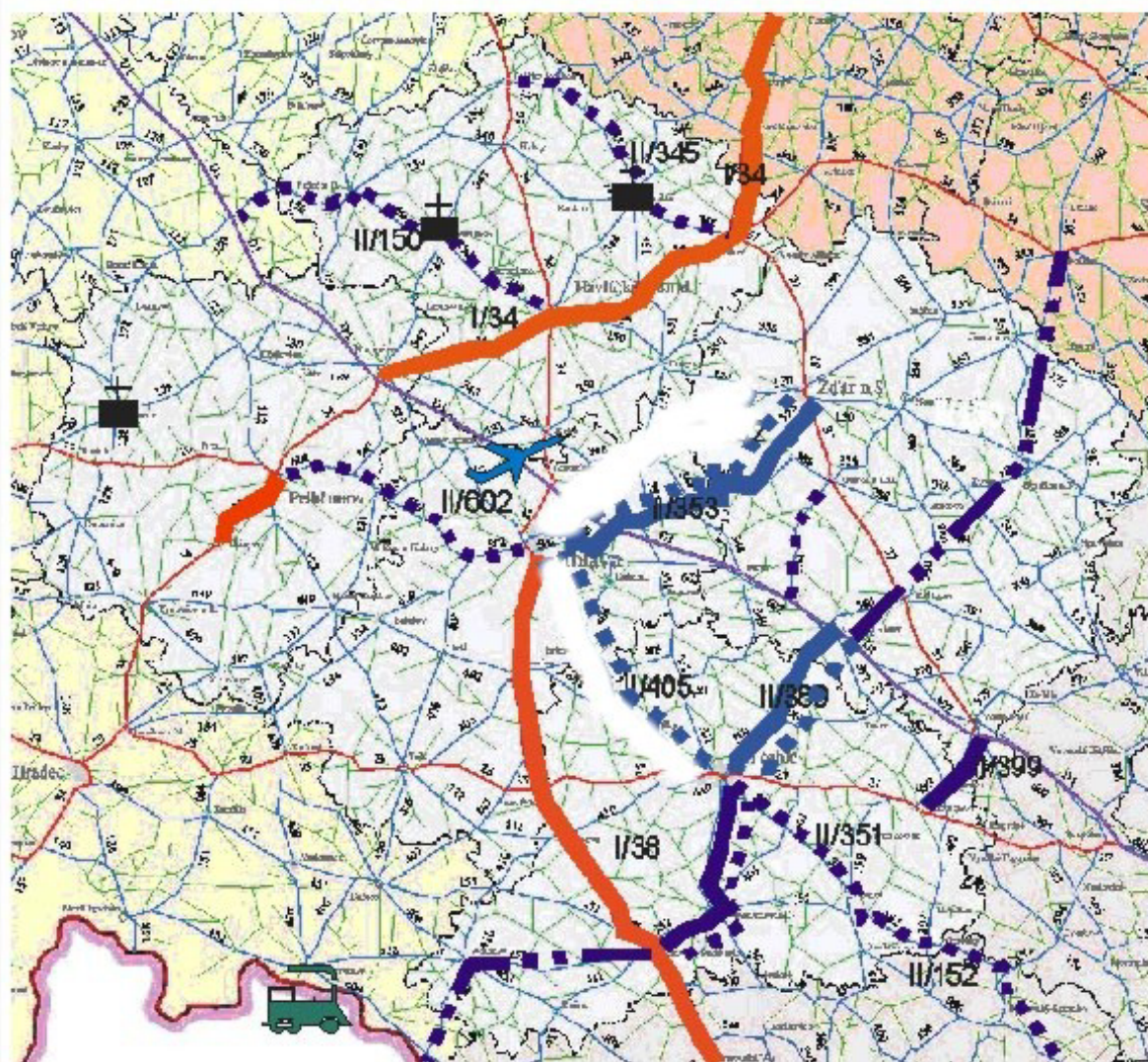
Hlavní závěry studie týkající se problematiky dopravní obslužnosti (zpracovatelem studie je firma CityPlan spol. s r.o.):

- největší počet spojů (na základě vytvořeného dopravního modelu – jeho definici viz v citované studii) je charakteristický pro linky směřující do regionálních center, tedy do okresních měst a obcí s rozšířenou působností (obce III. stupně);
- mezi trasy s největším počtem přímých spojů ve veřejné linkové dopravě (autobusová doprava) patří (ve studii není uvedeno, zda se jedná o pracovní dny, ale podle hodnot to lze se značnou mírou pravděpodobnosti předpokládat):
  - Jihlava – Třešť (69 spojů v obou směrech),
  - Jihlava – Telč (55 spojů v obou směrech),
  - Moravské Budějovice – Jaroměřice nad Rokytnou (55 spojů v obou směrech),
  - Jaroměřice nad Rokytnou – Třebíč (46 spojů v obou směrech),
  - Jihlava Polná (43 spojů v obou směrech);
- mezi trasy s největším počtem přímých spojů v železniční osobní dopravě patří (množství přímých spojů mezi regionálními centry je však v železniční dopravě více závislé na dopravní infrastruktuře, tedy na tom, zda leží na téže nebo hlavní trati, než u dopravy autobusové; ve studii není uvedeno, zda se jedná o pracovní dny, ale podle hodnot to lze se značnou mírou pravděpodobnosti předpokládat):
  - Havlíčkův Brod – Žďár nad Sázavou (39 spojů v obou směrech),
  - Světlá nad Sázavou – Golčův Jeníkov (35 spojů v obou směrech),
  - Náměšť nad Oslavou – Třebíč (34 spojů v obou směrech);
- z důvodu velkého rozsahu podudržovanosti a podinvestovanosti železniční i silniční sítě je podle názoru firmy CityPlan spol. s r.o. vyloučeno provést nápravu u obou sítí současně; doporučují proto vzhledem k faktu, že ze 729 obcí kraje Vysočina má 609 (tj. 83,5%) zajištěnu dopravní obslužnost pouze autobusem, směřovat investice do silniční sítě.

Obr. 5.5

Priority v dopravní infrastruktuře kraje Vysočina

Schema - prostorově lokalizovatelné priority

- akce na silnicích I. třídy (republiková úroveň)
- akce na silnicích II. třídy (krajská úroveň)
- návrh na převedení silnic II. třídy na silnice I. třídy
- propojení SV- JZ (rámcová idea)
- obnovení železničního hraničního přechodu (Slavonice - Fratras)
- letiště se zpevněnou plochou
- obce s rozšířenou působností bez napojení na silnice I. třídy

5.2 Technická infrastruktura

Vybavenost území technickou infrastrukturou se promítá do kvality bydlení a do podmínek pro podnikání. Je zřejmé, že rozšíření jednotlivých sítí je rozdílné a závisí na mnoha faktorech. Mezi nejdůležitější patří poloha území vzhledem k páteřní infrastruktuře a velikost odběru či rozsah služby závisící na počtu připojených obyvatel či existence velkoodběru např. pro podnikatelské účely. Zvláště v podmínkách kraje Vysočina s typickou rozdrobenou sídelní soustavou se pak tyto skutečnosti promítají do vysoké finanční náročnosti na zajištění srovnatelné vybavenosti a kvality technické infrastruktury. Navíc energetické a telekomunikační sítě jsou předmětem podnikání soukromých společností (se státním podílem okolo 50 % avšak s předpokladem brzké privatizace) a obce a města je mohou jen obtížně ovlivňovat podle svých představ. Naproti tomu technická infrastruktura ve vodním hospodářství (vodovody, kanalizace, ČOV) je těsněji svázána s obcemi a městy a problematika tzv. „špinavé vody“ (kanalizace + ČOV) je v současnosti pro komunální sféru hlavním cílem při zkvalitňování technické infrastruktury i s úzkou vazbou na životní prostředí.

5.2.1 Zásobování energií

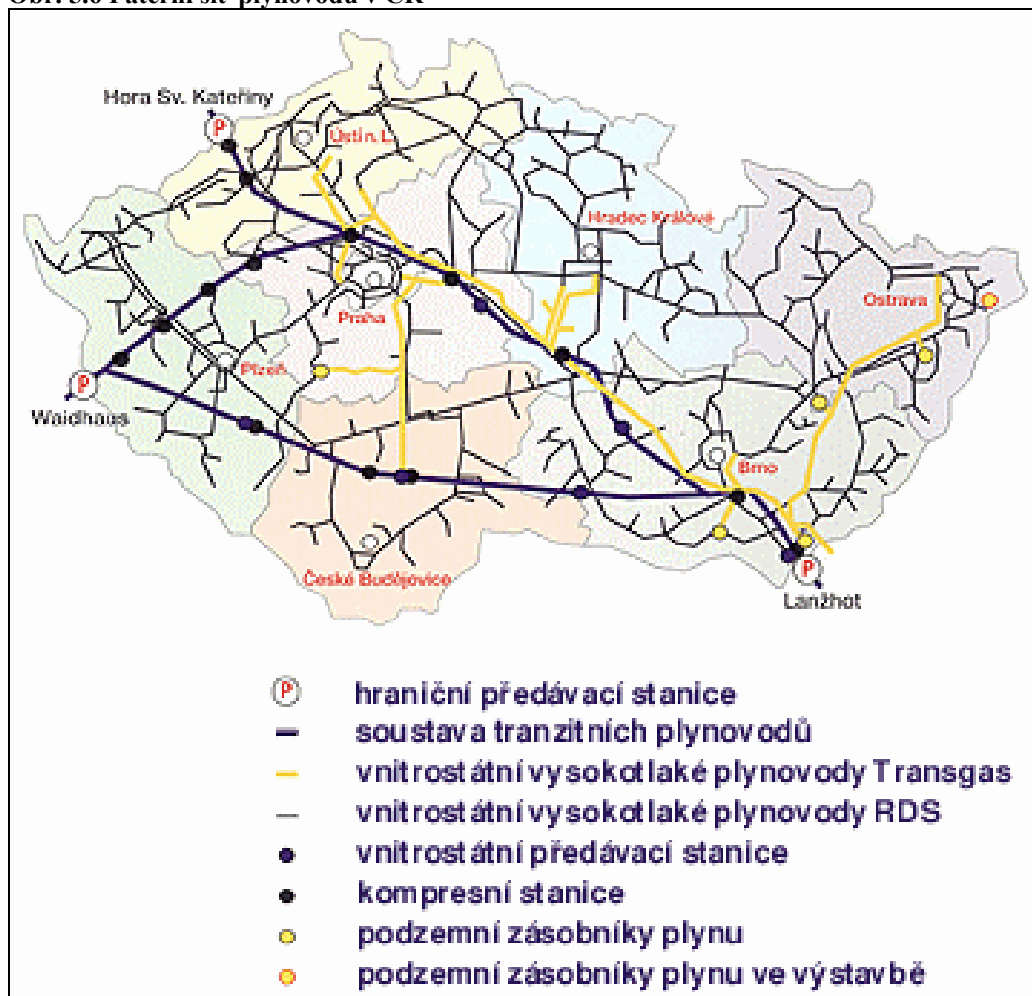
Energetické sítě jsou na území kraje Vysočina převážně v dobrém technickém stavu. Specifikem kraje je přítomnost Jaderné elektrárny Dukovany, jejíž strategický význam daleko přesahuje hranice kraje, neboť v současnosti dodává do sítě přibližně 20% elektrické energie vyprodukované v České republice. Kromě toho je i významným zdrojem odpadního tepla, které však v současné době není adekvátním způsobem využíváno. Elektrickou energii na území kraje distribuují společnosti Jihomoravská energetika, a.s., Východočeská energetika, a.s. a Jihočeská energetika, a.s.

Plynofikace kraje je poněkud nerovnoměrná. Síť rozvodů plynu je na území kraje vesměs nová a v dobrém technickém stavu. Je z přirozeného důvodu vázána na základní rozvodnou síť a ovlivňována náklady na zpřístupnění plynu pro obce přívodním tahem. Zásobování plynem zabezpečují na území kraje čtyři společnosti: Jihomoravská plynárenská, a.s., Východočeská plynárenská, a.s. a Jihočeská plynárenská, a.s., Českomoravská plynárenská a První žďárská plynářská a vodárenská, a.s..

Stávající energetická síť v kraji dává možnost rozvoje, zásadní otázkou by měla být problematika zainvestovanosti nově vznikajících podnikatelských ploch.

Vývoj v kraji směřuje ke kombinaci elektřina - plyn s postupným vylučováním pevných a kapalných medií, tedy jedná se o trend souhlasný s ochranou životního prostředí. V souladu s tímto trendem bude nutné kromě úspor zvýšit také využívání obnovitelných a netradičních zdrojů energie. Při výrobě elektrické energie by tak do roku 2010 mělo být cílem dosažení zhruba 12% podílu využívání obnovitelných a alternativních energetických zdrojů (hodnota 12% je převzata z Bílé knihy EU, jen pro ilustraci v současnosti v ČR tento podíl činí 2,2%). V rámci těchto zdrojů lze vyčlenit čtyři specifické skupiny, a to pěstování biomasy, využití solární energie, energetické využití větru, vody (tepelná čerpadla) apod. a vhodné využití odpadní tepelné energie produkované Jadernou elektrárnou Dukovany. Samozřejmostí je, že veškeré záměry využívání obnovitelných a alternativních energetických zdrojů by se měly opírat o studie proveditelnosti a o zhodnocení i z ostatních hledisek (např. při stavbě větrných elektráren kromě hlediska ekonomičnosti provozu uplatnit i otázku narušení vzhledu krajiny apod.).

Obr. 5.6 Páteřní síť plynovodů v ČR

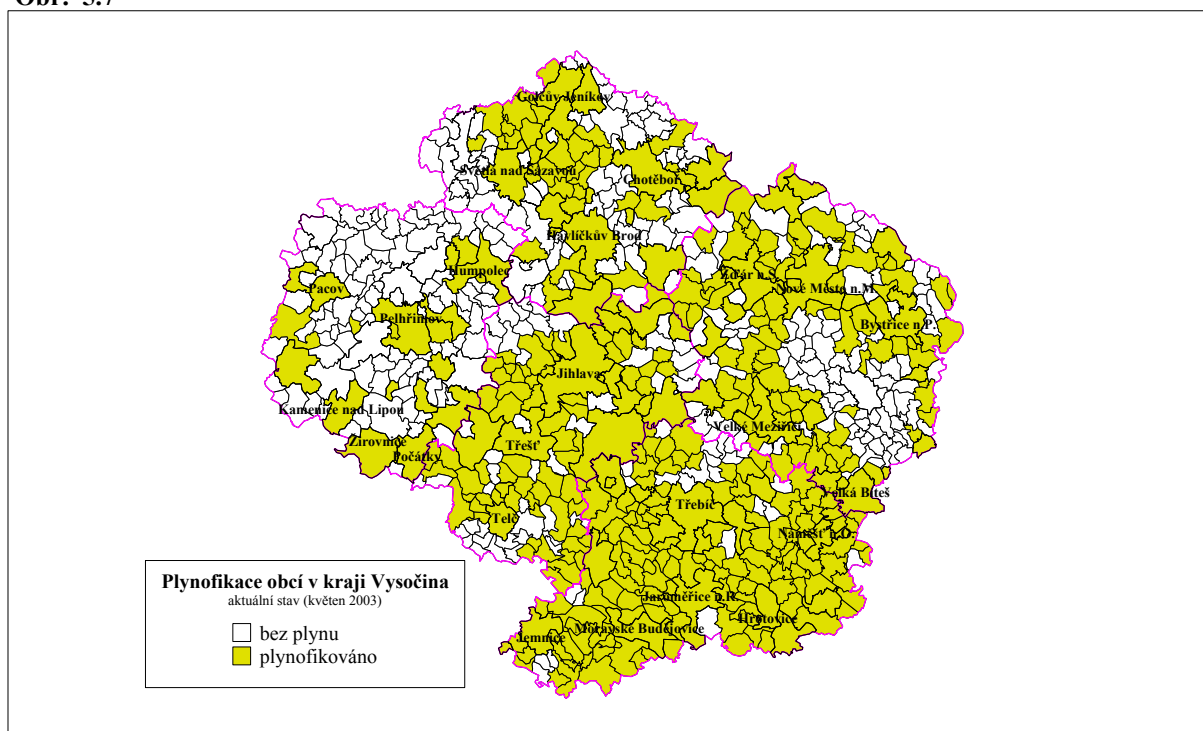

Pramen: www/jmp.cz

Koncepčně bude problematika energetického rozvoje kraje řešena v souladu se zákonem č. 406/2000 Sb. v rámci Územní energetické koncepce kraje Vysočina.

Obr. 5.7

Pramen: Krajský úřad kraje Vysočina

Souhrnný přehled vybavenosti obcí kraje Vysočina rozvody technických sítí přináší tab. 5.6. Plynofikováno je v kraji celkem 51,4% obcí, nejlepší situace panuje v okresech Třebíč (86,1%) a Jihlava (62,8%), nejhorší v okrese Pelhřimov (plyn je zaveden pouze do 11,7% obcí). Kvantifikace je však v tomto směru obtížná - tabulka uvádí pouze počet obcí připojených na danou infrastrukturu, nikoliv počet obyvatel připojených na danou síť.

Tab. 5.9 Aktuální přehled obcí kraje Vysočina dle vybavenosti technickou infrastrukturou (stav k měsíci květnu 2003)

Okres	Počet obcí	Z toho počet obcí napojených / nenapojených na											
		kanalizaci				ČOV			vodovod			plyn	
		ano	ne		ano	ne		ano	ne		ano	ne	
		abs.	abs.	%	abs.	abs.	%	abs.	abs.	%	abs.	abs.	%
Havlíčkův Brod	120	19	101	84,2	19	101	84,2	104	16	13,3	44	76	63,3
Jihlava*	121	26	95	78,5	13	108	89,3	97	24	19,8	76	45	37,2
Pelhřimov	120	59	61	50,8	26	94	78,3	110	10	8,3	14	106	88,3
Třebíč	173	24	149	86,1	27	146	84,4	125	48	27,7	149	24	13,9
Žďár n. Sázavou	195	137	58	29,7	33	162	83,1	169	26	13,3	125	70	35,9
Kraj Vysočina	729	265	464	63,6	118	611	83,8	605	124	17,0	408	321	44,0

* aktuální údaje do uzávěrky nebyly poskytnuty

Pramen: KÚ kraje Vysočina

5.2.2 Zásobování vodou a čištění odpadních vod

Zásobování vodou na území kraje se vyznačuje dostatečnou kapacitou kvalitních vodních zdrojů (především povrchových). Vrchovinný reliéf regionu dává území charakter důležité pramenné oblasti nadregionálního významu. Okresy Pelhřimov a Havlíčkův Brod prostřednictvím vodních nádrží Želiv a Švihov (Želivka) zásobují Prahu a okres Žďár n. S. prostřednictvím Vírského oblastního vodovodu od roku 2001 zásobuje Brno a okolí. K těmto dvěma nejvýznamnějším vodovodům je potřeba doplnit ještě celou řadu vodovodních systémů v regionu vázaných na odběr povrchové vody (nejvýznamnější viz obr. 5.8). Kraj Vysočina má oproti některým jiným krajům velkou výhodu v možnosti propojení jednotlivých vodovodních soustav, což umožňuje operativní

nahrazení vodních zdrojů (propojeny jsou vodárenské nádrže Vír, Mostiště a Vranov, propojeny jsou rovněž vodárenské soustavy v okresech Pelhřimov a Havlíčkův Brod). S problematikou ochrany vod jsou také spojena ochranná pásma vodních zdrojů omezující hospodářskou činnost v území a s tím spojené nedostatečné kompenzace.

Vodovodní síť v území se skládá s několika různých segmentů, kromě již zmíněných velkých vodovodních soustav existují i méně rozsáhlé a často i lokální soustavy využívající vlastní zdroje vody. V kraji existuje několik svazků obcí za účelem zabezpečování zásobování pitnou vodou a čištění odpadních vod (Svazek vodovodů a kanalizací Jihlavsko, Svazek vodovodů a kanalizací Žďársko, Sdružení obcí pro vodovody a kanalizace PEVAK, Vodovody a kanalizace, svazek obcí se sídlem v Třebíči, Svazek vodovodů a kanalizací Bohdalov, Dobrovolný svazek obcí Zásobování vodou Okříšky) a několik smíšených společností se zastoupením obcí (Vodovody a kanalizace Havlíčkův Brod, a.s. a VODAK Humpolec s.r.o.). Vzhledem ke snížení spotřeby a rostoucí ceně vody je trendem poslední doby zásobování z vlastních zdrojů (vrtů) a minimalizace fixních nákladů rozvodné infrastruktury, které rozhodující měrou ovlivňují cenu pro koncového uživatele. Celkový počet vodovodních přípojek v kraji Vysočina je více než 79 511 (délka 828 km), délka vodovodní sítě činí přibližně 3 376 km a je organizačně členěna do 190 veřejných vodovodů, z toho 31 skupinových¹⁾.

V zásobování pitnou vodou je nutno zvyšovat především kvalitu vody, neboť četné lokální zdroje vykazují kontaminaci a hygienickou závadnost (radon, dusičnany, atd.) a omezovat ztráty ve vodovodních systémech.

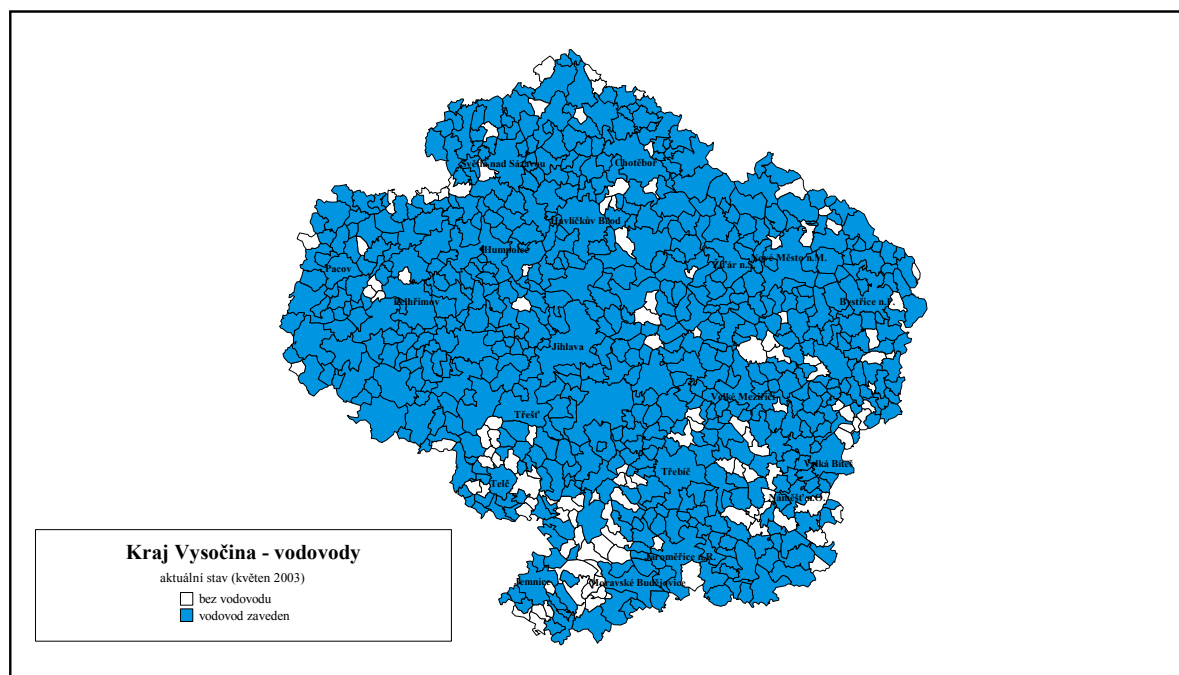
Obr. 5.8

Pramen: Voda v České republice, VÚV TGM 1997; vodárenské systémy v kraji Vysočina jsou zvýrazněny

¹⁾ Vodovody, kanalizace a vodní toky za rok 2002, ČSÚ Praha 2003

Obr. 5.9

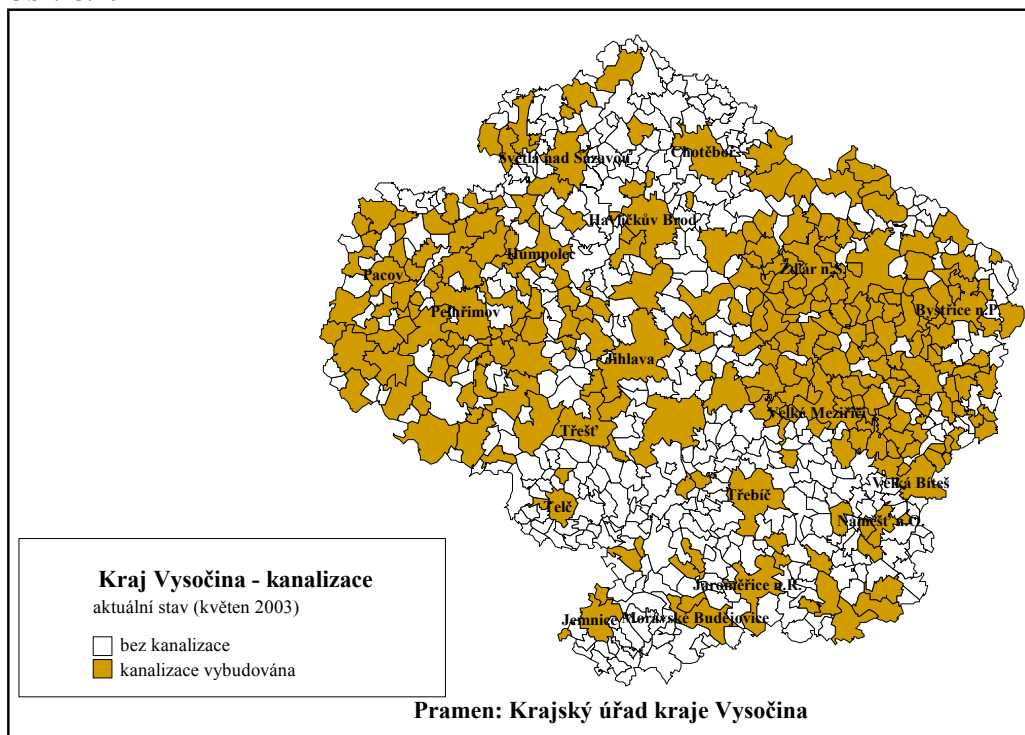
Pramen: Krajský úřad kraje Vysočina

Odkanalizování obcí je vzhledem k sídelní struktuře relativně na dobré úrovni, kvalita však neodpovídá potřebám. Tato skutečnost doplněná o nedostatečné možnosti čištění odpadních vod svědčí o problémech s ochranou vodních zdrojů. Dle publikovaných údajů ČSÚ¹⁾ bylo na území kraje 71 ČOV s celkovou kapacitou 119 tis. m³ za den. Splaškové (komunální) vody tvoří 59 % a průmyslové a ostatní odpadní vody zbylých 41 % odpadních vod vypouštěných do veřejné kanalizace (celkem 16 107 tis. m³). Stočné celkem představuje objem 256 mil. Kč za rok 2002 (pro ilustraci vodné činí 449 mil. Kč). Ke stávajícím ČOV je tak nutné vybudovat dalších přibližně 40 ČOV, což je finančně značně náročný cíl. Zvláště nezbytné a prioritní je naplnění požadavků směrnic EU, kdy se Česká republika zavázala, že do konce roku 2010 budou odpovídajícím způsobem čištěny odpadní vody ve všech aglomeracích s 2 000 a více ekvivalentními obyvateli, což znamená jednak vybudování nových a jednak intenzifikaci stávajících ČOV, především ve městech (v České republice se jedná o 733 aglomerací, v kraji chybí ČOV např. v Křižanově a Svatce, z obcí s více než 1 500 obyvateli lze uvést např. Želetavu). Žádoucí je rovněž budování nových ČOV v ochranných pásmech vodních zdrojů. Čištění odpadních vod je zásadní a nezbytnou podmínkou pro udržení kraje Vysočina jako území s kvalitním životním prostředím, což je zájem i ostatních území ČR (pramenná oblast) a jedna z příležitostí jeho dalšího rozvoje.

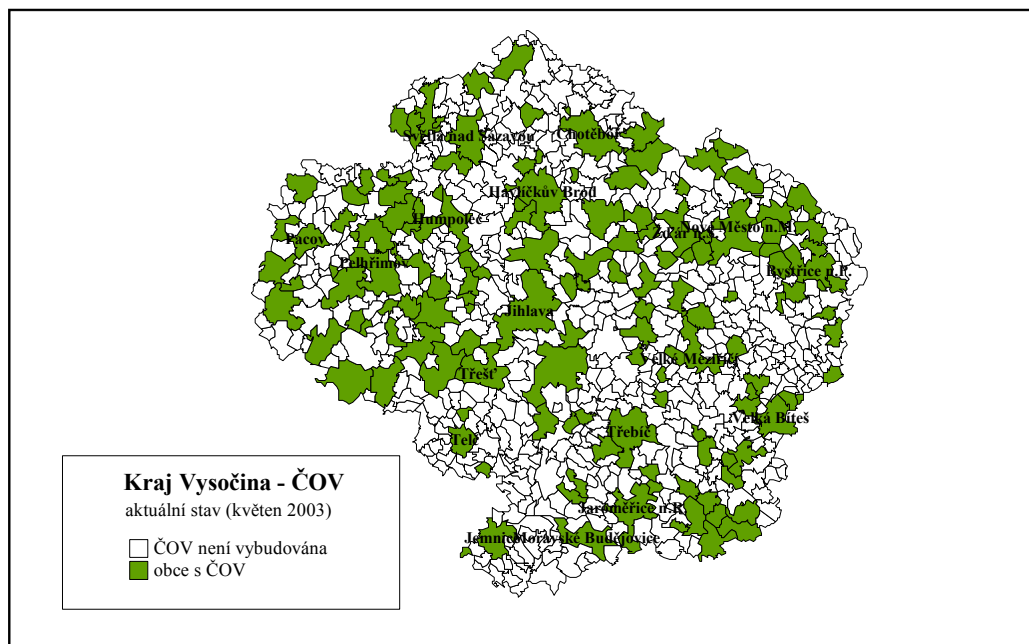
V kraji v současné době probíhá realizace dvou projektů zaměřených na intenzifikaci a rekonstrukci ČOV a kanalizačních sítí spolufinancovaných z předvstupního fondu EU ISPA. V říjnu 2001 byl Evropskou komisí schválen projekt Intenzifikace a rekonstrukce ČOV a kanalizační sítě Jihlava (termín realizace 2001 – 2005, celkové náklady 15,4 mil. EUR, schválená dotace činí 9,6 mil. EUR). V prosinci 2002 byl schválen skupinový Projekt ochrany vod povodí řeky Dyje (termín realizace 2002 – 2006, celkové náklady 49,1 mil. EUR, schválená dotace činí 33,4 mil. EUR), který zahrnuje celkem sedm akcí v kraji Vysočina a tři akce v Jihomoravském kraji (jedná se doposud největší projekt na který obdržela Česká republika dotaci z fondů EU pro oblast životního prostředí). Na Vysočině se konkrétně jedná o výstavbu nové kanalizace a nové ČOV v Náměšti nad Oslavou (3,7 mil. EUR, z toho dotace 2,5 mil. EUR), rekonstrukci ČOV a kanalizace v Jemnici (2,2 mil. EUR, dotace 1,5 mil. EUR), Jaroměřicích nad Rokytnou (2,1 mil. EUR, dotace 1,4 mil. EUR), Bystřici nad Pernštejnem (3,9 mil. EUR, dotace 2,7 mil. EUR), Moravských Budějovicích (2,4 mil. EUR, dotace 1,7 mil. EUR), rekonstrukce kanalizace v Třebíči (3,0 mil. EUR, dotace 2,0 mil. EUR) a rekonstrukce ČOV v Novém Městě na Moravě (4,1 mil. EUR, dotace 2,8 mil. EUR).

¹⁾ Vodovody, kanalizace a vodní toky za rok 2002, ČSÚ Praha 2003

Obr. 5.10

Obr. 5.11

Srovnání krajů České republiky dle vybavenosti vodohospodářskou infrastrukturou umožňuje tab. 5.9. Kvantifikace je v tomto směru obtížná a často se pracuje s nejednoznačnými údaji (např. co je a co není kanalizace), které navíc jsou mezi sebou obtížně srovnatelné. Z toho důvodu byla použita jako základní pramen publikace Vodovody, kanalizace a vodní toky za rok 2002 (ČSÚ 2003). Aby bylo možné ve vybraných ukazatelích zhodnotit dosažený vývoj, byly některé údaje převzaty také z publikace ČSÚ Vodovody a kanalizace podle VÚSC v roce 1999 (ČSÚ 2000).

Tab. 5.10 Srovnání kraje Vysočina s ostatními kraji a s ČR ve vybavenosti vodohospodářskou infrastrukturou v roce 2002

Kraj, území	Délka vodovodní sítě		Podíl obyvatel zásobovaných vodou z vodovodu		Délka kanalizační sítě		Podíl obyvatel bydlících v domech napojených na kanalizaci		Počet ČOV	Podíl čištěných odpadních vod
	2002		1999	2002	2002		1999	2002	2002	2002
	v km	v km/km ²	v %	v %	v km	v km/km ²	v %	v %	abs.	v %
Hl. město Praha	3 394	6,84	100	100	3 088	6,23	99	99	21	100
Středočeský	6 746	0,61	71	75	2 858	0,26	50	59	188	95
Jihočeský	4 092	0,41	92	89	1 893	0,19	83	85	136	90
Plzeňský	2 852	0,38	81	81	1 354	0,18	73	76	126	91
Karlovarský	1 795	0,54	99	93	799	0,24	90	83	69	98
Ústecký	5 846	1,1	95	96	2 123	0,4	80	82	155	92
Liberecký	2 729	0,87	83	88	999	0,32	67	68	58	96
Královéhradecký	4 057	0,85	85	88	1 547	0,33	70	72	67	91
Pardubický	3 625	0,8	91	92	964	0,21	64	67	51	87
Vysočina	3 376	0,49	73	88	1 070	0,15	66	79	71	82
Jihomoravský	5 551	0,79	87	93	2 851	0,4	75	78	115	93
Olomoucký	2 917	0,57	79	88	1 105	0,22	65	74	43	89
Zlínský	3 087	0,78	82	86	1 542	0,39	75	75	54	92
Moravskoslezský	6 206	1,12	92	95	2 170	0,39	80	78	80	90
ČR	56 273	0,71	87	90	24 363	0,31	75	77	1 234	93

Pramen: Vodovody, kanalizace a vodní toky za rok 2002, ČSÚ 2003;

Vodovody a kanalizace podle VÚSC v roce 1999, ČSÚ Praha 2000

V kraji Vysočina došlo v období mezi lety 1999 a 2002 k výraznému nárůstu podílu obyvatel napojených na vodovodní (ze 73 na 88%) a kanalizační rozvody (ze 66 na 79%), v obou případech se nyní jejich hodnoty pohybují v blízkosti republikových průměrů (vodovody – 90%, kanalizace 77%). Problémy přetrvávají v oblasti čištění odpadních vod, protože podíl čištěných odpadních vod dosahuje pouze 82% (nejnižší hodnota mezi kraji ČR), zatímco průměr za ČR je 93%.

5.2.3 Informatizace, informační společnost, rozvoj telekomunikací

Telekomunikace a informatika jsou v dnešní informačně orientované společnosti základním infrastrukturním prvkem pro efektivní komunikaci. Prudký rozvoj informačních a komunikačních technologií (dále ICT) přispěl k jejich rozšíření i využívání v každodenní praxi a počítačová gramotnost se stává jedním ze základních atributů vzdělání člověka. Vedle privátní sféry jsou ICT hojně využívány i v organizacích veřejné sféry, zvláštní význam přitom mají pro výkon státní správy.

Dostupnost a šíření informací prostřednictvím informačních a komunikačních technologií můžeme dnes v podstatě považovat za jeden z klíčových předpokladů pro rozvoj efektivního podnikání, a tím i za předpoklad širší a obecněji chápaného hospodářského rozvoje. Zvláště v podmínkách území s poměrně rozdrobenou sídelní strukturou a nízkou hustotou osídlení, jež je pro území kraje Vysočina typická, je tento způsob šíření informací velmi efektivní. Nejrychlejší rozvoj v této oblasti zaznamenává síť Internet, jejíž výhodou je možnost využití běžných telefonních linek. Kromě rozvoje Internetu dochází k rychlým změnám i v rámci ostatních komunikačních technologií – viz např. nárůst uplatnění mobilních telefonů. Pokrytí kraje Vysočina signály poskytovatelů těchto služeb je v celém území srovnatelné, výrazně vyšší je v okolí dálnice D1 a v okolí okresních měst, hůře dostupné je v jižní části regionu a v oblasti Žďárských vrchů. Rozvoj mobilní telefonie významně ovlivňuje také situaci v oblasti pevných telefonních sítí. Zvyšuje tlak na Český Telecom, a.s. a na ostatní firmy provádějící kabelizace sítí (popřípadě výstavbu bezdrátových sítí), jejichž cílem je vytvoření takové spojové infrastruktury, která by umožnila napojení na moderní elektronická média.

ICT jsou tedy dnes obecně vnímány jako **nepostradatelný předpoklad dalšího rozvoje. Mají řadu vazeb na rozvoj lidských zdrojů, projevují se vazby na hospodářský, veřejný sektor atd.** V postatě zasahují do všech sfér moderní společnosti a více či méně výrazně se podílejí na všech sociálních aktivitách. Vzhledem k celospolečenské prospěšnosti jejich rozvoje proto dnes roste i role veřejné správy při vytváření podmínek, za nichž je ICT možné užívat.

5.3. Územně plánovací dokumentace

Územní plánování soustavně a komplexně řeší funkční využití území, stanoví zásady jeho organizace a věcně a časově koordinuje výstavbu a jiné činnosti ovlivňující rozvoj území. Vytváří tak předpoklady k zabezpečení trvalého souladu všech přírodních, civilizačních a kulturních hodnot v území, zejména se zřetelem k péči o životní prostředí a ochranu jeho hlavních složek – půdy, vody a ovzduší. Územní plánování je jedním z neúčinnějších nástrojů dlouhodobého rozvoje, protože má velice široký dopad a prakticky jako jediné umožňuje dávat do souvislosti rozmanité, často protichůdné zájmy. Je také významným nástrojem tvorby a ochrany životního prostředí, ochrany zdraví a bezpečnosti obyvatel. Ze všech těchto důvodů je územní plánování činností státní správy, kterou vykonávají určené orgány územního plánování (tzn. pro různé typy činností obce, okresní úřady, krajské úřady, Ministerstvo pro místní rozvoj a Ministerstvo obrany).

Pořizování územně plánovací dokumentace (dále ÚPD) je (jak z hlediska časového tak i finančního) činností náročnou a komplikovanou (projednávání a schvalování zadání ÚPD, jejího konceptu a návrhu), avšak nezbytnou. Bez ní totiž není např. možné koordinovat významnější novou výstavbu, řešit vzájemné souvislosti sítí technické infrastruktury, vymezovat veřejně prospěšné stavby (u nichž lze posléze jako krajní možnosti využít až vyvlastnění), vymezit plochu zastavitelného území (což umožňuje její vynětí ze zemědělského a lesního půdního fondu) atd.

Územně plánovací dokumentace obsahuje závazné a směrné části řešení. Závazné části jsou vyjádřené v tzv. **regulativech**, které obsahují závazná pravidla, jenž **omezují, vylučují popřípadě podmiňují** umístění staveb, využití území nebo opatření v území a stanoví zásady pro jeho uspořádání. Závazná část územně plánovací dokumentace tak obsahuje zejména:

- **u územního plánu velkého územního celku** hlavní koridory a plochy, umožňující umístění staveb dopravní a technické infrastruktury nadmístního významu, vymezení regionálních a nadregionálních územních systémů ekologické stability, limity využití území nadmístního významu, vymezení koridorů a ploch pro veřejně prospěšné stavby,
- **u územního plánu obce** urbanistickou koncepci, využití ploch a jejich uspořádání, vymezení zastavitelného území, omezení změn v užívání staveb, zásady uspořádání dopravního, technického a občanského vybavení, vymezení územního systému ekologické stability, limity využití území, plochy přípustné pro těžbu nerostů, vymezení ploch pro veřejně prospěšné stavby a pro provedení asanačních nebo asanačních úprav,
- **u regulačního plánu** vymezení zastavitelného území, jednotlivých stavebních pozemků, jejich využití, umístění staveb, omezení změn v jejich užívání, přístupy ke stavbám a napojení na technické vybavení, prvky územního systému ekologické stability, pozemky přípustné pro těžbu nerostů, pokud těžba přichází v úvahu, regulační prvky plošného a prostorového uspořádání (např. uliční a stavební čáry, výška a objemy zástavby, ukazatele využití území, řešení dopravy a technického vybavení), limity využití území a vymezení pozemků pro veřejně prospěšné stavby a pro provedení asanačních nebo asanačních úprav.

Ostatní části řešení jsou směrné.

Pořízení ÚPD tak je z hledisek dalšího vývoje společnosti, předpokládaného územního rozvoje, vytváření podmínek pro vstup investorů do území a možnosti využití finančních zdrojů (českých i zahraničních) skutečně nezbytné. Z dosavadních zkušeností se potvrzuje oprávněnost tohoto požadavku, protože **existence platné a aktuální územně plánovací dokumentace bude jednou ze základních podmínek při čerpání z prostředků z veřejných zdrojů.**

Území kraje Vysočina je v současnosti částečně pokryto třemi rozpracovanými územními plány velkých územních celků (dále jen ÚPN VÚC), které zahrnují celkem 150 měst a obcí kraje (20,5% z celkového počtu obcí kraje). Konkrétně se jedná o (1) ÚPN VÚC Javořická vrchovina (dokumentace zpracovaná ve fázi návrhu), který na území kraje zahrnuje 74 obcí v jižní části okresu Jihlava a 6 obcí ve východní části okresu Pelhřimov a dále přechází do Jihočeského kraje, (2) ÚPN VÚC Žďárské vrchy (dokumentace zpracovaná ve fázi návrhu), který z kraje Vysočina obsahuje 4 obce ze severovýchodní části okresu Havlíčkův Brod a 52 obcí v severní části okresu Žďár nad Sázavou a dále přechází do Pardubického kraje a (3) ÚPN VÚC Železné hory (dokumentace je připravená ke schválení vládou), zahrnující 14 obcí v severní části okresu Havlíčkův Brod a přecházející do Pardubického kraje.

Území kraje Vysočina nemá v současnosti komplexní územní plán, který by koordinoval územní dopad strukturálních změn společnosti probíhajících v posledním desetiletí. V roce 2002 byly dokončeny průzkumy a

rozbory pro územní plán velkého územního celku kraje Vysočina, který bude zahrnovat celé území kraje. V listopadu roku 2002 schválilo zastupitelstvo kraje pořízení Územního plánu velkého územního celku kraje Vysočina, v červnu 2003 byl schválen obsah jeho zadání, ve kterém jsou specifikovány hlavní cíle a požadavky na vypracování ÚP VÚC. Na základě schváleného zadání bude vypracován koncept řešení územního plánu velkého územního celku. ÚP VÚC Vysočina by měl být dokončen v horizontu do konce roku 2005.

Z celkového počtu měst a obcí kraje má pro své území zpracovaný a schválený územní plán po roce 1992 (v tomto roce byla přijata významnější novela stavebního zákona) celkem 171 měst a obcí (tj. 23,5% obcí kraje). Seznam zpracovaných a schválených územních plánů je ve výčtu uveden v příloze.

Velký význam pro rozvoj kraje mají, mimo jiné, územní plány měst, které jsou pověřeny výkonem státní správy tzv. pověřené obce. Na území kraje je jich 26 a jsou to tato města: Jihlava, Třebíč, Havlíčkův Brod, Žďár n/S., Pelhřimov, Telč, Chotěboř, Přebyslav, Světlá, Humpolec, Pacov, Hrotovice, Jaroměřice n/R., Jemnice, Náměšť n/O., Nové Město n/M., Velká Bíteš, Polná, Třešť, Golčův Jeníkov, Ledec n/S., Kamenice n/L., Počátky, Moravské Budějovice, Bystřice n/P., Velké Meziříčí. V nich žije 285 615 obyvatel tj. 55 % z celkového počtu obyvatel kraje (v kraji je 729 obcí). Všechna tato města mají zpracovány územní plány a v nich mají stanovené plochy pro hospodářský rozvoj (plochy výrobní sféry, průmyslové zóny apod.). V městech s rozhodujícím hospodářským potenciálem jsou zajištěny plochy pro hospodářský rozvoj.

Dalšími územně plánovacími dokumenty jsou rozpracované územní plány měst a obcí, které jsou většinou ve stádiu konceptu. Tato dokumentace je zpracována pro 80 obcí (11,0% obcí kraje). Urbanistické studie jsou na území kraje zpracovány pro cca 337 obcí (46,2% z celkového počtu obcí kraje).

Pro úplnost dodáváme, že pro 6 obcí kraje jsou zpracovány směrné územní plány (cca kolem roku 1974) aniž by pro toto území byla po roce 1992 zpracována ÚPD, ÚPP.

Celkově se dá říci, že území kraje je ze 73% počtu obcí pokryto územně plánovací dokumentací nebo územně plánovacími podklady. Žádná z obcí, která nemá zpracován žádný stupeň územně plánovací dokumentace, nemá více než 500 obyvatel.

Na základě údajů poskytnutých Krajským úřadem kraje Vysočina bylo možné sestavit tab. 5.10, která přináší aktuální přehled vybavenosti obcí kraje Vysočina územně plánovací dokumentací. Přehledně vyjádření poskytují mapy na obr. 5.12.

Tab. 5.11 Přehled obcí kraje Vysočina dle vybavenosti územně plánovací dokumentací (stav k měsíci květnu 2003)

Okres	Počet obcí	Z toho počet obcí s/se							
		zpracovanou a schválenou ÚPD		rozpracovanou a neschválenou ÚPD *)		urbanistickou studii **)		bez urbanistické studie a ÚPD	
		abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Havlíčkův Brod	120	29	24,2	2	1,7	64	53,3	25	20,8
Jihlava	121	17	14,1	9	7,4	80	66,1	15	12,4
Pelhřimov	120	31	25,8	4	3,3	33	27,5	52	43,3
Třebíč	173	76	43,9	15	8,7	57	32,9	25	14,4
Žďár nad Sázavou	195	27	13,8	24	12,3	101	51,8	43	22,1
Kraj Vysočina	729	180	24,7	54	7,4	335	46,0	170	23,3

*) zařazeny pouze obce, jež mají ÚPD v rozpracovanosti (tzn. nemají starší ÚPD)

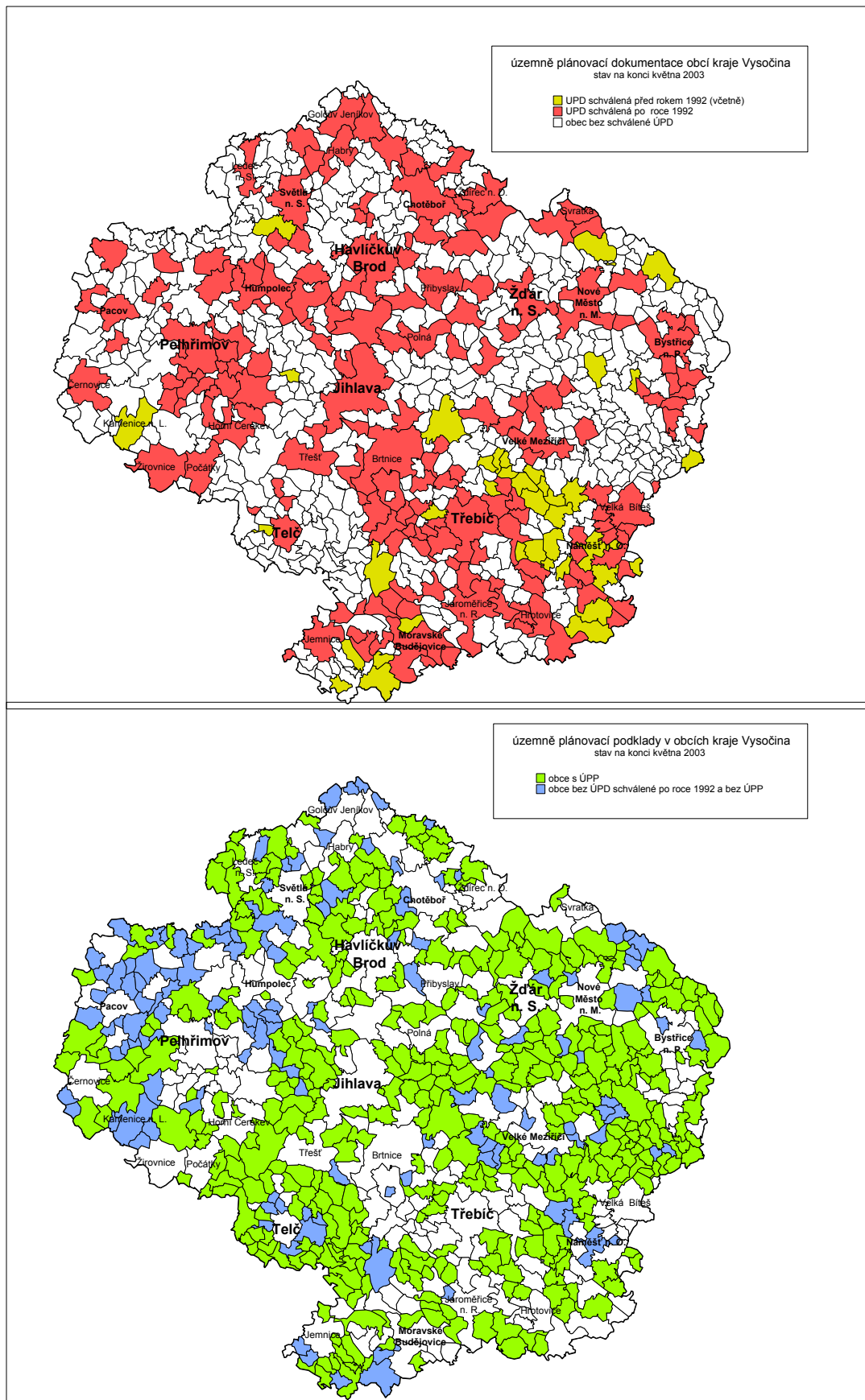
**) zařazeny obce, jež mají pouze urbanistickou studii

Pramen: KÚ kraje Vysočina

Kraj Vysočina disponuje poměrně rovnoměrně rozloženou nabídkou ploch určených pro rozvoj výrobních a dalších podnikatelských aktivit (především průmyslové zóny). V kraji se na konci roku 2002 nacházelo celkem 15 nadregionálně významných průmyslových zón (o rozloze 10 ha a více) a dalších 13 regionálně významných zón (o rozloze 5 ha a více). Jediným územním obvodem obce s rozšířenou působností, ve kterém se nenachází průmyslová zóna o rozloze alespoň 5 ha, je správní obvod Světlá nad Sázavou. Města a obce mohou regulovat využití území určených pro podnikání (průmyslové zóny), zakotvených v platné územně plánovací dokumentaci, pomocí charakteristik funkčního využití území – tj. polyfunkční (tři a více druhů aktivit), polyfunkční

s omezením (dva druhy aktivit) a monofunkční zóny, a dále pomocí limitů zastavěnosti území. Obecně přitom platí, že širší možnosti funkčního využití zón a vyšší povolené limity zastavěnosti jsou pro investory atraktivnější.

Obr. 5.12: Vybavenost obcí kraje Vysočina územně plánovací dokumentací a územně plánovacími podklady

Pramen: Odbor územního plánování a stavebního řádu KÚ Vysočina 2003, RRR OkÚ okresů kraje Vysočina 2001

6. Hospodářství

6.1 Struktura hospodářství

Struktura hospodářství kraje Vysočina je ovlivněna historickým vývojem a zdejšími přírodními podmínkami. Po roce 1989 prošla ekonomika kraje (podobně jako celé ČR) významnými transformačními změnami, spojenými s velmi rychlou privatizací a také s restrukturalizací činností.

V roce 2002 bylo na území kraje podle údajů Výběrového šetření pracovních sil (dále VŠPS) zaměstnáno v průměru 241 tisíc osob (pro srovnání koncem roku 2000 se jednalo o 240,3 tis. osob, v posledních letech tak nedošlo k významnější změně počtu pracujících). Na konci roku 2001 pracovalo v podnicích kraje, které mají vykazovací povinnost vůči ČSÚ (mj. neplatí pro soukromé podniky do 20 zaměstnanců) 160,5 tis. zaměstnanců (koncem roku 1999 se jednalo o 160,9 tis. zaměstnanců).

Kraj Vysočina má ve srovnání s ostatními kraji i s úhrnem za Českou republiku nejvyšší podíl osob zaměstnaných v zemědělství. Podle údajů VŠPS se v roce 2002 průměr podílel 12,6% na celkové zaměstnanosti kraje (průměrná hodnota pro ČR byla na úrovni 4,7%). Nadprůměrný podíl osob (37,3%) pracuje i v průmyslové výrobě kraje - průměr v ČR byl 30,8%. Naopak výrazně podprůměrným podílem na zaměstnanosti v kraji je charakteristický terciární sektor (obchod a služby) – údaj za Vysočinu činí 41,6%, zatímco za Českou republiku 55,6%. Hlavní příčinou nízkého podílu osob pracujících v nevýrobním sektoru hospodářství je sídelní struktura kraje vyznačující se absencí významnějších koncentrací obyvatelstva. Nejvíce osob v sektoru služeb kraje je zaměstnáno v odvětví obchodu, oprav motorových vozidel a spotřebního zboží (10,4% podíl na celkové zaměstnanosti). V kraji panují drobné diference v sektorové zaměstnanosti mezi jednotlivými okresy. Podle údajů ČSÚ¹ Nejvýraznější rozdíly panují v zemědělství a lesnictví (kraj – 11,9% na sledované zaměstnanosti, nejnižší podíl okres Jihlava - 7,0%, nejvyšší podíl okres Pelhřimov -16,4%), zřetelná diference je i v případě průmyslu (kraj - 46,1%, nejnižší podíl okres Třebíč – 40,2%, nejvyšší podíl okres Jihlava – 50,3%). V případě stavebnictví a nevýrobní sféry jsou meziokresní rozdíly malé.

Jedním ze základních souhrnných ukazatelů hospodářské úrovně daného území je výše hrubého domácího produktu na obyvatele. Podle údajů ČSÚ dosahoval v kraji Vysočina regionální HDP na obyvatele v roce 2001 83,8% úrovně za Českou republiku a v přepočtu podle parity kupní síly přibližně 50,6% oproti průměru za EU (hodnota za celou Českou republiku činí přibližně 60,4%). Kraj Vysočina se na celkovém HDP České republiky ve sledovaném roce podílel přibližně 4,3%, tedy méně než činil jeho podíl na obyvatelstvu ČR (5,1%).

Kraj Vysočina je charakteristický mezi kraji České republiky nadprůměrnou dynamikou nárůstu regionálního HDP v posledních letech. V roce 2000 dosáhl vůbec nejvyššího meziročního nárůstu mezi kraji České republiky, v roce 2001 se umístil na druhém místě hned za Prahou. Ve srovnání delšího období 1995 – 2001 se kraj umístil na třetím místě hned za Prahou a Středočeským krajem, tedy za velmi dynamickým metropolitním regionem.

Regionální HDP kraje zaznamenal v roce 2001 14,1% nárůst oproti roku 1995 (údaje ve stálých cenách roku 1995), pro srovnání regionální HDP Jihomoravského kraje vzrostl za stejné období reálně pouze o 4,7%. Kraj Vysočina tak v roce 2001 poprvé opustil předposlední místo mezi kraji ČR ve výši regionálního HDP na obyvatele a nově se zařadil po Praze, Plzeňském, Jihomoravském, Jihočeském a Královéhradeckém kraji na 6. místo mezi kraji České republiky. Tento pozitivní vývoj byl podmíněn zejména rozsáhlými investicemi do nových průmyslových výrobních významnými zahraničními investory, především v Jihlavě.

---

¹ Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v krajích a okresech ČR k 31. 12. 2001 – údaje za podnikatelskou sféru bez malých podniků (do 20 zaměstnanců) a soukromých podnikatelů a za nepodnikatelskou sféru bez ohledu na počet zaměstnanců

Tab. 6.1: Srovnání regionálního HDP v krajích ČR roce 2001

Kraj	podíl na HDP ČR	HDP na obyvatele	HDP na obyvatele, ČR = 100	HDP na obyvatele v PPS, EU 15 = 100	vývoj HDP ve stálých cenách 1995	vývoj HDP v r. 2000, stálé ceny 1995	vývoj HDP v r. 2001, stálé ceny 1995
	v%	v Kč	v %	v %	rok 1995 = 100	min. rok = 100	min. rok = 100
Hl. město Praha	24,9	461 678	218,8	132,2	130,8	104,1	108,1
Středočeský	9,2	175 714	83,3	50,3	120,0	104,7	103,1
Jihočeský	5,4	185 386	87,8	53,1	106,9	103,3	99,8
Plzeňský	5,2	204 418	96,3	58,5	106,5	105,1	101,5
Karlovarský	2,3	165 558	78,4	47,4	92,7	104,8	97,1
Ústecký	6,4	167 727	79,5	48,0	92,0	100,9	99,4
Liberecký	3,5	176 379	83,6	50,5	107,4	104,9	102,6
Královéhradecký	4,7	183 280	86,8	52,5	108,4	104,5	100,5
Pardubický	4,2	176 475	83,6	50,5	104,5	102,4	101,5
Vysočina	4,3	176 785	83,8	50,6	114,1	105,0	104,7
Jihomoravský	10,0	191 594	90,8	54,9	104,7	102,5	102,9
Olomoucký	4,8	163 125	77,3	46,7	100,9	101,8	101,2
Zlínský	4,8	175 614	83,2	50,3	102,1	102,4	102,3
Moravskoslezský	10,4	176 377	83,6	50,5	95,2	100,7	102,1
Česká republika	100,0	211 051	100,0	60,4	109,7	103,3	103,3

Pramen: Regionální národní účty za rok 2001, ČSÚ Praha, 2003

Tab. 6.2: Vývoj regionálního HDP v kraji Vysočina v letech 1996 - 2001

Ukazatel	1996	1997	1998	1999	2000	2001
podíl na HDP ČR (v%)	4,2	4,0	4,0	4,0	4,1	4,3
vývoj HDP, stálé ceny 1995, rok 1995 = 100	106,4	102,9	100,7	103,9	109,0	114,1
vývoj HDP, stálé ceny 1995, min. rok = 100	106,4	96,7	97,9	103,2	105,0	104,7
HDP na 1 obyvatele, ČR = 100	82,2	79,4	78,6	79,2	80,5	83,8
HDP na 1 obyvatele v PPS, EU 15 = 100	52,8	49,6	47,5	46,7	47,6	50,6

Pramen: Regionální národní účty za rok 2001, ČSÚ Praha, 2003

Na tvorbě hrubé přidané hodnoty se v kraji Vysočina podobně jako ve všech ostatních krajích s výjimkou Prahy nejvýrazněji podílí průmysl (druhý nejvyšší podíl za Libereckým krajem). Kraj Vysočina je dále charakteristický výrazně nadprůměrným podílem zemědělství (s velkým náskokem nejvyšší hodnota mezi krají) a naopak výrazněji podprůměrným podílem komerčních služeb (Vysočina se dělí s Libereckým krajem o předposlední místo mezi krají).

Nejvyšší celkový nárůst hrubé přidané hodnoty zaznamenává v kraji v posledních letech průmysl spolu s komerčními službami, tj. službami převážně pro podniky (zatímco celkově vzrostla HPH v kraji v období 1999 – 2001 o 19,1%, v případě průmyslu činil nárůst 31,3%, v případě komerčních služeb pak 38%).

Tab. 6.3: Srovnání struktury hrubé přidané hodnoty v krajích České republiky roce 2001 (údaje v %)

Kraj	zemědělství, lesnictví a rybolov	průmysl	stavebnictví	obchod, pohostinství a ubytování	doprava a spoje	finanční a obchodní služby	veřejné služby
Hlavní město Praha	0,2	10,8	6,4	26,9	9,9	33,0	12,9
Středočeský	5,7	42,0	5,8	16,9	8,2	8,1	13,3
Jihočeský	8,8	38,7	8,0	12,0	7,8	9,3	15,4
Plzeňský	7,0	39,1	7,0	13,4	8,0	10,5	15,1
Karlovarský	3,3	41,7	6,4	14,4	6,9	6,5	20,8
Ústecký	2,8	41,3	8,3	10,7	10,6	9,3	17,0
Liberecký	2,6	49,7	5,6	11,9	5,8	8,9	15,5
Královéhradecký	6,2	41,6	7,0	13,2	7,0	8,4	16,5
Pardubický	7,1	38,5	8,2	13,6	8,6	9,9	14,0
Vysočina	12,1	44,1	7,4	8,9	5,8	7,4	14,2
Jihomoravský	4,7	29,9	7,9	17,9	7,6	15,3	16,6
Olomoucký	7,3	37,1	8,7	13,0	8,5	8,1	17,2
Zlínský	3,8	44,0	7,9	14,9	5,2	10,1	14,2
Moravskoslezský	2,6	42,8	7,6	12,6	7,5	11,0	15,9
Česká republika	4,1	32,8	7,1	17,0	8,2	15,8	14,9

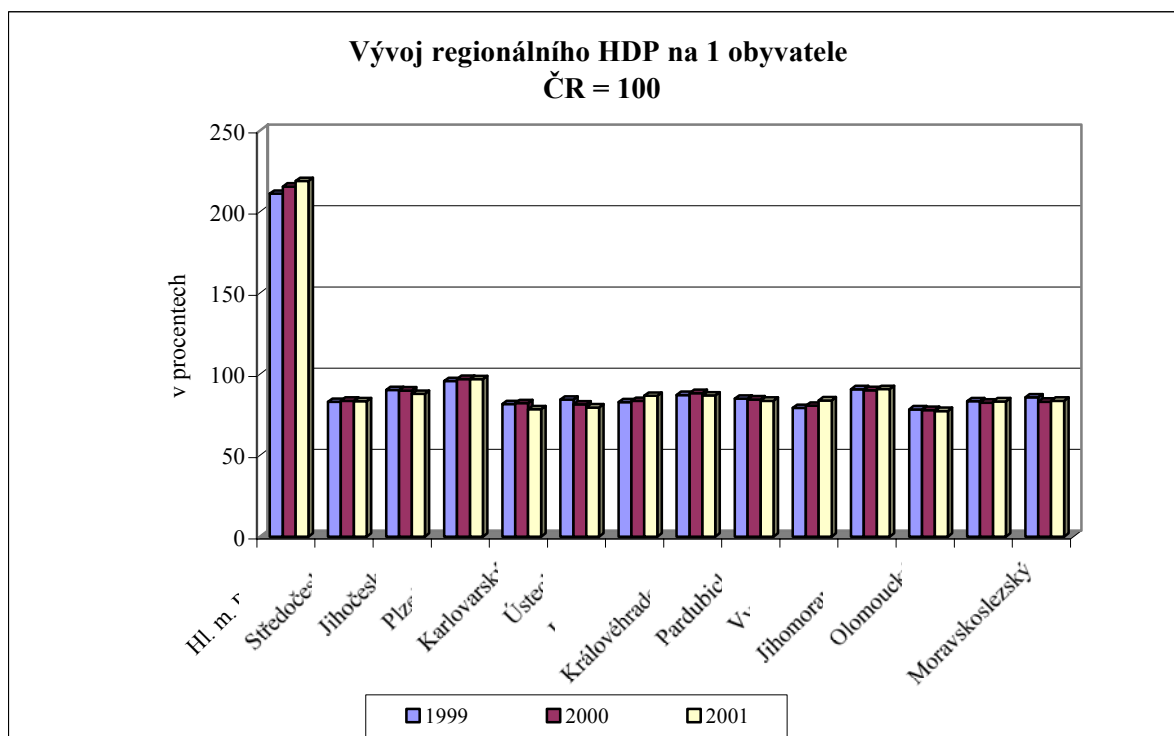
Pramen: Regionální národní účty za rok 2001, ČSÚ Praha, 2003

Tab. 6.4: Vývoj struktury hrubé přidané hodnoty v kraji Vysočina v letech 1999 – 2001

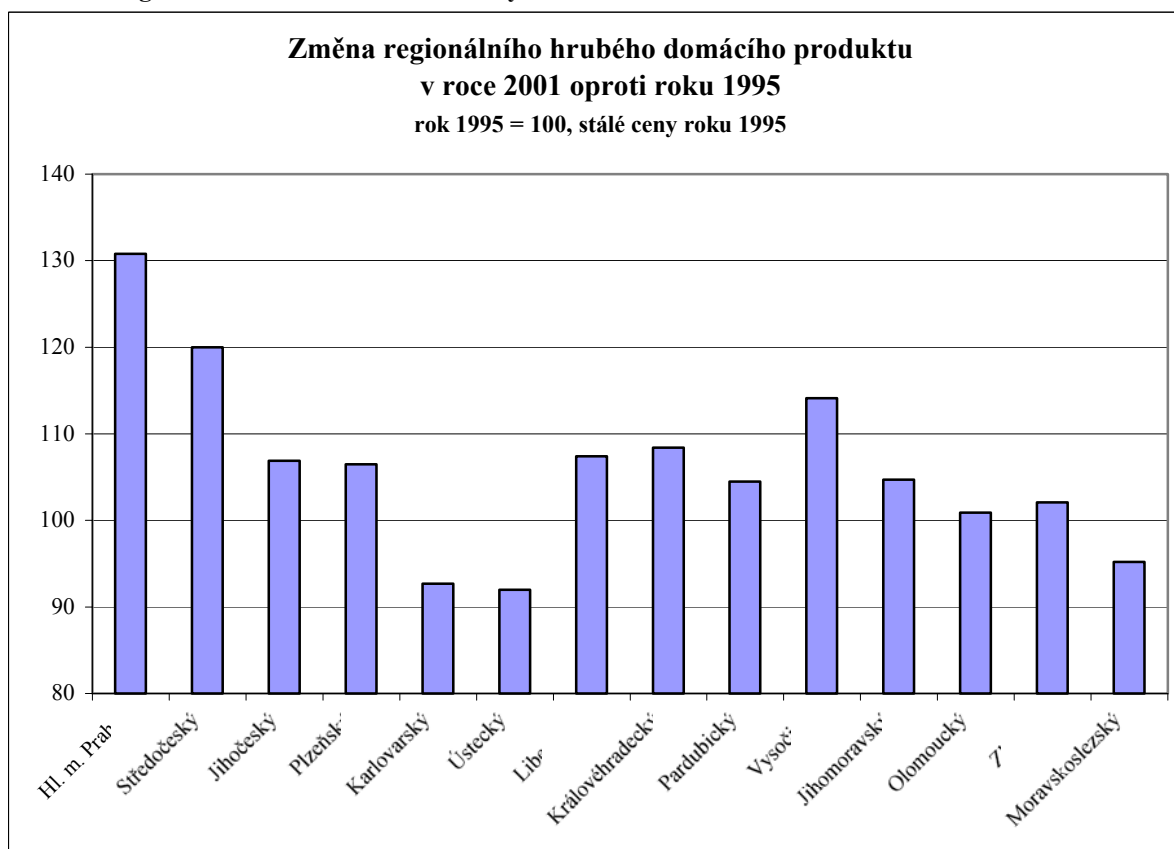
Hrubá přidaná hodnota celkem v mil. Kč	1999	2000	2001	Index 2001/1999 v %
		70 873	75 138	84 404
v tom odvětví (v %):				
Zemědělství a lesní hospodářství	12,6	12,9	12,0	114,2
Rybolov	0,1	0,1	0,1	91,2
Dobývání nerostných surovin	0,8	0,8	0,7	106,0
Zpracovatelský průmysl	34,2	37,3	37,8	131,3
Výroba a rozvod elektřiny, tepla, vody	5,7	5,6	5,7	118,4
Stavebnictví	7,7	7,2	7,4	113,8
Obchod, opravy spotřebního zboží	9,2	7,7	7,9	102,0
Pohostinství a ubytování	1,0	1,2	1,1	124,9
Doprava, skladování, pošty a telekomunikace	6,2	6,1	5,8	111,5
Peněžnictví a pojišťovnictví	2,5	2,2	1,4	68,1
Komerční služby	5,1	4,9	5,9	138,0
Veřejné služby	14,8	14,0	14,2	114,3

Pramen: Regionální národní účty za rok 2001, ČSÚ Praha, 2003

Poznámka: Index 2001/1999 vyjadřuje relativní nárůst HPH v jednotlivých hospodářských odvětvích

Obr. 6.1: Vývoj regionálního HDP na 1 obyvatele v krajích ČR

Pramen: Regionální národní účty za rok 2001, ČSÚ Praha, 2003

Obr. 6.2: Regionální HDP v roce 2001 ve stálých cenách roku 1995

Pramen: Regionální národní účty za rok 2001, ČSÚ Praha, 2003

Na konci roku 2001 bylo na území kraje Vysočina registrováno 86 895 ekonomických subjektů (o rok dříve se jednalo o 83 820 subjektů, meziroční nárůst činil 3,7%, v případě celé České republiky se jednalo o 3,5% nárůst). Odvětvová struktura ekonomických subjektů v jednotlivých okresech kraje i podíly kraje na úhrnech jednotlivých odvětví v rámci České republiky nedoznaly v posledních letech významnějších změn. Pro oblast kraje je nadále charakteristické vyšší zastoupení výrobních sektorů, zejména pak zemědělství a lesnictví. Oproti tomu podprůměrně jsou zastoupeny finanční a obchodní služby (tj. peněžnictví a pojišťovnictví; pronájem nemovitostí, služby převážně pro podniky atd.). Ve srovnání s všeobecným postavením kraje Vysočina v rámci ČR (přibližně 5,1% podíl kraje na obyvatelstvu ČR), má území kraje vysoký počet ekonomických subjektů patřících do sektoru veřejné správy a zemědělské výroby. Na druhé straně počet subjektů v odvětvích doprava a spoje, obchod, pohostinství a ubytování a finanční a obchodní služby je v komparaci s ČR dosti nízký. Z pohledu meziokresní diferenciacie v zastoupení jednotlivých hospodářských odvětví na celkovém počtu registrovaných subjektů je patrný pokračující významný rozdíl mezi okresem Jihlava a ostatními okresy kraje. Největší diferenciacie mezi okresem Jihlava a zbytkem kraje je v nadprůměrném podílu finančních a obchodních služeb a v podprůměrném zastoupení zemědělství.

Tab. 6.5: Odvětvová struktura ekonomických subjektů registrovaných na území kraje Vysočina (k 31. 12. 2001)

Okres	podíl v %								
	zeměděl., les.a vod. hospod.	průmysl	staveb.	doprava a spoje	obchod, pohost. a ubytov.	finanční a obchod. služby	veřejná správa	školství a zdravot.	ostatní veřejné služby
Havlíčkův Brod	12,7	16,4	10,6	3,1	31,1	14,1	0,8	2,8	8,5
Jihlava	8,5	14,2	10,1	3,4	30,2	21,4	1,5	2,6	8,1
Pelhřimov	12,3	15,3	12,4	3,1	31,0	13,1	1,4	2,5	8,9
Třebíč	13,7	16,3	12,0	2,6	30,0	11,7	1,9	2,4	9,4
Žďár nad Sázavou	13,8	15,5	10,5	2,9	30,8	13,4	2,3	2,7	8,1
Kraj Vysočina	12,3	15,5	11,1	3,0	31,6	14,7	1,6	2,6	8,6
podíl Vysočiny na ČR	8,0	4,9	4,2	3,4	3,6	3,0	12,5	4,0	4,5
Česká republika	6,2	13,1	10,8	3,6	35,0	20,2	0,5	2,6	7,9

Pramen: Okresy ČR v roce 2001, ČSÚ Praha 2003

Průmysl

Průmyslová výroba se v kraji Vysočina řadí v posledních letech k hospodářským odvětvím s nejvyšší dynamikou a má významný pozitivní dopad na celou ekonomickou sféru kraje. V období let 1989 – 1999 došlo v kraji vlivem transformace k poklesu počtu pracovníků v průmyslu, který ovšem nebyl nijak zvlášť dramatický (v období 1989 – 1996 se počet pracovníků v průmyslu kraje snížil přibližně o 10%, v období 1997 – 1999 přibližně o dalších 9%). Po roce 1999 došlo k radikální změně (opětovnému poměrně výraznému nárůstu počtu pracovníků), kterou způsobila především rozsáhlá alokace přímých zahraničních investic do průmyslové výroby v kraji. V průmyslových podnicích s 20 a více zaměstnanci bylo v kraji podle údajů ČSÚ v roce 2001 zaměstnáno v průměru 74 147 osob (pro srovnání v roce 1999 se jednalo o 69 221 osob, za dva roky tedy došlo k nárůstu počtu zaměstnanců ve statistikou sledovaných podnicích o téměř 5 tisíc). Celkový počet pracovníků v průmyslu kraje je po započítání malých podniků do 20 pracovníků odhadován přibližně o 15% vyšší (cca 85,3 tis.) V roce 2001 se kraj podílel na celkové zaměstnanosti v průmyslových podnicích s 20 a více zaměstnanci v České republice 6,2% (v roce 1997 se jednalo o 5,6%). Zatímco v České republice se ve sledovaných průmyslových podnicích v období let 1999 – 2001 snížil počet zaměstnanců o cca 121 tisíc (9,2%), v kraji Vysočina došlo k mírnému nárůstu o přibližně 300 osob (v roce 2001 došlo oproti roku 1999 k nárůstu o přibližně 4,9 tis. osob, který tak převýšil pokles zaměstnanosti v letech 1997 - 1999). Pořadí okresů (podle dat ČSÚ) dle počtu pracujících v průmyslové výrobě v roce 2001 bylo následující: Okres Jihlava 20 618 osob (v roce 1999 se jednalo o 16 767 osob), okres Žďár nad Sázavou 17 490 (v roce 1999 16 871), Havlíčkův Brod 13 345 (11 767), Třebíč 12 828 (13 603) a Pelhřimov 9 866 (10 213).

Pozitivně lze hodnotit, že průmyslová výroba kraje se vyznačuje pestrou odvětvovou strukturou. Dle údajů o zaměstnanosti v roce 2001 zůstalo nejvýznamnějším průmyslovým odvětvím kraje strojírenství (cca 25,1%

pracovních míst v průmyslu), následovaly agregované odvětví textilní, oděvní a kožedělný průmysl (15,1%) a potravinářský průmysl (11,6%). Mezi významná odvětví, která měla alespoň 5 % podíl na průmyslové zaměstnanosti, dále patřil elektrotechnický (9,4%), dřevozpracující a nábytkářský průmysl (8,6%), výroba skla, keramiky a stavebních hmot (6,0%) a výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody (5,4%). Podle indexu specializace (zde je brán v potaz podíl odvětví v rámci kraje a v rámci ČR) dosahovalo nejvyšších hodnot odvětví kožedělného průmyslu, téměř trojnásobně vyšší význam (index specializace 3) pro kraj. Kraj se podílel 15 % na zaměstnanosti v tomto odvětví ČR. Odvětví skla, keramiky a porcelánu bylo dalším odvětvím, jehož význam přesahoval hranice kraje (index specializace 1,5). Podíl kraje na zaměstnanosti v odvětví v ČR byl 8 %.

Mezi významná průmyslová odvětví okresu Pelhřimov patří strojírenství, textilní a oděvní průmysl, dřevozpracující a ostatní zpracovatelský průmysl, v okrese Havlíčkův Brod to jsou odvětví strojírenství, textilní a oděvní průmysl a výrobu skla, keramiky, porcelánu a stavebních hmot, v okrese Jihlava to jsou strojírenství, potravinářský, elektrotechnický, dřevozpracující a nábytkářský průmysl. Mezi vedoucí odvětví okresu Třebíč patří strojírenský, textilní a oděvní průmysl, výroba a rozvod elektřiny a potravinářství, v okrese Žďár nad Sázavou je nejvýznamnějším odvětvím strojírenství, následuje kovozpracující a elektrotechnický průmysl. Nejvýznamnějším průmyslovým centrem kraje je Jihlava, následují Žďár nad Sázavou a Třebíč. Z významných průmyslových center dále uvedme Havlíčkův Brod, Chotěboř, Světlou nad Sázavou, Ledec nad Sázavou, Ždírec nad Doubravou a Přibyslav v okrese Havlíčkův Brod, Kostelec, Polnou a v okrese Jihlava, Pelhřimov, Humpolec a Pacov v okrese Pelhřimov, Moravské Budějovice, Jemnici a Dukovany v okrese Třebíč a Velké Meziříčí, Velkou Bíteš, Nové Město na Moravě, Bystřici nad Pernštejnem a Dolní Rožínku v okrese Žďár nad Sázavou.

Mezi průmyslová odvětví, která zaznamenávají v posledních letech nejen v ČR, ale i v kraji Vysočina útlum výroby, patří zejména kožedělný, oděvní a textilní průmysl a průmysl paliv a energetiky (zejména těžební průmysl). Území kraje Vysočina však nepatří mezi oblasti výrazně postižené útlumem průmyslové výroby. Výjimkou je v tomto směru Třebíčsko, kde v posledních letech došlo k výraznému útlumu kožedělné výroby (město Třebíč bylo druhým nejvýznamnějším centrem kožedělné výroby v ČR) a v problémech se ocitly mnohé významné strojírenské a textilní podniky. Druhou oblastí postiženou útlumem průmyslové výroby je východní část okresu Žďár nad Sázavou - zde se jedná o útlum těžby a zpracování uranové rudy. Podle výše tržeb na jednoho pracovníka v průmyslových podnicích s více než 20 pracovníky se sídlem na území kraje, zaujímal kraj Vysočina v roce 2001 mezi kraji ČR deváté místo (v roce 1999 kraj zaujímal předposlední místo). Na jednoho pracovníka připadalo 1 331 tis. Kč (v roce 1999 971 tis. Kč), což odpovídalo 82,5% úrovně ČR (v roce 1999 se jednalo pouze o 71,8%). Relativně došlo ke zvýšení produktivity práce v průmyslových podnicích ve srovnání let 1999 a 2001 o 37,1% (údaj za celou ČR činil 19,3%). Nejvyšší produktivitu práce v posledních letech vykazoval tradičně okres Jihlava, který v roce 2001 dosahoval 114,7% úrovně ČR (v roce 1999 se jednalo o 91,2%). Oproti tomu nejnižší produktivitu práce vykazují průmyslové podniky v okrese Třebíč, které v roce 2001 dosáhly pouze 61,2% úrovně ČR. Produktivita práce do značné míry závisí na odvětvové struktuře okresu, ale zejména pak na pozici firmy ve výrobním procesu (subdodavatelé x finální výrobci) a na míře zúšlechťení výroby (přidané hodnotě výrobku). Význam průmyslových podniků kraje Vysočina v průmyslovém komplexu České republiky (co se týče počtu), odpovídá jejímu všeobecnému postavení (např. podíl obyvatelstva kraje na populaci ČR aj.). V roce 2001 dosáhly průmyslové podniky kraje obrátu za prodej zboží a služeb ve výši 86,6 mld. Kč, tzn. že jejich podíl na celkovém objemu tržeb sledovaných průmyslových subjektů ČR byl na úrovni 4,6 %. Nejvyšších tržeb v roce 2001 dosahoval okres Jihlava, jenž se podílel 45,3% na celkovém obrátu kraje (a 2,1% na obrátu ČR). Oproti tomu nejnižších tržeb v roce 2001 dosáhl okres Třebíč, jeho podíl na kraji byl pouze 10,1%. K nejvýraznějšímu nárůstu sledovaných ukazatelů průmyslové výroby (počet pracovníků, výše tržeb, výše tržeb na pracovníka) dochází v posledních letech v okrese Jihlava. V rámci České republiky mírně nadprůměrnou dynamikou růstu tržeb z průmyslové výroby jsou dále charakteristické okresy Havlíčkův Brod a Žďár nad Sázavou. Na druhé straně značná část průmyslových podniků na území okresu Třebíč prochází dlouhodobě recesí, dochází zde také k stagnaci tržeb. Všechny okresy kraje Vysočina zaznamenaly v roce 2001 ve srovnání s rokem 1999 nárůst produktivity práce.

Při srovnání dostupných statistických údajů za roky 1999 a 2001 zaznamenal kraj Vysočina nejvyšší nárůst tržeb z průmyslové činnosti mezi kraji České republiky a jako jediný z krajů České republiky také významnější nárůst počtu pracovníků v průmyslu. Podíl kraje na celkových sledovaných tržbách v průmyslu v České republice se zvýšil z 3,6 na 4,6%, podíl na celkových evidovaných pracovnících v průmyslu z 5,1 na 5,5%.

V posledních letech se významně prohloubila vnitrokrajská diferenciaci v rozložení rozhodujících průmyslových výrobních faktorů, kdy ze zvýšil rozdíl mezi zastoupením okresu Jihlava a zbylého území kraje. V případě podílu pracovníků v okrese Jihlava na úhrnu kraje došlo k nárůstu z 27,4 na 32,6%, v případě podílu tržeb dokonce z 34,8 na 45,3%. Na druhé straně k nejvýraznějšímu poklesu podílu na počtu pracovníků i na tržbách došlo v případě okresu Třebíč (pokles z 17,7 na 13,7% v případě počtu pracovníků, resp. z 14,3 na 10,1% v případě tržeb). Nejvýraznější skok v pořadí okresů České republiky zaznamenal okres Jihlava, který se v případě tržeb posunul

z 19. na 10. místo, v případě počtu pracovníků z 22. na 11. místo, v případě výše tržeb na pracovníka z 23. na 14. místo mezi okresy.

Tab. 6.6: Vybrané ukazatele průmyslové výroby v krajích České republiky v letech 1999 a 2001 (údaje za podniky s 20 a více zaměstnanci se sídlem na území kraje)

Kraj	1999		2001		index 01/99	
	tržby (mil.Kč)	pracovníci	tržby (mil.Kč)	pracovníci	tržby	pracovníci
Hl. m. Praha	224 967	121 751	233 639	114 530	103,9	94,1
Středočeský	260 292	123 714	349 109	126 408	134,1	102,2
Jihočeský	89 091	73 392	101 827	73 593	114,3	100,3
Plzeňský	90 325	71 655	105 514	68 944	116,8	96,2
Karlovarský	33 642	39 959	39 140	39 449	116,3	98,7
Ústecký	170 857	91 600	191 546	84 722	112,1	92,5
Liberecký	68 950	65 576	79 967	65 832	116,0	100,4
Královéhradecký	80 899	72 310	87 076	72 338	107,6	100,0
Pardubický	62 737	61 783	81 187	58 348	129,4	94,4
Vysočina	59 894	61 708	86 576	65 050	144,5	105,4
Jihomoravský	138 497	119 812	131 921	115 897	95,3	96,7
Olomoucký	84 112	84 752	72 898	65 368	86,7	77,1
Zlínský	77 301	74 566	91 204	73 230	118,0	98,2
Moravskoslezský	203 733	153 958	240 466	149 666	118,0	97,2
Česká republika	1 645 308	1 216 535	1 892 071	1 173 375	115,0	96,5

Pramen: Okresy ČR za rok 1999, 2001, ČSÚ Praha

Tab. 6.7: Vybrané ukazatele průmyslové výroby v okresech kraje Vysočina v letech 1999 a 2001 (údaje za podniky s 20 a více zaměstnanci se sídlem na území okresu)

Okres	Rok 1999					Rok 2001				
	poč. subj.	tržby (mil. Kč)	pracovníci	trž./prac. (tis. Kč)	mzdy (Kč)	poč. subj.	tržby (mil. Kč)	pracovníci	trž./prac. (tis. Kč)	mzdy (Kč)
Havlíčkův Brod	91	11 148	11 160	999	10 774	89	13 896	11 980	1 160	12 654
Jihlava	106	20 827	16 888	1 233	11 792	107	39 198	21 189	1 850	14 960
Pelhřimov	75	7 921	9 261	855	10 073	77	9 073	8 670	1 047	12 186
Třebíč	112	8 542	10 915	783	9 580	89	8 767	8 882	987	11 708
Žďár nad Sázavou	90	11 454	13 484	850	11 209	89	15 639	14 329	1 091	12 735
Kraj Vysočina	474	59 892	61 708	971	10 831	451	86 575	65 050	1 331	13 231
Česká republika	8 579	1 645 308	1 216 235	1 352	12 656	7 938	1 892 070	1 173 375	1 613	14 443

Pramen: Okresy ČR za rok 1999, 2001, ČSÚ

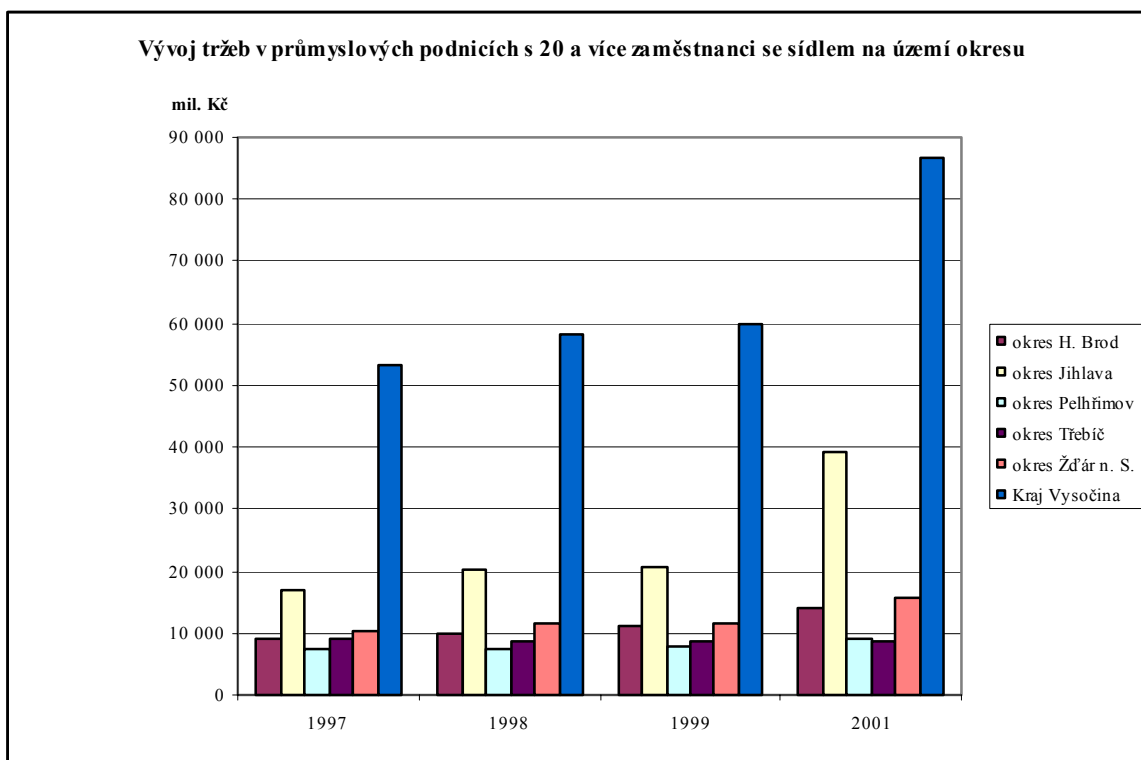
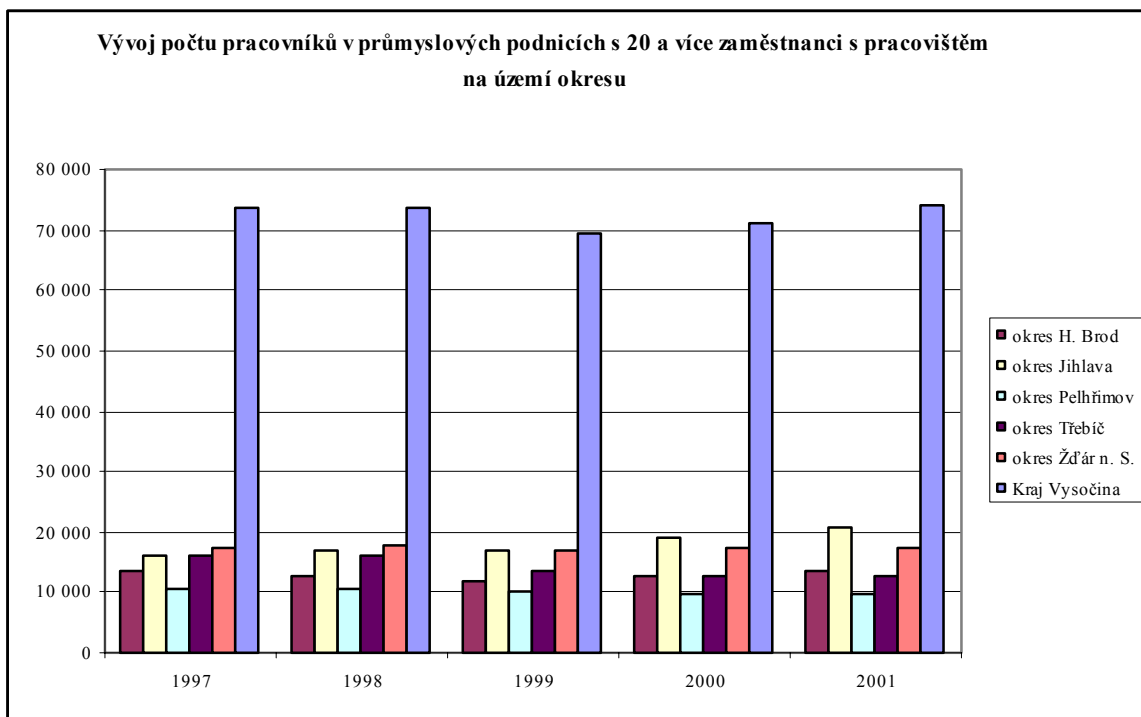
Tab. 6.8: Vývoj vybraných ukazatelů průmyslové výroby v okresech kraje Vysočina v letech 1999 a 2001 (údaje za podniky s 20 a více zaměstnanci se sídlem na území okresu)

Okres	index 2001/1999 v %				
	počet subjektů	tržby	pracovníci	tržby na pracovníka	mzdy
Havlíčkův Brod	97,8	124,7	107,3	116,1	117,4
Jihlava	100,9	188,2	125,5	150,0	126,9
Pelhřimov	102,7	114,5	93,6	122,5	121,0
Třebíč	79,5	102,6	81,4	126,1	122,2
Žďár nad Sázavou	98,9	136,5	106,3	128,4	113,6
Kraj Vysočina	95,1	144,6	105,4	137,1	122,2
Česká republika	92,5	115,0	96,5	119,3	114,1

Pramen: Okresy ČR za rok 1999, 2001, ČSÚ

Obr. 6.3:

Pramen: Okresy České republiky v roce 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, ČSÚ Praha

V posledních letech došlo v kraji rovněž ke změnám v odvětvové struktuře průmyslové výroby. Nejvyšší absolutní nárůsty zaměstnanosti zaznamenala výroba dopravních prostředků a elektrotechnický průmysl, nejvyšších absolutních nárůstů tržeb výroba dopravních prostředků, elektrotechnický, kovodělný, dřevozpracující, strojírenský a potravinářský a průmysl. Naopak jediným odvětvím, které zaznamenalo pokles zaměstnanosti i tržeb, byl kožedělný průmysl.

Tab. 6.9: Vybrané ukazatele průmyslové výroby v kraji Vysočina v letech 1999 a 2001 (údaje za podniky se 100 a více zaměstnanci se sídlem na území kraje)

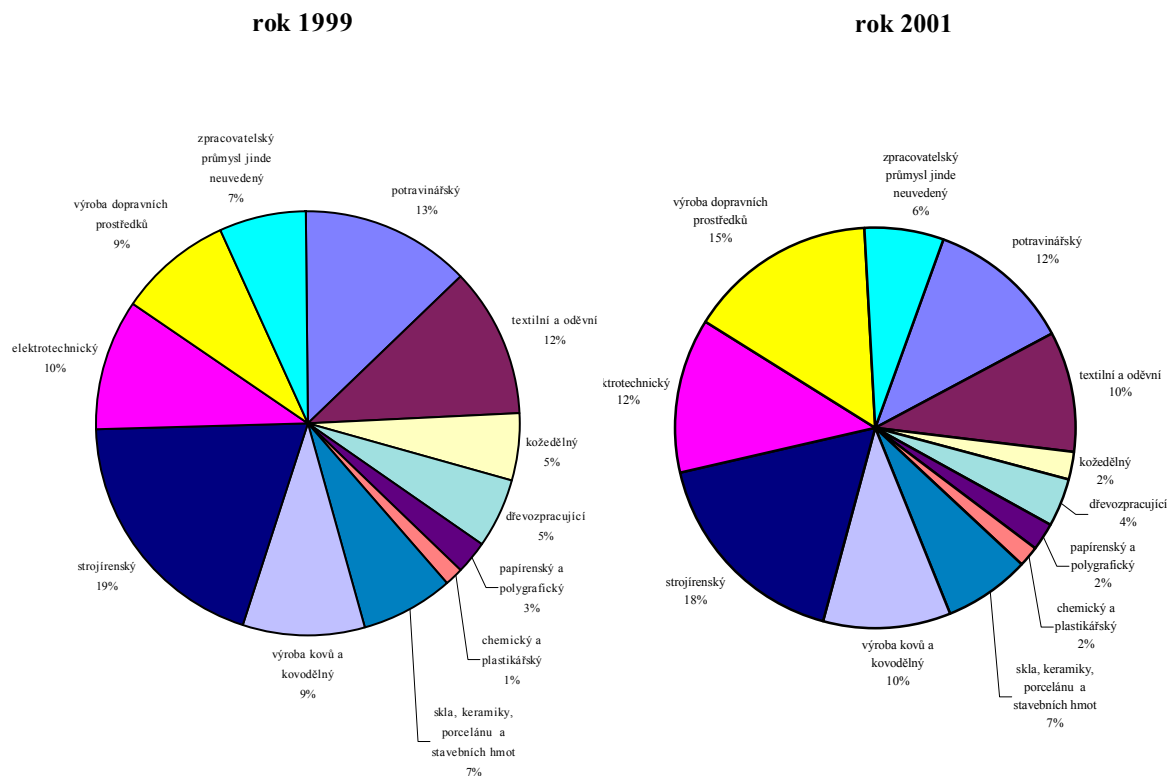
Odvětví	1999				2001			
	podniky (počet)	tržby (mil. Kč)	pracovníci (počet)	mzdy (Kč)	podniky (počet)	tržby (mil. Kč)	pracovníci (počet)	mzdy (Kč)
Zpracovatelský průmysl celkem	150	47 941	48 165	11 022	148	73 405	50 493	13 654
potravinařský	24	12 773	6 232	11 938	21	13 745	5 817	13 802
textilní a oděvní	18	2 707	5 556	8 229	18	3 541	4 917	9 819
kožedělný	7	640	2 428	7 153	7	428	1 193	8 730
dřevozpracující	10	6 866	2 459	13 669	7	8 253	1 970	17 763
papírenský a polygrafický	7	1 407	1 281	11 309	6	1 358	1 047	13 379
chemický a plastikařský	5	439	5 71	11 565	5	1 474	911	13 927
skla, keramiky, porcelánu a stavebních hmot	5	1 612	3 391	10 615	6	1 858	3 489	13 117
výroba kovů a kovodělný	13	3 801	4 340	12 528	15	5 823	5 211	15 085
strojírenský	24	6 342	9 579	11 524	23	7 457	8 676	13 450
elektrotechnický	16	3 914	4 724	11 027	16	11 726	6 223	13 242
výroba dopravních prostředků	6	4 628	4 278	12 471	8	14 478	7 731	16 416
zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	15	2 413	3 233	9 642	16	2 838	3 193	11 527

Pramen: Statistická ročenka Vysočiny 2002, ČSÚ Jihlava 2002

Tab. 6.10: Vývoj vybraných ukazatelů průmyslové výroby v kraji Vysočina v letech 1999 a 2001 (údaje za podniky se 100 a více zaměstnanci se sídlem na území kraje)

Odvětví	index 2001/1999 v %			
	počet podniků	tržby	pracovníci	mzdy
Zpracovatelský průmysl celkem	98,7	153,1	104,8	123,9
potravinařský	87,5	107,6	93,3	115,6
textilní a oděvní	100,0	130,8	88,5	119,3
kožedělný	100,0	66,9	49,1	122,0
dřevozpracující	70,0	120,2	80,1	130,0
papírenský a polygrafický	85,7	96,5	81,7	118,3
chemický a plastikařský	100,0	335,8	159,5	120,4
skla, keramiky, porcelánu a stavebních hmot	120,0	115,3	102,9	123,6
výroba kovů a kovodělný	115,4	153,2	120,1	120,4
strojírenský	95,8	117,6	90,6	116,7
elektrotechnický	100,0	299,6	131,7	120,1
výroba dopravních prostředků	133,3	312,8	180,7	131,6
zpracovatelský průmysl jinde neuvedený	106,7	117,6	98,8	119,5

Pramen: Statistická ročenka Vysočiny 2002, ČSÚ Jihlava 2002

Obr. 6.4: Meziroční srovnání odvětvové struktury pracovníků v průmyslu v kraji Vysočina (údaje za podniky se 100 a více zaměstnanci se sídlem na území kraje)

Pramen: Statistická ročenka Vysočiny 2002, ČSÚ Jihlava 2002

Stavebnictví

Ve stavební výrobě v kraji v podnicích s 20 a více zaměstnanci bylo na konci roku 2001 podle ČSÚ zaměstnáno 8 094 osob, podíl kraje na celkové zaměstnanosti ve stavebnictví v ČR činil 4,9%. Nejvíce pracujících ve stavebních podnicích s 20 a více zaměstnanci bylo v okrese Jihlava 2 111 osob, dále následovaly okresy Třebíč 1 910 osob, Žďár nad Sázavou 1 624 osob, Havlíčkův Brod 1 479 osob a Pelhřimov 970 osob. Celkový počet pracovníků ve stavebnictví je odhadován zhruba o třetinu vyšší. V posledních letech docházelo ve stavebnictví na území kraje (i v celé ČR) k pravidelnému každoročnímu snižování počtu pracovníků ve sledovaných podnicích. K největšímu poklesu počtu pracovníků došlo zejména po roce 1997, a to jak v návaznosti na celkovou recesi ve stavebnictví, tak i po zavedení administrativních překážek pro zaměstnávání cizinců (zejména z Východní Evropy). Mezi roky 1997 až 1999 poklesla zaměstnanost ve stavebnictví kraje o 20%, v rámci ČR dokonce o 25%, mezi roky 1999 a 2001 o dalších 16% (v případě ČR se jednalo o 14,5%).

S recesí ve stavebním sektoru, co se týče zaměstnanosti, souvisel i pokles výkonu sektoru, kdy od roku 1997 do roku 1999 poklesl objem tržeb o 10%. Za rok 1999 dosáhly stavební firmy nad 20 zaměstnanců působící na území kraje Vysočina obrátu ve výši 6,4 mld. Kč. Tím se kraj podílel na celkovém výkonu stavebnictví ČR 3,6 %. Po roce 1999 došlo, po období poklesu v letech 1997 – 1999, k opětovnému nárůstu objemu stavebních prací (ve srovnání s Českou republikou se však jednalo o pozvolnější nárůst) a pokračoval trend snižování počtu pracovníků ve sledovaných stavebních podnicích, který byl v případě Vysočiny výraznější než v úhrnu za Českou republiku. Nejvyšších tržeb v roce 2001 dosáhl okres Jihlava, který se podílel 31,3% na celkových tržbách kraje. Nejnižší tržby za rok 2001 vykazovaly stavební firmy působící v okresech Pelhřimov (13,6% podíl na obrátu kraje) a Havlíčkův Brod (14,6%). Po roce 1997 zaznamenal každoroční nárůst tržeb pouze okres Třebíč, ostatní okresy kraje zaznamenaly opětovný nárůst tržeb až po roce 1999. V celém období 1997 – 2001 zaznamenaly pokles tržeb stavební podniky v okrese Žďár nad Sázavou a Jihlava. Oblast kraje se vyznačuje podprůměrnou produktivitou práce vzhledem k hodnotě uváděné za celou ČR (tab. 6.11) - kraj v roce 2001 dosáhl 72,6% úrovně ČR (v roce 1999 se jednalo o 73,7%). Průměrná produktivita práce sice za kraj každoročně

rostla, avšak nestačila tempu růstu za ČR, neboť ještě v roce 1997 dosahovala produktivita práce v kraji 80% úrovně ČR. Nejvyšší produktivitu práce vykazovaly v roce 2001 společnosti působící v okrese Žďár nad Sázavou (82,4% úroveň ČR) a společně s okresem Jihlava překračovaly dlouhodobě průměrnou hodnotu za kraj.

Tab. 6.11: Vybrané ukazatele stavební výroby v kraji Vysočina v letech 1999 a 2001 (údaje za podniky s 20 a více zaměstnanci se sídlem na území okresu)

Okres	Rok 1999					Rok 2001				
	poč. subj.	tržby (mil.Kč)	pracovníci	trž./prac. (tis. Kč)	mzdy (Kč)	poč. subj.	tržby (mil.Kč)	pracovníci	trž./prac. (tis. Kč)	mzdy (Kč)
Havlíčkův Brod	24	821	1 394	589	10 736	26	1 053	1 263	834	12 749
Jihlava	36	2 239	2 898	773	11 280	30	2 263	2 090	1 083	12 826
Pelhřimov	17	809	1 132	715	11 039	15	960	983	977	12 139
Třebíč	27	1 352	1 936	699	10 594	23	1 563	1 697	921	12 199
Žďár nad Sázavou	21	1 169	1 395	838	11 753	22	1 396	1 234	1 131	13 556
Kraj Vysočina	125	6 390	8 755	730	11 086	116	7 236	7 268	996	12 697
Česká republika	2 316	179 689	181 469	990	12 826	2 210	217 700	158 652	1 372	14 753

Pramen: Okresy ČR za rok 1999, 2001, ČSÚ

Tab. 6.12: Vývoj vybraných ukazatelů stavební výroby v okresech kraje Vysočina v letech 1999 a 2001 (údaje za podniky s 20 a více zaměstnanci se sídlem na území okresu)

Okres	index 2001/1999 v %				
	počet subjektů	tržby	pracovníci	tržby na pracovníka	mzdy
Havlíčkův Brod	108,3	128,3	90,6	141,6	118,8
Jihlava	83,3	101,1	72,1	140,1	113,7
Pelhřimov	88,2	118,7	86,8	136,6	110,0
Třebíč	85,2	115,6	87,7	131,8	115,2
Žďár n. Sázavou	104,8	119,4	88,5	135,0	115,3
Kraj Vysočina	92,8	113,2	83,0	136,4	114,5
Česká republika	95,4	121,2	87,4	138,6	115,0

Pramen: Okresy ČR za rok 1999, 2001, ČSÚ

Významnější stavební firmy kraje mají své sídlo především v Jihlavě, Třebíči, Havlíčkově Brodě, Žďáru nad Sázavou, Pelhřimově, Humpolci a Velkém Meziříčí.

Obchod a služby

Ze všech krajů ČR má kraj Vysočina nejnižší podíl zaměstnanců v terciérní sféře. V oblasti obchodu a služeb bylo v roce 2001 v kraji zaměstnáno podle údajů ČSÚ (soukromé podniky nad 20 zaměstnanců) přibližně 59,5 tis. osob (v roce 1999 se jednalo o 60,6 tis. osob), kraj se podílel na zaměstnanosti v terciárním sektoru ČR pouhými 3,7 %. Přestože absolutně docházelo k úbytku počtu pracujících ve statisticky sledovaných podnicích v sektoru obchodu a služeb, a to jak v ČR, tak i v kraji Vysočina, relativní podíl tohoto sektoru na celkové zaměstnanosti v průběhu devadesátých let neustále stoupal (avšak v ČR bylo tempo přírůstku podílu vyšší než v kraji). Nejvíce zaměstnaných osob v terciérní sféře v roce 2001 (v podnicích nad 20 zaměstnanců) měl okres Jihlava 15,4 tis. osob, dále následovaly Třebíč 12,8 tis. osob, Žďár nad Sázavou 11,7 tis. osob, Havlíčkův Brod 11 tis. osob a Pelhřimov 8,5 tis. osob. Celkový počet zaměstnanců v sektoru služeb a obchodu je asi o 40% vyšší. Vysoký podíl malých subjektů do 20 zaměstnanců na celkové zaměstnanosti v odvětví je charakteristický zejména pro obchod, pohostinství a ubytování, hospodářské služby - nemovitosti, výzkum a vývoj, služby pro podniky a odvětví ostatních veřejných, sociálních a osobních služeb.

Z hlediska meziokresní diferenciaci v zaměstnanosti nejsou ve většině odvětví terciérního sektoru výraznější rozdíly. Pro územní lokalizaci subjektů nevýrobní sféry, zvláště u odvětví obchodu a obchodních služeb, je charakteristický soulad s hlavními koncentracemi poptávky (kopírování hierarchické struktury sídel). K největší územní koncentraci dochází v případě obchodních služeb (nemovitosti, výzkum a vývoj, zpracování dat, služby pro podniky, peněžnictví), kde došlo v posledních několika letech k výraznému posílení významu města Jihlavy, v níž v současné době sídlí více než čtvrtina ze všech v kraji registrovaných subjektů obchodních služeb (pro

srovnání součet registrovaných subjektů v ostatních okresních městech kraje pouze mírně převyšuje údaj za město Jihlava).

Pro odvětvovou skupinu obchodu je charakteristická vedle koncentrace jednotek do větších center, rovněž koncentrace vlastnických struktur prostřednictvím vytváření tzv. obchodních řetězců, ovládaných především zahraničním kapitálem. Jedná se např. o společnosti Ahold, Kaufland, Julius Meinl, Billa, Penny Market, Tesco a Delvita. Významné postavení v odvětví obchodu v kraji si nadále udržují spotřební družstva. I přes koncentraci vlastnických struktur je však podíl malých podnikatelských subjektů, zaměstnávajících méně než 20 pracovníků, i nadále významný (podobně jako ve skupině pohostinství a ubytování, specializovaných výrobních služeb a skupině ostatních veřejných a sociálních služeb). Tlak obchodních řetězců, zejména výstavba dalších supermarketů a diskontních prodejen, případně i hypermarketů s potravinářským a nepotravinářským zaměřením, ovšem bude dále působit na opětovné snižování tržních podílů malých subjektů (podle expertních odhadů je jedno vytvořené pracovní místo ve velkoprodejně příčinou zániku dvou až dvou a půl pracovních míst v malých prodejnách). Z hlediska spotřebitelské veřejnosti lze konstatovat, že privatizace, restituce, transformace spotřebních družstev a koncentrace vlastnictví ve značné míře odstranila předtransformační zaostávání a disproporce v rozvoji maloobchodní sítě.

Oproti komerčním službám vykazují nekomerční, resp. veřejné služby (veřejná správa, školství, zdravotnictví) podstatně rovnoměrnější územní rozložení, což odpovídá zajištění jejich široké dostupnosti pro občany.

Výzkum a vývoj

Vědecko-výzkumná základna v kraji Vysočina je úzce svázána především se zemědělskou a lesnickou výrobou, která zde má dlouholetou tradici a jak již bylo výše zmíněno, její podíl na celkové zaměstnanosti regionu je stále velmi vysoký (zcela dominantní v rámci ostatních krajů ČR).

Nejvýznamnější a také co do počtu pracovníků největší institucí v kraji je Výzkumný ústav bramborářský se sídlem v Havlíčkově Brodu. Další uvedené ústavy v tabulce 6.13 jsou povětšinou detašovanými, odloučenými či terénními pracovišti s velmi malým počtem zaměstnanců. V kraji se nacházejí také tři pobočky nejprestižnějšího výzkumného a vědeckého pracoviště v ČR – Akademie věd, a to v Třebíči, Studenci a Mohelně.

Tab. 6.13: Nejvýznamnější výzkumné a vývojové ústavy v kraji Vysočina

Název pracoviště	Sídlo v kraji Vysočina	Počet zaměst. celkem*	Počet zaměst. v kraji*
Výzkumný ústav bramborářský	Havlíčkův Brod	105	103
Výzkumný ústav rostlinné výroby	Humpolec	349	4
Výzkumný ústav živočišné výroby	Jihlava	307	4
Výzkumný ústav zemědělské ekonomiky	Havlíčkův Brod	113	3
Výzkumný ústav lesního hospodářství a myslivosti	Okres Havlíčkův Brod	191	1
Výzkumný a vývojový ústav dřevařský Praha	Jihlava		
Ústav pro strukturální politiku v zemědělství	Herálec		
Ústav pro strukturální politiku v zemědělství	Chlumek		
Ústav stavebního zkušebnictví	Havlíčkův Brod		
Ústav zdravotnických informací a statistiky	Jihlava		
Akademie věd ČR	Třešť		
Akademie věd ČR – Ústav biologie obratlovců	Studeneč, Mohelno	80	10

Pramen: Informační systém o průmyslu VCRR MU Brno, Registr ekonomických subjektů, ČSÚ, 2002, internetové stránky

* stav v roce 2001

Mimo uvedené instituce se v kraji nacházejí také detašovaná pracoviště několika vysokých škol (více viz oblast Školství), kde však vzhledem k jejich odloučenosti významnější výzkum a vývoj neprobíhá. Výzkumná a vědecká pracoviště stále více postavená na existenci vysokých škol by se v kraji Vysočina mohla více prosadit v rámci již reálného působení Západomoravské vysoké školy v Třebíči, o.p.s. a Vysoké školy v Jihlavě.

Podle RES, který přiřazuje každému jednotlivému subjektu převažující ekonomickou činnost, podniká v kraji v oboru věda, výzkum a vývoj dalších asi 30 subjektů, většinou na živnostenský list nebo jako společnost s ručením omezeným. Vypovídací schopnost těchto údajů je však velmi nejistá a nelze o ni opřít seriózní analýzu.

Další významnou vědeckou a výzkumnou bází v kraji jsou vývojová a výzkumná pracoviště při nejvýznamnějších podnicích a institucích, ať již se jedná o výrobní sféru a zde především průmysl (Bosch

Diesel, Žďas, Motorpal, Sklo Bohemia), významná zemědělská družstva nebo o sféru veřejnou, tedy již zmiňované školy, nemocnice, pracoviště spojená s veřejnou správou či místní samosprávou (např. Regionální rozvojová agentura Vysočina). V těchto případech však v drtivé většině nelze zjistit k vývojovému či výzkumnému programu nic konkrétního, protože se jedná o "střežené" know-how podniku (instituce).

Celkově lze hodnotit postavení vědy a výzkumu (vývoje) v kraji Vysočina nepříliš pozitivně, což je však do značné míry způsobeno absencí větších koncentrací obyvatelstva, na které se přirozeně tyto činnosti "nabalují". Nevýhodou je také dosti jednostranné zaměření vědeckých a výzkumných ústavů, jejichž aktivity se orientují převážně do zemědělství a lesnictví a činností s nimi spojenými (např. navazující potravinářství).

6.2 Největší zaměstnavatelé v kraji Vysočina

Do výčtu nejvýznamnějších zaměstnavatelů kraje Vysočina byly zahrnuty podniky a organizace, které mají v současné době, dle nám dostupných informací, více než 500 pracovníků (do počtu pracovníků se nezapočítávají detašovaná pracoviště, jde jen o počty pracujících v obci sídla společnosti). Jednotlivé zaměstnavatelské subjekty byly pro větší přehlednost rozděleny podle odvětví.

Subjekty, které zaměstnávají více než 500 pracovníků podnikají většinou v oblasti průmyslové výroby. Z hlediska střednědobých perspektiv rozvoje průmyslu mají tyto podniky, zvláště v souvislosti s vyvolanými poptávkovými efekty (výrobní kooperace, průmyslové služby, trh práce), pro hospodářství kraje značný význam. V tomto směru byl zkoumán vývoj základních ukazatelů charakterizujících ekonomiku podniků s více než 500 pracovníky z hlediska stávající a očekávané pozice na trhu (vývoj obrátu a počtu pracovníků) a ziskovosti v průběhu několika posledních let. Z odvětvového hlediska jde především o strojírenské podniky a dále o podniky působící v oblasti výroby elektrotechnické, textilní, dřevozpracující a nábytkářské, sklářské, potravinářské aj.

Hospodářská situace u dvou největších zaměstnavatelů na území okresu Havlíčkův Brod, tj. Sklo Bohemia Světla nad Sázavou a Pleas Havlíčkův Brod, je relativně stabilizovaná, a to i zejména díky vstupu zahraničního partnera. Výborných hospodářských výsledků dosahují i menší firmy, avšak převážně ty, které jsou zabezpečeny zahraničním kapitálem.

Nejdynamičtější rozvíjející se firmou kraje Vysočina je strojírenský podnik Bosch Diesel, který mezi roky 1999 a 2002 zvýšil počet zaměstnanců více než pětinásobně (koncem roku 2002 firma zaměstnávala téměř 4,5 tis. osob). Společnost v Jihlavě v období let 1993 – 2001 investovala 10,5 mld. Kč a v rozsáhlých investicích pokračuje i nadále. Dalším významným strojírenským podnikem kraje je společnost Motorpal Jihlava. Závod má detašovaná pracoviště v Telči, Batelově, Jemnici, Velkém Meziříčí a Havlíčkově Brodě. V jihlavském závodě a v detašovaných pracovištích na konci roku 2002 pracovalo cca 2 300 zaměstnanců. Firma Automotive Lighting vznikla v roce 1999 jako společný projekt společností Bosch a Magnetti Marelli (jde o projekt na „zelené louce“). Na konci roku 2001 ve společnosti pracovalo již 1 028 osob. Kostelecké uzeniny, největší zpracovatel masa v ČR, získal v roce 2000 státní investiční pobídky (jako jedna z prvních firem v oboru). Na konci roku 2002 podnik zaměstnával 1 557 osob.

Dřevozpracující družstvo Lukavec a Spojené kartáčovny Pelhřimov se nachází na území okresu Pelhřimov. Obě v současné době prochází dynamickou fází růstu, obě jsou v domácím vlastnictví. Dřevozpracující družstvo Lukavec zaměstnávalo na konci roku 2002 celkem 560 osob (podnik má několik detašovaných pracovišť na území kraje - Pacov, Humpolec, Bystřice pod Perštejnem). Spojené kartáčovny zaměstnávaly 525 osob.

Jaderná elektrárna Dukovany představuje mezi průmyslovými podniky okresu Třebíč stabilizující prvek, co se týče zejména oblasti zaměstnanosti. Na konci roku 2002 zde pracovalo asi 1 440 osob. Mezi dynamicky se rozvíjející firmy okresu patří výhradně podniky v zahraničním vlastnictví, jsou to Egston System Elektronik Jemnice, MANN + HUMMEL (CZ) Nová Ves, Huhtamäki Česká republika Přibyslavice a Želetavská sýrárna. Pouze jemnická firma vznikla jako projekt „na zelené louce“, u zbylých dvou podniků šlo o vstup zahraničního kapitálu do již existujících provozů.

Nosným průmyslovým podnikem okresu Žďár nad Sázavou je společnost ŽĎAS, která je v současnosti druhým nejvýznamnějším průmyslovým zaměstnavatelem v kraji. Situace ve firmě je celkem stabilizovaná, v posledních letech dochází k mírnému poklesu počtu pracovníků (koncem roku 2002 zde bylo zaměstnáno 2 969 osob). Státem řízeným útlumem prochází druhý nejvýznamnější průmyslový zaměstnavatel okresu, závod GEAM Dolní Rožínka. Podle stávajících informací by zde mělo dojít k ukončení těžby uranu koncem roku 2005, na konci roku 2001 zde pracovalo 1 066 osob (po ukončení těžby dojde k poklesu počtu pracovníků zhruba o polovinu). V současné době největší kabelovnou v ČR je podnik Kablo Elektro Velké Meziříčí, společnost prošla

v předchozích letech mírnou recesí výroby (v návaznostech na problémy ve stavebnictví). V současné době dochází ve společnosti k růstu nejen objemu výroby, ale také k růstu počtu zaměstnanců. V rámci okresu se nejrychleji rozvíjí společnost ITW Pronovia sídlící ve Velké Bíteši a zabývající se výrobou plastových odlitků pro automobilový průmysl. Ke konci roku 2001 zde pracovalo 367 zaměstnanců.

Tab. 6.14: Vývoj počtu pracovníků v největších průmyslových podnicích kraje Vysočina

název	obec	počet pracovníků k 31.12.							
		1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
BOSCH DIESEL, spol. s.r.o.	Jihlava		420	750	967	779	2613	4108	4451
ŽĐAS, a.s.	Žďár nad Sázavou	4390	3895	3768	3730	3560	3350	3151	2969
Sklo Bohemia, a.s.	Světlá nad Sázavou	1690	1744	1657	1621	1484	1619	1697	1640
ČEZ, a.s. Jaderná elektrárna Dukovany	Dukovany	1826	1719	1690	1678	1672	1638	1556	1443
KOSTELECKÉ UZENINY, a.s.	Kostelec		1017	1232	1244	1270	1350	1446	1557
TESLA Jihlava, a.s.	Jihlava		895	978	1112	1158	1208	1096	886
Jihlavské sklárny BOHEMIA, a.s. - závod Jihlava + Dobronín	Jihlava			1260	1221	1006	1125	964	620
MOTORPAL Jihlava, a.s. - závod Jihlava	Jihlava		1785	1600	1452	1308	1308	1282	1180*
DIAMO s.p., o.z. GEAM	Dolní Rožínka		1682	1437	1376	1241	1200	1066	1150*
Automotive Lighting, spol. s.r.o.	Jihlava					533	533	1028	
PBS Velká Bíteš, a.s.	Velká Bíteš		1140	931	941	864	866	918	890*
PLEAS, a.s. - závod Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod		1185	1108	1030	919	875	902	956
Agrostroj Pelhřimov, a.s.	Pelhřimov	1300	1185	1108	1020	910	912	890	909
TOKOZ, a.s.	Žďár nad Sázavou	670	630	628	602	614	624	689	743
Alfatex - móda, spol. s.r.o.	Pelhřimov	550	500	515	500	562	652	646	550*
KABLO ELEKTRO, spol. s.r.o.	Velké Meziříčí		900	816	814	633	695	629	545*
Tusculum, a.s. - závod Třebíč	Třebíč	621	591	550	591	556	678	619	580
Moravské kovárny, a.s.	Jihlava					486	533	579	564*
UNIPLLET Třebíč, a.s.	Třebíč	912	854	806	550	611	628	564	512
Spojené kartáčovny, a.s.	Pelhřimov	630	625	568	570	513	534	545	525
Dřevozpracující družstvo Lukavec	Lukavec		320	506	502	502	552	545	560
PBS Třebíč, a.s.	Třebíč	877	806	742	657	518	529	545	609

Pramen: Dotazníkové šetření OHK okresů kraje Vysočina a GaREP, Významné podniky v České republice – Hoppenstedt Bonnier Information Praha, Úřady práce okresů kraje Vysočina, vlastní databáze GaREP, databáze RRA Vysočina, Dotazníkové šetření Krajského úřadu Vysočina, Informační systém o průmyslu VCRR MU Brno

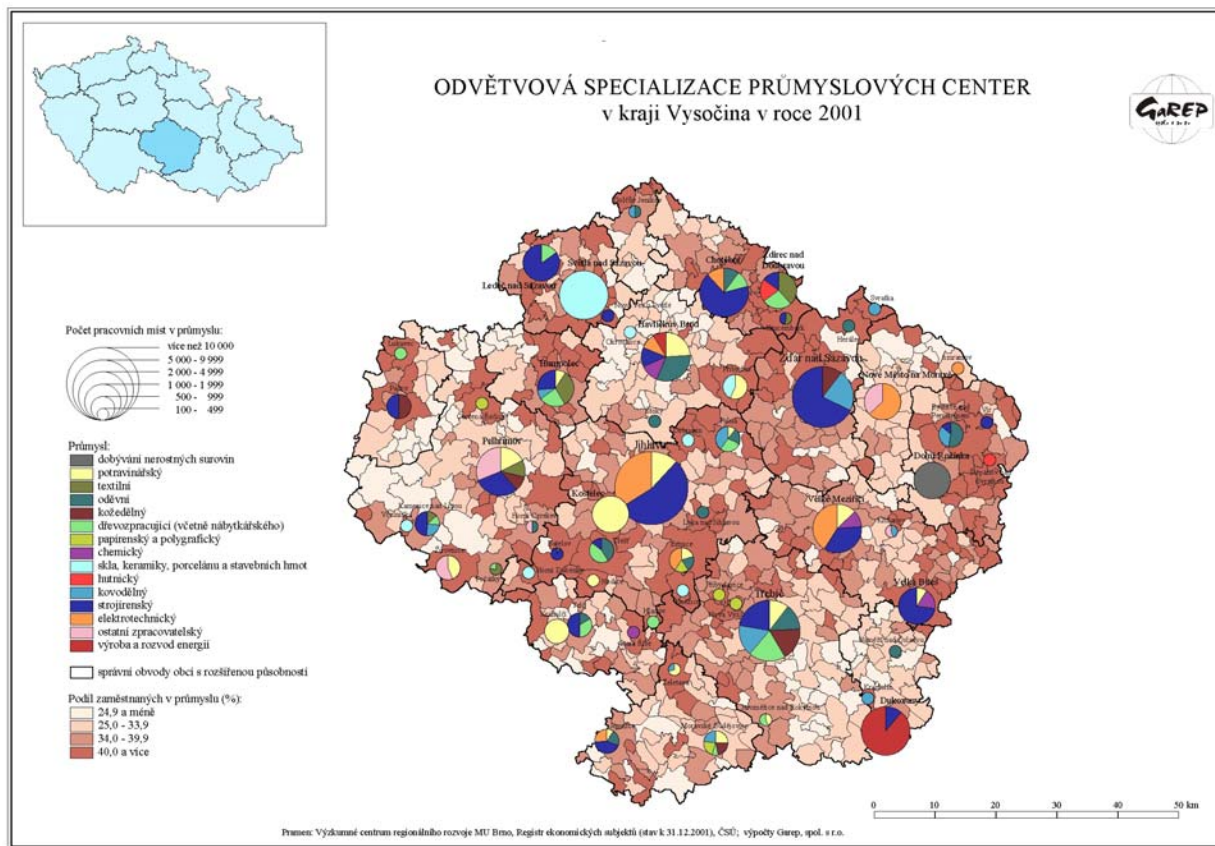
Pozn. Údaje o počtu pracujících jsou uvedeny pouze za provozovny v dané obci.

* Údaje z databáze Hoppenstedt Bonnier Information, s.r.o. Praha

Obratu vyššího než 1 mld. Kč dosáhlo, podle našich informací, v roce 2001 v kraji Vysočina 15 průmyslových podniků. Sedm podniků s více než miliardovým obratem má sídlo v okrese Jihlava (Bosch Diesel (9,7 mld. Kč), Automotive Lighting (6,8 mld.), Kronospan ČR (4,6 mld.), Kostecké uzeniny (4,0 mld.), Motorpal, Tchibo Praha (1,9 mld.) a Masozávod Krahulčí). Tři podniky jsou z okresu Žďár nad Sázavou (ŽĐAS (2,9 mld.), Draka Kabely (1,6 mld.) a Kablo Elektro (1,4 mld.)), tři průmyslové podniky z okresu Havlíčkův Brod (STORA ENSO TIMBER, Sklo Bohemia a Pleas), jeden podnik z okresu Pelhřimov (Dřevozpracující družstvo Lukavec, 1,8 mld) a jedna firma na okrese Třebíč (ČEZ Jaderná elektrárna Dukovany).

Na území kraje Vysočina mají až na výjimky sídlo pouze střední a malé stavební firmy. Dle dostupných informací se na území kraje nachází sídlo pouze dvou stavebních společností s více než 500 pracovníky. Podle počtu pracovníků i výše obratu největší stavební firmou kraje je společnost PSJ holding, a.s., Jihlava, která se řadí mezi významné stavební firmy v České republice a v rámci kraje zaměstnává pracovníky v Jihlavě, Třebíči, Pelhřimově a Třebíči. Druhou největší stavební firmou kraje je společnost PKS INPOS a.s., Žďár nad Sázavou. Většina významnějších stavebních společností kraje byla v posledních letech v souvislosti s poklesem poptávky po stavebních pracích nucena snížit stavy svých zaměstnanců.

Obr. 6.5

Pramen: Zpřesnění východisek pro výběr priorit rozvoje kraje a stanovení oblastí cílené regionální podpory, GaREP, 2002

Více než 500 pracovníků v nevýrobním sektoru je zaměstnáno především v subjektech veřejných služeb (školství a zdravotnictví). Největšími zaměstnavateli ve zdravotnictví jsou lůžková zdravotnická zařízení Nemocnice Jihlava, Nemocnice Třebíč, Nemocnice Havlíčkův Brod, Nemocnice Nové Město na Moravě, Nemocnice Pelhřimov a Psychiatrická léčebna Havlíčkův Brod. Největším zaměstnavatelem v odvětví dopravy a spojů jsou na území kraje Česká dráha, s.o., následují společnosti ICOM Transport, a.s. Jihlava s působností v okresech Jihlava a Pelhřimov, TRADO Holding, a. s., se sídlem v Třebíči, ZDAR, a.s., Žďár nad Sázavou a Česká pošta, s.p. V dalších nevýrobních odvětvích nepůsobí podle našich informací žádný zaměstnavatelský subjekt s více než 500 pracovníky.

6.3 Malé a střední podniky

Malé a střední podnikání zaznamenalo v průběhu transformace bouřlivý rozvoj. Podle údajů Ministerstva průmyslu a obchodu ČR a Českého statistického úřadu se malé a střední podniky v roce 2001 podílely na celkové zaměstnanosti v České republice 59% (v roce 1999 64%) a na celkových výkonech ekonomiky 51% (v roce 1999 56%). K odvětvím s největším podílem malých a středních podniků (MSP) na celkových výkonech a zaměstnanosti se řadí obchod, pohostinství a ubytování, služby, zemědělství a stavebnictví. Pro malé a střední podniky je, ve srovnání s podniky velkými, charakteristická na jedné straně vyšší specializace, pružnost a schopnost rychle reagovat na změny na trhu, na druhé straně zejména malá ekonomická síla, ztížený přístup k finančním zdrojům, informacím, poradenským službám a odbornému vzdělávání. V oblasti průmyslu a stavebnictví figurují menší podniky často jako subdodavatelé pro velké firmy.

Strukturu malých a středních podnikatelských i nepodnikatelských subjektů se sídlem na území kraje přináší Tab. 6.15. V tabulce nejsou uvedeny všechny subjekty daných velikostních kategorií působících na území kraje Vysočina, ale pouze ty, které zde mají zaregistrované sídlo. Pobočky nebo pracoviště firem se sídlem v jiných krajích nebo pobočné provozovny firem z kraje Vysočina, podnikající v jiném místě než je jejich hlavní sídlo, zde uvedeny nejsou (týká se to zejména kategorie peněžnictví a pojišťovnictví, průmyslu, obchodu, služeb

obecně apod.). Přesto je možno konstatovat, že údaje prezentované v tabulce odráží v hlavních rysech strukturu malých a středních podniků na území kraje.

Tab. 6.15: Struktura ekonomických subjektů s méně než 250 pracovníky registrovaných v kraji Vysočina

Odvětví	Velikostní kategorie subjektů podle počtu pracovníků							
	stav k 31.12.1999				stav k 31.12.2001			
	1 - 5	6 - 49	50 - 249	celkem	1 - 5	6 - 49	50 - 249	celkem
zemědělství, lesní a vodní hospodářství	505	247	157	909	491	257	146	894
dobývání nerostných surovin	6	6	1	13	4	3	2	9
zpracovatelský průmysl	1 008	730	201	1 939	1 141	796	213	2 150
výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	10	6	5	21	10	5	6	21
stavebnictví	432	316	43	791	456	298	43	797
obchod, opravy mot. vozidel. a spotř. zboží	2 533	750	20	3 303	2 438	701	22	3 161
pohostinství a ubytování	588	202	2	792	720	211	1	932
doprava, sklad., pošty a telekomunikace	326	115	12	453	430	131	13	574
peněžnictví a pojišťovnictví	182	34	-	216	193	21	-	214
nemovit., výzkum, vývoj, služ. pro podniky	610	217	14	841	721	226	14	961
veřejná správa a obrana, sociální zabezpečení	433	96	23	552	470	95	15	580
školství	36	139	39	214	40	174	56	270
zdravotnictví, veterinární a sociální činnosti	773	73	27	873	819	86	23	928
ostatní veřejné, sociální a osobní služby	359	116	13	488	387	116	14	517
celkem	7 801	3 047	557	11 405	8 320	3 120	568	12 008

Pramen: Registr ekonomických subjektů, ČSÚ Praha

Z hlediska perspektiv dalšího ekonomického rozvoje je důležitým faktorem i schopnost obyvatelstva přizpůsobit se měnícím se podmínkám ekonomického prostředí. V tomto ohledu lze jako orientační indikátor využít ukazatel intenzity podnikatelské aktivity fyzických osob. Kraj Vysočina se dlouhodobě řadí mezi území s výrazně podprůměrnou intenzitou soukromého podnikání. V roce 2001 dosáhl kraj pouze 83,4% z republikové úrovně sledovaného ukazatele (v roce 1999 se jednalo o 87,4%) a dlouhodobě se řadí před Moravskoslezským krajem na předposlední místo mezi kraji České republiky.

Vnitrokrájská diference ukazatele je málo výrazná, intenzita podnikání je obecně vyšší ve městech, mezi okresy kraje vykazuje nejvyšší hodnotu ukazatele okres Pelhřimov, nejnižší naopak okres Žďár nad Sázavou. V souboru okresů České republiky vykazují všechny okresy kraje dlouhodobě podprůměrnou úroveň rozvoje podnikatelských aktivit, přičemž okresy Žďár nad Sázavou, Jihlava a Havlíčkův Brod patří mezi deset okresů ČR s nejnižší intenzitou soukromého podnikání. Nízká podnikatelská aktivita obyvatel kraje však výrazněji neovlivňuje situaci na trhu práce, pouze signalizuje, že zdejší obyvatelstvo ve srovnání s jinými územími České republiky dává ve vyšší míře přednost zaměstnavatelskému poměru před samostatně výdělečnou činností.

Tab. 6.16: Vývoj počtu soukromých podnikatelů na 1 000 obyvatel v okresech kraje Vysočina

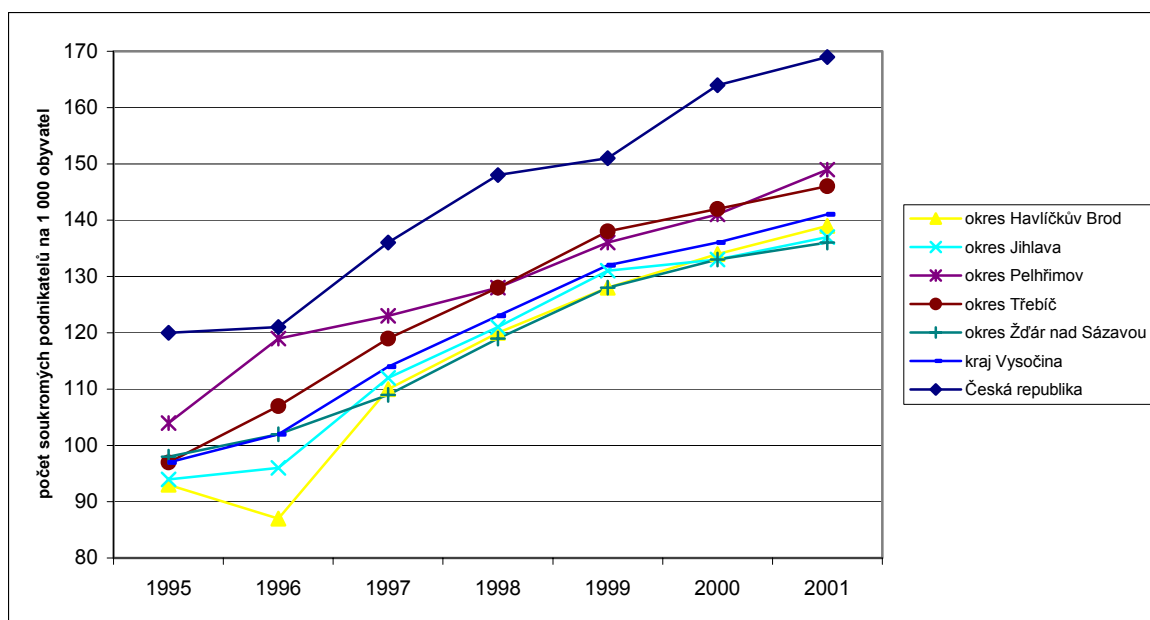
Okres	počet soukromých podnikatelů na tisíc obyvatel					
	1999	2000	2001	I ₁ v %	I ₂ v %	index 2001/1999 v %
Havlíčkův Brod	128	134	139	98,6	82,2	108,6
Jihlava	131	133	137	97,2	81,1	104,6
Pelhřimov	136	141	149	105,6	88,2	109,6
Třebíč	138	142	146	103,5	86,4	105,8
Žďár nad Sázavou	128	133	136	96,5	80,5	106,3
Kraj Vysočina	132	136	141	100,0	83,4	106,8
Česká republika	151	164	169	119,9	100,0	111,9

Pramen: Okresy ČR za roky 1999, 2000, 2001, ČSÚ Praha

Poznámka: I₁ – podíl v % vůči hodnotě za kraj Vysočina v roce 2001 (kraj Vysočina = 100)

I₂ - podíl v % vůči hodnotě za Českou republiku v roce 2001 (ČR = 100)

Obr. 6.6: Vývoj počtu soukromých podnikatelů na 1 000 obyvatel v okresech kraje Vysočina

Pramen: Okresy České republiky za rok..., ČSÚ Praha

6.4 Zahraniční kapitálová účast v podnicích

Podniky se zahraniční kapitálovou účastí se významnou měrou podílí na hospodářské základně kraje Vysočina a jejich podíl na zaměstnanosti i tržbách v posledních letech velmi dynamicky roste. Zahraniční kapitál vstoupil především do průmyslové výroby. Podle výsledků průzkumu agentury CzechInvest, týkajícího se průmyslových firem s více než 50 zaměstnanci, vykázal kraj Vysočina nadprůměrný podíl zaměstnanosti (5,9 %) v těchto firmách. Srovnatelná úroveň za ČR činila 4,9 %. Kraj Vysočina byl šestý v pořadí krajů, co se týče podílu pracujících v zahraničních firmách na počtu pracujících v průmyslu v daném kraji. Pracovníci v zahraničních firmách kraje se podíleli 20% na celkové zaměstnanosti v průmyslu. Srovnatelným s krajem Vysočina byl kraj Jihočeský (20,2 %) a Jihomoravský (18,2 %). V roce 2002 bylo nejvíce pracovníků v zahraničních podnicích zaměstnáno v okrese Jihlava, následovány okresy Havlíčkův Brod a Žďár nad Sázavou. Nejnižší podíl na pracovní síle kraje v zahraničních společnostech měl okres Pelhřimov. V současné době se některé podniky se zahraničním kapitálem řadí mezi nejvýznamnější zaměstnavatelské a hospodářské subjekty kraje.

Podle údajů z Registru ekonomických subjektů bylo na území kraje Vysočina koncem roku 2001 registrováno celkem 109 subjektů pod zahraniční kontrolou, kteří zaměstnávali více než 20 pracovníků (30 v okrese Jihlava, 23 v okrese Žďár nad Sázavou, 21 v okrese Třebíč, 19 v okrese Havlíčkův Brod, a 16 v okrese Pelhřimov).

Zahraniční investoři investovali ve vybraných podnicích do nových budov a především moderních technologií mnohdy značné částky (jmenujme především společnosti Bosch Diesel, KRONOSPAN a Automotive Lighting). Většina podniků uvedených v tabulce zaznamenala v posledních letech nárůst počtu pracovníků a mnohé z nich hodlají v tomto trendu pokračovat i nadále. Podniky se zahraniční kapitálovou účastí dosahují ve srovnání s ostatními podniky v průměru lepších hospodářských výsledků, vyšší produktivity práce, značně vyššího objemu investic, mají lepší přístup k know-how a na nové trhy.

Významné průmyslové investice jsou alokovány zejména do dopravně dobře dostupných středisek, které zároveň dokážou nabídnout připravené plochy vhodné pro průmyslovou výrobu. Jedná se zejména o Jihlavu a dále např. o Havlíčkův Brod, Pelhřimov, Humpolec, Velké Meziříčí, Žďár nad Sázavou, Ždírec nad Doubravou a Velkou Bíteš.

Nejvýznamnější zaměstnavatelé se zahraniční kapitálovou účastí působící na území kraje jsou zachyceny v tab. č. 6.17, jde výhradně o podniky působící v průmyslové výrobě. Okres Pelhřimov je jediným okresem kraje Vysočina, kde nepůsobí žádný podnik se zahraniční kapitálovou účastí, ve kterém by pracovalo alespoň 250 zaměstnanců.

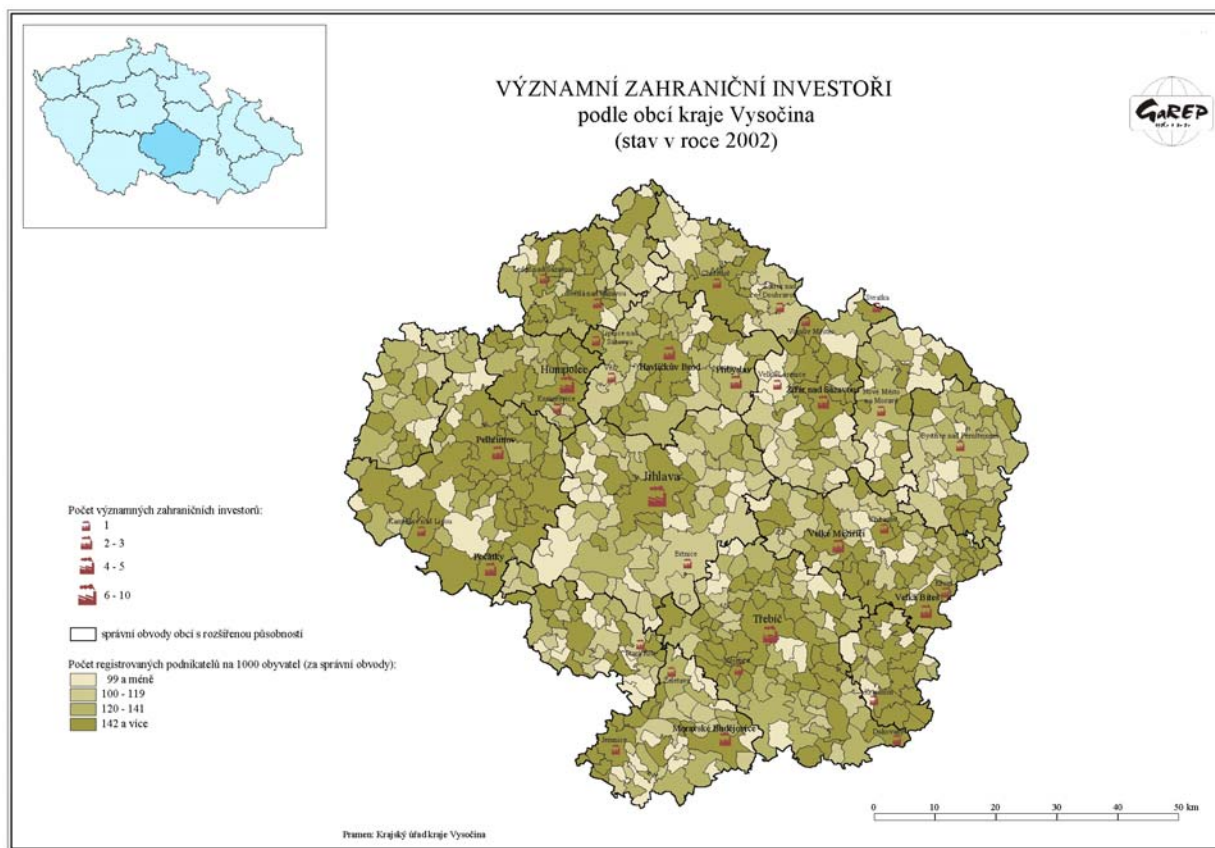
Tab. 6.17: Přehled nejvýznamnějších podniků (s alespoň 250 zaměstnanci) se zahraničním kapitálem v kraji Vysočina

název	sídlo	počet pracovníků k 31. 12.		obrat v roce 2001 (2000)
		1999	2002	(mld. Kč)
BOSCH DIESEL, spol. s.r.o.	Jihlava	779	4 451	9,70
Automotive Lighting, spol. s.r.o.	Jihlava	533	1 028*	6,80
PLEAS, a.s., závod Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	875	956	1,50
Moravské kovárny, a.s.	Jihlava	486	564	0,76
Draka Kabely, spol. s.r.o.	Velké Meziříčí	248	530	1,60
GCE Autogen, spol. s.r.o.	Chotěboř	367	496	0,72
Hettich ČR, k.s.	Žďár nad Sázavou	334	464	(0,72)
KRONOSPAN ČR, spol. s.r.o.	Jihlava	390	462*	4,60
ACO Stavební prvky, k.s.	Přibyslav	287	490	0,75
Pribina, spol. s.r.o.	Přibyslav	409	422	
ITW Pronovia, spol. s.r.o.	Velká Bíteš	259	379*	(0,7)
Inter Transtech, spol. s.r.o.	Bystřice nad Pernštejnem	195	361	
MANN + HUMMEL (CZ), s.r.o.	Nová Ves	280	358	0,60
Cooper-standart Automotive ČR s.r.o.	Žďár nad Sázavou	178	346*	
Želetavská sýrárna, a.s.	Želetava	266	310	0,51
STORA ENSO TIMBER Ždírec, spol. s.r.o.	Ždírec nad Doubravou	255	307	(1,85)
Faurecia Lecotex, a.s. Tábor	Počátky	247	280	
Edscha Bohemia, s.r.o.	Kamenice nad Lipou	192	250	

Zdroj: Úřady práce okresů kraje Vysočina, Informační systém o průmyslu, VCRR MU Brno, 2002, databáze GaREP

Pozn. Údaje o počtu pracujících jsou uvedeny pouze za provozovny v dané obci.

* údaj k 31.12.2001

Obr. 6.7

Pramen: Zpřesnění východisek pro výběr priorit rozvoje kraje a stanovení oblastí cílené regionální podpory, GaREP, 2002

Kromě subjektů se sídlem na území kraje působí v kraji Vysočina řada dalších společností se zahraniční kapitálovou účastí. Jmenujme zde alespoň nadnárodní obchodní řetězce, jejichž podíl na maloobchodním obratu na území kraje stále roste (jedná se např. o společnosti Ahold (řetězce Haypernova a Albert), Kaufland, Tesco, Julius Meinl, Billa, REWE - Penny Market, Plus Discont, Delvita, Lidl).

Většina zahraničních investorů preferuje při svém vstupu do regionu, resp. do České republiky obecně, výstavbu nových výrobních či obchodních kapacit „na zelené louce“ před koupí existujících (většinou starších) objektů. V této souvislosti je nutné věnovat pozornost přípravě nových lokalit, určených pro hospodářské využití. Podle údajů agentury CzechInvest může 1 ha zainvestovaného pozemku přinést investici až 110 mil. Kč a 50 pracovních míst.

6.5 Vývojové trendy v podnikání

Podle dostupných informací je situace ve většině z rozhodujících průmyslových podniků kraje Vysočina stabilizována a podniky se nepotýkají s existenčními problémy. Významný rozvoj zaznamenávají především střední a větší podniky s cizí kapitálovou účastí. Pozitivně lze vnímat skutečnost, že významná část rozhodujících hospodářských subjektů kraje již má strategické vlastníky (ať zahraniční nebo domácí). Ve firmách s rozšířenou vlastnickou strukturou nebo s vlastníky z řad investičních fondů se stává problémem nedostatek finančních zdrojů směřujících do dalšího rozvoje a zvýšení konkurenceschopnosti. Průmyslovým firmám kraje se většinou daří zvyšovat podíl exportu na svém odbytu. Jsou ovšem nezbytné další investice do zvyšování kvality a přidané hodnoty výrobků a služeb, dále zvyšování produktivity práce jako předpoklad budoucí úspěšnosti firem ve stále rostoucí mezinárodní i domácí konkurenci a další zlepšování marketingu. Podle informací získaných dotazníkovým šetřením v některých rozhodujících hospodářských subjektech kraje, se firmy potýkají s řadou problémů, v převážné většině se však nejedná o „krajové zvláštnosti“, ale o problémy obecně platné pro celou ČR (uveďme například nedostatek kapitálu pro další rozvoj, nedostupnost úvěrových zdrojů, silnou konkurenci, druhotnou platební neschopnost, silné zadlužení, nedostatek kvalifikovaných pracovníků, nedokonalá legislativa a obtížná vymahatelnost práva). Z průmyslových podniků mají dobrou

perspektivu především podniky elektrotechnického průmyslu a dodavatelé pro automobilový průmysl, kteří ovšem musí splňovat náročné požadavky automobilových výrobců (např. špičkové technické parametry výrobků, jejich kvalita, rychlost a přesnost dodávek).

Posledních několik let je charakteristických prudkým rozvojem využití Internetu a informačních technologií v hospodářské sféře a tento trend bude nadále pokračovat a sílit.

Pro další hospodářský rozvoj kraje se jeví jako nezbytná maximální spolupráce mezi podnikateli, státní správou a samosprávou, tedy subjektů spolurozhodujících o rozvoji daného území. Další rozvoj podnikatelských aktivit na území kraje je do značné míry podmíněn investicemi do technické, zejména dopravní infrastruktury, je nutný maximálně vstřícný přístup k investorům (podmínky, pozemky, schvalovací řízení atd.).

6.6 Zemědělství

Zemědělství má v ekonomice státu nezastupitelné postavení, které plyne především z jeho základních funkcí, tj. nejen z ekonomické, ale i krajinnotvorné, ekologické a sídelní. Jeho význam pro národní hospodářství nelze podceňovat i proto, že zemědělská půda stále tvoří více než 50% plochy České republiky, v rámci kraje Vysočina je to dokonce 60,8%.

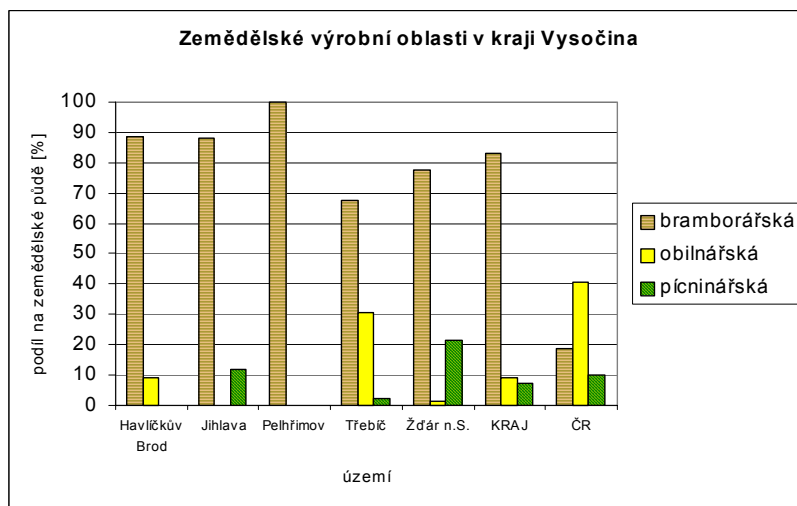
Úroveň zemědělství v kraji Vysočina je do jisté míry již předurčena jeho geografickou polohou, která pak v souladu s přírodními podmínkami poskytuje jen průměrné předpoklady pro jeho rozvoj v rámci celé ČR. Celé území kraje se totiž nachází v klasickém terénu Českomoravské vrchoviny, kde jsou podmínky pro intenzivní rozvoj zemědělství již poněkud snižené. Určitou výjimku pak představuje jižní část okresu Třebíč, která již patří do méně členitější a teplejší Jevišovické pahorkatiny. Převážná část území tak náleží do bramborářské výrobní oblasti (viz tabulka č. 6.18), pouze v okrese Třebíč (jižní část) a Havlíčkův Brod (střední a severní část) náleží větší plochy do teplejší obilnářské oblasti. Na druhé straně části okresu Žďár n. S. (sever) a Jihlava (jihozápad) náleží již do nejhladnější výrobní oblasti pícninářské.

Tab. 6.18: Kraj Vysočina - základní charakteristiky přírodních předpokladů pro zemědělství

Okres	zemědělská výrobní oblast %			produkční schopnost p.	průměrná cena půdy
	bramborář.	obilnářská	pícninářská	body	Kč/m ²
Havlíčkův Brod	88,5	9,1	0,0	50,4	4,21
Jihlava	88,2	0,0	11,8	44,7	2,97
Pelhřimov	99,9	0,0	0,1	47,4	4,01
Třebíč	67,5	30,4	2,1	51,4	4,62
Žďár n.S.	77,4	1,3	21,3	46,6	3,25
Kraj celkem	83,2	9,1	7,3	48,1	3,81
ČR – průměr	18,5	40,5	10,0	-	5,02

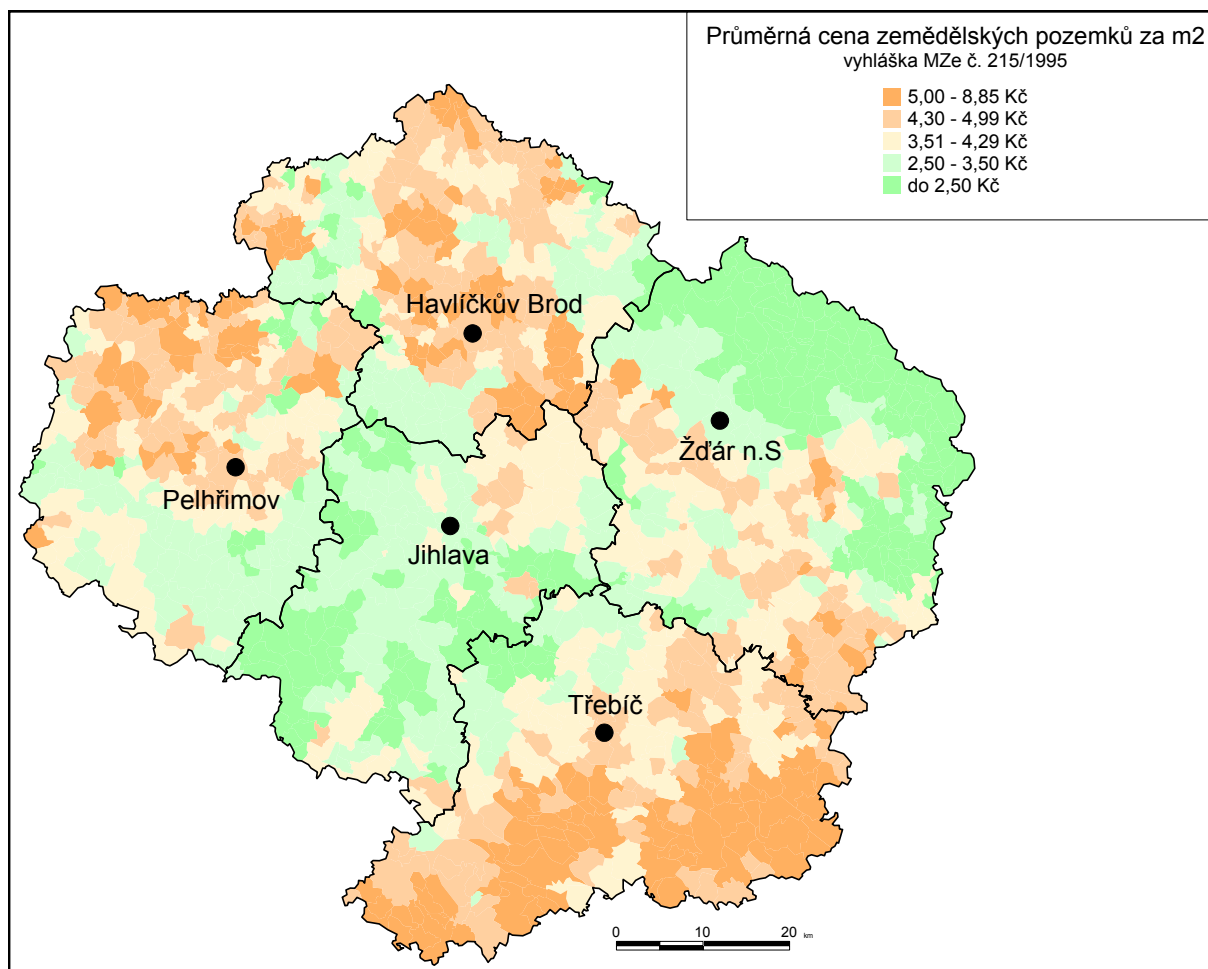
Pramen: Půda 1996, 1999, vlastní výpočty

Obr. 6.8

K celkovému hodnocení přírodních podmínek nepatří jen nadmořská výška a sklonitost území, ale i výhodnost či nevýhodnost půdních poměrů a klimatických podmínek. Všechna tato kritéria se pak promítají do souhrnného ukazatele, kterým je produkční schopnost zem. půd. Podle tohoto ukazatele má území kraje podprůměrné přírodní podmínky pro zem. výrobu. Všechny okresy se nacházejí až ve druhé polovině celostátního žebříčku, přičemž nejlépe je na tom okres Třebíč, který je až na 43. místě. Rovněž průměrná cena půdy je v uvedeném regionu pod celostátním průměrem 5,02 Kč/m², nejlépe je na tom opět okres Třebíč. Ze zastoupení zemědělské půdy do jednotlivých výrobních oblastí jednoznačně plyne specifické postavení kraje Vysočina, kdy naprostá většina zem. půdy, plných 83,2%, se nachází v ZVO bramborářské, zatímco celostátní průměr pro tuto oblast činí jen 18,5%. Naopak v republice dominující oblast obilnářská, plných 40,5%, je v kraji Vysočina zastoupena pouze 9,1%. Podle nové kategorizace zemědělského území ČR v duchu Agendy 2000 je pouze okres Třebíč zařazen do oblasti s příznivými podmínkami, a to do oblasti vysokou produktivností. Ostatní okresy kraje jsou zařazeny do méně příznivých zemědělských oblastí (LFA), přičemž okresy Havlíčkův Brod, Pelhřimov a Žďár nad Sázavou jsou řazeny do LFA ostatní oblasti a okres Jihlava dokonce do LFA horské oblasti.

Celkovou výměrou zemědělské půdy patří okresy kraje mezi větší okresy v rámci ČR, okres Třebíč byl např. na druhém místě v rámci bývalého Jihomoravského kraje, hned za okresem Znojmo. V zastoupení hlavních kategorií využití ploch nejsou mezi jednotlivými okresy kraje Vysočina příliš velké difference, pouze okres Žďár nad Sázavou vyniká poměrně větším zalesněním a tím pádem nižším zastoupením zemědělské půdy. Pro využití zem.půdy je typické vysoké procento zornění, které je ve většině případů vyšší než celostátní průměr (72,0%), v případě okresu Třebíč dokonce výrazně (87,4%).

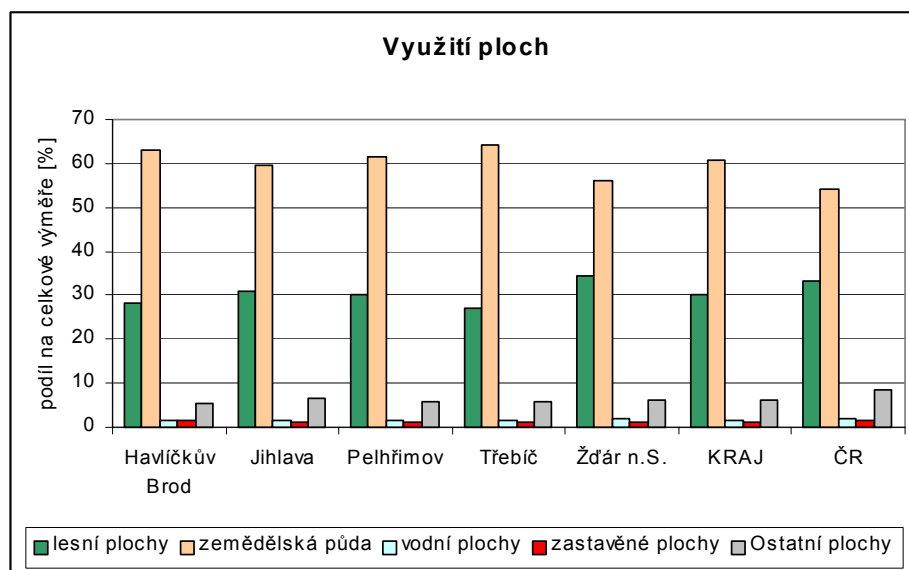
Obr. 6.9

Poznámka: Vyhláška MZe č. 215/1995 Sb. byla novelizována vyhláškou MZe č. 298/1999 Sb.

Tab. 6.19: Kraj Vysočina - využití ploch, k 31. 12. 2000 (ha,%)

Okres	výměra celkem ha	lesní plochy	zemědělská půda	vodní plochy	zastavěné plochy	ostatní plochy
Havlíčkův Brod	126 496	28,4	63,2	1,5	1,4	5,6
Jihlava	118 009	31,1	59,5	1,5	1,2	6,7
Pelhřimov	128 988	30,0	61,5	1,6	1,1	5,8
Třebíč	151 857	27,0	64,3	1,7	1,2	5,8
Žďár n.S.	167 178	34,4	56,2	2,0	1,1	6,3
Kraj Vysočina	692 528	30,3	60,8	1,7	1,2	6,0
ČR celkem	7886525	33,4	54,3	2,0	1,7	8,6

Pramen: Statistická ročenka půdního fondu ČR, vlastní výpočty

Obr. 6.10

Tab. 6.20: Kraj Vysočina - základní informace o půdním fondu k 31. 12. 2001 (ha, %)

Okres	zem. půda ha	orná půda	zahrady	ovocné sady	trvalé trav.porosty
Havlíčkův Brod	79 909	75,2	2,7	0,2	21,9
Jihlava	70 073	75,1	2,3	0,1	22,4
Pelhřimov	79 291	76,6	2,2	0,1	21,1
Třebíč	97 565	87,3	2,3	0,2	10,1
Žďár n.S.	93 811	71,9	2,6	0,4	25,1
Kraj Vysočina	420 649	77,5	2,4	0,2	19,8
ČR celkem	4 277 435	71,9	3,7	1,1	22,6

Pramen: Statistická ročenka Vysočiny 2002, ČSÚ Jihlava 2002

Zemědělství na území kraje Vysočina prošlo, stejně jako celé naše zemědělství, složitým obdobím privatizace a transformace, které již v podstatě bylo ukončeno a na základě těchto výsledků je možné konstatovat, že pro zemědělství kraje bude nadále charakteristický velkovýrobní způsob hospodaření. Rozhodující podíl na zemědělské výrobě kraje tak mají především transformovaná země, družstva a dále různé další obchodní společnosti typu a.s., s.r.o. apod., které vznikly privatizací bývalých státních statků ev. privatizací částí zemědělských družstev. Zvláště pak ve druhé polovině devadesátých je možné sledovat určité posilování obchodních společností na úkor zemědělských družstev, což je do jisté míry ovlivněno tzv. druhou transformací.

Podniky fyzických osob (SHR), stejně jako v celé ČR, nehrají rozhodující roli v zemědělství regionu a mají spíše doplňkový význam, jejich podíl na výměře zemědělské půdy kraje činil v roce 2000 20,4%, a to od 17,7% v okrese Havlíčkův Brod až po 22,7% v okrese Třebíč. Dále musíme brát v úvahu, že i když proces

transformace je v podstatě ukončen, tak výrobně organizační struktura kraje se může dále vyvíjet, především pak pod vlivem hospodářské úspěšnosti jednotlivých výrobních jednotek.

Podle zaměření zemědělské výroby vykazuje nejvíce zemědělských podniků významnou kombinaci rostlinné výroby a živočišné výroby, větší specializaci jen na některou část zem. výroby je možné sledovat především u menších výrobních jednotek, zvláště pak typu SHR. V rostlinné výrobě výrazně dominují obiloviny, jejichž podíl na orné půdě se ve všech okresech regionu pohybuje kolem 50%, tedy v souladu s celostátním průměrem. Pouze okres Pelhřimov má tento ukazatel nepatrně nižší – 46,5%. V zastoupení jednotlivých druhů převládá pšenice ozimá a ječmen jarní. Z hlediska postupné restrukturalizace zemědělské výroby však tato situace není příliš dobrá, stále velké množství podniků se tak snaží produkovat potravinářské obilí, i když dané přírodní podmínky regionu pro tuto komoditu již nejsou nejhodnější. Dále následují pícniny na orné půdě, jejichž podíl se pohybuje v rozmezí 27-35% v jednotlivých okresech.

Tab. 6.21: Sklizňové plochy hlavních zemědělských plodin, v % z orné půdy

Okres	obiloviny celkem	luskoviny celkem	brambory pozdní	řepka	kukuřice na zeleno
Havl.Brod	51,0	1,6	5,8	7,7	9,0
Jihlava	48,7	1,9	2,2	9,3	7,5
Pelhřimov	46,5	2,6	5,9	8,0	9,0
Třebíč	57,5	3,7	2,6	10,6	8,3
Žďár n.S.	53,4	2,9	3,2	7,4	7,3
Kraj celkem	52,0	2,7	3,9	8,7	8,2
ČR celkem	51,6	1,8	1,6	8,5	7,8

Pramen: Definitivní údaje o sklizni zemědělských plodin, ČSÚ Praha, 2000

Vzhledem k přírodním podmínkám a také tradici se na území kraje pěstuje velké množství brambor, kdy zejména v okresech Havlíčkův Brod a Pelhřimov jejich podíl na orné půdě výrazně převyšuje celostátní průměr. Nové ekonomické podmínky se projeví některými výraznými změnami v rostlinné výrobě, mezi něž patří především snížení podílu pícnin na orné půdě v důsledku výrazného snížení početního stavu skotu, dále snížení produkčních ploch brambor a lnu. Naproti tomu se zvýšily plochy luskovin a zejména olejnin, kdy výrazně vzrostly plochy hlavní olejnin studovaného území řepky ozimé. Změny ve struktuře osevních ploch nejdůležitějších plodin v posledních letech vesměs odpovídaly vývoji v celé České republice, ve srovnání s úhrnem za ČR došlo v kraji vesměs k méně výraznému poklesu osevních ploch u většiny hlavních zemědělských plodin, naopak na rozdíl od České republiky kraj zaznamenal nárůst osevních ploch u řepky.

Tab. 6.22: Vývoj struktury vybraných osevních ploch v letech 2000 – 2002 (údaje k 31. 5.)

Plodina	kraj Vysočina					Česká republika			
	2000	2001	2002	podíl 02 na ČR v %	Index 02/00 v %	2000	2001	2002	Index 02/00 v %
obiloviny celkem	169 950	168 270	166 377	10,7	97,9	1 647 508	1 626 785	1 562 117	94,8
luskoviny celkem	5 715	5 585	4 848	14,2	84,8	40 587	38 435	34 172	84,2
brambory celkem	16 814	15 463	13 289	34,7	79,0	69 236	54 296	38 311	55,3
řepka	35 939	38 847	38 788	12,4	107,9	325 338	344 117	313 024	96,2
pícniny na orné půdě	90 305	85 146	76 421	14,5	84,6	717 347	662 249	527 456	73,5

Pramen: ČSÚ Praha, 2003

V zaměření živočišné výroby výrazně převládá chov skotu na mléko i na maso, nad chovem prasat, s výjimkou okresu Třebíč, který má nejhodnější podmínky pro produkci krmných obilovin. Po roce 1990 je však tato výroba poznamenána výrazným snížením početních stavů, a to zejména skotu. Přesto však u okresů Českomoravské vrchoviny můžeme sledovat relativně nejmenší snížení stavů skotu a okresy kraje Vysočina si tak stále ponechávají výraznou specializaci na chov skotu v rámci celé ČR. Tato situace je způsobena jednak charakterem přírodních podmínek, ale i existencí a rozmístěním zpracovatelského průmyslu, především mlékáren a masokombinátů. Ve vybraných výrobních jednotkách kraje bylo silně zainvestováno do výroby mléka a nákupu moderních technologií, tento ukazatel pak výrazně převyšuje průměr v ČR. V živočišné výrobě došlo v kraji v posledních letech, podobně jako v celé České republice, k mírnému poklesu stavů skotu a drůbeže, v podstatě nezměněn zůstal na Vysočině stav prasat.

Tab. 6.23: Stav hospodářských zvířat, podíl v %, k 1.3.2001

Okres	skot celkem	% ní podíl	z toho krávy	%	prasata celkem	%
Havl.Brod	46 203	2,9	18 301	3,0	73 117	2,0
Jihlava	39 396	2,5	16 161	2,6	55 046	1,5
Pelhřimov	47 693	3,0	18 532	3,0	54 386	1,5
Třebíč	47 026	3,0	16 438	2,7	120 858	3,4
Žďár n.S.	60 012	3,8	24 291	4,0	98 523	2,7
Kraj celkem	240 330	15,2	93 723	15,3	401 930	11,2
ČR celkem	1 582 027	100,0	611 431	100,0	3 593 717	100,0

Pramen: Soupis hospodářských zvířat, ČSÚ Praha, 2001

Tab. 6.24: Vývoj stavů hospodářských zvířat v kraji Vysočina v letech 2001 – 2003

	2001		2002		2003		index 03/01 v %	
	kusy	podíl na ČR v %	kusy	podíl na ČR v %	kusy	podíl na ČR v %	Vysočina	ČR
skot	240 330	15,2	226 513	14,9	223 566	15,2	93,0	93,1
z toho krávy	93 723	15,3	86 062	14,4	87 412	14,8	93,3	96,6
prasata	401 930	11,6	399 361	11,6	404 492	12,0	100,6	96,9
z toho prasnice	33 562	11,7	33 219	11,5	33 578	11,9	100,0	98,2
drůbež	1 661 878	5,8	1 333 588	4,5	1 511 277	5,6	90,9	93,1
ovce	4 919	5,6	5 822	6,0	6 530	6,3	132,8	117,8

Pramen: ČSÚ Praha 2003

Ekonomická situace v zemědělských podnicích kraje však často není dobrá, což koresponduje se složitou situací celého resortu zemědělství ČR. Podnikatelské prostředí v sektoru je, obdobně jako v jiných sektorech národního hospodářství, negativně ovlivňováno zejména některými institucionálními faktory. Nadále přetrvávají problémy spojené se špatnou platební disciplínou odběratelů, dominantním postavením obchodních řetězců na trhu, jakož i nedostatečným využíváním konkurzního řízení.

Sektor zemědělství je nadále významným hospodářským činitelem regionu, především pak v důsledku vysokého zastoupení zemědělských půd a rozmístění kapacit zpracovatelského průmyslu (uvedme např. Kostelecké uzeniny, a.s., Masozávod Krahulčí, a.s., Vysočina, a.s., Hodice, Xaverov holding, a.s. v případě zpracování masa, Jihočeské mlékárny, a.s., Pribina spol. s r.o., Mlékárna Havlíčkův Brod, Jihlavské mlékárny, a.s., Želetavská sýrárna, a.s., Jaroměřická mlékárna a.s., Mlékárna J+R, s.r.o., Lacrum Velké Meziříčí s.r.o., pekárenskou výrobu zastupují zejména společnosti Adélka, a.s., Delta pekárny, a.s., Lapek, spol. s r.o., PENAM, a.s., Pekárna Třebíč, Enpeka spol. s r.o., z ostatních významných potravinářských podniků uvedme společnosti Tipa, a.s., Poex, a.s., Škrobárny Pelhřimov, a.s., Naturamyl, a.s. a Amylon, a.s. a podniky ZZN).

Hlavním cílem rozvoje zemědělství v kraji Vysočina bude především udržení konkurenceschopnosti agrárního sektoru vůči EU a světu, při zachování intenzivního a extenzivního zemědělství na co největší ploše, při dostatečné úrovni příjmů zemědělské populace. Rozvoj konkurenceschopné, intenzivní, avšak environmentálně šetrné zemědělské výroby musí být také doprovázen diverzifikací zemědělských podniků i do výroby netradičních zemědělských surovin pro nepotravinářské využití a do nezemědělských činností. K výrazným změnám v restrukturalizaci zemědělské výroby, zejména ve vyšších polohách kraje, bude postupně docházet, především pod vlivem nových vládních dotačních titulů, viz např. vládní nařízení č.505/2000 Sb. V regionu musí být nadále zachovány komparativní výhody plynoucí z koncentrované zemědělské výroby při respektování environmentálních požadavků. Dále je nutné provádět postupnou modernizaci zemědělských a potravinářských podniků v souladu s normami EU, jakož i rozvíjet efektivní struktury agrárního trhu, které povedou k postupné prosperitě zemědělských podniků. Rovněž vytváření důstojných pracovních a životních podmínek zemědělského obyvatelstva kraje se musí výrazně spolupodílet na zachování a dalším rozvoji venkovského prostředí a udržení osídlení venkova, zejména v marginálních polohách regionu.

6.7 Lesnictví

Lesní hospodářství se na rozdíl od zemědělství vyznačuje zejména dlouhodobostí svého hospodaření. Veškeré vlivy, ať již přírodní nebo antropogenní, se zde téměř vždy projevují s určitým zpožděním, o to hůře odstranitelné jsou následky chybných kroků a opatření. Význam lesního hospodářství jako dodavatele suroviny z obnovitelného přírodního zdroje stále vzrůstá. Společným cílem lesního hospodářství a dřevozpracujícího průmyslu je dosažení vyšší přidané hodnoty výrobků na bázi dřeva a jejich realizace v tuzemsku i v zahraničí.

Trvale nízký podíl lesního hospodářství na tvorbě hrubého domácího produktu (HDP) – 0,7% v roce 2000, resp. 0,6% v roce 2001, je dán přírodními podmínkami, ale i průmyslovým potenciálem republiky. Lesní hospodářství má sice omezené možnosti na zvýšení svého podílu na HDP, avšak trvale poskytuje dostatek obnovitelné suroviny pro zpracovatelská odvětví. Na druhé straně je však nutné si uvědomit, že les, přestože je zejména objektem hospodaření a zdrojem mimořádně cenné obnovitelné suroviny, musí být a je chápán rovněž jako národní bohatství, které svými ostatními funkcemi trvale ovlivňuje prostředí, ve kterém žijeme. Lesní hospodářství rovněž vytváří pracovní příležitosti, v ČR je to přibližně pro 29,8 tisíc pracovníků (údaj za rok 2001), zvláště pak v marginálních územích nezanedbatelné. Rovněž při zpracování dřeva a ve službách pak vznikají další možnosti zaměstnání (v roce 2001 bylo v dřevozpracujícím průmyslu v ČR zaměstnáno přibližně 78 tis. osob).

Výměra lesních porostů činila k 31. 12. 2000 v celé ČR 2 637 290 ha, k 31. 12. 2001 2 638 917 ha a nadále pozvolna stoupá, průměrná lesnatost již dosahuje 32,8%. Před rokem 1939 činila výměra lesní půdy na území ČR 0,22 – 0,23 ha na jednoho obyvatele, v roce 1950 v důsledku snížení počtu obyvatel vzrostla na 0,27 ha a v současnosti dosahuje 0,25 ha. Průměrná lesnatost kraje Vysočina dosahuje 30,1% a je tedy o něco nižší než činí celostátní průměr. Z hlediska členění území na okresy vykazuje nejvyšší lesnatost okres Žďár nad Sázavou (34,3%), následován okresem Jihlava (30,9%). Na třetím místě je okres Pelhřimov s 29,7% lesnatostí, na čtvrtém místě pak okres Havlíčkův Brod (28,0%) a nejméně zalesněný je okres Třebíč se 27,1%. V absolutních číslech je největší výměra lesních porostů na okrese Žďár nad Sázavou – 57 415 ha, v ostatních okresech kraje je tato výměra přibližně stejná, viz tab. 6.25. Průměrná lesnatost kraje sice dosahuje 30,1%, avšak lokálně jsou tyto hodnoty mnohem vyšší a místy převyšují i 40%. Nejvíce zalesněná území se nacházejí zejména na území Žďárských a Jihlavských vrchů. Na druhé straně v některých níže položených a méně členitých územích klesá lesnatost i pod 20% (jižní část okresu Třebíč, území jižně od Havlíčkova Brodu, okolí Pelhřimova apod.).

Tab. 6.25: Základní údaje o stavu lesů v kraji Vysočina k 31. 12. 2000

Okres	lesní porosty celkem - ha	hospodářské lesy - ha	lesy zvl. určení - ha	zásoby (1000 m ³ b.k.)	zásoby (m ³ b.k. na 1 ha)	jehličnaté lesy - %
Havl. Brod	35 384	33 208	2 102	10 505	299,5	88,5
Jihlava	36 434	34 522	1 911	11 751	325,8	91,9
Pelhřimov	38 309	33 575	4 692	13 206	348,3	92,2
Třebíč	41 161	37 646	2 800	10 771	266,0	83,5
Žďár n. S.	57 415	53 193	3 219	16 753	295,6	92,0
Vysočina	208 702	192 144	14 723	62 986	305,4	89,7

Pramen: Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství ČR k 31. 12. 2000

Ve srovnání s celostátním průměrem je na území kraje Vysočina nižší zastoupení lesů zvláštního určení, průměr pro celou ČR činí 19,8%, kdežto v kraji je tento podíl přibližně 7%, nejvíce v okrese Pelhřimov - 12,2%. V rámci nové kategorizace lesů stát podporuje mimoprodukční funkce lesa mimo jiné tím, že lesy ochranné a lesy zvláštního určení nejsou předmětem daně z nemovitostí. Dále je však nutné si uvědomit, že konkrétní les může v dané lokalitě plnit i několik funkcí současně. V druhovém složení lesů v kraji Vysočina výrazně převládá podíl lesů jehličnatých, v průměru od 83,6% v okrese Třebíč až po 92,2% v okrese Pelhřimov. Celostátní průměr je pak mnohem nižší a činí jen 76,5%. Dominantní dřevinou v kraji zůstává smrk ztepilý, jehož podíl na jehličnatých dřevinách se pohybuje od 68,0% v okrese Třebíč až po 88,7% v okrese Jihlava.

Průměrná zásoba dříví na 1 ha porostní půdy je pak v kraji Vysočina mnohem vyšší než celostátní průměr – 249,7 m³ a dosahuje nejvyšší hodnoty mezi kraji České republiky, viz. tab. 6.26. Zastoupení jehličnanů výrazně stoupá s nadmořskou výškou, takže větší podíl listnatých dřevin se nachází především v nižších polohách, zejména v okrese Třebíč, event. podél vodních toků. V intenzivně zemědělsky využívaných oblastech se mezi zemědělskými kulturami nachází drobné roztroušené lesy s různou dřevinou skladbou. Lesní společenstva, zejména na návětrných polohách, bývají často poškozena dálkovým přenosem škodlivin v ovzduší, což díky skutečnosti, že jsou zde vyšším podílem zastoupeny smrkové monokultury má za následek vyšší citlivost těchto porostů vůči některým druhům kalamit (především větrné).

Tab. 6.26: Přehled základních údajů o lesích v krajích České republiky k 31. 12. 2001

Kraj	lesnatost v %	lesní porosty celkem ha	hospodářské lesy ha	lesy zvláštního určení ha	jehličnaté lesy %	zásoby 1 000 m ³ b. k.	zásoby m ³ b. k./ha
Hlavní město Praha	9,4	4 951	91	4 860	36,9	781,3	170,1
Středočeský	27,1	298 034	199 526	98 508	72,8	66 188,8	224,2
Jihočeský	36,5	366 987	281 658	85 329	87,3	97 964,2	269,7
Plzeňský	38,4	292 403	236 914	55 489	87,8	69 113,4	238,5
Karlovarský	41,9	138 810	86 023	52 787	84,1	30 191,6	220,6
Ústecký	29,2	155 958	98 415	57 543	58,1	23 505,2	153,5
Liberecký	42,9	135 572	93 466	42 106	80,5	27 172,5	203,5
Královéhradecký	30,3	144 088	99 640	44 448	77,8	34 485,1	242,3
Pardubický	28,8	130 104	115 952	14 152	81,5	34 552,5	269,5
Vysočina	30,1	208 726	193 213	15 513	89,7	63 002,7	305,5
Jihomoravský	27,1	191 357	131 410	59 947	50,9	44 280,6	234,1
Olomoucký	34,1	175 501	137 467	38 034	71,6	48 352,9	279,1
Zlínský	38,9	154 331	136 241	18 090	58,3	44 837,7	293,2
Moravskoslezský	34,1	189 464	162 198	27 266	75,1	53 808,8	286,6
Česká republika	32,8	2 585 987	1 972 212	613 775	76,3	638 237,0	249,7

Pramen: Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství ČR k 31. 12. 2001, UHUL 2002

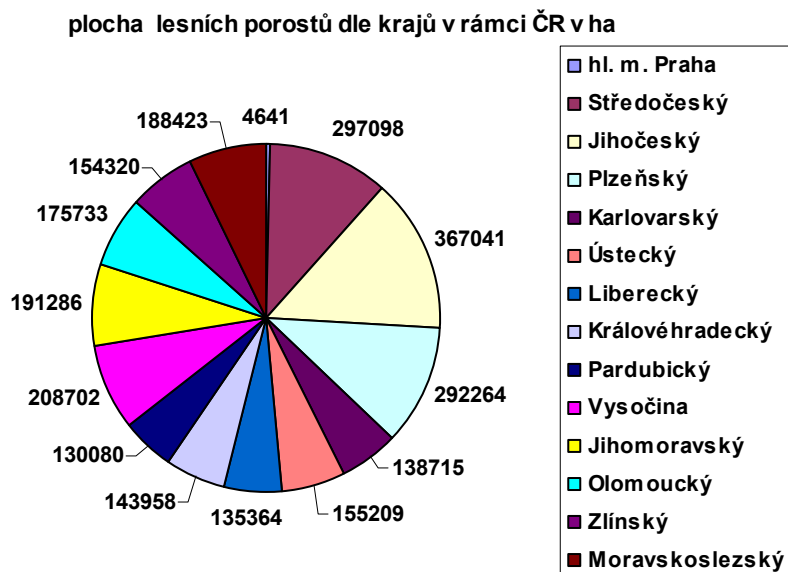
Po roce 1990 se rovněž výrazně změnila držba lesů a jejich vlastnictví. Do roku 1990 v České republice naprosto převládala držba státní – 95,8%, 4,1% lesů patřilo tehdejšímu JZD a jen 0,1% bylo lesů soukromých. I když proces restituční ještě není zcela ukončen, poněvadž dosud nejsou dořešeny některé právně komplikované restituční nároky a rovněž zbývá rozhodnout o otázce lesního majetku církví, došlo za posledních let k výrazným změnám ve vývoji držby lesů. V současnosti v rámci ČR sice nadále dominuje podíl lesů státních – 63,1%, ale již plných 23% lesů je soukromých a 13,6% lesů je v majetku obcí. Právo hospodaření s lesy ve vlastnictví státu má několik státních organizací, přičemž dominantní postavení mají Lesy ČR s.p., které spravují téměř 85% rozlohy státních lesů. Struktura soukromých vlastníků lesa však zůstává i nadále nepříznivá z hlediska možnosti efektivního lesnického hospodaření. Na majetcích menších než jeden hektar tak hospodaří až 75% soukromých vlastníků, přičemž průměrná velikost lesních majetků soukromých vlastníků je jen cca 3 ha. Je proto žádoucí, zvláště v kraji Vysočina s velmi roztržitou držbou lesa, seznamovat jednotlivé drobné vlastníky s výhodami lesních družstev, napomáhat sdružování lesů drobných vlastníků, vše s cílem zvýšení efektivnosti lesnického hospodaření.

V posledních 20 letech je obnova lesa výrazně ovlivněna zejména ve vyšších polohách větrnými kalámitami. Ve středně starých a starších porostech (stáří 50-90 let) byly vzniklé holiny zalesněny až na lokální výjimky opět jehličnatými monokulturami s využitím stabilizačních vlastností modřinu. Ke zvýšení podílu listnatých dřevin při obnově porostů dochází teprve v posledních letech.

Na lesnickou výrobu v kraji Vysočina navazují významné dřevozpracující či papírenské kapacity, z nichž do mnohých vstoupili zahraniční investoři. Jedná se např. o společnosti Dřevozpracující družstvo Lukavec, STORA ENZO TIMBER Ždírec s.r.o., Uno interiér spol. s r.o., Kronospan ČR, spol. s r.o., Kronodoor, spol. s r.o., Sapeli spol. s r.o., Intea, a.s., Telč nábytek, a.s., Böhm, spol. s r.o., Dřevozpracující výrobní družstvo Jaroměřice n. R., s papírenských podniků jmenujme např. společnosti JIP-CEREPA Červená Řečice, a.s., MANN + HUMMEL (CZ) s.r.o., Huhtamaki Česká republika, a.s. a MB KARTON s.r.o..

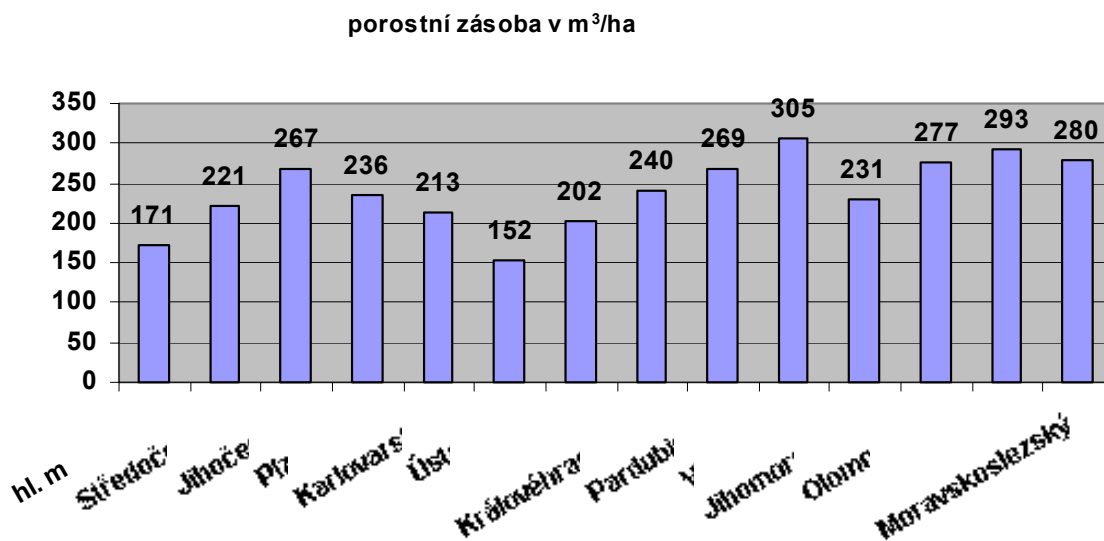
Grafické porovnání vybraných ukazatelů lesnické výroby kraje Vysočina a ostatních krajů České republiky zobrazují následující obrázky.

Obr. 6.11:

Pramen: Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky (stav k 31. 12. 2000)

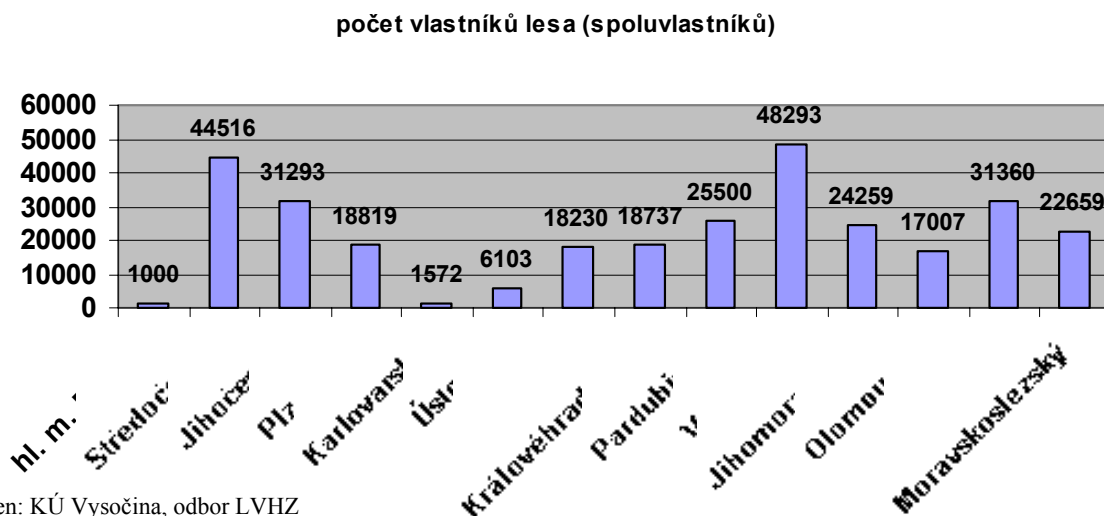
Obr. 6.12:

Pramen: Zpráva o stavu lesa a lesního hospodářství České republiky (stav k 31. 12. 2000)

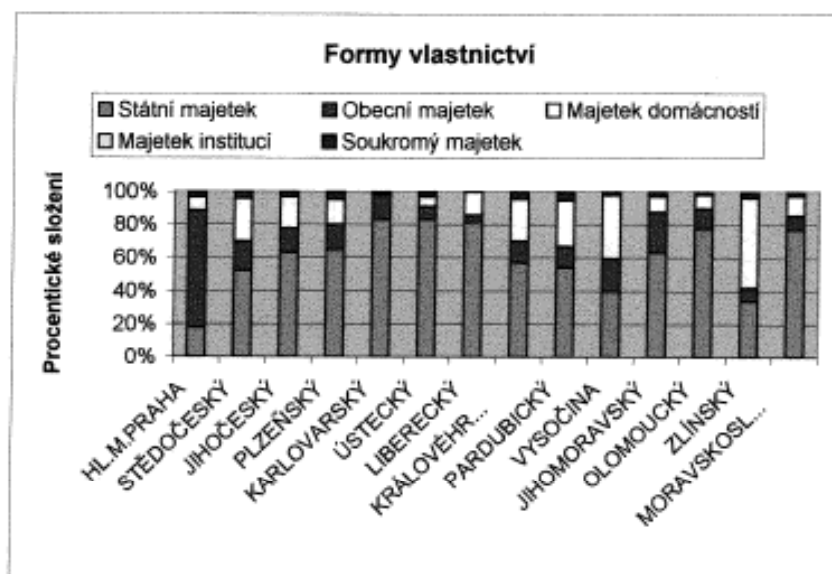

Obr. 6.13:

Pramen: KÚ Vysočina, odbor LVHZ

Obr. 6.14:

Pramen: KÚ Vysočina, odbor LVHZ

7. Trh práce a zaměstnanost

7.1 Struktura zaměstnanosti

Sledování vývoje zaměstnanosti a zpracování dlouhodobých vývojových řad se stalo v podmínkách ČR velmi obtížným problémem. Za posledních 13 let, ve kterých proběhly zásadní změny ve struktuře zaměstnanosti v národním hospodářství, je v současnosti používán již třetí metodický postup pro statistiku zaměstnanosti. Je pochopitelné, že zjišťování formou vyčerpávajícího šetření není při nárůstu počtu organizačních jednotek udržitelné a tak jako i v jiných případech je stále větší důraz kladen na výběrová šetření. Z pohledu statistiky zaměstnanosti je tento proces možné dokumentovat tím, že tzv. „bilance pracovních sil“ byla od roku 1993 do roku 1996 nahrazena údaji vydávanými v publikaci „Zaměstnanost v civilním sektoru národního hospodářství podle krajů a okresů“ a od roku 1997 doposud jsou k dispozici data pouze z Výběrového šetření pracovních sil (VŠPS) ČSÚ. Díky tomu, že používané metody zjišťování se přesunují od vyčerpávajících k výběrovým, mění se též územní podrobnost publikovaných údajů. Z tohoto důvodu tedy i nadále poslední oficiální publikovaná čísla o zaměstnanosti na úrovni okresů jsou k 31.12. 1996, protože výsledky VŠPS nejsou na úrovni okresů publikovány. Situace je navíc komplikována i změnami v administrativním uspořádání státu, protože údaje z předešlých let často nejsou oficiálně agregovány a publikovány dle nových krajů. Výše popsané skutečnosti se tedy projevují v obtížné srovnatelnosti jednotlivých statistických pramenů a v nutnosti obezřetné interpretace. Z tohoto důvodu uvádíme všechny tři výše zmíněné statistické prameny o zaměstnanosti.

Transformace ekonomiky zahájená po r. 1989 se v kraji projevila v oblasti pracovních sil velmi výrazně. Podle Bilance pracovních sil pracovalo k 31. 12. 1989 na území kraje Vysočina celkem 248 558 pracovníků, z toho v primárním sektoru 57 647 osob (23,2%), v sekundárním sektoru 109 690 osob (44,1%) a v terciární sféře 81 221 osob (32,7%). Pro devadesátá léta, především pro jejich začátek, byl typický rychlý úbytek počtu pracovníků ve výrobních odvětvích národního hospodářství a nárůst počtu pracovníků v terciární sféře, zejména v odvětvích zaměřených na obchod a služby. K tomuto procesu docházelo ve všech oblastech ČR. V průběhu sedmi let zaniklo v České republice v primárním sektoru ekonomiky 360 tis. pracovních míst, což představovalo snížení počtu zaměstnaných o více než polovinu (o 55%). V sekundární sféře ekonomiky bylo zrušeno 450 tis. pracovních míst (18% původního stavu), přitom tento pokles připadá celý na odvětví průmyslové výroby (snížení o 520 tis. prac.), neboť stavebnictví naopak zaznamenalo růst počtu pracovníků (o cca 70 tis.). K výraznému rozvoji zaměstnanosti došlo v odvětvích terciární sféry; v průběhu sedmi let se zde počet pracovníků zvýšil o 570 tis, tj. o více než čtvrtinu původního stavu.

K obdobné situaci došlo i na území kraje Vysočina. V průběhu sedmi let se počet pracovníků v primární sféře ekonomiky snížil o 25,1 tis. prac., což představuje úbytek téměř 45% původních stavů. V průmyslu zaniklo téměř 10 tis. pracovních míst, tj. 10% z původního stavu, ve stavebnictví naproti tomu nově vzniklo cca 5,2 tis. nových pracovních míst, tj. nárůst zaměstnanosti o 40%. V odvětvích terciární sféry bylo nově vytvořeno 20 tis. pracovních míst (nárůst o jednu čtvrtinu). Posuny v sektorové struktuře zaměstnanosti v jednotlivých okresech kraje v letech 1989 - 1996 podává tab. 7.1.

Tab. 7.1: Vývoj v sektorové struktuře zaměstnanosti v kraji Vysočina (v letech 1989 – 96)

rok	sektor NH	ČR	Kraj Vysočina	v tom okres				
				Pelhřimov	Havlíčkův Brod	Jihlava	Třebíč	Žďár nad Sázavou
1989	I. primární	654037	57647	8780	11340	9197	14017	14313
	II. sekundární	2479024	109690	16152	20142	25375	23597	24424
	v tom: průmysl	2114882	96691	14310	18031	21652	20721	21977
	stavebnictví	364142	12999	1842	2111		2876	2447
	III. terciární	2103847	81221	12123	15828	3723	16970	16174
	celkem	5236908	248558	37055	47310	54698	54584	54911
1996	I. primární	287527	26524	4767	6086 ¹⁾	4326	5939	5406
	II. sekundární	2030478	105281	15316	21131	22808	22102	23924
	v tom: průmysl	1593778	87034	12673	18042	18339	18213	19767
	stavebnictví	436700	18247	263	3089	4469	3889	4157
	III. terciární	2673146	101145	14661	20260	23187	20777	22260
	celkem	4991151	232950	34744	47477	50321	48818	51590

Pramen: Bilance zdrojů pracovních sil za rok 1989, FSÚ 1990; Zaměstnanost v civilním sektoru NH podle krajů a okresů ČR za rok 1996, ČSÚ 1997, výpočty GaREP 2001; rok 1996 u okresu Havlíčkův Brod v primárním sektoru odhad GaREP 2001

Přes tyto obrovské změny v odvětvové struktuře zaměstnanosti je třeba říci, že dynamika změn v kraji byla nižší než v rámci celé ČR. Především přesuny pracovní síly ze sekundáru do terciáru nedosáhly celostátní intenzity. Zaměstnanost v primární sféře byla v kraji vždy vysoká a i přes vysoký odliv pracovníků zůstala stále nadprůměrná.

Pro devadesátá léta byl rovněž charakteristický úbytek pracovních míst, který je vyjádřen jednak snižováním míry ekonomické aktivity obyvatelstva a jednak růstem nezaměstnanosti v území. V období let 1989 - 1996 se počet pracovníků v NH v ČR snížil o cca 4,5%. Celkový úbytek, k němuž došlo v kraji Vysočina, byl nižší (cca 3,9%), ovšem rozdíly mezi jednotlivými okresy jsou značné. Největší úbytek pracovních míst vykázaly okresy Třebíč (5,8 tis., tj. pokles o 10,6%) a Jihlava (4,4 tis. prac. míst, tj. pokles o 8,0%). V okrese Žďár nad Sázavou klesl počet obsazených pracovních míst o 3,3 tis. (tj. o 6%), v okrese Pelhřimov o 2,3 tis. (tj. o 6,2%). Zánik pracovních míst v prvních letech transformace a minimální tvorba nových pracovních míst pak v některých případech založil současnou problematickou situaci v nezaměstnanosti např. v okrese Třebíč.

Jedinými aktuálními údaji o celkové struktuře zaměstnanosti v území jsou v období po roce 1997 data z Výběrových šetření pracovních sil (VŠPS), které čtvrtletně provádí ČSÚ. Nevýhodou těchto informací je územní podrobnost pouze do úrovně NUTS III – tedy krajů. Podrobnější územní hledisko je totiž již zatíženo významnou statistickou chybou; proto údaje za okresy nejsou publikovány. Vývoj sektorové zaměstnanosti v letech 1997 - 2002 a odvětvovou strukturu zaměstnanosti v roce 2002 na základě těchto údajů v kraji Vysočina ukazují následující tabulky:

Tab. 7.2: Vývoj v sektorové struktuře zaměstnanosti v kraji Vysočina v letech 1997 – 2002*

Sektor	Počet zaměstnaných (v tis.)		Index vývoje 02/97	Podíl na úhrnné zaměstnanosti (%)	
	2002	1997		2002	1997
I. sektor	30,2	28,1	1,07	12,5	11,7
II. sektor	110,5	109,9	1,01	45,9	45,9
III. sektor	100,3	101,4	0,99	41,6	42,4
Úhrnem	241,0	239,4	1,01	100,0	100,0

Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrových šetření pracovních sil, I., II., III., IV. čtvrtletí 2002, Praha, ČSÚ 2002, 2003, Trh práce v České republice, Praha, ČSÚ 2000

* průměrný stav v NH včetně ozbrojených složek

¹⁾ Ve statistických materiálech ČSÚ je v případě údajů o zaměstnanosti (Zaměstnanost v civilním sektoru NH) okresu Havlíčkův Brod značná chyba v údajích o zaměstnanosti v primárním sektoru NH, který je nadhodnocen přibližně o 98%. Bohužel však tento oficiální údaj vstupuje do ostatních výpočtů a ovlivňuje hodnoty kraje i celé ČR, i když samozřejmě s menší chybou. Správná hodnota pro zaměstnanost v primárním sektoru v okrese Havlíčkův Brod tedy činí 6 086 osob (tedy o 5 985 méně), o kterou je nutné korigovat údaje o zaměstnanosti – bližší viz Strategie rozvoje Jihlavského kraje, 1999.

Tab. 7.3: Odvětvová struktura zaměstnanosti v kraji Vysočina - průměrný stav v roce 2002

Odvětví - OKEČ	počet zaměstnaných v kraji (v tis.)						ČR celkem %
	v tom						
	celkem		muži		ženy		
	abs.	%	abs.	%	abs.	%	
zemědělství, myslivost a související činnosti	26,2	10,9	17,9	12,7	8,3	8,3	3,8
lesní hospodářství, rybolov, chov ryb	4,0	1,7	3,1	2,2	0,9	0,9	0,9
dobývání nerostných surovin	1,7	0,7	1,6	1,1	0,1	0,1	1,3
zpracovatelský průmysl	84,2	34,9	50,4	35,9	33,8	33,6	27,7
výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	4,2	1,7	3,2	2,3	1,0	1,0	1,8
stavebnictví	20,4	8,5	19,0	13,5	1,4	1,4	8,9
obchod, opr. motor. vozidel a spotřebního zboží	25,1	10,4	11,6	8,3	13,5	13,4	13,0
pohostinství a ubytování	5,8	2,4	2,6	1,8	3,2	3,2	3,6
doprava, skladování, pošty a telekomunikace	13,2	5,5	9,2	6,6	4,0	4,0	7,7
peněžnictví a pojišťovnictví	3,0	1,2	1,1	0,8	1,9	1,9	2,0
nemovitosti, pronájl., služ. pro podniky, výzkum a vývoj	8,4	3,5	3,8	2,7	4,6	4,6	5,7
veřejná správa; obrana; sociální zabezpečení	14,6	6,1	8,7	6,2	5,9	5,8	6,8
školství	12,8	5,3	3,1	2,2	9,7	9,6	6,5
zdravotnictví, veter. a sociální činnosti	12,7	5,3	2,7	1,9	10,0	9,9	6,3
ost. veřejné, sociální a osobní služby	4,5	1,9	2,2	1,6	2,3	2,3	3,8
soukromé domácnosti s domácím personálem	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
extraterritoriální organizace a spolky	-	-	-	-	-	-	0,0
nezjištěno	0,1	0,0	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1
úhrnem	241,0	100,0	140,4	100,0	100,6	100,0	100,0

Pramen: Zaměstnanost a nezaměstnanost v České republice podle výsledků výběrových šetření pracovních sil, I., II., III., IV. čtvrtletí 2002, ČSÚ Praha, 2002, 2003, výpočty GaREP 2003

V rámci kraje největší počet pracovních míst nabízí zpracovatelský průmysl (84,2 tis.), dále zemědělství (26,2 tis.), obchod (25,1 tis.) a stavebnictví (21,5 tis.). Vysoký je i podíl odvětví veřejné správy, dopravy a spojů, školství a zdravotnictví (každé z těchto odvětví nabízí přibližně 14 tis. pracovních míst). Významné rozdíly jsou ve struktuře zaměstnanosti mužů a žen; zatímco 35,9% mužů pracuje v odvětví zpracovatelského průmyslu, 13,5% ve stavebnictví a 12,7% v zemědělství (podíl těchto tří odvětví na zaměstnanosti mužů dosahuje 62%), v souboru žen je rozmístění zaměstnanosti mnohem rozměrnější: 33,8% z nich pracuje v průmyslu, 13,5% v obchodě, 9,9% ve zdravotnictví, 9,6% ve školství a 8,3% ve veřejné správě.

Ve srovnání s celorepublikovým průměrem přetrvává v kraji vysoká zaměstnanost v zemědělství (10,9% oproti 3,8% v ČR), v lesnictví (1,7% oproti 0,9% v ČR) a ve zpracovatelském průmyslu (34,9% oproti 27,7% v ČR). Naopak nižší je zaměstnanost v obchodě (10,4% oproti 13,0% v ČR), v dopravě a spojích (5,5% oproti 7,7% v ČR), v odvětví tzv. tržních služeb (3,5% oproti 5,7% v ČR) a dále ve veřejné správě, ve školství i ve zdravotnictví.

Sektorová struktura zaměstnanosti je v kraji stále výrazně odlišná od celorepublikového průměru. Do primární sféry ekonomiky (zemědělství, lesnictví) je v kraji řazeno 12,5% z úhrnu vytvořených pracovních míst (v ČR to je 4,7%), do sekundární sféry (průmysl, stavebnictví) je řazeno 45,8% (v ČR to je 39,7%), do terciární sféry pak 41,7% pracovních míst (v ČR to je 55,6%).

Rozdíly v sektorové struktuře zaměstnanosti mužů a žen jsou velmi výrazné. V primární sféře pracuje 15,0% mužů, ale jen 9,1% žen, ve sekundární sféře je zaměstnáno 52,9% mužů, ale jen 36,0% žen, na druhé straně více než polovina žen (54,9%) pracuje v terciární sféře (v případě mužů je to jen 32,1%).

Struktura zaměstnanosti v kraji podle stupně vzdělání pracovníků se od celostátních hodnot poměrně značně odlišuje: v kraji má podle výběrového šetření pracovních sil za 4. čtvrtletí roku 2002 méně lidí jak základní vzdělání (4,5% oproti 7,1% v ČR), tak i s úplné střední (v kraji 33,7%, v ČR 35,9%) a vysokoškolské vzdělání (9,7% oproti 13,3% v ČR). Nadprůměrný je naopak podíl vyučenců (52,1% oproti 43,7% v ČR).

Trendy ve vývoji zaměstnanosti v kraji v období po roce 1997 dle údajů z Výběrových šetření pracovních sil neodpovídají trendům celorepublikovým. Za posledních 5 let totiž vzrostl počet pracovních příležitostí v I. a II. sektoru ekonomiky, zatímco v terciární sféře zaměstnanost klesla (!), byť velmi mírně. Pozitivní ovšem je, že na

rozdíl od vývoje v ČR se celkový počet pracovních míst v kraji v tomto období zvýšil. Největší přírůstek jejich počtu vykázal zpracovatelský průmysl, dále zemědělství (!), odvětví pohostinství a ubytování a také odvětví veřejné správy.

Pro zjištění struktury pracovních sil (zatím však ne struktury zaměstnanosti, neboť doposud nejsou publikovány údaje o dojížděci a vyjížděci za prací), jejího územního členění uvnitř kraje a vývoje v 90. letech lze využít údaje o odvětvové struktuře ekonomicky aktivních obyvatel ze Sčítání lidu, domů a bytů. V době posledního sčítání (1. 3. 2001) mělo na území kraje Vysočina trvalé bydlíště celkem 256 686 ekonomicky aktivních obyvatel. Oproti předchozímu sčítání lidu z roku 1991 došlo k poklesu počtu ekonomicky aktivních obyvatel přibližně o 12,7 tis. (o 4,7%, pro srovnání v celé ČR se jednalo o pokles o 3,1%).

Tab. 7.4: Vývoj v sektorové struktuře ekonomicky aktivního obyvatelstva v kraji Vysočina v letech 1991 – 2001

rok	sektor NH	ČR	Kraj Vysočina	v tom okres				
				Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou
1991	I. primární	627 904	56 486	10 893	9 253	9 189	13 262	13 889
	II. sekundární	2 432 861	121 075	21 594	26 416	17 074	25 982	30 009
	v tom: průmysl	2 020 963	102 840	18 755	21 612	14 280	22 187	26 006
	stavebnictví	411 898	18 235	2 839	4 804	2 794	3 795	4 003
	III. terciární	2 360 337	91 806	18 004	21 628	13 140	20 079	18 955
celkem	5 421 102	269 367	50 451	57 297	39 403	59 393	62 853	
2001	I. primární	230 475	24 837	5 043	3 700	4 475	5 755	5 864
	II. sekundární	1 980 672	113 744	20 402	25 812	15 347	25 054	27 129
	v tom: průmysl	1 525 837	92 276	16 707	21 042	12 452	19 561	22 514
	stavebnictví	454 835	21 468	3 695	4 770	2 895	5 493	4 615
	III. terciární	2 644 418	104 364	19 428	22 601	14 678	23 649	24 008
neuveдено odvětví	397 835	13 741	2 152	3 654	2 014	3 246	2 675	
celkem	5 253 400	256 686	47 025	55 767	36 514	57 704	59 676	
index 2001/ 1991 v %	I. primární	36,7	44,0	46,3	40,0	48,7	43,4	42,2
	II. sekundární	81,4	93,9	94,5	97,7	89,9	96,4	90,4
	v tom: průmysl	75,5	89,7	89,1	97,4	87,2	88,2	86,6
	stavebnictví	110,4	117,7	130,2	99,3	103,6	144,7	115,3
	III. terciární	112,0	113,7	107,9	104,5	111,7	117,8	126,7
celkem	96,9	95,3	93,1	97,3	92,7	97,3	94,9	

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 1991, 2001, ČSÚ Praha, vlastní výpočty GaREP

Srovnáme-li změny v sektorové struktuře ekonomicky aktivního obyvatelstva v kraji Vysočina a České republiky v období mezi dvěma posledními sčítáními lidu, vidíme v případě kraje nižší relativní pokles počtu ekonomicky aktivních v zemědělství a průmyslu a naopak vyšší relativní nárůst ve stavebnictví a nevýrobní sféře. V případě jednotlivých okresů kraje došlo v zemědělství, lesnictví a rybolovu největšímu relativnímu úbytku počtu ekonomicky aktivních v okrese Jihlava (nejnižší relativní pokles zaznamenal okres Pelhřimov), v případě průmyslu zaznamenal naopak nejvyšší relativní pokles okres Pelhřimov a nejnižší okres Jihlava. V případě stavebnictví došlo k nejvyššímu přírůstku v okrese Třebíč, na druhé straně jediným okresem s poklesem počtu ekonomicky aktivních ve stavebnictví byl okres Jihlava. K nejvyššímu relativnímu nárůstu ekonomicky aktivních v terciéru došlo v okrese Žďár nad Sázavou, k nejnižšímu v okrese Jihlava.

Odvětvová struktura ekonomicky aktivních obyvatel v kraji zůstala po celá 90. léta odlišná od struktury za celou Českou republiku. Podle údajů ze sčítání lidu domů a bytů v roce 2001 je kraj charakteristický výrazně nadprůměrným (více než dvojnásobným) podílem obyvatel zaměstnaných v zemědělství, lesnictví a rybolovu, nadprůměrným podílem průmyslu a naopak podprůměrným zastoupením odvětví terciálního sektoru (jedinou výjimku představuje školství) na celkovém počtu ekonomicky aktivního obyvatelstva.

Tab. 7.5: Odvětvová struktura ekonomicky aktivního obyvatelstva (údaje v %, stav k 1. 3. 2001)

Odvětví NH	ČR	Kraj Vysočina	v tom okres				
			Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár nad Sázavou
Zemědělství, lesnictví a rybolov	4,4	9,7	10,7	6,6	12,3	10,0	9,8
Dobývání nerostných surovin	1,2	0,5	0,2	0,3	0,1	0,1	1,6
Zpracovatelský průmysl a výroba a rozvod elektřiny, plynu a vody	27,9	35,4	35,3	37,4	34,0	33,8	36,1
Stavebnictví	8,7	8,4	7,9	8,6	7,9	9,5	7,7
Obchod, opravy motorových vozidel a spotřebního zboží	10,6	8,4	7,7	8,2	8,7	9,0	8,4
Pohostinství a ubytování	3,8	2,9	2,4	2,8	2,5	2,9	3,7
Doprava, skladování, pošty a telekomunikace	6,7	5,3	6,1	5,7	5,3	4,8	4,8
Peněžnictví a pojišťovnictví	2,1	1,5	1,4	1,7	1,5	1,4	1,5
Činnosti v oblasti nemovitostí a služeb pro podniky	4,9	2,8	2,4	3,0	2,3	3,1	2,7
Výzkum a vývoj	0,3	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,2
Veřejná správa; obrana; sociální zabezpečení	6,1	5,3	6,2	4,9	5,0	5,9	4,6
Školství	5,3	5,4	5,4	5,3	5,7	5,2	5,5
Zdravotnictví, veter. a sociální činnosti	5,6	5,5	6,2	5,3	6,0	5,1	5,3
Ostatní veřejné, sociální a osobní služby	5,0	3,4	3,3	3,5	3,2	3,4	3,5
Neuvedeno	7,6	5,4	4,6	6,6	5,5	5,6	4,5
celkem	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 2001, ČSU Praha

Úroveň průměrných výdělků v kraji

V roce 2001 dosáhla průměrná mzda¹⁾ v kraji Vysočina hodnoty 12 848 Kč. Nejvyšší platy byly vypláceny v okrese Jihlava (14 164 Kč), následují okresy Třebíč (12 718 Kč), Žďár nad Sázavou (12 426 Kč), Havlíčkův Brod (12 413 Kč) a Pelhřimov (pouze 11 894 Kč). V porovnání s celorepublikovým průměrem je mzda dosažená v kraji značně nízká, představuje pouze 87,8% celostátní úrovně. Dle výše průměrné mzdy zaujímá kraj Vysočina dlouhodobě předposlední místo mezi kraji České republiky, výše rozdílu mezi průměrným výdělkem v kraji a České republice zůstala v posledních letech prakticky nezměněna. Podprůměrná je mzda nejen v kraji Vysočina jako celku, ale i v každém z jeho pěti okresů. V rámci kraje došlo k výraznějšímu prohloubení rozdílu ve výši výdělků v okrese Jihlava, který se v posledních dvou letech výrazně přiblížil republikové hodnotě, a ostatních okresech. Nejméně příznivá situace i nadále panuje v okrese Pelhřimov. V okrese Jihlava dosahuje průměrná mzda 96,8% republikové hodnoty, v okrese Pelhřimov pak jen 81,3%.

V průběhu let 1997 - 2001 průměrná mzda v kraji rostla podobným tempem jako v celé České republice (v případě kraje se jednalo o nárůst o 36,9%, v případě ČR o 36,8%). Nejvyšší nárůst mezd zaznamenal okres Jihlava (o 46,5%), k nejmenšímu růstu naopak došlo v okresech Havlíčkův Brod (o 32,6%) a Pelhřimov (o 32,2%) - tedy v okrese, kde je průměrná mzda mimořádně nízká (po okresech Jeseník, Bruntál a Blansko nejnižší v ČR). Zaostávání kraje v úrovni mzdy za celostátním průměrem se stále prohlubuje. V roce 1997 byla

¹⁾ Údaje jsou za podnikatelskou sféru bez malých podniků a podnikatelů nezapsaných do obchodního rejstříku a za rozpočtovou sféru bez ohledu na počet zaměstnanců. To znamená za ekonomické subjekty předkládající výkazy řady P3-04 (s 20 a více zaměst.) a výkazy (Poj 3-04, Zdp 3-04, Pen 3a-04, Pen 3b-04 a Práce 2-04 (bez omezení počtu zaměst.) Údaje byly zpracovány pracovištní metodou, tzn v těch okresech, ve kterých měli zaměst. skutečná pracoviště, nikoli pouze sídla. Údaje publikovány v edici Práce a mzdy ve statistice „Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v krajích a okresech“.

mzda v kraji oproti celostátnímu průměru nižší o 1 313 Kč, v roce 1999 o 1 750 Kč, v roce 2000 o 1 763 Kč a v roce 2001 o 1 785 Kč.

Tab. 7.6: Vývoj průměrných mezd v jednotlivých okresech kraje v letech 1997 - 2001

okres	průměrná výše mzdy (Kč)					index růstu 01/97	dosažená úroveň ČR = 100				
	1997	1998	1999	2000	2001		1997	1998	1999	2000	2001
Pelhřimov	8 986	9 604	10 203	10 974	11 894	132,4	84,0	82,0	80,6	81,4	81,3
Havlíčkův Brod	9 361	10 176	10 842	11 485	12 413	132,6	87,5	86,9	85,7	85,2	84,8
Jihlava	9 669	10 743	11 381	12 629	14 164	146,5	90,4	91,7	90,0	93,7	96,8
Třebíč	9 491	10 083	10 870	11 587	12 718	134,0	88,5	86,1	85,9	83,5	86,9
Žďár n. S.	9 286	10 240	10 946	11 523	12 426	133,8	86,8	87,5	86,5	85,5	84,9
Kraj Vysočina	9 383	10 214	10 901	11 721	12 848	136,9	87,7	87,2	86,2	86,9	87,8
Česká republika	10 696	11 709	12 651	13 484	14 633	136,8	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Pramen: Okresy České republiky za rok 1997, 1999, 2000, 2001, ČSÚ 2000, 2001, 2002, ČSÚ Praha, výpočty GaREP 2003

Z hlediska odvětvového nejvyšších výdělků dosahují v kraji pracovníci v odvětví peněžnictví a pojišťovnictví (v roce 2001 21,5 tis. Kč/měs.), ve veřejné správě a obraně (14 tis. Kč), dopravě a spojích (13,7 tis. Kč), průmyslu, tržních službách a stavebnictví (shodně po 13,3 tis. Kč). Výrazně nízké platy jsou vypláceny zejména v odvětvích pohostinství a ubytování (8,2 tis. Kč), ostatních veřejných službách (10,6 tis. Kč), obchodu (11,0 tis. Kč) a v zemědělství (11,1 tis. Kč).

Zaostávání průměrných výdělků v kraji oproti celostátním hodnotám je nyní již značné; dokladuje to např. i skutečnost, že v žádném z 12-ti základních statistických odvětví národního hospodářství nedosáhl v roce 2001 celostátního průměru nejen kraj, ale až na pár výjimek ani žádný z jeho jednotlivých okresů (celkem ve čtyřech odvětvích - zdravotnictví, veřejná správa, průmysl a stavebnictví dosáhl v rámci České republiky nadprůměrné mzdové úrovně okres Jihlava, v případě ostatních veřejných a sociálních služeb okres Havlíčkův Brod a v případě zemědělství okres Třebíč). Vzhledem k celostátní úrovni jsou velmi špatně placeni především pracovníci v odvětvích obchodu, pohostinství a ubytování, v dopravě, peněžnictví a pojišťovnictví, tržních službách a ostatních veřejných a sociálních službách. V těchto odvětvích jsou krajské platy oproti celostátnímu průměru o zhruba 15 - 30% nižší. Relativně málo podprůměrnou úroveň mezd vykazují ta odvětví NH, kde rozhodujícím zaměstnavatelem je stále stát (školství, zdravotnictví, veřejná správa, obrana) - zde jsou platy oproti celostátním hodnotám nižší o "pouhých" zhruba 5 - 10%. Odvětvovou úroveň mezd v jednotlivých okresech kraje podává tab. 7.7.

Tab. 7.7: Úroveň mezd v jednotlivých okresech kraje Vysočina v členění dle odvětví NH v Kč (stav k 31. 12. 2001)

odvětví (OKEČ)	okres					Kraj Vysočina	I
	Pelhřimov	Havlíčkův Brod	Jihlava	Třebíč	Žďár nad Sázavou		
zemědělství a lesnictví	10 659	10 927	11 473	11 693	10 869	11 119	95,5
průmysl celkem	12 260	12 512	14 846	13 598	12 679	13 355	92,0
stavebnictví	12 731	12 947	14 768	11 914	13 728	13 309	90,9
obchod, opravy mot. vozidel	11 876	10 788	11 225	10 781	10 858	11 062	71,5
pohostinství a ubytování	8 948	9 384	8 173	8 224	7 442	8 243	71,6
doprava, skladování, spoje	12 674	13 969	14 484	13 301	13 254	13 699	85,4
peněžnictví a pojišťovnictví	20 462	19 976	24 862	18 701	19 934	21 454	73,6
tržní služby	8 697	11 221	14 570	13 209	16 885	13 314	84,1
veřejná správa, obrana	13 422	14 070	15 867	12 954	13 011	14 044	91,6
školství	11 734	11 257	12 334	11 683	11 674	11 764	94,5
zdravotnictví, soc. služby	11 178	13 335	14 027	12 394	12 907	12 879	96,4
ostatní veřejné a soc. služby	10 473	13 086	10 074	9 905	10 166	10 607	86,8
úhrnem	11 894	12 413	14 164	12 718	12 426	12 848	87,8

Pramen: Evidenční počet zaměstnanců a jejich mzdy v krajích a okresech České republiky v roce 2001, výpočty GaREP 2003
I = poměr krajských platů k celostátní hodnotě, ČR = 100

Mezi 77 okresy ČR (setříděno podle nejvyšší hodnoty) obsadil v r. 2001 (v závorce pro srovnání rok 1999) okres Jihlava v úrovni mezd 13. (34.) místo, okres Třebíč 49. (61.) místo, okres Žďár nad Sázavou 59. (56.) místo, okres Havlíčkův Brod 60. (63.) místo a okres Pelhřimov 74. (75.) místo. Mzdy v okrese Pelhřimov dosahují pouze 57% platové úrovně okresu s nejvyšší mzdou (Praha, 20 800 Kč) a současně jsou o pouhých 5,5% vyšší než v okrese, který v ČR vykazuje nejnižší mzdu (Jeseník, 11 276 Kč).

Závěrem lze konstatovat, že struktura zaměstnanosti v kraji Vysočina v posledních letech nedoznala výraznějších změn (nejvýraznější změny se odehrály hned prvních letech transformace počátkem 90. let). Kraj je po celé transformační období charakteristicky výrazně nadprůměrným podílem zaměstnanosti v priméru (nejvyšší mezi kraji ČR) i nadprůměrným podílem zaměstnanosti v průmyslu. V posledních letech se v kraji, na rozdíl od pokračujícího poklesu v ČR, zvyšuje zaměstnanost v průmyslu, což souvisí s aktivitou zahraničních investorů a alokací významných nových průmyslových výroby v kraji. Naopak ve všech okresech kraje přetrvává výrazně podprůměrný podíl terciálního sektoru na celkové zaměstnanosti, což souvisí zejména se strukturou osídlení kraje (nevýrobní aktivity se ve zvýšené míře koncentrují do míst s vysokou koncentrací poptávky (kopírování hierarchické struktury sídel). Kraj Vysočina je charakteristicky nízkou výší průměrných mezd, přičemž rozdíl mezi průměrnou mzdovou úrovní v České republice a kraji se v posledních letech mírně zvyšuje. V žádném hospodářském odvětví ani okrese v kraji není dosaženo průměrných hodnot výše mezd za Českou republiku.

7.2 Rozsah a struktura nezaměstnanosti

V rámci České republiky patří kraj Vysočina k oblastem s podprůměrnou mírou nezaměstnanosti. Ta se v průběhu posledních 18-ti měsíců pohybovala v rozmezí od 6,6 % (v květnu 2002) do 9,0 % (v lednu 2003) a vždy byla výrazně pod celostátním průměrem. V dubnu 2003 krajská míra nezaměstnanosti dosáhla hodnoty 8,1%, zatímco celostátní činila 9,6 %. Na úhrnné nezaměstnanosti ve státě se kraj nyní podílí zhruba čtyřmi procenty.

Vývoj nezaměstnanosti v kraji byl ve sledovaném období méně příznivý. Zatímco v České republice se v období od 31. 11. 2001 do 30. 4. 2003 počet evidovaných nezaměstnaných zvýšil o 20,3%, krajský nárůst představuje 24,4%. Nezaměstnanost se zvýšila ve všech okresech kraje; nejvíce v okresech Pelhřimov (o 37,8%) a Jihlava (o 30,3%), nejméně v okrese Třebíč (o 21,1%).

Tab. 7.8: Vývoj nezaměstnanosti v kraji Vysočina v období od 31. 8. 2000 do 30. 4. 2003

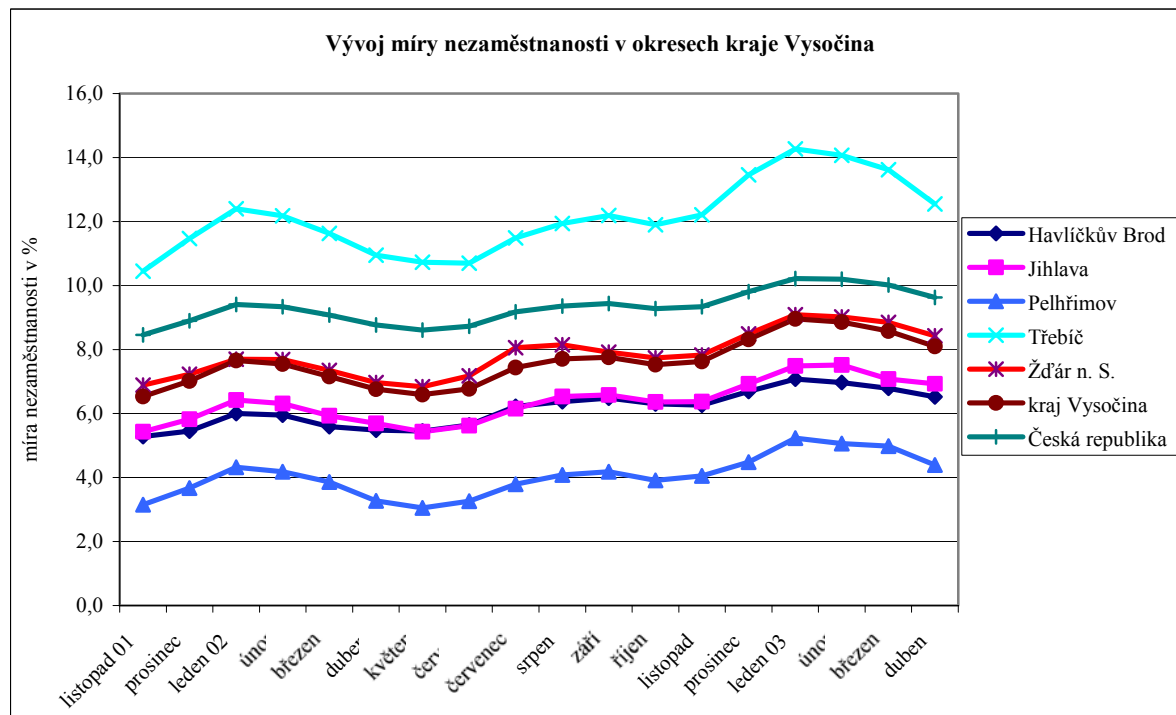
Období	počet nezaměstnaných	neumístění absolventi	počet volných prac. míst	počet nezaměst. na 1 volné prac. místo	míra nezaměst. (%)
srpen 2000	20 440	3 334	3 034	6,7	7,9
srpen 2001	17 606	2 870	3 479	5,1	6,8
prosinec 2001	18 196	2 354	2 797	6,5	7,0
březen 2002	18 467	2 056	2 560	7,2	7,2
duben 2002	17 444	2 034	2 476	7,0	6,8
květen 2002	16 995	2 055	2 629	6,5	6,6
červen 2002	17 455	2 475	2 522	6,9	6,8
červenec 2002	19 212	3 126	2 856	6,7	7,4
srpen 2002	19 912	3 469	2 656	7,5	7,7
září 2002	20 036	4 030	2 627	7,6	7,8
říjen 2002	19 492	3 590	2 423	8,0	7,5
listopad 2002	19 759	3 175	2 331	8,5	7,6
prosinec 2002	21 548	3 109	2 267	9,5	8,3
leden 2003	23 301	3 032	2 158	10,8	9,0
únor 2003	23 042	2 900	2 152	10,7	8,9
březen 2003	22 316	2 726	2 213	10,1	8,6
duben 2003	21 035	2 656	2 239	9,4	8,1

Pramen: Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR, výpočty GaREP 2003

K 30. 4. 2003 bylo na území kraje registrováno celkem 21 035 uchazečů o zaměstnání, z toho 52,9% žen. Nezaměstnaností je více postižena moravská část kraje; z hlediska absolutních počtů nejvíce nezaměstnaných vykazují okresy Třebíč (7,2 tis.) a Žďár nad Sázavou (5,1 tis.), nejméně okres Pelhřimov (1,6 tis.). Vzhledem

k celkové úrovni ekonomické aktivity v jednotlivých okresech kraje nezaměstnanost postihuje nejtěživěji území okresu Třebíč (míra nezaměstnanosti 12,6%) a dále okresy Žďár nad Sázavou (8,4%), Jihlava (6,9%) a Havlíčkův Brod (6,5%). Dlouhodobě velmi nízká je míra nezaměstnanosti v okrese Pelhřimov (4,4% ke konci dubna 2003).

Obr. 7.1: Vývoj míry nezaměstnanosti v okresech kraje Vysočina v období listopad 2001 – duben 2003

Pramen: MPSV ČR

Tab. 7.9.: Struktura nezaměstnanosti v kraji Vysočina k 30.4. 2003

území	počet nezaměstnaných						míra nezaměstnanosti (%)
	celkem	v tom		podíl ženy	uchazeči se ZPS	neumístění absolventi	
		muži	ženy				
Pelhřimov	1 626	459	867	53,3	239	222	4,4
Havl. Brod	3 053	1 318	1 735	56,8	439	388	6,5
Jihlava	4 017	2 042	1 975	49,2	506	470	6,9
Třebíč	7 283	3 339	3 944	54,2	869	948	12,6
Žďár n/S.	5 056	2 450	2 606	51,5	946	628	8,4
kraj Vysočina	21 035	9 908	11 127	52,9	2 999	2 656	8,1
ČR	509 360	156 096	253 264	49,7	68 527	52 264	9,6

Pramen: Správa služeb zaměstnanosti MPSV ČR, výpočty GaREP 2003

Z hlediska úrovně míry zaměstnanosti v meziokresním srovnání (v souboru 77 okresů ČR řazeno sestupně od „nejhoršího“ okresu Most s mírou nezaměstnanosti 21,8% k 30. 4. 2003 (21,4 % k 31. 8. 2001) obsadil okres Třebíč 16. (v roce 2001 20.) pozici, okres Žďár nad Sázavou byl 43. (40.), okres Jihlava zaujal 58. (55.) místo, okres Havlíčkův Brod 60. (62.) místo a okres Pelhřimov si udržel 73. místo.

Pro území kraje je, obdobně jako všude v ČR, charakteristický zvyšující se poměr mezi počtem uchazečů o zaměstnání a počtem hlášených volných pracovních míst. O každé z hlášených volných pracovních míst se na konci dubna 2003 ucházelo zhruba 9 nezaměstnaných (v srpnu 2001 5 nezaměstnaných), což je sice hodnota značně vysoká, je však nižší než celostátní průměr (12 nezaměstnaných na 1 volné pracovní místo, v srpnu 2001 7 nezaměstnaných). Nejvyšší počet uchazečů na 1 volné místo zaznamenaly okresy Třebíč (16,5) a Havlíčkův Brod (15,3), nejnižší pak Jihlava (5,6) a Pelhřimov (4,1). Celkově lze konstatovat, že jak rozsah nezaměstnanosti, tak možnosti jejího řešení jsou v kraji jako celku sice lepší než průměrné, avšak na úrovni okresů je situace značně diferencovaná. Dlouhodobě problémová je zejména situace na trhu práce v okrese Třebíč.

Absolventi škol

Jednou z nejvíce sledovaných skupin obyvatelstva na trhu práce jsou **nezaměstnaní absolventi škol** (tj. do 2 let od ukončení studia), kteří především z důvodu chybějící praxe velmi často obtížně hledají své první zaměstnání. K 30.4. 2003 bylo v kraji jako celku mezi uchazeči o zaměstnání evidováno 12,6% absolventů škol (2 656 osob), tedy relativně více, než činí průměr za ČR (10,3%).

V rámci kraje vykazuje tradičně největší počet nezaměstnaných absolventů okres Třebíč (k 30.4. 2003 jich bylo 948, téměř 36% podíl na celkovém počtu nezaměstnaných absolventů v kraji), naopak nejméně jich evidoval úřad práce v okrese Pelhřimov (222). Z hlediska zastoupení absolventů na celkové nezaměstnanosti je však situace nejtěživější v okrese Pelhřimov, kde podíl absolventů v dubnu dosáhl hodnoty 13,4% a také v okrese Havlíčkův Brod (12,7%). Ve srovnání s celostátním podílem je zastoupení absolventů na úhrnné nezaměstnanosti v kraji velmi vysoké; dosahuje 12,6% oproti celostátnímu 10,3%. Zmíněná hodnota celostátního podílu byla přitom překročena ve všech okresech kraje. Podíl absolventů na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání v kraji, na rozdíl od České republiky, kde došlo k jeho výraznějšímu snížení, zůstal v posledním roce prakticky nezměněn.

V roce 2002 došlo v kraji Vysočina, podobně jako v celé České republice, po předchozím poklesu k opětovnému nárůstu počtu neumístěných absolventů škol. Zatímco v období srpen 1999 až srpen 2001 došlo v kraji k poklesu počtu nezaměstnaných absolventů o 27% (v případě ČR o 21%), v srpnu 2002 došlo v případě kraje naopak k meziročnímu nárůstu o 21% (v případě ČR činil nárůst pouze 8%). K nejvýraznějšímu snížení počtu evidovaných absolventů v období let 1999 - 2001 došlo v okrese Třebíč (pokles o 37%) a v okrese Jihlava (pokles o 30%), k nejnižšímu pak v okrese Havlíčkův Brod (o 13%). V roce 2002 došlo k nejvýraznějšímu meziročnímu zvýšení počtu evidovaných absolventů v okresech Třebíč (o 32%), Pelhřimov (o 29%) a Žďár nad Sázavou (o 20%), na druhé straně pouze nepatrný nárůst byl zaznamenán v okrese Jihlava (o 2%).

Tab. 7.10: Nezaměstnanost absolventů škol v okresech kraje Vysočina (k 31. 8. 1999 až 2002)

Území	neumístění absolventi					podíl neumístěných absolventů na celkové nezaměstnanosti (%)			
	počet osob				index 02/99	1999	2000	2001	2002
	08/99	08/00	08/01	08/02					
Pelhřimov	332	304	243	317	0,95	18,6	20,5	18,5	20,9
Havl. Brod	584	529	510	611	1,05	17,5	16,8	19,7	20,9
Jihlava	823	653	580	592	0,72	17,7	16,7	17,7	15,8
Třebíč	1 277	999	807	1 070	0,84	17,6	14,2	13,4	15,9
Žďár n/S.	940	849	730	879	0,94	17,7	17,6	16,7	17,6
Kraj Vysočina	3 956	3 334	2 870	3 469	0,88	17,7	16,3	16,3	17,4
ČR	78 027	69 609	61 693	66 806	0,86	16,8	14,9	13,9	13,7

Pramen: MPSV ČR, výpočty GaREP 2003

Dlouhodobě nezaměstnaní

Podle definice ILO (Mezinárodní organizace práce) je za dlouhodobě nezaměstnaného pokládán ten, kdo aktivně hledá práci déle než jeden rok. V České republice tento výklad zcela jednoznačně přijíman není; za hranici, od níž začíná dlouhodobá nezaměstnanost, je často považována i lhůta šesti měsíců. V následujícím rozboru je proto pozornost věnována jak nezaměstnanosti delší než 6 měsíců, tak i skutečně dlouhodobé nezaměstnanosti, trvající déle než jeden rok.

Dlouhodobá nezaměstnanost je výsledkem neschopnosti pracovníka uplatnit se v daném čase na pracovním trhu. Délka nezaměstnanosti je závislá na kvalitaci pracovníka, stupni jeho vzdělání, zdravotním stavu a dále na věku a pohlaví. A samozřejmě také (a často především) na jeho flexibilitě, pracovitosti, ochetě věnovat práci volný čas, ochetě za práci dojíždět... atd., což jsou ovšem charakteristiky, které se statisticky obvykle ani nezjišťují, ani nevyhodnocují.

Ze všech změn struktury nezaměstnanosti v kraji Vysočina - obdobně jako všude v ČR - je pravděpodobně nejzávažnější ta skutečnost, že se rychle zvyšuje jak průměrná délka nezaměstnanosti, tak i počet dlouhodobě nezaměstnaných. Zatímco k 30. 6. 1998 **uchazeči evidovaní na ÚP déle než 6 měsíců** tvořili v kraji zhruba pouze třetinu nezaměstnaných (37,4%), k 30. 6. 2001 jejich podíl dosáhl již 56,3%. V roce 2002 došlo k mírnému meziročnímu poklesu - k 30. 6. jejich podíl činil 54,5%, k 31. 12. pak 48,2%. V období červen 2001 až

prosinec 2002 došlo ve všech okresech kraje ke snížení podílu nezaměstnaných s délkou evidence nad 6 měsíců. Vnitrokrasjké rozdíly zůstávají nadále velmi výrazné. Zatímco podíl nezaměstnaných s délkou evidence nad 6 měsíců koncem roku 2002 v okrese Třebíč dosáhl 52,1% (v červnu 2001 se jednalo dokonce o 61,2%), v okrese Žďár nad Sázavou se jednalo o 49,7%, v okrese Havlíčkův Brod o 49,3%, v okrese Pelhřimov činil výše zmíněný podíl pouze 30,5% (v červnu 2001 se jednalo o 32,2%). Ve srovnání s celorepublikovými hodnotami je ale situace v kraji v tomto ohledu stále relativně příznivá; v žádném z okresů kraje nebyla na konci roku 2002 překročena celostátní hodnota (56,4%) podílu nezaměstnaných s délkou evidence nad 6 měsíců.

Vývoj skutečně dlouhodobé nezaměstnanosti (trvajících déle než 12 měsíců) je následující: v průběhu posledních čtyř a půl let (od 30. 6. 1998 do 31. 12. 2002) se celkový počet nezaměstnaných v kraji zvýšil o 55%, ovšem počet dlouhodobě nezaměstnaných (s délkou evidence nad jeden rok) vzrostl o 84%! V porovnání s celorepublikovým vývojem se přitom jednalo o nárůst relativně příznivý; v ČR v uvedeném období počet nezaměstnaných vzrostl o 77%, ovšem počet dlouhodobě nezaměstnaných o 190%! Nejvyšší intenzitu růstu dlouhodobě nezaměstnanosti v uvedeném období zaznamenal okres Žďár nad Sázavou (nárůst o 126%), následován okresy Třebíč (nárůst o 109%), Pelhřimov (růst o 94%) a Havlíčkův Brod (o 87%); příznivěji se dlouhodobá nezaměstnanost vyvíjela v okrese Jihlava (nárůst o "pouhých" 48%).

K 31. 12. 2002 byl podíl dlouhodobě nezaměstnanosti na celkové nezaměstnanosti nejvyšší v okrese Třebíč (dosahoval 33,8%, zatímco v červnu 2001 43,8%, resp. v červnu 1998 28,1%) a v okrese Havlíčkův Brod (30,3%, k 30. 6. 2001 se jednalo o 39,5%, k 30. 6. 1998 o 25,7%) a nejnižší v okrese Pelhřimov (13,9%, v červnu 2001 17,6%, v červnu 1998 10,3%). V období červen 2001 až prosinec 2002 vzrostl v kraji počet dlouhodobě nezaměstnaných o 7,5%. Ve srovnání s Českou republikou se jednalo o nárůst relativně mírný - v ČR v uvedeném období počet dlouhodobě nezaměstnaných vzrostl o 14,6%.

Velmi nepříznivá je ovšem skutečnost, že v souboru dlouhodobě nezaměstnaných se ve všech okresech kraje rychle zvyšuje **počet nezaměstnaných s délkou evidence nad dva roky**. Jejich podíl na dlouhodobě nezaměstnanosti v kraji koncem roku 2002 činil 54,8%, k 30. 6. 2001 se jednalo o 59,1% (v ČR se jednalo o 57,3%, resp. o 57,1% k 30. 6. 2001). Zatímco celkové počty nezaměstnaných se v kraji v posledních třech letech zvýšily o zhruba 55%, počet nezaměstnaných s délkou evidence nad dva roky vzrostl téměř třikrát. Nejvíce se nyní na celkovém stavu dlouhodobě nezaměstnaných podílejí v okrese Havlíčkův Brod (58,6%), vysoký je jejich podíl i v okresech Jihlava (56,1%), Třebíč (55,2%) a Žďár nad Sázavou (53,4%), stále relativně nízký je jejich podíl v okrese Pelhřimov (37,2%). Pro srovnání: celostátní hodnota podílu občanů nezaměstnaných déle než dva roky na úhrnu dlouhodobě nezaměstnanosti činila k 31. 12. 2002 57,3%.

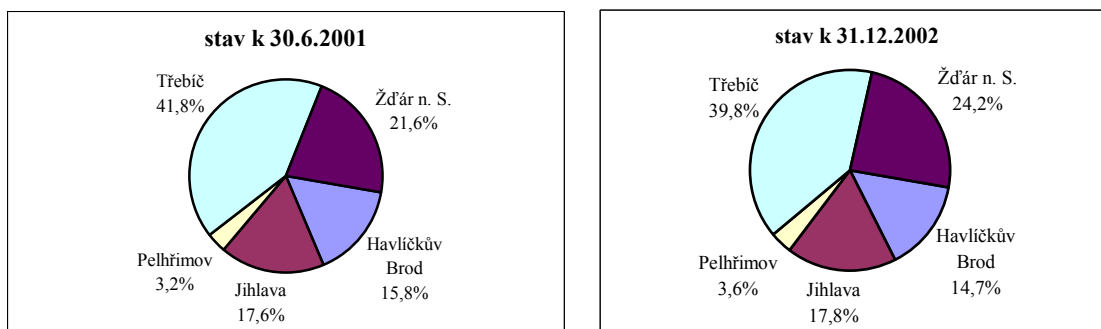
Je tedy třeba konstatovat, že nezaměstnanost v kraji (stejně jako téměř všude v České republice) postupně získává strukturu, která je nynějšími prostředky aktivní politiky zaměstnanosti velmi obtížně řešitelná. Ke ztížené situaci v oblasti aktivní politiky zaměstnanosti přispívá také nedostatečný počet volných pracovních míst pro osoby zdravotně handicapované (opět obecný trend v celé ČR).

Tab. 7.11: Vývoj dlouhodobě nezaměstnanosti v okresech kraje Vysočina (uchazeči evidovaní déle než 12 měsíců, stav k 30. 6.)

Území	počet uchazečů					podíl na uchazečích celkem (%)				
	1999	2000	2001	2002	2002*	1999	2000	2001	2002	2002*
Pelhřimov	191	229	193	168	231	12,0	17,5	17,6	13,7	13,9
Havlíčkův Brod	728	1 084	947	865	942	24,3	34,8	39,5	33,7	30,3
Jihlava	1 165	1 525	1 051	998	1 141	26,7	40,3	35,0	31,3	28,5
Třebíč	1 846	2 973	2 496	2 276	2 561	26,6	42,6	43,8	37,5	33,8
Žďár n. Sázavou	1 093	1 566	1 290	1 346	1 553	22,7	34,4	33,3	30,5	29,9
Kraj Vysočina	5 023	7 377	5 977	5 653	6 428	23,9	24,3	37,3	32,4	29,8
Česká republika	109 986	166 987	167 020	173 327	191 327	22,8	25,3	37,0	38,2	37,2

Pramen: Statistická ročenka trhu práce v ČR, MPSV, výpočty GaREP 2003

Regionální rozložení dlouhodobě nezaměstnanosti v kraji Vysočina naznačuje obrázek 7.2.

Obr. 7.2: Regionální rozložení dlouhodobě nezaměstnaných uchazečů o zaměstnání v kraji Vysočina

Pramen: Správa služeb zaměstnanosti, MPSV ČR, 2001, 2003

Rostoucí dlouhodobá nezaměstnanost s sebou přináší obrovské problémy v umísťování uchazečů. Pravděpodobně největším nebezpečím z hlediska dalšího možného pracovního uplatnění je pro uchazeče postupná ztráta pracovních návyků a následně v mnoha případech preference sociálních příjmů před příjmy pracovními (k čemuž přispívá i stále nízký rozdíl mezi výší mzdy za méně kvalifikovanou práci na straně jedné a úrovní sociálních dávek na straně druhé).

Tab. 7.12: Struktura uchazečů o zaměstnání podle délky evidence (stav k 31. 12. 2002)

	délka nezaměstnanosti uchazečů							celkem	z toho 6 měsíců a déle
	do 3 měsíců	3-6 měsíců	6-9 měsíců	9-12 měsíců	12-24 měsíců	nad 24 měsíců			
okresy kraje Vysočina – počet uchazečů									
Havlíčkův Brod	612	379	226	233	391	556	2397	1406	
Jihlava	941	451	304	259	372	679	3006	1614	
Pelhřimov	519	226	89	72	106	87	1099	354	
Třebíč	1229	849	538	587	1049	1447	5699	3621	
Žďár nad Sázavou	1121	688	389	382	528	762	3870	2061	
Kraj Vysočina	4422	2593	1546	1533	2446	3531	16071	9056	
okresy kraje Vysočina relativně (%)									
Havlíčkův Brod	25,5	15,8	9,4	9,8	16,3	23,2	100,0	58,7	
Jihlava	31,3	15,0	10,1	8,6	12,4	22,6	100,0	53,7	
Pelhřimov	47,2	20,6	8,1	6,6	9,6	7,9	100,0	32,2	
Třebíč	21,6	14,9	9,4	10,3	18,4	25,4	100,0	63,5	
Žďár nad Sázavou	29,0	17,8	10,1	9,9	13,6	19,6	100,0	53,3	
Kraj Vysočina	27,5	16,2	9,6	9,5	15,2	22,0	100,0	56,3	
Celkem ČR	24,2	16,1	10,4	9,6	17,0	22,7	100,0	59,7	

Pramen: MPSV ČR, výpočty GaREP 2003

Vzdělanostní skladba nezaměstnaných

Mezi další významnou strukturální charakteristiku nezaměstnanosti patří **vzdělanostní skladba v souboru uchazečů**. V tomto směru dochází v posledních letech k posunu mezi skupinou se základním vzděláním a skupinou s úplným středním vzděláním. Je to přirozený proces pohybu na trhu práce, kdy do důchodu odchází méně kvalifikované ročníky a naopak na trh práce vstupují absolventi škol s převahou úplného středního vzdělání.

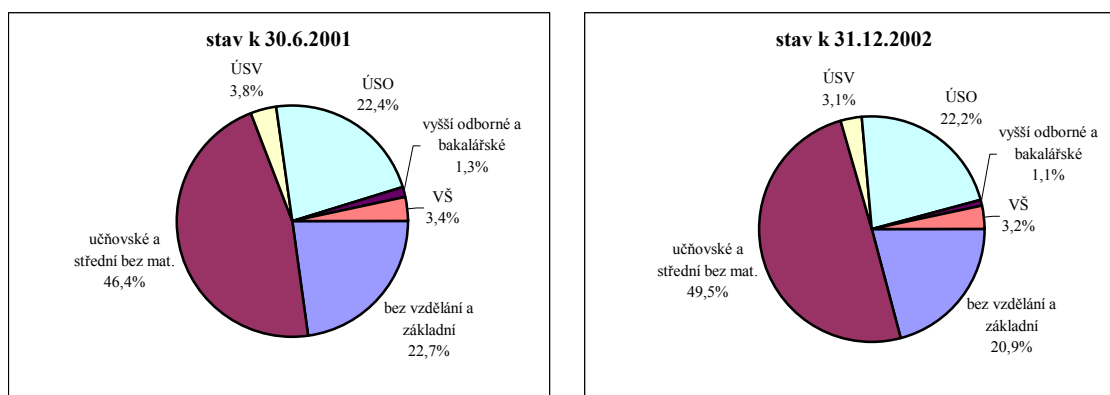
V rámci kraje největší podíl z celkového úhrnu nezaměstnaných vykazuje soubor osob, které získaly vzdělání v kategorii "učňovské" (včetně středního bez maturity); do této skupiny je řazeno 49,5% nezaměstnaných. Zhruba poloviční podíl vykazují skupiny nezaměstnaných se vzděláním úplným středním odborným (22,2%) a také kategorie uchazečů se základním vzděláním (20,9%). Podíl absolventů gymnázií (3,1%) stejně jako podíl vysokoškoláků (3,2%) není vysoký, zastoupení občanů s jiným stupněm vzdělání je pak již zanedbatelné. Oproti celostátní struktuře vykazuje krajská skladba nezaměstnanosti výrazně nižší podíl občanů s pouze základním vzděláním a vyšší zastoupení vyučenců, středoškoláků, ale i vysokoškoláků.

Tab. 7.13: Vývoj vzdělanostní struktury uchazečů o zaměstnání v kraji Vysočina (%)

stav 31.12.	bez a základní	učňovské	střední s maturitou	vyšší odborné + VŠ	celkem
1996	27,04	46,05	24,61	2,30	100,00
1997	23,72	46,12	27,81	2,36	100,00
1998	20,93	46,86	29,00	3,20	100,00
1999	20,97	47,72	28,20	3,10	100,00
2000	21,86	48,98	25,51	3,65	100,00
2002	20,89	49,55	25,27	4,29	100,00

Pramen: Statistická ročenka trhu práce v ČR, MPSV ČR, výpočty GaREP 2003

V období po červnu 2001 pokračoval v kraji mírný nárůst podílu uchazečů s učňovským vzděláním a středním vzděláním bez maturity a naopak mírný pokles podílu uchazečů se základním a vysokoškolským vzděláním. Vývoj v kraji v podstatě odpovídal vývoji v celé České republice.

Obr. 7.3: Vzdělanostní struktura uchazečů o zaměstnání v kraji Vysočina

Pramen: MPSV ČR

Tab. 7.14: Vzdělanostní struktura uchazečů o zaměstnání k 31. 12. 2002

	bez vzdělání a základní	učňovské a střední bez mat.	ÚSV	ÚSO	vyšší odborné a bakalářské	VŠ	celkem
okresy kraje Vysočina – počet uchazečů							
Havlíčkův Brod	674	1 441	115	749	56	77	3 112
Jihlava	1 062	1 792	124	853	34	136	4 001
Pelhřimov	321	807	45	399	22	71	1 665
Třebíč	1 553	3 907	208	1 627	55	220	7 570
Žďár nad Sázavou	892	2 729	180	1 146	63	190	5 200
Kraj Vysočina	4 502	10 676	672	4 774	230	694	21 548
okresy kraje Vysočina relativně (%)							
Havlíčkův Brod	21,7	46,3	3,7	24,1	1,8	2,5	100,0
Jihlava	26,5	44,8	3,1	21,3	0,8	3,4	100,0
Pelhřimov	19,3	48,5	2,7	24,0	1,3	4,3	100,0
Třebíč	20,5	51,6	2,7	21,5	0,7	2,9	100,0
Žďár nad Sázavou	17,2	52,5	3,5	22,0	1,2	3,7	100,0
Kraj Vysočina	20,9	49,5	3,1	22,2	1,1	3,2	100,0
celkem ČR	31,5	43,6	2,9	18,2	0,6	3,1	100,0

Pramen: MPSV ČR, 2003

Věková skladba nezaměstnaných

Poslední ze základních charakteristik souboru uchazečů o zaměstnání je jejich věková struktura. Je třeba konstatovat, že věková skladba nezaměstnanosti - obdobně jako v případě vzdělanostní struktury - vykazuje výrazné sezónní výkyvy. Odhlédneme-li ovšem od těchto sezónních vlivů, je zřejmé, že vývoj na trhu práce v kraji za poslední roky ukazuje na dílčí posuny v zastoupení některých věkových skupin nezaměstnaných.

Dochází k poklesu zastoupení nejmladší věkové kohorty uchazečů do 19 let, zatímco roste zastoupení věkové skupiny 20 – 34 let. Souvisí to mimo jiné i s již zmíněným posunem vzdělanostní struktury, kdy absolventi s vyšším vzděláním vstupují na trh práce později, případně volí po skončení střední školy jiné způsoby existence než pracovní proces (např. jazyková škola, au-pair) a to často v důsledku uplatňování snahy o studium na vysoké škole. Jednoznačně tedy postupně dochází k odkládání okamžiku vstupu populace na trh práce vlivem delšího období pobytu ve vzdělávacích institucích.

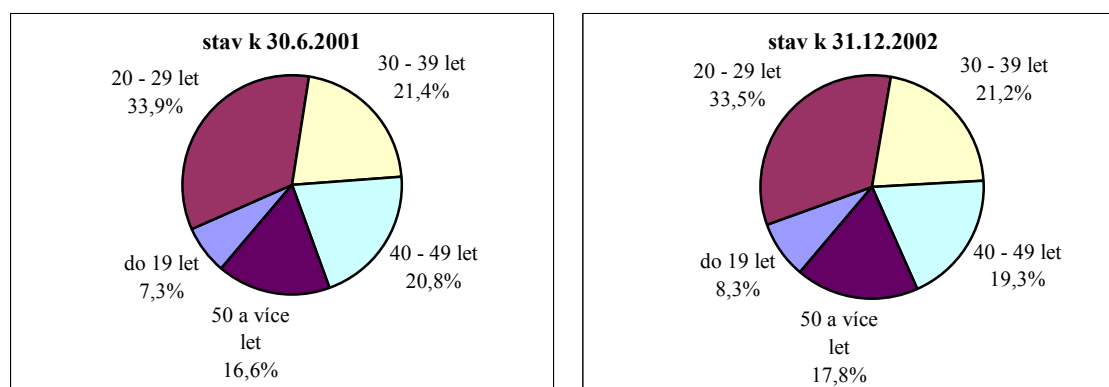
K 31. 12. 2002 byla nejpočetnější věkovou skupinou nezaměstnaných v kraji kategorie 20-24 let, která se na celkovém úhrnu nezaměstnanosti podílela 19,7% (v ČR 18,0%), za níž následovala věková kategorie 25-29 let (podíl v kraji 13,8%, v ČR 13,6%). Zastoupení všech následujících pětiletých věkových skupin v rozmezí 30-54 let na celkovém úhrnu krajské nezaměstnanosti bylo značně vyrovnané; pohybovalo se vždy v rozpětí 8,8 - 11,4%. Nezaměstnaných ve věku do 20 let bylo 8,3%, občanů starších 55 let pak jen 6,3%. Průměrný věk evidovaného nezaměstnaného byl na konci roku 2002 nejnižší v okrese Jihlava (34,5 roku), následují okresy Žďár nad Sázavou (34,6 roku), Pelhřimov (35,1 roku), Třebíč (35,1 roku) a Havlíčkův Brod (35,7 roku). Průměrný věk nezaměstnaných v kraji Vysočina (35,0 roku) byl oproti celostátnímu průměru (35,8 roku) mírně nižší.

Tab. 7.15: Věková struktura uchazečů o zaměstnání – stav k 31. 12. 2002

	Struktura uchazečů o zaměstnání podle věkových skupin										celkem
	do 19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	nad 60	
okresy kraje Vysočina – počet uchazečů											
Havlíčkův Brod	262	566	414	367	304	257	291	382	239	30	3 112
Jihlava	379	809	535	444	379	343	431	476	198	7	4 001
Pelhřimov	130	347	232	166	138	158	184	183	122	5	1 665
Třebíč	617	1498	1021	855	745	657	773	889	478	37	7 570
Žďár n. Sázavou	392	1027	765	598	576	488	574	534	229	17	5 200
Kraj Vysočina	1 780	4 247	2 967	2 430	2 142	1 903	2 253	2 464	1 266	96	21 548
okresy kraje Vysočina relativně (%)											
Havlíčkův Brod	8,4	18,2	13,3	11,8	9,8	8,3	9,4	12,3	7,7	1,0	100,0
Jihlava	9,5	20,2	13,4	11,1	9,5	8,6	10,8	11,9	4,9	0,2	100,0
Pelhřimov	7,8	20,8	13,9	10,0	8,3	9,5	11,1	11,0	7,3	0,3	100,0
Třebíč	8,2	19,8	13,5	11,3	9,8	8,7	10,2	11,7	6,3	0,5	100,0
Žďár n. Sázavou	7,5	19,8	14,7	11,5	11,1	9,4	11,0	10,3	4,4	0,3	100,0
Kraj Vysočina	8,3	19,7	13,8	11,3	9,9	8,8	10,5	11,4	5,9	0,4	100,0
Celkem ČR	7,4	18,0	13,6	10,9	10,2	9,2	11,4	12,4	6,5	0,5	100,0

Pramen: MPSV ČR, 2003

Obr. 7.4: Věková struktura uchazečů o zaměstnání v kraji Vysočina

Pramen: MPSV ČR

Závěrem lze říci, že situace na trhu práce v kraji Vysočina je ve srovnání se stavem v celé České republice poměrně příznivá. V posledních letech kraj jako celek vykazuje míru nezaměstnanosti pod úrovní průměru ČR, ovšem vnitrokrajské rozdíly jsou značné. Dlouhodobě nejpříznivější je situace na trhu práce v okrese Pelhřimov, na druhé straně trvale vyšší je nezaměstnanost v okrese Žďár nad Sázavou a zejména v okrese Třebíč. Situace na

trhu práce je logicky odrazem místních podmínek daných jednak konkrétní hospodářskou situací zaměstnavatelských subjektů, dostupností zaměstnání (tj. možností dojíždět do zaměstnání), ale i charakterem sociálního klimatu. Z hlediska podrobnějšího územního členění se již dlouhodobě jako nejvíce problémové jeví mikroregiony jihozápadního cípu okresu Třebíč – tj. Jemnicko, Moravskobudějovicko a Jaroměřicko a v poslední době i samotná Třebíč, dlouhodobě problémový je také mikroregion Bystřice nad Pernštejnem v okrese Žďár nad Sázavou s útlumovou těžbou a úpravou uranové rudy. Trvale velmi dobrá situace na trhu práce v okrese Pelhřimov je vzhledem k úrovni hospodářského rozvoje tohoto území překvapivá a není možné ji - podle odborníků z oblasti ekonomické statistiky - uspokojivě vysvětlit.

8. Sociální a kulturní infrastruktura

8.1 Školství

Ve školním roce 2002/03 bylo v kraji Vysočina v provozu 363 mateřských škol (o 10 méně než v předchozím školním roce), které navštěvovalo asi 15 tis. dětí (viz tabulka 8.1). Zřizovatelem většiny MŠ je obecní úřad, dvě jsou zřízeny soukromým zřizovatelem a jedna církví.

Vzhledem k tomu, že všechny slabé populační ročníky, narozené po roce 1996, již jsou ve věku docházky do MŠ, nebude již k významnějšímu poklesu počtu dětí v mateřských školách docházet. Srovnání dvou posledních školních roků ukazuje stabilizaci počtu dětí. Zatímco ve školním roce 2001/02 navštěvovalo MŠ v kraji o 300 dětí méně než v předchozím školním roce (pokles cca o 300 až 400 dětí ročně), ve šk. roce 2002/03 to bylo o 34 dětí více než v předchozím roce. Systém předškolní výchovy na tuto změnu reagoval organizační racionalizací (např. zřízení společného ředitelství ZŠ a MŠ v obci), ale i zrušením některých MŠ. K 1.1.2003 existovalo jako příspěvková organizace s právní subjektivitou 130 zařízení, u pěti došlo k úplnému zrušení a ostatní MŠ se staly součástí jiné příspěvkové organizace.

Tab. 8.1.: Mateřské školy v okresech kraje Vysočina ve školním roce 2002/03

Okres	počet škol (celkem)	počet tříd	počet dětí	počet pedagog. pracovníků	děti na 1 třídu	děti na 1 pedagog. zam.
Havl. Brod	62	120	2 574	225	21,5	11,4
Jihlava	64	135	2 907	259	21,5	11,2
Pelhřimov	49	102	2 393	180	23,5	13,3
Třebíč	84	157	3 373	297	21,5	11,4
Žďár nad Sázavou	104	178	4 094	340	23,0	12,0
kraj Vysočina 02/03	363	692	15 341	1 301	22,2	11,8
kraj Vysočina 01/02	373	709	15 307	1 351	21,6	11,3
kraj Vysočina 00/01	380	741	15 647	1 375	21,1	11,4
kraj Vysočina 99/00	380	754	16 020	1 426	21,2	11,2

Pramen: Výroční zpráva o stavu koncepce a rozvoje sítě vzdělávací soustavy v kraji Vysočina za školní rok 2000/01 a 2001/02; Statistická ročenka školství 2000/01, ÚIV Praha; Aktualizace Programu rozvoje kraje Vysočina 2001

V kraji Vysočina bylo ve stejném školním roce zařazeno do sítě 269 základních škol, které navštěvovalo téměř 55 tis. žáků (viz tabulka 8.1.2). Z toho bylo 146 plně organizovaných (devítiletých) ZŠ (tj. 54% ZŠ) a 123 malotřídních škol s jedním až pěti ročníky. Zřizovatelem jedné základní školy byla církev, ostatní byly zřízeny obcí.

Demografickým poklesem poloviny 90. let jsou dnes nejvíce zasaženy základní školy. Pokles počtu jejich žáků, pozorovaný již od konce 90. let, se v příštích letech bude ještě prohlubovat s tím, jak budou slabé ročníky postupovat do vyšších tříd. Ve srovnání se školním rokem 1999/2000 se počet škol snížil o 13, tj. o 4,6%, stejným tempem se snížil i počet tříd (o 4,9%), ale počet žáků se snížil již o 7,1%.

Existence základní školy v obci je považována za záruku budoucího populačního rozvoje obce, proto je usilováno o zachování ZŠ i tam, kde počet žáků klesl pod normativ stanovený MŠMT.

Tab. 8.2: Základní školy v okresech kraje Vysočina ve školním roce 2002/03

Okres	počet škol (celkem)	počet tříd	počet žáků	počet pedagog. pracovníků	žáků na 1 třídu	žáků na 1 pedagog. zam.
Havl. Brod	50	483	9 645	659	20,0	14,6
Jihlava	45	528	11 096	777	21,0	14,3
Pelhřimov	29	352	7 217	497	20,5	14,5
Třebíč	64	604	12 846	891	21,3	14,4
Žďár nad Sázavou	81	676	13 989	984	20,7	14,2
kraj Vysočina 02/03	269	2 643	54 793	3 808	20,7	14,4
kraj Vysočina 01/02	298	2 703	56 259	3 897	20,8	14,4
kraj Vysočina 00/01	279	2 770	58 156	3 943	21,0	14,7
kraj Vysočina 99/00	282	2780	58 950	3 878	21,2	15,2

Pramen: Výroční zpráva o stavu koncepce a rozvoje sítě vzdělávací soustavy v kraji Vysočina za školní rok 2000/01 a 2001/02; Statistická ročenka školství 2000/01, ÚIV Praha; Aktualizace Programu rozvoje kraje Vysočina 2001

Co se týče pedagogických pracovníků v kraji Vysočina nelze celkově hovořit o jejich výraznějším faktickém nedostatku – výjimku tvoří zejména nižší počty učitelů na 1. stupni základních škol. Nedostatek pedagogů se projevuje spíše u vybraných aprobací, jako jsou učitelé jazyků, informatiky a výpočetní techniky. Druhým významným nepříznivým faktorem je věková struktura učitelů (značná část je v předdůchodovém věku).

Speciální školství je tvořeno speciálními MŠ, zvláštními a pomocnými školami, speciálními školami při zdravotnických zařízeních, učilišti a praktickými školami a dalšími zařízeními pro žáky handicapovanými fyzicky, mentálně nebo sociálně. Síť těchto zařízení je v kraji Vysočina stabilizovaná, přičemž některá z nich mají nadregionální působnost. V roce 2002 došlo ke sloučení dvou speciálních škol, jednomu vyřazení ze sítě škol a jednomu zrušení přičemž její žáky převzala nově vzniklá speciální MŠ a ZŠ v Telči.

Střední školy

V kraji Vysočina bylo za školní rok 2002/03 zařazeno v síti celkem 80 středních škol a 12 vyšších odborných škol. Z celkového počtu středních škol je 18 gymnázií a 43 středních odborných škol. Šestnáct středních odborných škol je spojeno se středním odborným učilištěm a 10 s vyšší odbornou školou. Dále zde působí ještě 35 středních odborných učilišť a 6 učilišť.

Gymnázia

Gymnázia nabízejí různou délku studia – nejběžnější formou je studium osmileté a čtyřleté a pouze tři jsou šestileté. Sedmiletá gymnázia ukončily oficiálně svoji činnost ve školním roce 2000/2001 (pozastaveno přijímání studentů ve školním roce 1994/95). Celkový počet studentů na 18-ti gymnáziích ve školním roce 2002/03 byl 6659. Z toho nejvíce studentů navštěvovalo gymnázia v okrese Žďár nad Sázavou (1883 – tedy 28% z celkového počtu studentů gymnázií). Obliba studia na gymnáziu přitom stále roste. Z tabulky č. 8.3 lze vyčíst konkrétní počty jednotlivých typů gymnázií v okresech kraje Vysočina. Vzhledem k tomu, že některá nabízejí kombinovanou formu studia – např. osmileté i čtyřleté, celkový počet škol je nižší než počet forem studia na daném území.

Tab. 8.3: Počet forem studia na gymnáziích v okresech kraje Vysočina ve školním roce 2002/03

Okres	4-letá gymnázia	6-letá gymnázia	7-letá gymnázia	8-letá gymnázia	počet forem celkem	počet studentů celkem
Pelhřimov	2	1	–	3	6	1 375
Havlíčkův Brod	4	1	–	4	9	1 292
Jihlava	2	–	–	3	5	948
Třebíč	3	1	–	2	6	1 161
Žďár n.S.	5	–	–	5	10	1 883
kraj Vysočina 02/03	16	3	–	17	36	6 659
kraj Vysočina 01/02	16	3	4	17	40	6 487
kraj Vysočina 00/01	16	3	9	17	45	6 606
kraj Vysočina 99/00	15	3	-	17	19	5 995

Pramen: Výroční zpráva o stavu koncepce a rozvoje sítě vzdělávací soustavy v kraji Vysočina za školní rok 2000/01 a 2001/02; Statistická ročenka školství 2000/01, ÚIV Praha; Aktualizace Programu rozvoje kraje Vysočina 2001

Střední odborné školy, střední odborná učiliště a odborná učiliště

V kraji Vysočina je celkem 42 středních odborných škol, z nichž je 19 samostatných, ostatní jsou spojeny se středními odbornými učilišti (SOU), odbornými učilišti (OU) či vyššími odbornými školami (VOŠ). V tabulce 8.4 jsou pod středními odbornými školami zahrnuty i formy večerního a dálkového studia a také studijní obory SOU. Počet studentů přesahuje 10 tisíc. Největšímu zájmu studentů se těší SOŠ, jejichž obory jsou orientovány na gastronomii, hotelnictví a turismus, ekonomiku a administrativu, zemědělství a lesnictví a zdravotnictví. Tyto obory, kde studuje více než 1 000 osob zajišťují více než polovinu všech studentů uvedených škol v kraji. Jejich rozmístění není v kraji zcela rovnoměrné, to však neznamená, že není v současných podmínkách vyhovující.

Tab. 8.4: Počty studentů v nejfrekventovanějších oborech středních odborných škol* v okresech kraje Vysočina ve školním roce 2001/02

Studijní obor	Havl. Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár n. Sáz.	kraj 2001/02	kraj 2000/01	kraj 1999/00
strojírenství, stroj. výroba	97	139	209	85	149	679	615	458
gastron., hotelnictví, turismus		657	202	114	467	1 440	723	642
zemědělství a lesnictví	181	98	189	102	69	639	638	480
elektrotech., telekom. a VT		395		297	184	876	944	727
staveb., geodézie, kartogr.	281	264		254	114	913	974	862
zdravotnictví	269	301		231	227	1 028	945	691
ekonomika a administrat.	487	559	217	377	313	1 953	2200	1877
podnik.v oborech,odvětví	119	470		162	400	1 151	1593	1335
pedag., učit.,soc.péče	182	240		101		523	308	203
právo,práv.,veřejnosp.činnosti		161		219	87	467	377	265
umění a užité umění		407				407	412	382
ostatní	27	355	76	129	32	619	528	397
celkem obory	1 643	4 046	893	2 071	2 042	10 695	10257	8 319

* včetně večerního a dálkového studia na SOŠ a studijních oborů na SOU

Pramen: Krajský úřad Vysočina, odb. školství

Střední odborná učiliště kraje Vysočina navštěvovalo ve školním roce 2001/02 více než 10 tis. učňů. SOU jsou podobně jako SOŠ také do značné míry sloučena s jinými typy škol, samostatných SOU (případně spojených s učilišti – U) je 19. Největší zájem byl o učební obory strojírenství, strojírenská výroba, gastronomie, hotelnictví a turismus a elektrotechnika, telekomunikace a výpočetní technika. Počty učňů v těchto oborech, tvoří téměř polovinu všech registrovaných učňů kraje ve sledovaném školním roce (viz tabulka 8.5). Odborná učiliště a učilištní formy středoškolského vzdělání jsou minimální a existují ve spojení většinou s SOU.

Tab. 8.5: Počty studentů v nejfrekventovanějších oborech středních odborných učilišť* v okresech kraje Vysočina ve školním roce 2001/02

Učební obor	Havl. Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár n. Sáz.	kraj 2001/02	kraj 2000/01	kraj 1999/00
strojírenství, stroj. výroba	316	546	261	306	439	1 868	1929	1931
gastron., hotelnictví, turismus	265	378	126	318	400	1 487	1465	1378
obchod	84	220	208	249	137	898	974	1023
zpracování dřeva	160	319	69	170	82	800	695	739
zemědělství a lesnictví	117	66	82	161	179	605	660	631
elektrotech., telekom. a VT	144	173	221	504	226	1 268	940	747
osobní a provozní služby	6	203	148	89	174	620	632	535
staveb., geodézie, kartogr.	30	348	103	125	44	650	555	560
potravinářství, potr. chemie	75	176	53	115	129	548	454	396
text. výroba a oděvnictví	61	144	101	121	24	451	528	551
podnik.v oborech.odvětví	113	77	181	81	109	561	352	480
ostatní	154	202	6	42	165	569	409	365
celkem obory	1 525	2 852	1 559	2 281	2 108	10 325	9593	9 336

* včetně večerního a dálkového studia na SOŠ a studijních oborů na SOU

Pramen: Krajský úřad Vysočina, odb. školství, mládeže a sportu

Vyšší odborné školy

Pomaturitní nevysokoškolské studium se těší stále větší oblibě, důvody jsou různé: nenalezení pracovního místa, zvyšování kvalifikace, neúspěšné vykonání přijímacích zkoušek na vysokou školu aj. Vyšší odborné školy jsou prvním stupněm terciárního vzdělání. Na území kraje Vysočina působí dvanáct vyšších odborných škol, z nichž pouze dvě jsou samostatné a ostatní jsou spojeny s různými typy středních škol. Následující tabulka 8.6 ukazuje oborovou skladbu a počty studentů vyšších odborných škol kraje Vysočina.

Tab. 8.6: Obory a počty studentů vyšších odborných škol v jednotlivých okresech kraje Vysočina ve školním roce 2001/02

okres	název školy	studijní obor	počet studentů		
			2001/02	2000/01	1999/00
Třebíč	SZŠ, VZŠ a VOŠ Třebíč	ekonomika a administrativa	49	44	70
		zdravotnictví	35	24	58
Jihlava	VOŠ Jihlava	ekonomika a administrativa	441	441	502
		elektrotechnika, telekomun. a VT	192	179	168
		gastronomie, hotelnictví, turismus	228	217	208
	SZŠ a VZŠ Jihlava	zdravotnictví	43	50	104
	VOŠ a SUŠ Jihlava (soukr.)	grafika, propagační výtvarnictví	11		20
	VOŠ sociální Jihlava (soukr.)	pedag., učitelské a sociální práce	120	120	120
okres	název školy	studijní obor	počet studentů		
			2001/02	2000/01	1999/00
Žďár n.S.	Szem a VOŠ Bystř. n. Pernšt.	zemědělství a lesnictví	85	92	134
		podnikání v oborech elektrotechnika, telekomun. a VT	41	34	69
	SPŠ a VOŠ Žďár n. Sázavou	zdravotnictví	52	51	78
	SZŠ, VZŠ a VOŠ Žďár n. Sáz.		49	40	75
Havlíčkův Brod	VOŠ a OA Chotěboř	ekonomika a administrativa	129	125	237
	VOŠ a SZŠ Havl.Brod	zdravotnictví	110	101	161
	VOŠ a ISS strojnická Ledeč n.S.	ekonomika a strojírenství	63	56	70
	VOŠ a SŠ sklářská Světlá n.S.	technická chemie	13	26	35
kraj Vysočina	12 VOŠ		1 661	1600	2 109

Pramen: Výroční zpráva o stavu koncepce a rozvoje sítě vzdělávací soustavy v kraji Vysočina za školní rok 2000/01 a 2001/02; Statistická ročenka školství 2000/01, ÚIV Praha; Aktualizace Programu rozvoje kraje Vysočina 2001

Z pohledu jednotlivých oborů jsou VOŠ nejčastěji zaměřené na zdravotní a sociální péči, ekonomiku a administrativu, informatiku a techniku, turistiku a hotelnictví, specifickým oborem je grafika a propagační výtvarnictví. Rozložení VOŠ i oborů v kraji lze označit za poměrně rovnoměrné (přestože v okrese Pelhřimov VOŠ není), rozložení počtu studentů jednotlivých oborů se koncentruje více na obory ekonomického zaměření, technické a sociálně-zdravotní zaměření studuje přibližně stejné množství studentů.

Nabídka středoškolského a učňovského vzdělání je výrazně koncentrována do největších měst kraje. Největšími středisky jsou okresní města, v nichž ve školním roce 2001/02 studovalo nebo se učilo více než tři pětiny z celkového počtu studentů a učňů kraje. Mezi nimi vyniká krajské město s podílem 25% studentů a učňů.

Mimo jmenovaná centra středoškolského vzdělání v tabulce 8.7, stojí za uvedení ještě Gymnázium v Pacově, SOU zemědělské v Kamenici nad Lipou a odborné učiliště pro žáky, kteří ukončili zvláštní školu v Černovicích – nadregionální význam (okres Pelhřimov), SOU a OU v Lipnici nad Sázavou v okrese Havlíčkův Brod (sloučeno s VOŠ a Střední sklářskou školou ve Světlé nad Sázavou), SOU a U lesnické v Lesonicích (okres Třebíč a SOU J. Tiraye ve Velké Bíteši (okres Žďár nad Sázavou).

Celková nabídka kapacity středních a vyšších škol v kraji Vysočina dosahuje 36 tisíc míst. Při počtu studentů ve školním roce 2001/02, který se pohyboval v denním studiu kolem 28 tisíc osob, je kapacitní vytiženost všech typů středních a vyšších škol v kraji o něco více než třičtvrtinová (77,3%). Studenti gymnázií naplňují kapacity

svých škol z cca 93%, studenti středních odborných škol ze 74%, učni středních odborných učilišť, odborných učilišť a učilišť ze 63,8% a studenti VOŠ pouze z 56%. Uvedená čísla znamenají dostatek volných kapacit a prostor pro vznik dalších typů studia či škol (vysoké školy, školy celoživotního vzdělávání apod.).

Tab. 8.7: Hlavní střediska středního školství v kraji Vysočina

Město	počet studentů ve šk. r. 1999/2000		počet studentů ve šk. roce 2000/01		počet studentů ve šk. r. 2001/02	
	gymnázia	VOŠ, SOŠ, ISŠ, SOU, OU, U	gymnázia	VOŠ, SOŠ, ISŠ, SOU, OU, U	gymnázia	VOŠ, SOŠ, ISŠ, SOU, OU, U
Jihlava	952	4 920	1 040	6208	992	6 528
Třebíč	702	3 213	763	3805	807	3 832
Žďár n. S.	716	2 194	745	2302	751	2 397
Havl. Brod	517	1 399	565	1940	556	1 771
Pelhřimov	362	1 307	420	1517	434	1 557
Velké Meziříčí	357	925	391	931	354	868
Mor. Budějovice	290	670	320	780	316	718
Chotěboř	303	570	331	591	332	623
N. Město n. M.	340	586	360	529	339	544
Světlá n. S.	96	206	92	608	123	687
Město	počet studentů ve šk. r. 1999/2000		počet studentů ve šk. roce 2000/01		počet studentů ve šk. r. 2001/02	
	gymnázia	VOŠ, SOŠ, ISŠ, SOU, OU, U	gymnázia	VOŠ, SOŠ, ISŠ, SOU, OU, U	gymnázia	VOŠ, SOŠ, ISŠ, SOU, OU, U
Humpolec	311	657	343	662	324	719
Bystřice n. P.	284	472	310	454	310	411
Ledeč n. S.	308	303	320	204	339	236
Třešť	0	848		560	0	555
Telč	331	174	348	213	349	193
Celkem	5 869	18 444	12 696	42 608	6 326	21 772

Pramen: Výroční zpráva o stavu koncepce a rozvoje sítě vzdělávací soustavy v kraji Vysočina za školní rok 2000/01 a 2001/02; Aktualizace Programu rozvoje kraje Vysočina 2001

Následující tabulka 8.8 naznačuje populační vývoj žáků mateřských, základních a středních škol, vstupujících do škol v letech 2000-2016 v jednotlivých okresech kraje Vysočina. Podobně jako v celé republice i v kraji Vysočina dochází v posledních čtyřech letech k dramatickému poklesu počtu žáků základních škol. Tento trend se udrží až do roku 2007, kdy lze očekávat stagnaci. V roce 2007 lze tedy bude v základních školách studovat o bezmála 10 tis. méně než v roce 2001 (tj. kapacita cca 50 průměrně velkých základních škol v kraji Vysočina). Na středních školách se dramatické změny počtu dětí až do roku 2008 neočekávají. Zlom zasáhne střední školství (s výjimkou víceletých gymnázií) poprvé v roce 2009, kdy se střední školy budou vyrovnávat s meziročním poklesem nejprve 900, posléze pak až 100-500 dětí ročně. V roce 2010 tak bude deficit počtu dětí ve věku 15 let ve srovnání s rokem 2001 představovat přes čtvrtinu současného stavu. Víceletá gymnázia budou tímto vývojem zasažena už v roce 2005.

Tab. 8.8: Počet obyvatel kraje Vysočina podle věkových skupin

rok narození	rok vstupu do MŠ	rok vstupu do ZŠ	rok vstupu do SŠ	kraj Vysočina	okres HB	okres JI	okres PE	okres TR	okres ZR
2001	2004	2007	2016	4568	781	940	630	1077	1140
2000	2003	2006	2015	4761	856	978	663	1082	1182
1999	2002	2005	2014	4642	824	970	638	1032	1178
1998	2001	2004	2013	4883	869	992	691	1113	1218
1997	2000	2003	2012	4951	841	995	673	1092	1350
1996	1999	2002	2011	4844	881	961	633	1144	1225
1995	1998	2001	2010	5305	952	1056	687	1220	1390
1994	1997	2000	2009	5836	1037	1229	756	1304	1510
1993	1996	1999	2008	6711	1147	1370	902	1596	1696
1992	1995	1998	2007	6574	1150	1318	862	1586	1658
1991	1994	1997	2006	6913	1205	1383	879	1642	1804
1990	1993	1996	2005	7127	1208	1501	909	1678	1831
1989	1992	1995	2004	6731	1215	1332	865	1558	1731
1988	1991	1994	2003	6967	1244	1394	893	1678	1758
1987	1990	1993	2002	6783	1270	1354	871	1565	1723
1986	1989	1992	2001	7142	1279	1461	911	1679	1812
1985	1988	1991	2000	7339	1347	1493	959	1702	1838

Pramen: ČSÚ k 31.12.1999 a počet živě narozených 2001

Vysoké školy

Odloučená pracoviště různých veřejných vysokých škol působí na území kraje Vysočina již delší dobu. V současnosti se jedná o distanční studium strojírenství garantované Vysokým učením technickým v Brně ve spolupráci s VOŠ a SPŠ strojnickou ve Žďáru n. S., distanční studium sociální péče garantované Univerzitou Palackého v Olomouci ve spolupráci s 5. ZŠ Žďár n. S., obor ekonomicko-manažerský garantovaný Mendelovou zemědělskou a lesnickou univerzitou Brno a doplňkové studium pedagogiky pod záštitou Univerzity Karlovy a J.A.Komenského Praha.

V roce 2002 pokračovala jednání o transformaci samostatné VOŠ Jihlava na veřejnou vysokou školu. Úspěšně proběhla akreditace studijního programu Ekonomika a management. Od školního roku 2003/04 přivítá první studenty Západomoravská vysoká škola Třebíč, o.p.s. kde již proběhla akreditace studijního programu aplikované vědy a informatika ve studijním oboru aplikované informační technologie. V říjnu 2003 by také měl být v Telči zahájen kurs Filosofické fakulty MU v Brně.

Celoživotní vzdělávání

Realizace konceptu celoživotního vzdělávání znamená užší propojení existujícího školského systému se sektorem dalšího vzdělávání s politikou zaměstnanosti a se sociální politikou s cílem maximální integrace občana do společnosti. Zdůrazňuje se význam učení mimo rámec vzdělávací soustavy (vzdělávání na pracovišti, uznávání předchozí pracovní zkušenosti) a vůbec co největší prostupování oblasti učení a práce. Zvyšuje se úloha sociálních partnerů, zdůrazňuje se osobní volba každého jedince a propojení individuální poptávky se společenskou.

Na 43 středních školách se uskutečnilo vzdělávání při zaměstnání (večerní, dálková, externí, kombinovaná forma studia). Studijní obory byly nabízeny na 12 školách, učební obory na 11 školách a nástavbové obory na 27 školách. Celkový počet žáků v těchto formách studia byl 761, z toho ve studijních oborech 210 a v nástavbových oborech 551 žáků. V učebních oborech nebyl žádný žák. Celková kapacita oborů studia při zaměstnání byla 2 970 míst. Na 5 vyšších odborných školách, které nabízejí studium při zaměstnání, studovalo při zaměstnání celkem 211 žáků.

8.2 Zdravotnictví

Ve zdravotnictví v kraji Vysočina pracovalo na konci roku 2002 celkem 10,0 tis. osob (evidenční počet, viz tab. č. 8.9). Z nich bylo 1,6 tis. lékařů a 4,9 tis. středního zdravotnického personálu. Z počtu lékařů jich 891 působilo

v samostatných ambulancích zařízeních, 591 v nemocnicích (lůžková i ambulantní část), 89 v odborných léčebných ústavech, 27 ve zvláštních zdravotnických zařízeních a 14 v hygienické službě. Počtem lékařů, středních zdravotnických pracovníků i počtem nemocničních lůžek na 10 000 obyvatel je kraj pod průměrem ČR (v roce 2002 bylo v kraji 31,1 lékařů na 10 000 obyvatel, v ČR 39,0 lékařů). Vypovídá to o tom, že část specializované lékařské péče poskytují obyvatelům kraje fakultní nemocnice a další zdravotnická zařízení mimo kraj. Počet lékařů i středního zdravotnického personálu je stabilizovaný, s tendencí mírného nárůstu počtu pracovníků.

Tab. 8.9: Pracovníci ve zdravotnictví podle kategorií (evidenční počet pracovníků) – stav k 31. 12. 2002

území	lékaři	farmaceuti	jiní odb. prac.	střední zdrav. prac.	nižší zdrav. prac.	pomoc. zdrav. prac.	ostatní	celkem
Havl. Brod	320	47	75	1 181	44	265	570	2 501
Jihlava	361	44	72	1 202	54	154	553	2 441
Pelhřimov	219	38	26	649	36	113	263	1 346
Třebíč	330	43	40	887	45	131	216	1 692
Žďár n. Sáz.	382	59	42	1 009	31	154	373	2 050
Kraj celkem	1612	232	255	4 927	210	817	1 975	10 029

Pramen: Zdravotnictví kraje Vysočina 2002, ÚZIS Jihlava 2003.

V kraji je šest nemocnic (červen 2003). Zřizovatelem pěti z nich je kraj Vysočina, jedna nemocnice je nestátní. V lůžkové části nemocnic působilo na konci roku 2002 323 lékařů, tj. pětina jejich celkového počtu, dalších 270 působilo v ambulantní části nemocnic. Celková kapacita nemocnic je 2 920 lůžek. V uplynulých letech došlo k redukci počtu lůžek akutní péče a jejich transformaci na lůžka následné péče. V nemocnicích bylo v roce 2002 hospitalizováno 99 831 pacientů, přičemž průměrná ošetřovací doba byla 8,3 dne, tj. stejná jako v ČR. Faktem komplikujícím provoz nemocnic je jejich rozestavenost: dvě nemocnice jsou rozestavěny, v další (Třebíč) je potřebné dokončit rekonstrukci.

Tab. 8.10: Počet lékařů (přepočtený počet) – stav k 31. 12. 2002

okres	lůžková péče celkem		lůžková část nemocnic		ambulantní péče celkem ¹⁾		samostatná ambul. zařízení		celkem ²⁾	
	počet	rel.	počet	rel.	počet	rel.	počet	rel.	počet	rel.
Havl. Brod	108,44	11,43	66,27	6,99	207,67	21,90	159,79	16,85	320,11	33,76
Jihlava	92,13	8,51	71,60	6,62	254,52	23,52	190,31	17,58	361,35	33,39
Pelhřimov	56,15	7,74	42,82	5,90	162,12	22,33	119,12	16,41	218,87	30,15
Třebíč	80,83	6,91	77,83	6,65	242,27	20,71	203,32	17,38	329,85	28,19
Žďár n. Sáz.	72,47	5,80	64,47	5,16	293,56	23,49	218,19	17,46	381,83	30,55
Kraj celkem	410,02	7,92	322,99	6,24	1160,14	22,41	890,73	17,21	1612,01	31,14

rel. – počet lékařů na 10 000 obyvatel (stav k 31. 12. 2002)

¹⁾ včetně ambulantní části nemocnic

²⁾ včetně ostatních zdravotnických zařízení s 41,85 lékaři v kraji Vysočina

Pramen: Zdravotnictví kraje Vysočina 2002, ÚZIS Jihlava 2003.

V kraji působí 12 odborných léčebných ústavů: čtyři léčebny pro dlouhodobě nemocné, tři psychiatrické léčebny, dvě léčebny TRN a tři další lůžková zařízení. Výraznou nadregionální působnost mají obě léčebny tuberkulózy a respiračních onemocnění (v Humpolci a Daňkovicích – Buchtův kopec) – jde o dvě z deseti léčen TRN v ČR, Rehabilitační ústav Chotěboř (pro cévní choroby mozkové, jeden z pěti rehabilitačních ústavů tohoto typu v ČR) i psychiatrické léčebny v Havlíčkově Brodě, Jihlavě a dětská psychiatrická léčebna Velká Bíteš.

Tab. 8.11: Kapacita lůžkových zdravotnických zařízení (stav 31. 12. 2002)

Okres	Počet lůžek celkem	Nemocnice		LDN	Léčebny TRN	Psychiatrické léčebny	Ostatní lůžková zařízení
		počet lůžek	na 10 000 obyvatel				
Havl. Brod	1 547	575	60,6	74	-	859	39
Jihlava	1 346	746	68,9	-	-	600	-
Pelhřimov	676	347	47,6	104	80	-	145
Třebíč	762	651	55,6	111	-	-	-
Žďár n. Sáz.	811	601	48,1	62	100	48	-
Kraj Vysočina	5 142	2 920	56,4	351	180	1 507	184

Pramen: Zdravotnictví kraje Vysočina 2002, ÚZIS Jihlava 2003.

Tab. 8.12: Nemocnice v kraji Vysočina (stav k 30. 6. 2003):

Okres	Název	Adresa	Zřizovatel	Počet lůžek (31. 12. 2002)	Lůžková oddělení	Detasovaná pracoviště
Havl. Brod	Nemocnice Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod, Husova 2624	kraj Vysočina	575	int, i, trn, a, d, ž, chi, aro, o, u, unk, oč, k, ra, re, intp, dzp	-
Jihlava	Nemocnice Jihlava	Jihlava, Vrchlického 59	kraj Vysočina	746	int, g, i, trn, n, d, ž, chi, aro, o, u, unk, oč, k, ra, re	Jihlava, tř. Legionářů 9
Pelhřimov	Nemocnice Pelhřimov	Pelhřimov, Slovanského bratrství 710	kraj Vysočina	347	int, n, d, ž, chi, aro, o, u, nas	Plicní ambulance, Pacov, Žižkova 922
						ordinace ORL, Počátky, Havlíčkova 206
Třebíč	Nemocnice Třebíč	Třebíč, Purkyňovo náměstí 2	kraj Vysočina	651	int, i, trn, a, p, d, ž, chi, aro, o, u, unk, oč, k, re, nas	Jemnice, Tyršova 625
						Mor. Budějovice
Žďár n. S.	Nemocnice Nové Město na Moravě	Nové Město na Moravě, Žďárská 600	kraj Vysočina	485	int, i, n, d, ž, chi, aro, o, u, unk, oč, k	Žďár nad Sázavou, Strojírenská 6
						Žďár nad Sázavou, Studentská 4
	Nemocnice sv. Zdislavy, a.s. Mostišťe	Velké Meziříčí, Mostišťe 93	nestátní	116	int, chi, dzp	-

Pramen: Zdravotnictví kraje Vysočina 2002, ÚZIS ČR 2003 a Krajský úřad kraje Vysočina

V celkem 1016 samostatných ambulantních zařízeních (konec roku 2002) působí v kraji 891 lékařů (přepočtený počet). Z nich bylo 254 stomatologů, 210 praktických lékařů pro dospělé, 105 pediatrů, 46 gynekologů a 183 ostatních specialistů.

Síť lékáren tvoří 87 lékáren a 5 výdejen léků. Spádové oblasti s největším průměrným počtem obyvatel mají lékárny v okresech Žďár nad Sázavou a Havlíčkův Brod, naopak s nejmenším počtem obyvatel v okresech Třebíč a Pelhřimov.

Tab. 8.13: Praktičtí lékaři v ambulantních zařízeních podle oborů – stav k 31.12.2002

území	počet lékařů (přepočtený počet)					počet obyvatel na 1 úvazek prakt. lékaře ¹⁾				
	pro dospělé	pro děti a dorost	stomatolog	gynekolog	ostatní special.	pro dospělé ²⁾	pro děti a dorost ³⁾	stomatolog	gynekolog ⁴⁾	ostatní special.
Havl. Brod	36,92	16,90	45,91	8,53	36,85	1 982	1 281	2 065	5 622	2 573
Jihlava	41,65	23,00	56,98	8,70	46,95	2 008	1 070	1 899	6 321	2 305
Pelhřimov	30,23	13,35	30,90	6,20	25,04	1 868	1 208	2 349	5 929	2 899
Třebíč	49,80	25,80	60,50	12,02	40,40	1 785	1 090	1 934	4 930	2 896
Žďár n. Sáz.	50,94	25,95	59,80	10,09	34,02	1 847	1 190	2 090	6 238	3 674
Kraj Vysočina	209,54	105,00	254,09	45,54	183,26	1 891	1 156	2 037	5 757	2 825

¹⁾ počet obyvatel k 31. 12. 2002

²⁾ vztaženo na počet obyvatel ve věku 20 a více let (stav 31. 12. 2002)

³⁾ vztaženo na počet dětí ve věku 0 – 19 let (stav 31. 12. 2002)

⁴⁾ vztaženo na počet žen (stav k 31. 12. 2002)

Pramen: Zdravotnictví kraje Vysočina, ÚZIS ČR

Tab. 8.14: Lékárenská péče v kraji Vysočina (stav k 31. 12. 2002)

Okres	Počet lékáren	Farmaceuti (přep. počet)	Farmaceut. laboranti (přep. počet)	Počet obyvatel na 1 lékárnou	Tržby za léčiva a PZT na 1 obyvatele (Kč)
Havl. Brod	14	45,24	45,15	6 773	3 357
Jihlava	17	45,04	44,60	6 367	3 268
Pelhřimov	22	44,19	39,83	5 318	3 217
Třebíč	16	38,45	33,62	4 537	3 674
Žďár n. Sáz.	18	58,89	39,45	6 943	3 112
Kraj Vysočina	87	231,81	202,65	5 950	3 292

Pramen: Zdravotnictví kraje Vysočina 2002, ÚZIS Jihlava 2003.

Rozdíly v kapacitě zařízení zdravotnické péče mezi okresy kraje nejsou celkově příliš výrazné. Odrážejí rozdílnou sídelní strukturu a také regionální působnost zdravotnických zařízení.

Zdravotní stav obyvatelstva

Zdravotní stav obyvatelstva je výsledkem působení komplexu faktorů, mezi něž patří životní styl, sociální struktura obyvatelstva, dostupnost a kvalita zdravotnické péče, stav životního prostředí, péče obyvatel o vlastní zdraví a další. Zdravotní stav obyvatel kraje Vysočina je v rámci ČR mírně nadprůměrný. Nepřímo to můžeme usuzovat z úmrtnostních poměrů, které jsou v kraji relativně dobré a od počátku 90. let mají dlouhodobou výraznou tendenci se zlepšovat.

Naděje na dožití při narození, syntetický ukazatel úmrtnostních poměrů, je v kraji dlouhodobě nad průměrem ČR. Naděje na dožití mužů byla ve druhé polovině 90. let o 0,8 roku vyšší a naděje na dožití žen o 0,6 roku vyšší než v populaci ČR. Nejvyšší naděje na dožití mužů je v okresech Žďár nad Sázavou a Třebíč, v případě žen v okresech Jihlava a Třebíč. Ve všech okresech však je naděje na dožití vyšší než v populaci ČR. Přesto, že v 90. letech došlo k významnému prodloužení naděje na dožití, tento přírůstek byl v kraji Vysočina menší než jiných regionech ČR. V důsledku toho došlo ke zhoršení relativní pozice okresů kraje v ČR. K největším přírůstkům naděje na dožití došlo u mužů i žen ve věku nad 40 let.

Nadúmrtnost mužů, tj. rozdíl mezi nadějí na dožití mužů a žen, je v kraji (6,6 roku) poněkud nižší než jinde v ČR (6,8 roku). Poměrně vysoká je však v okrese Jihlava (7,7 roku).

Tab. 8.15: Vybrané charakteristiky úmrtnosti obyvatelstva v okresech kraje Vysočina

Území	Naděje na dožití při narození (průměr let 1996-2000)		Úmrtnost		Index potratovosti (2002)
			kojenecká	novorozenecká	
	Muži	Ženy	průměr 1998-2002		
Havlíčkův Brod	71,5	78,2	2,9	1,7	37,4
Jihlava	71,4	79,1	5,5	4,5	39,7
Pelhřimov	71,6	77,8	6,7	3,7	40,9
Třebíč	72,1	78,6	5,4	3,7	38,5
Žďár nad Sázavou	72,2	78,2	4,2	3,0	35,3
Kraj Vysočina	71,8	78,4	4,9	3,3	38,1
ČR	71,0	77,8	4,4	2,7	44,1

Pramen: Zdravotnictví ČR 2002 ve statistických údajích, ÚZIS Praha 2003, Naděje na dožití v okresech ČR, ČSÚ Praha 2002.

Kojenecká i novorozenecká úmrtnost zůstává dlouhodobě nízká a odpovídá hodnotám v ČR i dalších demograficky vyspělých zemích. Velmi nízká byla v uplynulých letech v okrese Havlíčkův Brod, nadprůměrná v okrese Pelhřimov. Počet zemřelých kojenců v jednotlivých okresech je však velmi nízký a meziroční výkyvy jsou proto do jisté míry náhodné.

Intenzita potratovosti je v kraji dlouhodobě pod průměrem ČR, a to v kraji jako celku i ve všech jeho okresech. Svědčí to o relativně vyšší sociální stabilitě obyvatelstva. Po výrazném poklesu v 90. letech má díky snižování počtu umělých přerušení těhotenství potratovost i nadále klesající tendenci. V rámci kraje je nejnížší potratovost v okrese Žďár nad Sázavou, poněkud vyšší e v okrese Pelhřimov a Jihlava. Umělá přerušení těhotenství tvoří přibližně tři čtvrtiny celkového počtu potratů.

Průměrné procento pracovní neschopnosti zůstává ve srovnání s ČR poněkud nadprůměrné, rozdíl mezi krajem a ČR se však postupně snižuje. Průměrné procento pracovní neschopnosti v okrese Žďár nad Sázavou je dlouhodobě jedno z nejvyšších v ČR. Naopak výrazně podprůměrné je v okrese Jihlava.

Tab. 8.16: Průměrné procento pracovní neschopnosti v okresech kraje Vysočina (rok 2002)

Území	Průměrné procento pracovní neschopnosti			
	Celkem	z toho pro		
		nemoc	pracovní úrazy	ostatní úrazy
Havlíčkův Brod	6,896	6,223	0,359	0,315
Jihlava	6,289	5,556	0,290	0,443
Pelhřimov	6,914	6,181	0,328	0,405
Třebíč	6,649	6,015	0,262	0,373
Žďár nad Sázavou	7,911	7,073	0,270	0,568
Kraj Vysočina	6,926	6,199	0,297	0,430
ČR	6,772	6,134	0,232	0,406

Pramen: Zdravotnictví ČR 2002 ve statistických údajích, ÚZIS Praha 2003

8.3 Sociální zabezpečení a sociální služby

Sociální zabezpečení

Průměrná výše důchodů v kraji Vysočina je u všech typů důchodů pod průměrem ČR. Rozdíl mezi výší důchodů v kraji a ČR je však poměrně malý, podobně jako rozdíly mezi okresy (viz tab. 8.18). Také územní rozložení příjemců důchodů odpovídá počtu obyvatel. Výjimkou je významněji vyšší počet vyplácených invalidních důchodů v okrese Žďár nad Sázavou, což pravděpodobně souvisí se zaměstnaností v uranovém průmyslu (v okrese žije 34,2% příjemců invalidních důchodů v kraji, ale jeho podíl na počtu obyvatel je jen 24,2%).

Tab. 8.17 Počet příjemců důchodů v okresech kraje Vysočina (k 31.12.2001)

okres	Celkem	z toho:				
		starobních	invalidních plných	invalidních částečných	vdovských a vdoveckých	
Havl. Brod	24 150	13 197	3 115	1 064	5 967	807
Jihlava	26 267	15 211	2 607	1 158	6 360	931
Pelhřimov	19 448	10 770	2 069	969	4 971	669
Třebíč	28 248	15 991	3 107	1 342	6 822	986
Žďár n. S.	32 140	16 061	5 739	2 285	7 059	996
Kraj Vysočina	130 253	71 230	16 637	6 818	31 179	4 389
ČR	2 584 018	1 359 353	324 394	154 111	610 483	81 716

Pramen: Regionální statistika 2002, ČSÚ

Tab. 8.18 Průměrná výše důchodu (v Kč) bez souběhu s jinými důchody (2001)

okres	Celkem	z toho:				
		starobních	invalidních plných	invalidních částečných	vdovských a vdoveckých	
Havl. Brod	6 610	6 631	6 486	4 149	7 101	7 732
Jihlava	6 584	6 590	6 463	4 072	7 194	7 711
Pelhřimov	6 632	6 636	6 490	4 109	7 237	7 827
Třebíč	6 553	6 566	6 450	4 075	7 165	7 712
Žďár n. S.	6 645	6 719	6 870	4 237	7 220	7 869
Kraj Vysočina	6 604	6 628	6 609	4 145	7 198	7 769
ČR	6 687	6 808	6 638	4 147	7 238	8 039

Pramen: Regionální statistika 2002, ČSÚ

Za pozornost stojí významný rozdíl mezi počtem příjemců vdovských (pro ženy) a vdoveckých (pro muže) důchodů. Tato situace je ovlivněna demografickým faktorem - naděje na dožití je u žen všeobecně vyšší než u mužů. Na druhé straně výše příjmu v Kč je u těchto důchodů rovněž rozdílná, zde je však vyšší průměrná výše vdoveckých důchodů než vdovských, což souvisí s přetrvávajícím dlouhodobým trendem rozdílného odměňování mužské a ženské práce.

Větší územní rozdíly existují v rozmístění počtu příjemců státní sociální podpory (data v tab. č. 8.19 uvádějí průměrný měsíční počet příjemců v roce 2001). Odrážejí nejen rozdíly v demografickém složení populace, ale také situaci na trhu práce i sociální strukturu obyvatelstva v užším smyslu, která se promítá do rozdílů v příjmech jednotlivých rodin, pro něž jsou dávky stanovovány. V tomto směru je příznivější sociální situace v okresech Jihlava a Pelhřimov, kde je podíl příjemců sociálních dávek nižší než je jejich podíl na obyvatelstvu kraje, naopak méně příznivá je v okresech Třebíč a Žďár nad Sázavou (podíl příjemců je v okrese Třebíč o 1,9% vyšší a v okrese Žďár nad Sázavou o 1,7% vyšší než je jejich podíl na obyvatelstvu).

Tab. č. 8.19: Přehled počtu příjemců dávek státní sociální podpory v kraji Vysočina měsíčně v roce 2001

	Havlíčkův Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár n. Sáz.	kraj Vysočina
přídavek na dítě	20846	22939	15430	27018	29582	115815
sociální příplatek	4329	4521	3070	6511	6000	24431
rodičovský příspěvek	2478	2919	1962	3321	3716	14395
příspěvek na bydlení	2732	2866	1864	4831	3350	15642
zapatřovací příspěvek	5	14	9	8	7	43
dávky péčovské péče celkem	122	121	71	88	131	533
příspěvek na dopravu	5205	4192	975	5965	7518	23856
porodné	61	61	45	71	68	305
pohřebné	69	81	56	58	67	331
příspěvek na teplo	235	281	260	555	508	1839
příspěvek na nájemné	226	416	150	281	587	1660
Počet příjemců celkem	36 309	38 410	23 891	48706	51 534	198 849

Pramen: Analýza sociálně demografické situace a sociálních služeb v kraji Vysočina, 2002

Sociální služby

Významnou změnou v oblasti sociálních služeb bylo v souvislosti s reformou územní veřejné správy přenesení zodpovědnosti za zajištění těchto služeb ze státu (reprezentovaného okresními úřady) na územní samosprávné orgány. Zřizovateli zařízení sociálních služeb jsou buď samy samosprávné orgány (města, obce, kraj) nebo nestátní neziskové organizace.

Současně se sociálními a ekonomickými změnami ve společnosti a mění se socioekonomická a demografická struktura společnosti se mění struktura poptávky po jednotlivých druzích sociálních služeb. Obecným trendem je zvyšování rozmanitosti typů sociálních služeb (na straně poptávky i nabídky), a to jak v oblasti služeb sociální péče, tak především v oblasti služeb sociální intervence.

Vývoj a současný stav zabezpečení poptávky po sociálních službách v kraji Vysočina celkově odpovídá těmto trendům. Zajištění některých typů služeb je však nedostatečné, jiné služby chybí zcela, problémem je také regionální rozmístění a dostupnost zařízení služeb.

Krajský úřad a další instituce koordinující vývoj sociálních služeb v kraji mají od roku 2002 k dispozici analytickou studii "Analýza sociální a demografické situace a sociálních služeb v kraji Vysočina" (Socioklub, 2002). Ta se zabývá i hodnocením kapacity zařízení sociální péče v kraji ve srovnání s celostátními normativy (pro rok 2000). Ze srovnání vyplývá poměrně příznivý stav zabezpečení poptávky. Nedostatečný je počet míst v domech-penzionech pro důchodce a v ústavech sociální péče. Počet míst v domovech důchodců a DPS i počet osob, kterým je poskytována pečovatelská služba, převyšuje normativní výpočet. To však není možné interpretovat jako uspokojivý stav. V kraji bylo k 30. 6. 2003 evidováno 548 neuspokojených žádostí o umístění v domově důchodců nebo ústavu sociální péče. Nutnost zlepšení materiálních předpokladů služeb sociální péče o seniory vyplývá také z měnící se demografické struktury obyvatelstva (demografické stárnutí).

Tab. č. 8.20 Srovnání normativní a skutečné kapacity zařízení služeb sociální péče

Typ zařízení	Normativní počet míst na 10 000 obyvatel (normativ ČR)	Normativní počet míst pro kraj Vysočina	Skutečný počet míst v kraji Vysočina	Rozdíl
Místa v zařízeních pro staré občany celkem	69	3 593	4 933	1340
v tom: domovy důchodců	33	1 719	2 387	668
domovy-penziony pro důchodce	12	625	82	-534
bytové jednotky v DPS	24	1 250	1 629	379
Místa v ústavech sociální péče	23	1 198	835	-363
Počet osob, kterým je poskytována pečovatelská služba	90	4 687	7 801	3 114

Pramen: Analýza sociální a demografické situace a sociálních služeb v kraji Vysočina. Socioklub, Jihlava, Praha 2002.

Z hlediska rozmístění a struktury zařízení sociální péče pro seniory existuje rozdíl mezi okresy Jihlava a Žďár nad Sázavou na jedné straně s podprůměrnou kapacitou domovů důchodců, která je však kompenzována poněkud vyšší kapacitou bytů v domech s pečovatelskou službou, a okresy Pelhřimov a Třebíč na straně druhé s vyšší kapacitou domovů důchodců, ale méně domy s pečovatelskou službou. Výrazně nadprůměrný počet lůžek v domovech důchodců v okrese Třebíč je podmíněn tím, že tato zařízení slouží jsou využívána i obyvateli sousedních okresů. Rozdíly mezi okresy nejsou příliš výrazné, relativně nejnižší vybavenost je z hlediska ukazatelů použitých v tab. č. 8.21 v okrese Havlíčkův Brod. Počet žádostí o umístění ve všech okresech převyšuje existující kapacitu.

Tab. 8.21: Zařízení sociálních služeb pro seniory v kraji Vysočina (stav k 30. 6. 2003)

Okres	Počet obyvatel ve věku 60+ let (31.12. 2002)	domovy důchodců			domy s pečovatelskou službou				
		počet zařízení	počet lůžek	lůžek na 10 000 obyv. 60+	počet zařízení	počet bytů	počet klientů	bytů na 10 000 obyv. 60+	klientů na 10 000 obyv. 60+
Havl. Brod	18 512	3	268	144,8	10	332	316	179,3	170,7
Jihlava	20 254	3	325	160,5	15	413	328	203,9	161,9
Pelhřimov	14 928	6	468	313,5	13	184	172	123,3	115,2
Třebíč	21 455	*7	913	425,5	10	365	184	170,1	85,8
Žďár n. S.	22 641	5	481	212,4	17	495	420	218,6	185,5
Vysočina	97 790	24	2 455	251,0	65	1 789	1 420	182,9	145,2

* včetně 1 penzionu pro důchodce a 1 domovinky

Pramen: Krajský úřad Vysočina a Věkové složení obyvatelstva ČR, ČSÚ 2003 (demografická data)

Počet klientů terénní pečovatelské služby téměř dvojnásobně přesahuje počet seniorů v DD a DPS. Terénní pečovatelská služba je z hlediska klientů i nákladů na její poskytování moderní formou sociální služby. V současné době jsou všechny požadavky na tuto službu uspokojeny. Nejvyšší počet klientů je v okrese Třebíč. V budoucnu se dá očekávat nárůst počtu těchto požadavků. V kraji Vysočina je poskytování terénní pečovatelské služby ztíženo roztržitou sídelní strukturou. Přitom je důležité, aby tato služba byla dostupná pro klienty ve všech sídlech.

Tab. 8.22: Počet klientů terénní pečovatelské služby a ústavy sociální péče v kraji (stav 30. 6. 2003)

Území	Terénní pečovatelská služba		Ústavy sociální péče	
	Počet klientů	na 10 000 obyv. ve věku 60+	Počet zařízení	Počet lůžek
Havlíčkův Brod	1 008	544,5	3	220
Jihlava	1 292	637,9	-	-
Pelhřimov	716	479,6	3	331
Třebíč	2 583	1 203,9	2	200
Žďár nad Sázavou	1 723	761,0	2	152
Kraj Vysočina	7 322	748,7	10	903

Pramen: Krajský úřad Vysočina

Působnost ústavů sociální péče překračuje hranice kraje. V kraji jsou dva ústavy pro mentálně postižené (Ledeč nad Sázavou a Zboží) a dva pro mentálně postiženou mládež (Křižanov, Velké Meziříčí), dva ústavy sociální péče pro mládež ((Lidmaň, Černovice), diagnostický ústav (Černovice), ústav sociální péče pro dospělé (Věž), pro muže (Jinošov) a pro alkoholiky, psychopaty a psychotiky (Nové Syrovice). Všechny jsou lokalizovány mimo větší města.

V kraji je provozováno 7 azylových domů. S výjimkou okresu Pelhřimov působí v každém okrese. Z hlediska jejich zaměření jde o azylové domy pro matky (otce) a děti nebo pro muže. Chybí však azylové zařízení pro ženy. Počet zařízení pro práci s ohroženou mládeží a jejich odborné zaměření je poměrně široké. Neexistují však dostatečné informace o rozsahu potřeb těchto služeb, proto je obtížné stanovit, zda je stávající vybavenost kraje dostačující. Vybavenost kraje zařízení pro práci s mentálně, tělesně a smyslově postiženými odpovídá současnému standardu ČR, což však zdaleka neznamená, že je v každé oblasti dostačující.

Tab. 8.23 Vybraná zařízení služeb sociální intervence v kraji Vysočina (červen 2003)

Okres	azylové domy		zařízení soc. služeb v oblasti		Poradny
	počet domů	počet lůžek	práce s ohroženou mládeží	práce s tělesně, mentálně a smyslově postiženými	
Havl. Brod	1	16	4	11	3
Jihlava	2	54	5	9	5
Pelhřimov	-	-	2	1	2
Třebíč	2	69	7	7	8
Žďár n. S.	2	33	4	12	6
Kraj Vysočina	7	172	22	40	24

Pramen: Krajský úřad kraje Vysočina

Oblast poskytování sociálních služeb je velmi různorodá, což souvisí jak s rozmanitou strukturou poptávky po těchto službách, tak i s množstvím různých aktérů zabezpečujících tyto služby (nejčastěji obce a neziskové organizace). Současně je to i značně dynamická oblast, neboť struktura poptávky se v průběhu socioekonomických změn ve společnosti s časem mění. To vytváří značné nároky na monitorování stavu nabídky sociálních služeb, včetně odhadu současných potřeb (poptávky) a jejich očekávaného vývoje. Tento monitoring, včetně systémové podpory kritických či prioritních oblastí, je jednou z klíčových rolí krajské samosprávy v oblasti sociálních služeb.

8.4 Péče o skupiny osob ohrožené sociálním vyloučením

Současná společenská situace se vyznačuje zvýšeným znevýhodněním určitých skupin osob, které jsou z různých důvodů ohroženy marginalizací a vyčleňováním ze společnosti, vzdělávání, práce apod. Růst těchto skupin a kumulace jejich problémů představuje vážný problém. Většina těchto osob žije pod hranicí chudoby, pobírají nízké sociální dávky, dopouští se trestné činnosti, využívají široké sociální sítě zařízení nestátních neziskových organizací i zařízení státních atd.

Mezi specifické skupiny v současné době stále více ohrožené sociálním vyloučením patří *osoby závislé na návykových látkách*, které se sdružují v uzavřených komunitách, nejsou zpravidla motivováni k životu bez drogy, často jsou nositeli zdravotních rizik pro společnost, zvýšeně se dopouští trestné činnosti. Dále *etnické menšiny*, jejichž podíl v populaci dlouhodobě roste. Mezi nejproblémovější skupiny patří *příslušníci romské komunity*, jejichž situaci ovlivňují otevřené i skryté projevy etnické diskriminace ze strany majoritní společnosti, k vyloučení však zejména přispívá nízká nebo žádná kvalifikace, nízké uplatnění na trhu práce, závislost na sociálních dávkách a odlišné sociokulturní prostředí, které nepreferuje vztah ke vzdělání a k práci. Také *osoby páčející trestnou činností a osoby po výkonu trestu* jsou vyloučeny v důsledku svého jednání, kterým ohrožují společnost, trestem jsou stigmatizováni, obtížně hledají místo ve společnosti, nelze je umístit na trhu práce, sekundárně způsobují sociální vyloučení obětí trestné činnosti. Sociálním vyloučením jsou ohroženy také skupiny, kterým je zpravidla věnována pozornost v jiných částech dokumentu, jako např. *osoby se zdravotním postižením, osoby společensky nepřizpůsobivé (bezdomovci apod.), mládež ze znevýhodněného prostředí, osoby obtížně uplatnitelné na trhu práce (nízká kvalifikace, vyšší věk, absolventi), osamělí rodiče pečující o děti apod.*

Obecně jsou skupiny osob ohrožené sociálním vyloučením definovány, mnohdy ale neexistuje jejich systematické sledování, které by umožnilo provádět podrobnou analýzu situace a hodnocení a následně přijímat vhodná opatření. Z tohoto důvodu bude v současné době věnována pozornost pouze některým skupinám ohroženým sociálním vyloučením. Pro kraj plyne v samostatné působnosti dle zákona č. 37/1989 Sb., o ochraně před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, mj. povinnost řídit ochranu před vznikem závislosti na alkoholu a jiných návykových látkách a činit další opatření potřebná k poskytování péče v této oblasti. Proto je věnována pozornost zejména protidrogové prevenci a péči o uživatele drog.

8.4.1 Protidrogová prevence a péče o uživatele drog

Protidrogová politika kraje Vysočina vychází z Národní strategie protidrogové politiky na období 2001-2004, která je v souladu s drogovou strategií Evropské unie (Akční plán EU boje proti drogám 2000-2004). Protidrogová politika vyžaduje komplexní multidisciplinární a vyvážený přístup, který vychází

z celospolečenské, meziresortní, mezioborové, a mezisektorové spolupráce a je postavený na rovnováze potlačování nabídky a snižování poptávky po drogách. Jejimi základními pilíři jsou *prevence (primární), léčba a resocializace, harm reduction (snižování zdravotních a sociálních rizik) a represe*. V současné době není schválena Strategie protidrogové politiky kraje Vysočina na období 2002-2004, ani není jmenována samostatná protidrogová komise.

Na území kraje Vysočina jednoznačně převažuje zneužívání legálních látek (alkohol, nikotin) nad nelegálními, avšak ani zneužívání této skupiny látek a jeho důsledky nejsou zanedbatelné.

Nejužívanější nelegální drogou je **marihuana**, na druhé místo se řadí **extáze**, na třetí místo **pervitin**. Nadále trvá obliba halucinogenních látek, především lysohlávky, jejíž výskyt je v regionu poměrně hojný. U většiny uživatelů není výjimkou kombinace všech jmenovaných skupin návykových látek. Počet problémových uživatelů drog je relativně stabilní, výrazně nenarůstá. Rozrůstá se otevřená drogová scéna, zvyšuje se počet experimentátorů a víkendových uživatelů mezi dospívající mládeží ve věku 15 - 19 let. Mezi nejmladší populací je také oblíbená konzumace alkoholu v kombinaci s volně prodejnými léky.

V rámci kraje Vysočina jsou Krajskou hygienickou stanicí v Jihlavě sledováni tzv. *problémoví uživatelé drog* (skupina uživatelů/závislých s největšími zdravotními, sociálními a trestně-právními riziky užívání jako je např. injekční užívání, dlouhodobé a pravidelné užívání opiátů apod.), kteří vyhledali pomoc v některém kontaktním centru nebo léčebném zařízení. V těchto údajích jsou však zachyceny pouze ty osoby, které měly o kontakt zájem. Údaje také poskytuje pouze 21 zařízení (10 psychiatrická péče, 5 kontaktní centra, 2 poradenství, 2 centra prevence, 1 terapeutická komunita, 1 centrum následné péče). Celkově bylo v roce 2002 v kraji Vysočina evidováno **641** problémových uživatelů drog, z toho **275** bylo tzv. nových uživatelů (klienti, kteří vyhledali pomoc poprvé). Z údajů také vyplývá, že v 74,4% se problémové užívání drog objevuje u věkové skupiny 15-24 let.

Tab. 8.24 Problémoví uživatelé drog v okresech kraje Vysočina: struktura podle základní drogy (2002).

Základní droga kvůli které klient L/K centrum navštívil	Okres					Kraj Vysočina celkem (2002)
	H. Brod	Jihlava	Pelhřimov	Třebíč	Žďár n/S.	
heroin	24	15	4	26	11	80
kodein	0	1	0	0	0	1
benzedrin	0	0	0	1	0	1
pervitin	60	60	23	58	24	225
„extáze“	2	0	0	1	10	13
kokain	0	1	0	2	0	3
marihuana	31	26	8	132	53	250
hašiš	0	0	0	1	0	1
sedativa, hypnotika	0	0	0	1	0	1
LSD	0	3	0	0	1	4
lysohlávka	0	0	1	1	0	2
toluen	6	2	0	9	4	21
jiná rozpustidla	0	1	0	1	1	3
gambling	13	18	0	0	5	36
Celkem	136	127	36	233	109	641

Pramen: Krajská hygienická stanice Jihlava, 2003

Tab. 8.25 Problémoví uživatelé drog v okresech kraje Vysočina: struktura podle věku (2002).

11 – 14 let	15 – 24 let	25 – 34 let	35 – 44 let	45 – 54 let	55 – 64 let	neznámo	celkem
17	477	114	16	5	1	11	641
2,6%	74,4%	17,8	2,5%	0,8%	0,2%	1,7%	100%

Pramen: Krajská hygienická stanice Jihlava, 2003

V kraji Vysočina nebyl v roce 2002 zaznamenán žádný případ pozitivního vyšetření na HIV, na VHA byly ve stejném období 3 pozitivní případy, na VHB 2 případy a VHC 15 případů. Žádné úmrtí nebylo v roce 2002 spojováno s užíváním drog. Policií ČR bylo na území kraje šetřeno 78 trestných činů v souvislosti s užíváním drog (§187,187a, 188, 188a trestního zákona).

Ve čtyřech okresech kraje (mimo Pelhřimov) proběhl v roce 2000 rozsáhlý průzkum NEAD 2000, který mapoval výskyt drog a způsob jejich užívání a zneužívání u středoškolské mládeže. Byl realizován pod záštitou Psychologického ústavu AV ČR, Sdružení Podané ruce a Katedry psychologie FF UP Olomouc. Dotazníkového šetření se zúčastnilo v rámci těchto okresů kraje celkem 3 692 respondentů. Z výsledků vyplývá především alarmující zneužívání alkoholu, nikotinu a marihuany a to ve velmi nízkém věku.

Nejvýznamnější výsledky regionální studie NEAD 2000:

- 1) První opilost v životě do svých 15 let (včetně) zažilo **60,3 %** středoškoláků. **12,6 %** tuto zkušenost učinilo dokonce do 13 let (včetně).
- 2) Celkově kouří pravidelně cigarety **39,7 %** oslovených středoškoláků. **27,3%** jich začalo pravidelně kouřit do svých 15 let (včetně).
- 3) **14 %** středoškoláků má zkušenost se zneužitím léků.
- 4) **17 %** středoškoláků má zkušenost s nelegální drogou a tuto zkušenost hodlá v budoucnu opakovat. Přibližně **55,5 %** středoškoláků zkušenost s nelegální drogou nemá a ani ji nechce učinit.
- 5) **39,5 %** oslovených středoškoláků má zkušenost s nelegální nealkoholovou drogou.
- 6) První zkušenost s nelegální nealkoholovou drogou má **25,9 %** středoškoláků do 15 let (včetně). Největší procento mládeže učiní první zkušenost s drogou ve věku 14 – 16 let.
- 7) S marihuanou nebo hašišem má zkušenost **33,2 %** středoškoláků.
- 8) Zkušenost s těkavými látkami má **5,95 %** středoškoláků, s pervitinem pak **3,57 %** oslovených středoškoláků.
- 9) Opakovanou zkušenost s marihuanou nebo hašišem v posledním měsíci mělo **6,6 %**.

Svou první nelegální nealkoholovou drogu v životě získalo **97,4 %** středoškoláků od někoho v blízkém okolí (kamaráda, partnera, známého, sourozence apod.). Pouze **2,6 %** ji získalo od někoho, koho neznali. (Pozn.: výzkum ve vybrané skupině mládeže je prezentován pro ilustraci závažnosti této problematiky). V okrese Pelhřimov byla odlišným způsobem zpracována studie fy Casri a její výsledky nejsou v uvedených údajích zahrnuty.

V současné době je patrný vzestupný trend zneužívání nealkoholových drog mezi dospívající mládeží v důsledku masové popularizace taneční scény (tzv. taneční drogy), který se odráží i na místní drogové scéně (nárůst pravidelných konzumentů extáze a dalších syntetických drog, kteří nejsou evidováni v žádném L/K centru). Drogová centra jsou rozptýlena do spádových center, ve kterých se uživatelé izolují v menších vzájemně propojených komunitách (zachování anonymity), drogová scéna je tedy převážně uzavřená.

V rámci regionu je oblast protidrogové prevence a péče o uživatele drog zajišťována státními institucemi, samosprávou a nestátními neziskovými institucemi.

Tab. 8.26 Největší poskytovatelé služeb okresech kraje Vysočina: struktura podle typu poskytovaných služeb (2002).

Typ poskytovaných služeb	Zařízení	Okres
Primární prevence	Všechny typy škol (MŠ, ZŠ, ZvŠ, SOŠ a gymnázia, OU a SOU, VOŠ)	Celý region
	Školská zařízení (pedagogicko-psychologické poradny, výchovné ústavy, dětské domovy)	Celý region
	D-STOP (Centrum prevence a Klub volného času) v Bystřici n.P.	Žďár n.S.
	Klub Zámek – Centrum prevence drog.závislosti a dalších soc.pat. jevů	Třebíč
	Zdravotní ústav v Jihlavě	Jihlava
	Centrum prevence – VRAKBAR	Jihlava
Harm reduction	Kontaktní centrum Jihlava (Centrum u Větrníku)	Jihlava
	K-centrum Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod
	KC pro drogově závislé VIA	Pelhřimov
	Spektrum – kontaktní nízkoprahové centrum	Žďár n.S.
	Kontaktní centrum drogových závislostí Třebíč	Třebíč
Léčba a resocializace	Psychiatrické léčebny a nemocnice	Celý region
	AT ambulance a psychiatrické ambulance	Celý region
	Circle of Life (Následní péče, resocializace po léčbě závislosti, rekvalifikace, chráněné bydlení a chráněné pracovní programy) v Koněšíně	Třebíč
	Terapeutická komunita Sejřek	Žďár n.S.
Represe	Policie ČR a další orgány činné v trestním řízení	Celý region
	Městské policie	Celý region

8.5 Volnočasové aktivity a sport

Mimoškolní výchovu a organizované využití volného času poskytuje síť základních uměleckých škol, středisek volného času dětí a mládeže a domů dětí a mládeže, jejichž zřizovateli jsou stát, obce, soukromé subjekty, církve i neziskové organizace. V kraji existuje 25 základních uměleckých škol, které ve školním roce 2001/02 navštěvovalo 11 048 žáků. Většinou jsou umístěny ve větších městech, ale zřizují i detašovaná pracoviště v dalších obcích. Další organizovaná zájmová činnost dětí probíhá ve střediscích volného času a domech dětí a mládeže. Ve školním roce 2001/02 existovalo v kraji 18 domů dětí a mládeže, které navštěvovalo celkem 13 759 dětí a 17 středisek volného času. Vzhledem k problematické dopravní dostupnosti těchto aktivit, poskytují další zájmovou činnost subjekty působící přímo v obcích regionu.

Vybavenost sportoviště pro širší veřejnost je kraj Vysočina ve srovnání s celou Českou republikou mírně nadprůměrná. Mírně nadprůměrná je jak vybavenost tělocvičnami, včetně školních s přístupem veřejnosti, tak krytých i otevřených stadiónů. Tato zařízení se však koncentrují do okresních měst a jejich přístupnost ze vzdálenějších míst je omezená dopravní dostupností. Mimo okresní města je důležitá činnost sportovních jednot a klubů, které jsou především na venkově základem veřejné tělovýchovy, ale také organizátorem společenského a kulturního života.

Pro účely trávení volného času dětí a mládeže je třeba, aby instituce veřejné správy hledaly možnosti ve spolupráci se samosprávou, neziskovým sektorem, podnikatelskou sférou i se soukromým sektorem, jak zajistit potřebnou údržbu a modernizaci stávajících sportovišť a budování nových kapacit a zajistit tak širokým skupinám obyvatel kraje Vysočina dostupné sportovní využití.

Tab. 8.27: Přehled vybraných sportovních zařízení v okresech kraje Vysočina k 31. 12. 2001

Území	tělocvičny vč. škol. s příst. veř.	hřiště	stadiony kryté i otevřené	zimní stadiony kryté i otevřené	kryté bazény
Havlíčkův Brod	60	147	7	4	1
Jihlava	56	116	6	2	3
Pelhřimov	42	97	11	2	1
Třebíč	71	179	11	2	3
Žďár nad Sázavou	86	180	10	7	4
kraj Vysočina	315	719	45	17	12
na 10 000 obyvatel	6,05	13,82	0,86	0,33	0,23
Česká republika	5031	9859	854	224	472
na 10 000 obyvatel	4,92	9,64	0,84	0,22	0,46

Pramen: Regionální statistika 2001, ČSÚ

8.6 Kultura a památková péče

Na území kraje Vysočina se nachází stabilní síť kulturních zařízení. Vybavenost kraje kulturními zařízeními pro trávení volného času je srovnatelná s průměrem ČR a odpovídá postavení regionu v rámci České republiky.

V kraji je velmi hustá síť veřejných knihoven, což je podmíněno sídelní strukturou území (druhý nejvyšší počet knihoven s pobočkami ze všech krajů ČR). Celorepublikový průměr také vysoko převyšuje počet ostatních kulturních zařízení mezi něž patří kulturní domy, kulturní kluby, samostatné kulturní sály, samostatné klubovny a kluby důchodců, jejichž využití je ovšem často limitováno finančně i technickým stavem. V kraji působí profesionální soubor Horáckého divadla v Jihlavě a řada kulturních souborů, je zde rozvinutá síť kin. Nezastupitelnou roli v kulturním životě kraje mají i bohaté regionální folklórní tradice, které jsou významné jak pro identifikaci obyvatel s územím, tak pro zvýšení atraktivity pro cestovní ruch. Muzea a galerie uchovávají a prezentují kulturní dědictví historických a folklórních tradic i současných uměleckých směrů.

Tab. 8.28: Přehled vybraných kulturních zařízení v okresech kraje Vysočina k 31. 12. 2001

Okres	stálá kina	divadla a divadelní scény	muzea a galerie	veřejné knihovny včetně poboček	přírodní amfiteátry
Havlíčkův Brod	10	0	11	142	5
Jihlava	8	2	26	102	1
Pelhřimov	10	2	23	101	2
Třebíč	11	0	22	172	9
Žďár n. S.	5	2	21	148	11
kraj Vysočina	44	6	103	665	28
(na 10 000 obyv.)	0,85	0,12	1,99	12,83	0,54
Česká republika	696	240	1507	7103	325
(na 10 000 obyv.)	0,68	0,23	1,47	6,95	0,32

Pramen: ČSÚ

Na území kraje Vysočina se nachází množství kulturních památek, hradů, zámků, církevních staveb, domů, kapliček a soch světců, pokrývajících v podstatě celé jeho území. V kraji se nachází devět národních kulturních památek včetně dvou památek UNESCO. K 1. 8. 2002 byly prohlášeny dvě nové národní kulturní památky – Klášter s kostelem sv. Prokopa v Třebíči a Židovský hřbitov v Třebíči. V roce 2003 byla zapsána do seznamu památek UNESCO také židovská čtvrť a basilika sv. Prokopa v Třebíči.

Výjimečným kulturním bohatstvím jsou také městské a vesnické památkové rezervace, městské a vesnické památkové zóny, krajinné památkové zóny a ochranná pásma.

Přehled významných památek v okresech kraje Vysočina

PAMÁTKY UNESCO	
Jihlava	historické jádro Telče
Třebíč	židovská čtvrť a basilika sv. Prokopa v Třebíči
Žďár n.S.	kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře
NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTKY	
Havlíčkův Brod	zřícenina hradu Lipnice nad Sázavou
	rodný dům Karla Havlíčka Borovského
Jihlava	zámek Telč
Třebíč	zámek Jaroměřice nad Rokytnou
	zámek Náměšť nad Oslavou
	klášter s kostelem sv. Prokopa v Třebíči
	židovský hřbitov v Třebíči
Žďár n.S.	kostel sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře
	hrad Pernštejn

Památkové rezervace jsou území, jejichž charakter a prostředí určuje soubor nemovitých kulturních památek, popřípadě archeologických nálezů. Vláda České republiky nařízením prohlašuje tato území jako celek za památkovou rezervaci a stanovuje podmínky pro zabezpečení její ochrany. Tyto podmínky se mohou v potřebném rozsahu vztahovat i na nemovitosti na území památkové rezervace, které nejsou kulturními památkami.

Památkové zóny jsou území sídelního útvaru nebo jeho části s menším podílem kulturních památek, historické prostředí nebo část krajinného celku, které vykazují významné kulturní hodnoty, jež může Ministerstvo kultury České republiky po projednání s orgánem kraje v přenesené působnosti prohlásit za památkovou zónu a určit podmínky její ochrany.

Přehled městských a vesnických památkových rezervací, městských a vesnických památkových zón, krajinných památkových zón a ochranných pásem je následující:

MĚSTSKÉ PAMÁTKOVÉ REZERVACE	
Jihlava	Jihlava Telč
Pelhřimov	Pelhřimov
VESNICKÉ PAMÁTKOVÉ REZERVACE	
Třebíč	Dešov
Žďár n.S.	Krátká Křižánky
MĚSTSKÉ PAMÁTKOVÉ ZÓNY	
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod Přibyslav
Jihlava	Třešť Polná
	Brtnice Telč - Staré město
Pelhřimov	Kamenice nad Lipou Pacov Počátky
Třebíč	Jaroměřice nad Rokytnou Jemnice Moravské Budějovice Náměšť nad Oslavou Třebíč
Žďár n. S.	Doubravník Jimramov Nové Město na Moravě Velká Bíteš Velké Meziříčí

VESNICKÉ PAMÁTKOVÉ ZONY	
Havlíčkův Brod	Petrovice
Třebíč	Boňov
Žďár n.S.	Ubušíněk
KRAJINNÉ PAMÁTKOVÉ ZONY	
Třebíč	Náměšťsko Vranovsko-Bítovsko

Ochranná pásma jsou vymezena k ochraně nemovité kulturní památky či jejího prostředí. Přehled ochranných pásem v okresech kraje Vysočina je následující:

OCHRANNÁ PÁSMA	
Havlíčkův Brod	OP pro státní hrad Lipnici
Jihlava	OP městské památkové rezervace Jihlava OP městské památkové rezervace Telč OP městské památkové zóny Polná OP pro historické jádro města Brtnice
Pelhřimov	OP městské památkové rezervace Pelhřimov OP hradu Žirovnice OP hradu Kámen
	OP kostela sv. Kateřiny v Lázních sv. Kateřiny v Počátkách OP památníku "Bratrství" Mnich
Třebíč	OP městské památkové zóny Jaroměřice nad Rokytnou OP městské památkové zóny Jemnice OP městské památkové zóny Moravské Budějovice OP městské památkové zóny Třebíč
	OP zaniklé středověké osady Mstěnice OP zámku Krhov OP kostela sv. Anny a barokního kostela Narození Panny Marie v Přibyslavicích
Žďár n. S.	OP areálu bývalého cisterciáckého kláštera a poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře OP hradu Pernštejn OP kostela sv. Michala ve Vítochově OP kostela Nanebevzetí Panny Marie a dřevěného krytého mostu v Černvíru OP městské památkové zóny Jimramov

Celkový počet kulturních památek zapsaných v seznamu kulturních památek Ministerstva kultury ČR je 6464. Těmito památkami mohou být nemovité i movité věci popř. jejich soubory, které jsou významnými doklady historického vývoje, životního způsobu a prostředí společnosti od nejstarších dob do současnosti.

Pro rozvoj památkové péče je nutné zřízení odborné památkové instituce – státního památkového ústavu – se sídlem na území kraje.

Tab. 8.29: Počet kulturních památek v okresech kraje Vysočina k 30. 4. 2003

Okres	nemovité kulturní památky	movité kulturní památky
Havlíčkův Brod	420	404
Jihlava	964	748
Pelhřimov	536	582
Třebíč	541	746
Žďár n. S.	713	810
kraj Vysočina	3 174	3 290

Pramen: Ústřední seznam kulturních památek České republiky a rozhodnutí Ministerstva kultury České republiky

9. Životní prostředí

9.1 Ovzduší

9.1.1 Emise

Kvalita ovzduší v kraji Vysočina je nejvíce ovlivňována emisemi z malých stacionárních zdrojů a z mobilních zdrojů znečišťování ovzduší. Podíl emisí hlavních znečišťujících látek z těchto zdrojů znečišťování ovzduší činil v roce 2002 87,7 % z celkových emisí kraje.

Malé zdroje (REZZO 3) jsou největším producentem emisí TZL (tuhých znečišťujících látek) (63 % z celkových emisí TZL), SO₂ (56 % z celkových emisí) a amoniaku (57 % z celkových emisí). Dále se malé zdroje podílí 31 % na celkových emisích CO. Mobilní zdroje (REZZO 4) jsou nejvýznamnějším producentem emisí oxidů dusíků a CO. Na celkových emisích NO_x se doprava podílí 78,2 %, na celkových emisích CO potom cca 63 %. Stěžejním liniovým zdrojem znečišťování ovzduší je dálnice D1 a její komunikační uzly.

U stacionárních zdrojů došlo v roce 2002 v kraji Vysočina ke snížení emisí hlavních sledovaných látek, kdy jejich množství oproti roku 2001 kleslo o 13,5 %, tj. o 3,08 tis. tun (TZL, SO₂, NO_x a CO). Nejvýznamnější je pokles emisí NO_x z mobilních zdrojů, a to o 25,8 %. Díky tomuto snížení klesly v roce 2002 emise NO_x pod úroveň krajského emisního stropu pro rok 2010. V kategorii malých zdrojů znečišťování ovzduší došlo u TZL k nárůstu emisí o 38,6 %.

Mezi rozhodující bodové zdroje emisí znečišťujících látek v kraji patří i nadále provozy dřevozpracujícího průmyslu v okresech Jihlava a Pelhřimov, sklářského průmyslu v okresech Havlíčkův Brod a Jihlava a strojírenského průmyslu v okrese Žďár nad Sázavou. K nim patří i velká tepelná zařízení v jednotlivých okresech a lakovny s vysokou roční spotřebou nátěrových hmot. V okresech s příznivými podmínkami pro zemědělskou produkci jsou charakteristické také vyšší emise amoniaku.

Tab. 9.1: Celkové emise hlavních znečišťujících látek ze zdrojů, podíly podle kategorií zdrojů znečišťování ovzduší (kt · rok⁻¹)

Typ zdroje	REZZO	TZL	SO ₂	NO _x	CO	NH ₃
Velké zdroje	1	0,45	1,12	1,47	0,98	0,90
Střední zdroje	2	0,33	0,49	0,31	0,56	1,84
Malé zdroje	3	2,54	2,63	0,99	7,82	3,63
Mobilní zdroje	4	0,73	0,45	9,94	15,89	0,00
Emise celkem	1-4	4,05	4,69	12,71	25,25	6,37

Pramen: REZZO (Registr zdrojů znečišťování ovzduší)-ČHMÚ

9.1.2 Imise

Imisní monitoring v kraji Vysočina zabezpečují 4 měřicí stanice ČHMÚ, 3 stanice krajské hygienické služby (KHS) a jedna stanice firmy EKOTOXA.

I přes mírný nárůst množství emisí ze stacionárních zdrojů nedošlo u výsledků měření imisních koncentrací k podstatným změnám hodnot imisních koncentrací na jednotlivých měřicích stanicích. V roce 2002 bylo zaznamenáno na třech měřicích stanicích (Košetice, Kostelní Myslová, Žďár nad Sázavou) překročení maximálního denního osmihodinového klouzavého průměru pro ozon (120 µg/m³).

Ministerstvem životního prostředí nebyly v roce 2002 na území kraje vyhlášeny oblasti se zhoršenou kvalitou ovzduší a rovněž nebyla na jeho území vyhlášena smogová situace.

9.1.3 Program realizace snižování znečišťování ovzduší v roce 2002

Převážná většina stávajících velkých a středních zdrojů znečišťování ovzduší v kraji Vysočina již byla uvedena do souladu s limity na ochranu ovzduší, vyplývajících ze zákona č. 309/1991 Sb., o ochraně ovzduší před znečišťujícími látkami. V polovině roku 2002 vešla v platnost nová právní úprava zákona o ochraně ovzduší č.

86/2002 Sb. Nově jsou zavedeny tzv. plány správné zemědělské praxe, při jejichž plnění bude docházet komplexními opatřeními v zemědělských provozech ke snižování emisí amoniaku z těchto zdrojů. Díky poměrně vysokému zastoupení těchto zdrojů v kraji Vysočina se bude jednat o poměrně významné snížení emisí v rámci celkové emisní bilance kraje.

V roce 2002 se podobně jako v předchozích letech s využitím finančních prostředků ze SFŽP ČR uskutečňovala modernizace zdrojů, rozšiřovala se plynárenská síť, především v obcích a obcích ležících na území CHKO. Kraj Vysočina formou příspěvku z Fondu Vysočiny podporuje projekty na využívání obnovitelných zdrojů energie, zvláště biomasy, což je také v souladu s Programem rozvoje kraje.

9.2 Voda

9.2.1 Stav povrchových vod a přehled největších znečišťovatelů

Na území kraje Vysočina se nachází důležité evropské rozvodí mezi řekami Moravou, Vltavou a Labem. Z hlediska průměrného ročního průtoku jsou nejvýznamnějšími toky řeka Jihlava (11,4 m³/s), Sázava (9,9 m³/s), Želivka (7,2 m³/s) a Svatka (7,2 m³/s). Vzhledem ke stále nedostatečnému čištění odpadních vod vypouštěných do vod povrchových a dřívější intenzivní zemědělské produkci je v některých oblastech zhoršená kvalita povrchových i podzemních vod. Některé úseky řeky Jihlavy ve Vladislavi, Sázavy v Ledči nad Sázavou a Rokytne nad Příštlpem vykazují silné znečištění. Stejně tak jsou znečištěny i některé malé toky, např. Bobrůvka na okrese Žďár nad Sázavou. Postupně však dochází ke zlepšování stavu a to vzhledem k výstavbě nových čistíren odpadních vod (ČOV) a rekonstrukcím stávajících, zejména ve větších aglomeracích.

Nejvýznamnějšími znečišťovateli povrchových vod jsou z hlediska vypouštění komunálních odpadních vod prakticky všechna města v kraji a to přestože jsou vybavena ČOV. Mezi hlavní producenty průmyslových odpadních vod patří např. Tanex Vladislav, a.s., Huhtamaki ČR, a.s. v Příbyslavicích, Žďas, a.s. ve Žďáře nad Sázavou, Vysočina, a.s. v Hodicích, ČEZ, a.s. Jaderná elektrárna Dukovany, Snaha, kožedělné družstvo v Brtnici, Koželuzna Krucemburk, s.r.o., Cerepa, a.s. v Červené Řečici, Kostelecké uzeniny, a.s.

9.2.2 Zásobování pitnou vodou

V roce 2002 bylo v kraji Vysočina z veřejných vodovodů zásobeno 453,4 tis. obyvatel, tj. zhruba 87,5 % z celkového počtu obyvatel. Ztráty vody ve vodovodních sítích dosahují přibližně 19,6 %. Zásobování pitnou vodou na území kraje se potýká s nedostatečnou kapacitou a v řadě případů i s kvalitou zdrojů podzemní vody. Většina obyvatel je proto zásobována z povrchových zdrojů, vodárenských nádrží regionálního i nadregionálního významu. Namátkou lze jmenovat přehrady Mostiště a Vír na Žďársku, Hubenov a Nová Říše na Jihlavsku nebo Švihov na Pelhřimovsku. Hlavními dodavateli pitné vody jsou Vodárenská akciová společnost, a.s. Brno (se svými divizemi Jihlava, Třebíč, Žďár nad Sázavou), Vodovody a kanalizace Havlíčkův Brod, a.s. a Vodak Humpolec, s.r.o.

9.2.3 Odkanalizování a čištění odpadních vod

V roce 2002 bylo v kraji Vysočina na veřejnou kanalizaci napojeno 410,7 tis. obyvatel, což je asi 79,2 % z celkového počtu obyvatel kraje. Na veřejnou kanalizaci s koncovou ČOV je napojeno asi 59,6 % obyvatel kraje. Celkový počet ČOV v regionu, včetně devíti biologických rybníků je 133 (jaro 2003). Ne všechny ČOV svým technickým řešením umožňují dosáhnout vyčištění odpadních vod odpovídající současným legislativním požadavkům (u aglomerací nad 10 000 ekvivalentních obyvatel odstranění sloučenin dusíku a fosforu). Problematickým je technický stav starších kanalizačních sítí z let 1950 – 1970 a absence kanalizačních systémů v malých sídlech. Hlavními provozovateli kanalizací v kraji Vysočina jsou stejné společnosti, které zajišťují dodávku pitné vody.

9.2.4 Chráněné oblasti přirozené akumulace vod

Na území kraje Vysočina se nachází oblast přirozené akumulace vod Žďárské vrchy. Tato oblast o ploše 520 km² se podílí 7,5 % na ploše kraje.

9.2.5 Ochrana před povodněmi

Vzhledem k tomu, že se na území kraje Vysočina nachází významné evropské rozvodí a je pramennou oblastí mnoha toků, nenastávají zde zpravidla povodňové stavy v takové intenzitě jako v jiných oblastech. Zvýšené průtoky v tocích jsou většinou rychle odvedeny do nižších poloh. Nejčastější příčinou povodní v kraji Vysočina, jež jsou spíše lokálního charakteru, jsou přívalové srážky vyskytující se ve velké intenzitě v krátkém čase na malé ploše.

Rozsáhlé povodně v roce 2002, které postihly Českou republiku se okrajově vyskytly i v kraji Vysočina. V červenci byla obec Štěpánov nad Svratkou postižena ničivou přívalovou vlnou po rozsáhlých deštích v povodí říčky Hodonínka. Celkové škody na majetku dosahovaly cca 110 mil. Kč.

9.2.6 Staré ekologické zátěže

Mezi nejzávažnější ekologické zátěže v kraji Vysočina patří především skládky odpadů, které mnohdy nejen ohrožují, ale i znečišťují únikem škodlivin životní prostředí zejména podzemní a povrchové vody.

Jedná se zejména o skládku nebezpečných odpadů v k.ú. Pozďátky (únik skládkových vod s obsahem kyseliny sírové), kde probíhá pravidelný monitoring kvality podzemních a povrchových vod. Na skládce galvanických kovů v bývalém lomu v k.ú. Nový Rychnov byla provedena rekultivace, přesto však dochází k úniku škodlivin do podzemních vod. Dále lze uvést skládku galvanických kalů Mars ve Svratce a v lokalitě Polesí, skládku neutralizačních kalů v Brtnici a poblíž obce Horní Hradec, skládky kalů v k.ú. Ptáčov, kde již probíhá rekultivace.

Dalšími zátěžemi jsou případy znečištění horninového prostředí a vod v lokalitách průmyslových podniků, kde již většinou probíhají sanační práce (MARS a.s. Svratka, GCE Autogen Chotěboř, Agromotor a.s. Velké Meziříčí, MOTORPAL a.s. Jihlava závod Jemnice, a další).

9.3 Odpady

9.3.1 Produkce odpadů a způsoby nakládání s nimi

V kraji Vysočina bylo v roce 2001 vyprodukováno 1 539 005 tun odpadů. Největší část z nich byla vyprodukována v zemědělství a lesnictví (viz tab. x). Z hlediska nebezpečnosti bylo vyprodukováno v kraji 59 643 tun nebezpečného odpadu.

Tab. 9.2: Celková produkce odpadů v jednotlivých sektorech v roce 2001

sektor	celková produkce / t	podíl (%)
zemědělství a lesnictví	687745	44,7
dolování a těžba	2738	0,2
průmysl	397650	25,8
energetika	1998	0,1
komunální sektor	268660	17,5
ostatní	180214	11,7
celkem	1539005	100,0

Pramen: ISOH – ČEHO (Informační systém odpadového hospodářství Centra odpadového hospodářství při Výzkumném ústavu vodohospodářském TGM)

Zpracoval: OŽP, Krajský úřad kraje Vysočina

Pokud jde o produkci odpadu na obyvatele, tento ukazatel činí v kraji 2,973 tuny na obyvatele, což je o 0,8 tuny méně než je republikový průměr. Podprůměrná je také produkce nebezpečného odpadu na obyvatele, která v kraji činí 0,115 tun v rámci kraje oproti 0,307 tun v celostátním průměru. Pouze v produkci komunálního odpadu kraj převyšuje celostátní průměr o 0,1 tun na obyvatele, kdy obyvatele průměrně za rok vyprodukuje 0,519 tun odpadu.

V kraji Vysočina je nejběžnějším způsobem nakládání s odpadem skládkování, které se podílí na využití nebo odstranění odpadu asi 65%. Druhý nejběžnější způsob nakládání s odpadem je jeho recyklace, která se pohybuje

kolem 22%. Ostatní odpad je kompostován (12%) nebo je spalován (asi 1%). V kraji Vysočina není využíváno spalování odpadů s energetickým využitím (spalovna komunálního odpadu).

9.3.2 Technické vybavení kraje

V kraji Vysočina se nachází 24 skládek odpadů, z toho je 11 skládek komunálního odpadu (S-OO) a 13 skládek inertního odpadu (S-IO). Není zde žádná skládka nebezpečného odpadu (S-NO).

V kraji Vysočina jsou 3 funkční spalovny nebezpečného odpadu. Jsou to: Motorpal, a.s. Jihlava, Snaha Brtnice a Sporten a.s. Nově Město na Moravě. Pro nedostatek odpadu však někteří z nich zvažují ukončení provozu.

Biologický rozložitelný odpad je ukládán do zařízení, kde probíhá jeho stabilizace a hygienizace. V kraji Vysočina je 12 kompostáren schválených krajským úřadem. Jejich počet však bude narůstat.

V kraji je dále schváleno 7 zařízení na recyklaci stavebních sutí. Většina z nich je na bázi mobilního dojezdu na deponii stavebního odpadu.

V současnosti jsou v kraji Vysočina povolena 2 zařízení, které jsou oprávněna odebírat autovraky. Vzhledem k požadované technologické vybavenosti se počítá s tím, že sice několik takových zařízení ještě přibude, ale významný nárůst nelze očekávat.

V kraji existují také další zařízení na využívání odpadů, jako zařízení dekontaminační, deemulgační či jinak upravující a využívající odpad. Jako příklady je možné uvést detoxikační linku DIAMO, o.z. GEAM Dolní Rožinka, dekontaminační plochu Lineo v Čikově či deemulgační linku Agrostroje v Pelhřimově.

Vedle řady firem zabývajících se mobilním sběrem provádí v kraji sběr odpadů 40 sběrných dvorů a dalších 68 sběrných míst a výkopen odpadů.

9.4 Radonové riziko

Horninové složení regionu s převažujícím výskytem žul, a různých druhů rul dává předpoklad ke zvýšenému výskytu radioaktivního plynu radonu, a tudíž ke zvýšenému radonovému riziku.

Podle map odvozeného radonového rizika zpracovaných ČGÚ Praha upřesněných na základě radonového průzkumu objektů patří území kraje Vysočina z hlediska výskytu radonu na 3. místo v republice (po kraji Středočeském a Karlovarském). Dvě třetiny území kraje leží ve vysokém radonovém riziku a zbytek ve středním a nízkém radonovém riziku. Nejvíce postiženým je okres Třebíč (třebíčský masív), Žďár n.S. (Žďárské vrchy) a Jihlava (část třebíčského masívu, Čeřínek, Javořice) s převažujícím vysokým radonovým rizikem v průniku radonu do obytných objektů.

Tato nebezpečná zátěž obyvatel kraje je postupně snižována formou protiradonových ozdravných opatření v bytech, školních a předškolních zařízeních, v budovách ve veřejném zájmu (DPS, DD) a ve veřejných vodovodech za pomoci účelové státní dotace v rámci Radonového programu ČR.

V kraji Vysočina se nachází celkem 103 556 trvale obydlených bytových objektů, přičemž zhruba v 35 000 z nich lze předpokládat zvýšený výskyt radonu. V kraji bylo dosud v rámci Radonového programu ČR z hlediska výskytu radonu prozkoumáno 22 000 objektů, z nichž bylo 4000 shledáno závadnými a 589 z nich bylo za pomoci státního příspěvku v celkové výši 58,2 mil.Kč ozdraveno. Na veřejných vodovodech bylo vybudováno 110 odradonovacích zařízení celkovým nákladem 34 mil. Kč.

Snižování radonové zátěže obyvatel je legislativně ošetřeno a krajem podporováno a bude v rámci Radonového programu ČR pokračovat i v následujících letech.

9.5 Těžba nerostných surovin

Přestože se na území kraje Vysočina nenacházejí ložiska fosilních paliv, jedná se o významnou surovinovou základnu uranu jako palivoenergetické suroviny. Celostátně významná těžba uranu na jediném využívaném ložisku Rožná s následnou chemickou úpravou suroviny prochází v současnosti útlumem (pokračuje se na

přípravě a realizaci sanačních a rekultivačních prací v prostoru vytěžených ložisek). Ukončení těžby lze očekávat ke konci r. 2005. Další evidovaná ložiska Brzkov a Jasenice – Pucov jsou v mokré konzervaci. Nejvýraznějším zatížením po úpravě uranové rudy na ložisku Rožná zůstává rozsáhlé odkaliště odpadních rmutů o celkové ploše několika hektarů, které představuje vysokou kubaturu materiálu s nízkou úrovní radioaktivity, a tím zdroj možné kontaminace povrchových vod. Negativně rovněž působí v lokálním krajinném rázu.

Regionální význam spočívá v ložiskách a těžbě stavebních surovin, zejména kamene pro hrubou a ušlechtilou kamenickou výrobu (dekorativní kámen) a stavebního kamene. Přímé vlivy těžby ložisek dekorativního a stavebního kamene představují nejčastější střet s ochranou dalších složek životního prostředí (povrchová těžba způsobuje výrazné zásahy do krajiny, zvyšuje prašnost a hlučnost v prostoru těžby, lokálně i zvýšenou zátěž místních komunikací). Při procesu sanace a rekultivace je nutné zohlednit optimální řešení s cílem zpětného začlenění do krajiny.

9.6 Ochrana půdního fondu

Vysoký podíl odnímaných ploch zemědělské půdy je v kraji Vysočina požadován k výstavbě průmyslových zón a obchvatů obcí sloužících k napojení těchto zón na dálnici D1. Územní plány obcí a jejich časté změny požadují další plochy pro nezemědělské využití. Významným způsobem se zvýšily požadavky na zalesnění zemědělských půd. V roce 2003 bylo krajským úřadem odejmuto za účelem zalesnění 125,5 ha zemědělské půdy (jde o odnětí v rozsahu od 1 do 10 hektarů zemědělské půdy, v této sumě není započten údaj o odnětí půdy do 1 hektaru, což je v kompetenci jednotlivých pověřených obecních úřadů s rozšířenou působností).

Půdního fond na řadě míst ohrožuje vodní eroze, v poslední době zejména vlivem přívalových srážek dochází k poškození příznivých fyzikálních vlastností půdy. Vyrůstají plochy neobhospodařovaných pozemků. Ke kontaminaci zemědělských půd dochází lokálně, v návaznosti na některé stávající podniky a skládky.

Tab. 9.3: Bilance půdy a podíly z celkové výměry (stav k 1.1.2003)

Druh	2002	
	ha	%
Zemědělská půda celkem	420254	60,7
z toho: - orná půda	325466	47,0
- trvalé travní porosty	83648	12,0
Nezemědělská půda celkem	272285	39,3
z toho: - lesní půda	210338	30,4
- vodní plochy	11547	1,7
Celková výměra	692539	100,0

Pramen: ČÚZK

Zpracoval: OŽP, Krajský úřad kraje Vysočina

9.7 Lesy a myslivost

9.7.1 Lesy

Pozemky určené k plnění funkcí lesa v kraji Vysočina zaujímají řádově 208.730 ha. Průměrná lesnatost kraje Vysočina dosahuje 30,1%. Je tedy o něco nižší, než činí celostátní průměr (33,3%). Zásoby jehličnatého dřeva činí cca 59.912.000 m³ b.k., zásoby listnatého dřeva činí cca 3.090.000 m³ b.k.. Průměrné zakmenění činí 0,906. Z hlediska členění území na okresy vykazuje nejvyšší lesnatost okres Žďár nad Sázavou (34,3%), následován okresem Jihlava (30,9%). Na třetím místě je okres Pelhřimov s lesnatostí 29,7%, na čtvrtém místě pak okres Havlíčkův Brod (28,0%) a nejméně zalesněný je okres Třebíč se 27,1%. V absolutních číslech je největší výměra lesních porostů na okrese Žďár nad Sázavou – cca 57 420 ha, v ostatních okresech kraje je tato výměra přibližně stejná. Nejvíce zalesněná území se nacházejí zejména na území Žďárských a Jihlavských vrchů.

Podíl zastoupení lesů zvláštního určení činí přibližně 7% výměry pozemků určených k plnění funkcí lesa (dále jen PUPFL). V druhovém složení lesů v kraji Vysočina výrazně převládá podíl lesů jehličnatých, v průměru od 83,6%. Dominantní dřevinou v kraji zůstává smrk ztepilý, jehož podíl na jehličnatých dřevinách se pohybuje od 68,0%. Průměrná zásoba dříví na 1 ha porostní půdy je 247,1 m³.

S ohledem na mimořádně teplé a suché jaro a léto v kombinaci se semenným rokem byl v roce 2003 zaznamenán zvýšený stav kalamitního škůdce – lýkožrouta smrkového. Pokud nejsou jím napadené stromy včas pokáceny a asanovány, dochází k jeho rychlému rozšíření. Následně může dojít až k jeho přemnožení a vzniku tzv. kůrovcové kalamity. V podmínkách Českomoravské vrchoviny jsou tyto skutečnosti umocněny ještě tím, že většinu porostů tvoří smrkové monokultury a dále tím, že v kraji Vysočina je velký podíl drobných vlastníků lesa, kteří mají často bydliště mimo území kraje.

Z těchto důvodů je naprosto nutné věnovat v následujícím roce problematice ochrany lesa zvýšenou pozornost. Častěji provádět prohlídku lesa a včas zpracovávat stromy napadené tímto kalamitním škůdcem tak, aby nedocházelo k jeho dalšímu vývoji a šíření.

Stavby prováděné jako opatření týkající se meliorací a hrazení bystřin, které byly na základě rozhodnutí Krajského úřadu kraje Vysočina, odboru lesního a vodního hospodářství a zemědělství prohlášeny za opatření ve veřejném zájmu, byly vybudovány v hodnotě 6.492.360,-Kč.

Dne 1. 1. 2004 vešel v účinnost zákon č. 149/2003 Sb., o uvádění do oběhu reprodukčního materiálu lesních dřevin, lesnický významných druhů a umělých kříženců, určeného k obnově lesa a k zalesňování, a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o obchodu s reprodukčním materiálem lesních dřevin), přijatý Poslaneckou sněmovnou v rámci harmonizace našich právních předpisů s předpisy EU.

Tento zákon upravuje podmínky, za nichž lze uvádět do oběhu reprodukční materiál lesních dřevin lesnický významných druhů a umělých kříženců, určený k obnově lesa a k zalesňování a pro udržování a zvyšování biologické různorodosti lesa včetně genetické různorodosti stromů a pro trvale udržitelné hospodaření v lesích. Nevztahuje se na reprodukční materiál určený pro výzkumné, pokusné nebo šlechtitelské účely a dále pro reprodukční materiál, který je určen k vývozu do států, které nejsou členy Evropské unie. Reprodukční materiál získaný nebo vyrobený před účinností tohoto zákona ze zdrojů uznaných podle předchozích právních předpisů lze uvádět do oběhu do 31. prosince 2005, pokud na tento materiál nevystaví orgán veřejné správy, na žádost dodavatele podanou nejpozději do 31. prosince 2005, potvrzení o původu podle tohoto právního předpisu.

Od 1.1.2004 je možné získat semenný materiál pouze ze zdrojů uznaných podle tohoto zákona a uvádět jej do oběhu lze pouze vyhovuje-li požadavkům na druhovou čistotu, morfologickou a fyziologickou kvalitu a zdravotní stav.

9.7.2 Myslivost

Dnem 1.7.2002 nabyl účinnosti zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů. V souvislosti s tímto učinila většina existujících honebních společenstev kroky k tomu, aby nezanikla, stejně tak se stalo i u honiteb. Těchto je na území kraje Vysočina téměř 490. Výjimečně došlo ke vzniku honebních společenstev a honiteb nových.

Opatření prováděná orgány státní správy myslivosti jsou činěna k zachování všech druhů zvěře v přírodě a dále na ochranu a podporu geograficky původních druhů. Cílem je zachování rovnováhy mezi stavy zvěří a prostředím, udržování přírodní kvality genofondu zvěře, zvyšování chovné kvality zvěře a úprava stavů zvěře na optimální stav. Z uvedených důvodů byl v roce 2003 vypracován odborný posudek mapující kraj Vysočina z hlediska vhodnosti podmínek pro případné vymezení oblastí pro chov zvěře.

Ze „spárkaté“ zvěře se vymezení týká jelena evropského (*Cervus elaphus*), daňka skvrnitého (*Dama dama*) a muflona (*Ovis musimon*), z „drobné“ zvěře především zvláště chráněných druhů jako je tetřev hlušec (*Tetrao urogallus*), tetřev obecný (*Lyrurus tetrix*) a jeřábek lesní (*Bonasa bonasia*) a z ohrožených druhů koroptve polní (*Perdix perdix*).

9.8 Ochrana přírody a krajiny

9.8.1 Obecná ochrany přírody a krajiny

Území kraje Vysočina je charakteristické maloplošným střídáním celků lesní a zemědělské krajiny; rozsáhlejší lesní komplexy se nacházejí spíše v pramenné oblasti hlavního evropského rozvodí ve Žďárských vrších. Lesy mají nepříznivou druhovou skladbu, kdy převažují smrkové porosty s nízkou stabilitou. Následkem nízké stability je v lesním hospodářství velmi vysoký podíl nahodilých těžeb, vysoká ztrátovost při zalesňování a

nemalé škody zvěří. Negativně se projevuje snaha o umělé zalesňování nelesních půd kulturami stanovištně nepůvodních jehličnatých dřevin. Kromě hospodářských ztrát při neujmutí sazenic vlivem přísušků je negativní i environmentální dopad, protože se mnohdy jedná o extenzivně využívané luční porosty s vysokým podílem dvouděložných rostlin, které se tak stávají vzácnými.

Tab. 9.4: Přírodní parky v kraji Vysočina k 31.12.2003

Název	Výměra v kraji Vysočina (ha)	Rok vyhlášení	Poslání přírodního parku dle zřizovací listiny
Doubrava	65,00	1998	zachování krajinného rázu při umožnění únosného turistického využití a rekreace
Melechov	3226,41	1995	zachování krajinného rázu s charakteristickou strukturou zemědělských kultur, lesních posrostů, rozptýlenou zelení apod., při umožnění turistického využití
Rokytná	1640,00	1996	zachovat krajinný ráz při umožnění turistického využívání a rekreace i únosné urbanizace
Svratecká hornatina	24817,00	1988	účelem je ochrana krajinného rázu bez podstatného omezení stávající hospodářské činnosti, posláním je zachovat hodnoty krajiny s podmínkami pro individuální rekreaci
Třebíčsko	8861,55	1982	zachování území a využít je k zotavení občanů a k poučení
Čeřínek	2313,05	1985	zachování krajinných hodnot za účelem poučení, zotavení a aktivního odpočinku občanů
Bohdalovsko	6041,38	2001	účelem je ochrana krajinného rázu bez podstatného omezení stávající hospodářské činnosti, posláním je zachovat hodnoty krajiny s podmínkami pro individuální rekreaci
Střední Pojhlaví	800,00	1988	zachování málo narušeného přírodního prostředí pro rekreaci občanů a k poučení, osvěžení či zotavení
Balinské údolí	428,00	1984	zachování území pro jeho krajinné hodnoty a využít je k zotavení občanů i jejich poučení
Celkem	48192,39		

Pramen: OŽP, Krajský úřad kraje Vysočina

Krajina je dále charakteristická velkým množstvím menších rybníků, je zde řada pramenišť a drobných vodních toků. K tomu lze připočítat, že mnoho rybníků bylo v minulosti zrušeno pro získání většího množství zemědělské půdy, některé rybníky byly vážně poškozeny vlivem velkých vod, často způsobených nevhodným hospodařením v povodí. Neúměrné množství rybníků je ve špatném technickém stavu, zaneseno splachy z orné půdy (zabahněno). Řada vodních toků je nevhodně technicky upravených, nivní louky a prameniště jsou odvodněna. Revitalizace komplexně odvodněných pozemků naráží na neprůchodnost z hlediska vlastnických zájmů a setkává se zatím s jen mizivým zájmem o realizaci nápravných opatření v takto postižených pramenných oblastech. Potřeba revitalizačních opatření se týká podstatné části povodí i vlastních drobných vodotečí v oblastech přítoků Želivky, Jihlavy, Moravské Dyje. Negativně se projevuje uplatňování nevhodných způsobů odbahňování rybníků vyhrnováním břehů včetně litorálního pásma, ničení údolních niv vodních toků zavážením přebytečnými zeminami ze stavebních prací (včetně rybníčního bahna). Snahou o navržení a výstavbu některých nepřiměřeně projektovaných vodohospodářských děl jsou vodní toky vystaveny nebezpečí fragmentace.

K ochraně krajinného rázu, kterým je zejména přírodní, kulturní a historická charakteristika určitého místa či oblasti, je v kraji Vysočina v lokalitách s významnými soustředěnými estetickými a přírodními hodnotami vyhlášeno devět přírodních parků (Tab. 9.4).

Koeficient ekologické stability, vyjadřující poměr výměry ekologicky stabilních ploch (např. louky, lesy, rybníky apod.) a ekologicky nestabilních ploch (orná půda, zastavěné plochy apod.), je za celý kraj Vysočina 1,08 (střední). Z hlediska dnes běžných a převažujících forem hospodaření v krajině je v současnosti pozornost ochrany přírody věnována zejména jednotlivým vybraným lokalitám nelesního charakteru. Z tohoto pohledu je třeba konstatovat, že negativně se projevuje přetrvávající tlak na výstavbu ve volné krajině, narušující jak krajinný ráz, tak cenné biotopy. Negativně se též v krajině projevuje přetrvávající snaha o intenzivní produkční využití půdy na zorných katastrech, se všemi nepříznivými důsledky - erozní splachy, zvýšené užívání umělých hnojiv a ochranných chemických přípravků na plochách stejnorodých polních kultur (zejména při

rozšířeném pěstování kukuřice). V krajině přibývá neobhospodařovaných postagrárních lad - dochází k samovolnému zarůstání opouštěných, hůře přístupných a dlouhodoběji neobhospodařovaných pozemků, což vnáší do krajiny dynamické sukcesivní prvky. Dosud se v kraji Vysočina neuplatňují agroenvironmentální programy, které by mohly tuto ne právě příznivou situaci napomoci částečně napravit. V kraji se rozšiřují agresivní druhy rostlin – bolševník velkolepý, křídlatka sibiřská a sachalinská (a jejich kříženci), netýkavka žlázatá – *Impatiens glandulifera*. Přesná evidence šíření agresivních druhů rostlin neexistuje.

9.8.2 Zvláště chráněná území

Na území kraje leží podstatné části dvou chráněných krajinných oblastí - CHKO Žďárské vrchy a CHKO Železné hory, jejichž správy sídlí ve Žďáře nad Sázavou a v Nasavrkách. CHKO tvoří jen 8,8 % celkové rozlohy kraje Vysočina (průměr v ČR je 14,7 %).

V kraji Vysočina bylo k 31. 12. 2003 celkem 170 maloplošných chráněných území. Z toho 42 jich je v rámci CHKO.

Tab. 9.5: Zvláště chráněná území k 31.12.2003

Kategorie		Celkem (počet)	Rozloha (ha)
Chráněná krajinná oblast ¹⁾	(CHKO)	2	60716,04
Národní přírodní rezervace	(NPR)	7	947,21
Národní přírodní památka	(NPP)	3	86,18
Přírodní rezervace	(PR)	67	3640,16
Přírodní památka	(PP)	93	882,86

1)CHKO Žďárské vrchy – část (51318,93 ha), Železné hory – část (9397,11 ha)

Pramen: OŽP, Krajský úřad kraje Vysočina

Maloplošná zvláště chráněná území (přírodní památky a přírodní rezervace) se nacházejí ve velmi rozdílném stavu, od dobrého až ke zcela neuspokojivému. V minulosti byla péče okresních úřadů o zvláště chráněná území v některých případech natolik nedostatečná (podhodnocena finančně), že v několika případech je předmět ochrany ztracen, a bude-li tento stav potvrzen, bude muset být velikost chráněných území redukována, či ochrana zcela zrušena. Další existence význačných biotopů v těchto územích je v řadě případů přímo podmíněna zajištěním náhradní extenzivní podoby jejich pravidelného obhospodařování.

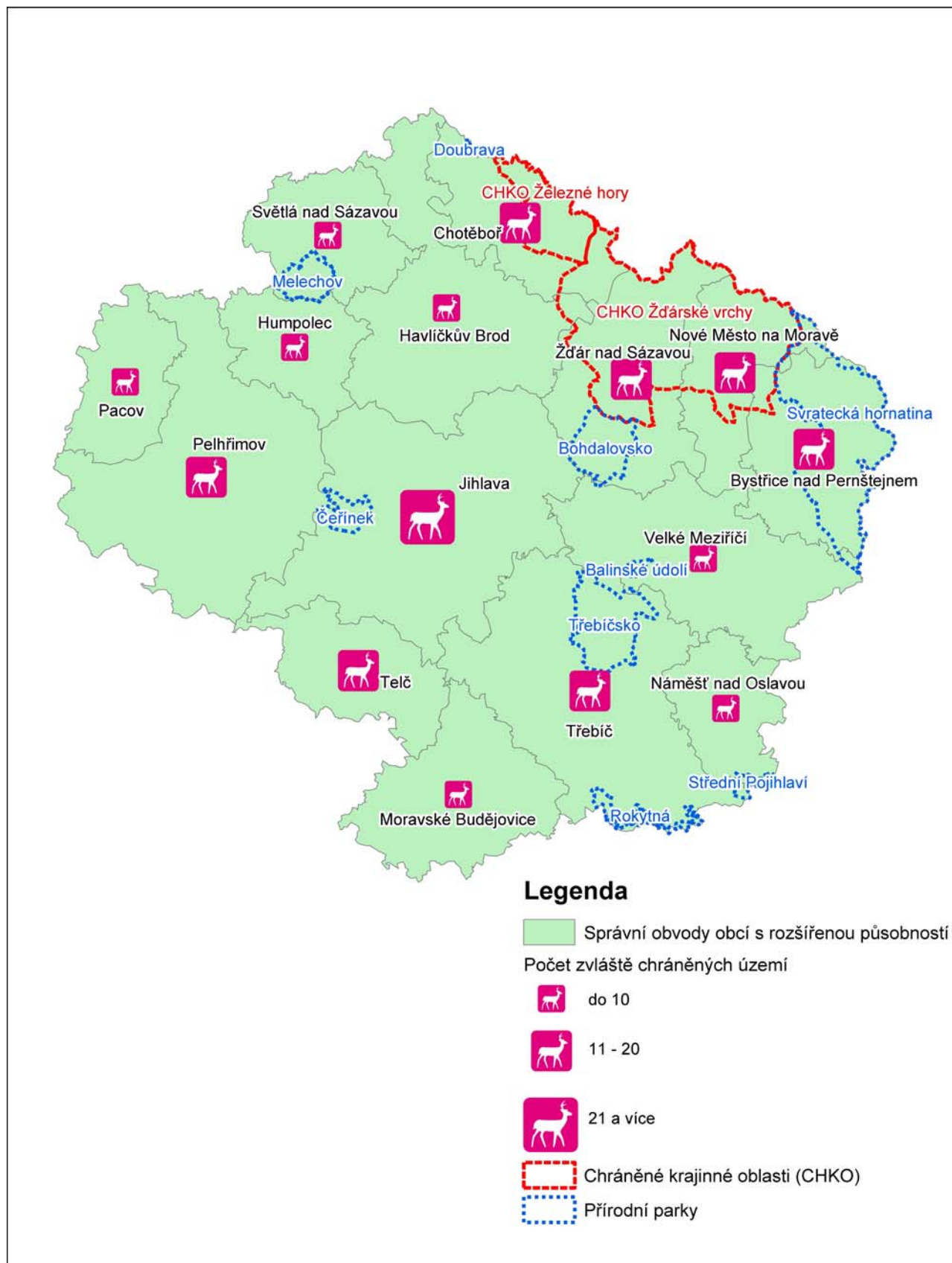
Zastoupení společenstev typických pro kraj Vysočinu je v maloplošných zvláště chráněných území vyrovnaný, o čemž svědčí následující tabulka (vztahující se jen k přírodním památkám a přírodním rezervacím mimo CHKO).

Tab. 9.6: Typická společenstva v kraji Vysočina

Společenstva	Počet (PP a PR)	Rozloha (ha)	Rozloha (% z celkové rozlohy)
Lesní	32	3308	77,00%
Luční (od výsušných po mokřadní)	45	331	9,00%
Skalních útvarů	16	360	8,00%
Rašelinišť	21	146	3,00%
Vodní	5	35	1,00%
Břehová a mokřadní	5	85	2,00%

Pramen: OŽP, Krajský úřad kraje Vysočina

Obr. 9.1: Chráněné krajinné oblasti a přírodní parky v kraji Vysočina k 31.12.2003

9.8.3 Zvláště chráněné druhy rostlin a živočichů

V kraji se vyskytuje řada zvláště chráněných druhů (rostlin i živočichů) a to i mimo zvláště chráněná území. Příznivý je postupný návrat některých druhů zpět do krajiny (vydra říční – *Lutra lutra*, sýc rousný – *Aegolius funereus*), na druhou stranu zdecimované populace jiných druhů (sýček obecný – *Athene noctua*, sova pálená – *Tyto albus*) jsou i přes značné úsilí o jejich podporu v celém regionu nadále kriticky ohroženy. Bez odpovídající úpravy způsobu zemědělského hospodaření v krajině spolu s vytvořením vhodných biotopových podmínek nemůže být úspěšná ani snaha některých mysliveckých sdružení o zvýšení stavů drobné zvěře. Dochází tak však i nadále k případům záměrné likvidace některých druhů chráněných zákonem.

9.8.4 Aktivní úloha místních obyvatel v ochraně přírody a krajiny

Snaha o udržení rozmanitosti kulturní krajiny není bez podpory místní komunity obyvatel myslitelná. Mnohdy chybí nebo se teprve vytváří vazba na obce a jejich obyvatele, jichž se praktická péče o území bezprostředně týká. Malý je okruh aktivně činných nevládních organizací působících v oblasti ochrany přírody, životního prostředí a výchovy k environmentálně příznivému životu. Nevládní organizace mají problém vyrovnat se s administrativní stránkou péče o přírodu a málo se zapojují do správních řízení. V některých regionech již tato spolupráce úspěšně probíhá (např. Sdružení Krajina Počitky, ČSOP Chotěboř, ČSOP Bory, ČSOP Jihlava, ČSOP Chaloupky Kněžice, ČSOP Třebíč, Hutí Brontosaurus Zvonek, Alternativa pro venkov, ad.).

9.9 Environmentální výchova, vzdělávání a osvěta

Environmentální výchovou, vzděláváním a osvětou (dále jen „EVVO“) se v rámci kraje Vysočina zabývají především obecní úřady (a to hlavně ve větších městech), neziskové organizace a školy. Obecní úřady se převážně se zaměřují na jednorázové oslavy Dne Země, vydávání informačních materiálů – brožury, letáky, samolepky, kalendáře apod. (k nakládání s komunálním (domovním) odpadem, ke stavu ŽP, k informacím o zajímavostech v ochraně ŽP), videopořady (videotéky), ekofilmy apod., výstavy, besedy s občany. Obdobnou činnost v EVVO vykonávají i další organizace - z neziskového sektoru největší aktivitu vyvíjejí profesionální (poloprofesionální) organizace (SEV Chaloupky, Mravenec SEV ČSOP Pelhřimov, Sdružení krajina, Alternativa pro venkov ad.), aktivní jsou některé ZO ČSOP (Chotěboř, Velké Meziříčí, Jihlava, Telč) a další občanská sdružení (KODAS DZ Staré Bříště). Ze státních organizací jsou velmi aktivní SCHKO Žďárské Vrchy a SCHKO Železné Hory. Přínos pro EVVO je i v činnosti Muzea Vysočiny – Jihlava a Třebíč. Působení uvedených organizací je prostorově i funkčně neucelené. Jsou vázané či zaměřené jen na vybraná teritoria či cílové skupiny. Zejména se zaměřují na předškolní a školní mládež (5 – 15 let), případně na pedagogy. Z dospělé populace pak na osoby, které mají aktivní zájem o přírodu (a osvojování základních poznatků o životním prostředí v podstatě nepotřebují). Zřetelně chybí např. služby osvěty a získávání informací pro obce, podnikatele, management velkých podniků apod., které by jim umožnily na základě získaných poznatků předcházet zbytečným sankcím od orgánů státní správy (za porušování zákonů v oblasti životního prostředí), či plánovat rozvoj se znalostí limitů životního prostředí v daném místě (čímž by se dala omezit řada nedorozumění mezi investory a orgány veřejné správy, či ekologickými občanskými sdruženími) atd. Naopak by se neměly zastupovat úkoly školství (což se v řadě případů děje).

Z firem je velmi aktivní EKO-KOM, a to zejména v oblasti jejího profesionálního působení - nakládání s obaly a komunálním odpadem.

V práci s mládeží se kromě škol všech stupňů okrajově EVVO věnují domy dětí a mládeže. Činnost škol v EVVO je velmi závislá na aktivitě jedinců ve školách a je proto plošně na velmi rozdílné úrovni.

10. Rekreační a cestovní ruch

Téměř celé území kraje Vysočina se nachází v geomorfologické podsoustavě Českomoravská vrchovina a jeho území je tak ve srovnání s ostatními kraji ČR jedním z nejvíce homogenních krajinných typů. Přesto je však území vnitřně diferencováno z hlediska své atraktivity a potenciálního celoročního turistického využití.²

Z turistické nabídky (historická města, hrady, zámky, církevní památky, lázně, přírodní atraktivity, letní rekreace u vody, horská turistika, atraktivní kulturní krajina, aj.) nabízí kraj zejména příležitosti pro pobytovou letní a zimní turistiku a pro návštěvu hodnotných kulturně - historických památek (městská turistika).

Z atraktivit mezinárodního významu, nacházejících se na území kraje, lze uvést zejména městskou památkovou rezervaci Telč a areál národní kulturní památky poutního kostela sv. Jana Nepomuckého na Zelené Hoře u Žďáru nad Sázavou, které jsou zapsány na Seznamu světového dědictví UNESCO. V roce 2003 byla na tento prestižní seznam zapsána třetí památka v kraji Vysočina: židovská čtvrť a bazilika sv. Prokopa v Třebíči. Dalšími významnými turistickými atraktivitami jsou městské památkové rezervace Jihlava a Pelhřimov a národní kulturní památky hrad Pernštejn v Nedvědicích a rodný dům Karla Havlíčka Borovského v Havlíčkově Borově. V kraji je velké množství dalších jedinečných kulturních a přírodních atraktivit. Velkou environmentální i estetickou hodnotu má jedinečná kulturní krajina Vysočiny, která sama o sobě vytváří atraktivní prostředí pro trávení volného času (a skrze svoji reprezentaci v dílech výtvarných umělců a spisovatelů se stala známou i mimo území kraje). Pro svoji přírodní i kulturní hodnotu má krajina značné části Vysočiny statut chráněných území – největší z nich jsou CHKO Žďárské vrchy a CHKO Železné Hory, dále několik přírodních parků, řada národních přírodních rezervací, přírodních rezervací aj.

Dominantní rekreační funkcí území je středně náročná pobytová i pohybová turistika s významnou letní sezónou. Značný rekreační potenciál mají zejména lokality v údolí řek Sázavy (Hamry n. Sáz., Stvořidla aj.), Doubravy (Bílek), Jihlavy (např. v lokalitách Rantířov, Luka nad Jihlavou, Čichov, Třebíč, Mohelno aj.), Svratky (v celé délce od Svratky přes Jimramov a Vířskou nádrž k Borači), Oslavy (pod Velkým Meziříčím, Vaneč, Náměšť n. Osl., Kladeruby n. Osl. aj.), dále např. Balinské údolí, údolí Loučky/Bobrůvky, Bystřice, Chvojnice, Rokytné, Brtnice, Želetavky, Želivky a Hejlovky atd. Jejich turistická atraktivita je zvýšena četnými hradními zříceninami na ostrožkách nad údolími. Samotné prameny větších řek, např. Dyje a Svratky, jsou cílem turistických výletů. Charakter krajiny dotvářejí četné rybníky - nejvýznamnější z nich jsou v oblasti rozvodí Sázavy a Doubravy (Velké a Malé Dářko, rybník Řeka), v okolí Nového Veselí a Bohdalova (Matějovský, Veselský, Rendlíček), Medlov, Sykovec a Milovy ve Žďárských vrších, Velkopařezitý, Žibřid a další v Jihlavských vrších, dále rybníky na Křižanovsku, Náměšťsku, Kamenicku a Žirovnicku, vodní plochy v okolí Lipnice nad Sázavou, Domanínský rybník a mnoho dalších. Další vodní plochy vytvářejí údolní nádrže na Trnavě (Želiv), Hejlovce (Sedlice), Jihlavě (Dalešice), Svratce (Vír), Oslavě (Mostišťe), Sázavě (Pilská nádrž) aj.

Pro zimní turistiku a sporty je vhodná většina území Českomoravské vrchoviny, zejména pro běžecí lyžařské sporty (v okresech Pelhřimov, Havlíčkův Brod, Jihlava a Třebíč ovšem jen lokální lyžařská střediska na Křemešnicku, u Křešína, Božejova, na Melechově, Javořici, Čeřínku aj.). Výjimečné je postavení chráněné krajinné oblasti Žďárské vrchy (hlavní střediska Nové Město na Moravě, Nedvědice, Fryšava, Tři Studně, Rokytno, Sněžné), která je lyžařskou oblastí celostátního významu a má tradici pořádání mezinárodních závodů. Uvedená fakta dokumentují značné rozvojové příležitosti v cestovním ruchu, avšak základním předpokladem využití existujícího potenciálu a naplňování vize prosperujícího turistického regionu je integrace a vzájemná spolupráce subjektů působících ve sféře cestovního ruchu v kraji Vysočina.

Potenciální rozvojové možnosti je do budoucna možné spojovat zejména s žádanými formami klidné a ekologicky čisté pobytové turistiky, pro kterou existují předpoklady na naprosté většině území kraje (v současnosti je tato forma reprezentována jen domácím chatařením a chalupařením a několika zemědělskými provozy, kombinujícími zemědělskou výrobu s cestovním ruchem (agroturistika) - především na Jihlavsku a Žďársku). Zdravé pobyty na Vysočině je nutné přitom považovat za jednu z hlavních příležitostí rozvoje cestovního ruchu v kraji, na niž lze stavět významnou část budoucí vize.

² Na jedné straně turisticky atraktivnější oblasti např. Humpolecké, Brtnické, Bítešské, Novobystřické, Nedvědicke vrchoviny a zejm. Žďárských a Jihlavských vrchů pro letní a zejména zimní rekreaci, na straně druhé méně atraktivní oblasti kotlin (Dačická, Jaroměřická, Jemnická) či pahorkatin (Želivská, Znojemská, Bítovská) - viděno z hlediska délky potenciální turistické využitelnosti.

Významné rozvojové šance má také městská turistika spojená s návštěvou kulturně - historických památek (městské památkové rezervace Jihlava, Pelhřimov a Telč, dále centra měst a obcí Kamenice nad Lipou, Pacov, Počátky, Kámen, Havlíčkův Brod a Přebyslav, dále Chotěboř, Ledec nad Sázavou, Lipnice nad Sázavou, Světlá nad Sázavou, Brtnice, Polná, Třebíč, Jaroměřice nad Rokytnou, Jemnice, Moravské Budějovice, Náměšť nad Oslavou aj.).

Při výčtu rekreačních funkcí území není možné opomenout chataření a chalupaření ("druhé bydlení"), významné především z hlediska domácího cestovního ruchu. Z hlediska cest za tímto typem rekreace má kraj kladnou "migrační" bilanci, tj. víkendový a "prázdninový" počet obyvatel mnoha obcí převyšuje počet jejich trvale bydlících obyvatel, se všemi pozitivními i negativními důsledky, které z toho vyplývají.

Z hlediska rozmístění atraktivit cestovního ruchu je patrná tendence územní koncentrace turistických zařízení a infrastruktury (ubytovacích a stravovacích zařízení, služeb) do několika nejvýznamnějších středisek, zejména do okresních a turisticky významných měst a rekreačních obcí.

Ke slabým stránkám kraje patří nízká úroveň vybavenosti středisek základní a doprovodnou turistickou infrastrukturou, včetně regionálně rozdílné nabídky a úrovně turistických služeb. V kraji existuje poměrně hustá síť turistických a cykloturistických tras, udržovaná Klubem českých turistů a některými místními neziskovými organizacemi. Nedostatečný je však počet tematických tras, zapojení existujících tras do turistických programů, terénní informační systém a drobný mobiliář na těchto trasách i podíl bezpečných úseků (s vyloučením motorové dopravy) na existujících cyklotrasách.

Z hlediska organizační struktury cestovního ruchu je významná organizace nabídky turistického potenciálu regionu (turistické informace a služby v systému turistických regionů, turistických informačních center, moderní turistický marketing - propagace, reklama, prodej, a zejména tvorba regionálních turistických produktů a programů). Stávající organizace nabídky představuje zatím slabé místo. Významné kroky ke zlepšení stavu však v tomto pohledu již učinily zejména orgány veřejné správy (města a obce, krajský úřad) a zájmová sdružení. Stále však chybí funkční propojení a účinnější zapojení podnikatelské sféry, resp. vybudování jednotného systému profesionální marketingové organizace a racionální dělby práce, jaké je obvyklé ve vyspělých turistických zemích (např. turistické obce, lokální turistické organizace, turistické regiony, regionální turistická organizace, vymezení základních činností a úkolů, vzájemná provázanost a kooperace).

Tab. 10.1: Přehled turistických informačních středisek v kraji

<i>Název TIC</i>	<i>Obec</i>	<i>Název TIC</i>	<i>Obec</i>
Městské informační centrum při městské knihovně	Bystřice nad Pernštejnem	Informační centrum Kulturních zařízení města Pelhřimova	Pelhřimov
Informační centrum Jaderné elektrárny Dukovany a Vodní elektrárny Dalešice	Dukovany	Kulturní zařízení města Počátek	Počátky
Informační centrum - Lanete, spol. s r.o.	Golčův Jeníkov	Informační centrum	Polná
Informační centrum – cestovní kancelář ADATOURL	Havlíčkův Brod	Informační centrum – Městské muzeum	Přibyslav
Městské kulturní a informační centrum	Humpolec	Informační kancelář	Sněžné
Informační centrum – Chadimův mlýn	Horní Dubenky	Informační centrum	Svratka
Informační centrum Kulturního střediska	Jaroměřice nad Rokytnou	Informační středisko MěÚ	Telč
Turistické informační centrum	Jihlava	Informační a turistické centrum	Třebíč
Informační centrum MěÚ	Kamenice nad Lipou	Informační centrum	Třešť
Informační centrum	Koněšín	Informační centrum – Klub kultury	Velká Bíteš
Infocentrum a pamětní síň Jana Zrzavého	Krucemburk	INFO centrum	Velká Losenice
Informační centrum – Hrad Ledec nad Sázavou, spol. s r.o.	Ledeč nad Sázavou	Informační centrum MěÚ	Velké Meziříčí
Informační, poradenské a vzdělávací centrum Loucko	Luka nad Jihlavou	Informační turistické centrum – cestovní kancelář SANTINI TOUR	Žďár nad Sázavou
Městské kulturní středisko – informační centrum	Moravské Budějovice	Informační centrum – Zámek Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou
Kulturní a informační středisko	Náměšť nad Oslavou	Informační centrum – Zámek Žirovnice	Žirovnice
Městské informační centrum	Nové Město na Moravě		

Možnosti regionální statistiky cestovního ruchu jsou zatím velmi omezené. Z hlediska mezinárodních srovnání chybí (až na úroveň obcí) zejména podrobnější informace o ubytovacích zařízeních a jejich službách, o domácích a zahraničních návštěvnicích (např. jejich výdaje na ubytování, stravování, nákupy, dopravu, výzkum jejich turistických preferencí, aj.). Stávající statistické informace nepostihují navíc plošně všechna zařízení (údaje za chybějící zařízení se získávají dopočtem), chybí i sociologické průzkumy návštěvnosti v jednotlivých místech a oblastech. Hrubý přehled o kapacitě zařízení cestovního ruchu v kraji Vysočina ve srovnání s ostatními kraji ČR je uveden v tab. 10.2 až 10.4, údaje o kapacitě zařízení v okresech kraje Vysočina v tab. 1.10.5 až 1.10.7, srovnání struktury ubytovacích zařízení přináší tab. 1.10.8 a 1.10.9 a informace o návštěvnosti tab. 1.10.10 až 1.10.14.

Tab. 10.2: Počet ubytovacích zařízení a počet míst na volné ploše v krajích ČR (stav k 31. 7. daného roku)

Kraj	Počet ubytovacích zařízení				Index 2001/2000	Počet míst na volné ploše		Index 2001/2000
	2000		2001			2000	2001	
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	abs.		
Hl. město Praha	972	7,6	940	7,6	96,7	3 260	3 744	114,8
Středočeský	986	7,7	933	7,6	94,6	22 568	21 553	95,5
Jihočeský	1 963	15,3	1 888	15,3	96,2	39 829	35 879	90,1
Plzeňský	769	6,0	741	6,0	96,4	8 915	8 717	97,8
Karlovarský	640	5,0	623	5,1	97,3	5 247	5 180	98,7
Ústecký	610	4,8	605	4,9	99,2	7 298	6 848	93,8
Liberecký	1 887	14,7	1 778	14,4	94,2	6 906	15 814	229,0
Královéhradecký	1 618	12,6	1 562	12,7	96,5	16 620	9 451	56,9
Pardubický	456	3,6	430	3,5	94,3	6 282	6 056	96,4
Vysočina	580	4,5	545	4,4	94,0	6 778	6 026	88,9
Jihomoravský	713	5,6	697	5,7	97,8	21 736	17 774	81,8
Olomoucký	460	3,6	449	3,6	97,6	2 992	2 624	87,7
Zlínský	501	3,9	489	4,0	97,6	4 796	4 898	102,1
Ostravský	651	5,1	627	5,1	96,3	4 928	5 732	116,3
Česká republika	12 806	100,0	12 307	100,0	96,1	158155	150295	95,0

Pramen: Kapacita ubytovacích zařízení cestovního ruchu. ČSÚ, Praha 2001, 2002
(<http://www.czso.cz/cz/cisla/9/92/920500/920500.htm>)

Tab. 10.3: Počet pokojů v ubytovacích zařízeních podle krajů ČR (k 31. 7.)

Kraj	Počet pokojů				Index 2001/2000
	2000		2001		
	abs.	v %	abs.	v %	
Hl. město Praha	31 185	16,9	30 714	17,8	98,5
Středočeský	13 291	7,2	12 539	7,3	94,3
Jihočeský	17 368	9,4	15 998	9,3	92,1
Plzeňský	8 460	4,6	8 183	4,7	96,7
Karlovarský	12 312	6,7	12 560	7,3	102,0
Ústecký	9 819	5,3	9 318	5,4	94,9
Liberecký	18 309	9,9	16 086	9,3	87,9
Královéhradecký	18 584	10,1	17 180	10,0	92,4
Pardubický	6 177	3,4	5 663	3,3	91,7
Vysočina	7 225	3,9	6 698	3,9	92,7
Jihomoravský	13 895	7,5	11 669	6,8	84,0
Olomoucký	7 151	3,9	6 729	3,9	94,1
Zlínský	8 525	4,6	7 979	4,6	93,6
Ostravský	11 909	6,5	10 981	6,4	92,2
Česká republika	184 210	100,0	172 297	100,0	93,5

Pramen: Kapacita ubytovacích zařízení cestovního ruchu. ČSÚ, Praha 2001, 2002
(<http://www.czso.cz/cz/cisla/9/92/920500/920500.htm>)

Tab. 10.4: Počet lůžek a počet pracovníků v ubytovacích zařízeních podle krajů ČR (k 31. 7.)

Kraj	Počet lůžek				Index (r. 2000 =100)	Počet osob pracujících v ubytovacích zařízeních				Index (r. 2000 =100)
	2000		2001			2000		2001		
	abs.	v %	abs.	v %		abs.	v %	abs.	v %	
Hl. město Praha	72 671	14,5	70 952	14,9	97,6	12 253	16,2	11 730	16,2	95,7
Středočeský	37 060	7,4	35 358	7,4	95,4	5 349	7,1	4 981	6,9	93,1
Jihočeský	52 338	10,4	49 577	10,4	94,7	7 080	9,4	6 837	9,4	96,6
Plzeňský	24 086	4,8	23 545	4,9	97,8	3 321	4,4	3 237	4,5	97,5
Karlovarský	28 150	5,6	28 807	6,0	102,3	7 734	10,2	7 895	10,9	102,1
Ústecký	25 942	5,2	25 202	5,3	97,1	3 947	5,2	3 896	5,4	98,7
Liberecký	53 594	10,7	49 834	10,4	93,0	6 374	8,4	5 907	8,1	92,7
Královéhradecký	54 887	10,9	51 610	10,8	94,0	7 017	9,3	6 766	9,3	96,4
Pardubický	17 875	3,6	16 517	3,5	92,4	2 109	2,8	2 136	2,9	101,3
Vysočina	22 866	4,6	21 457	4,5	93,8	2 875	3,8	2 685	3,7	93,4
Jihomoravský	37 006	7,4	31 814	6,7	86,0	4 811	6,4	4 717	6,5	98,0
Olomoucký	20 494	4,1	19 297	4,0	94,2	3 702	4,9	3 466	4,8	93,6
Zlínský	22 886	4,6	21 677	4,5	94,7	3 410	4,5	3 175	4,4	93,1
Ostravský	32 391	6,4	31 311	6,6	96,7	5 495	7,3	5 150	7,1	93,7
Česká republika	502 246	100,0	476 958	100,0	95,0	75 477	100,0	72 578	100,0	96,2

Pramen: Kapacita ubytovacích zařízení cestovního ruchu. ČSÚ, Praha 2001, 2002
(<http://www.czso.cz/cz/cisla/9/92/920500/920500.htm>)

Z dostupných statistických pramenů je přes jejich omezenou vypovídací schopnost možné přehledně charakterizovat ubytovací infrastrukturu kraje následovně:

- Podíl kraje na počtu ubytovacích zařízení (4,4%), počtu pokojů (3,9%) i lůžek (4,5%) je poněkud nižší než jeho podíl na počtu obyvatel ČR (5,1%). V rámci ČR tedy kraj v současné době nepředstavuje turistický region nadprůměrného významu.
- Průměrná velikost ubytovacího zařízení cestovního ruchu na Vysočině (12,3 pokojů na zařízení) je poněkud menší než v ČR (14,0 pokojů na zařízení). Z hlediska počtu lůžek na jedno zařízení jsou však hodnoty za Vysočinu (39,4 lůžek na zařízení) a ČR (38,8 lůžek) srovnatelné.
- Průměrný počet lůžek v jednom pokoji (3,20) je značně vyšší ve srovnání s ČR (2,77 lůžka na pokoj). To odráží rozdíly ve kvalitativní struktuře ubytovacích zařízení.
- Na jednoho pracovníka v ubytovacích zařízeních cestovního ruchu připadalo v kraji 7,99 lůžek, tedy významně více (o 22%) než v průměru za ČR (6,57 lůžek na pracovníka). Spolu s předchozím ukazatelem to naznačuje poněkud nižší standard ubytovacích služeb v kraji.

Tab. 10.5: Počet ubytovacích zařízení cestovního ruchu a počet míst na volné ploše (k 31. 7.)

Okres	Počet ubytovacích zařízení				Index 2001/2000	Počet míst na volné ploše		Index 2001/2000
	2000		2001			2000	2001	
	abs.	v %	abs.	v %		abs.	abs.	
Havlíčkův Brod	73	12,6	64	11,7	87,7	2 240	1940	86,6
Jihlava	98	16,9	98	18,0	100,0	468	480	102,6
Pelhřimov	138	23,8	126	23,1	91,3	1 508	1420	94,2
Třebíč	63	10,9	59	10,8	93,7	1 522	1426	93,7
Žďár nad Sázavou	208	35,9	198	36,3	95,2	1 040	760	73,1
Kraj Vysočina	580	100,0	545	100,0	94,0	6 778	6 026	88,9

Pramen: Kapacita ubytovacích zařízení cestovního ruchu. ČSÚ, Praha 2001

Tab. 10.6: Počet pokojů v ubytovacích zařízeních v okresech kraje Vysočina (k 31. 7.)

Okres	Počet pokojů				Index 2001/2000
	2000		2001		
	abs.	v %	abs.	v %	
Havlíčkův Brod	975	13,5	755	11,3	77,4
Jihlava	1 044	14,4	1 056	15,8	101,1
Pelhřimov	1 371	19,0	1 268	18,9	92,5
Třebíč	840	11,6	830	12,4	98,8
Žďár nad Sázavou	2 995	41,5	2 789	41,6	93,1
Kraj Vysočina	7 225	100,0	6 698	100,0	92,7

Pramen: Kapacita ubytovacích zařízení cestovního ruchu. ČSÚ, Praha 2001

Tab. 10.7: Počet lůžek a počet osob pracujících v ubytovacích zařízeních v okresech (k 31. 7.)

Okres	Počet lůžek				Index 2001 /2000	Počet osob pracujících v ubytovacích zařízeních				Index 2001 /2000
	2000		2001			2000		2001		
	abs.	v %	abs.	v %		abs.	v %	abs.	v %	
Havlíčkův Brod	3 031	13,3	2 713	12,6	89,5	293	10,2	222	8,3	75,8
Jihlava	3 358	14,7	3 273	15,3	97,5	509	17,7	509	19,0	100,0
Pelhřimov	4 828	21,1	4 426	20,6	91,7	543	18,9	499	18,6	91,9
Třebíč	2 559	11,2	2 450	11,4	95,7	396	13,8	373	13,9	94,2
Žďár nad Sázavou	9 090	39,8	8 595	40,1	94,6	1 134	39,4	1 082	40,3	95,4
Kraj Vysočina	22 866	100,0	21 457	100,0	93,8	2 875	100,0	2 685	100,0	93,4

Pramen: Kapacita ubytovacích zařízení cestovního ruchu. ČSÚ, Praha 2001

- Ubytovací kapacita zařízení cestovního ruchu je v kraji rozmístěna nerovnoměrně. Největší kapacita je koncentrována v okrese Žďár nad Sázavou, kde je soustředěno 36% zařízení, 41% pokojů, 40% lůžek a 40% pracovníků kraje.
- V okrese Pelhřimov, který je druhou nejvýznamnější koncentrací ubytovací kapacity, se nachází 23% zařízení, 21% lůžek a 19% pracovníků v cestovním ruchu.
- Relativně nejkvalitnější ubytování je podle dostupných pramenů v okrese Třebíč, kde na jeden pokoj připadá 2,95 lůžka a na jednoho zaměstnance 6,57 lůžek (spolu s okresem Jihlava, kde je na zaměstnance 6,43 lůžka, ale vyšší podíl vícelůžkových pokojů).
- Počet lůžek, připadajících na jeden pokoj, je v rámci kraje vysoký v okrese Pelhřimov (3,49) a Havlíčkův Brod (3,59), naopak relativně nízký (avšak v ČR stále nadprůměrný) je v okresech Třebíč (2,95) a Žďár nad Sázavou (3,08).

Tab. 10.8: Srovnání ČR a kraje Vysočina z hlediska struktury ubytovacích zařízení. Vypočteno na základě počtu pokojů připadajících na jednotlivé typy ubytovacích zařízení (stav k 31. 7.)

Typ zařízení (jen hromadná ubytovací zařízení)	Kraj Vysočina				Index 2002 /2000	Česká republika				Index 2002 /2000
	2000		2002			2000		2002		
	abs.	v %	abs.	v %		abs.	v %	abs.	v %	
Ubytovací zařízení celkem	6 711	100,0	7 280	100,0	108,5	171 472	100,0	181 975	100,0	106,1
Hotely a podobná ubyt. zařízení	2 819	42,0	2 947	40,5	104,5	96 399	56,2	104 491	57,4	108,4
Kemp	279	4,2	345	4,7	123,7	6 339	3,7	8 239	4,5	130,0
Chatové osady a turistické ubyt.	864	12,9	1 221	16,8	141,3	14 588	8,5	18 758	10,3	128,6
Ostatní hrom. ubyt. zař. jinde nespecifikované	2 749	40,9	2 767	38,0	100,7	54 146	31,6	50 487	27,7	93,2

Pramen: Kapacita ubytovacích zařízení cestovního ruchu. ČSÚ, Praha 2001, 2002

Tab. 10.9: Srovnání ČR a kraje Vysočina z hlediska struktury ubytovacích zařízení. Vypočteno na základě počtu lůžek připadajících na jednotlivé typy ubytovacích zařízení (stav k 31. 7.)

Typ zařízení (jen hromadná ubytovací zařízení)	Kraj Vysočina				Index 2002 /2000	Česká republika				Index 2002 /2000
	2000		2002			2000		2002		
	abs.	v %	abs.	v %		abs.	v %	abs.	v %	
Ubytovací zařízení celkem*	20 775	100,0	24 665	100,0	118,7	455 271	100,0	524 814	100,0	115,3
Hotely a podobná ubyt. zařízení	7 180	34,6	8 240	33,4	114,8	236 476	51,9	274 073	52,2	115,9
Kemp	1 039	5,0	1 377	5,6	132,5	21 823	4,8	30 606	5,8	140,2
Chatové osady a turistické ubyt.	3 347	16,1	5 135	20,8	153,4	52 188	11,5	72 939	13,9	139,8
Ostatní hrom.ubyt.zař. jinde nespecifikované	9 209	44,3	9 913	40,2	107,6	144 784	31,8	147 196	28,1	101,7

* bez individuálních ubytovacích zařízení

Pramen: Kapacita ubytovacích zařízení cestovního ruchu. ČSÚ, Praha 2001, 2002

- Ubytovací kapacity mimo hromadná ubytovací zařízení (tj. individuální ubytování – v soukromí) tvoří podle pramenů k roku 2000 v kraji podobně jako v ČR méně než desetinu všech lůžek. Od roku 2002 již nejsou tato zařízení do výběru ubytovacích zařízení statistickou službou zařazována.
- Struktura ubytovacích zařízení v kraji se významně odlišuje od průměru ČR, a to především nižším podílem hotelů a "jim podobných ubytovacích zařízení" (především penziony). Ty soustřeďují třetinu lůžkové kapacity kraje, zatímco v ČR je jejich podíl nadpoloviční.
- V hotelovém pokoji v kraji je průměrně 2,80 lůžka, tedy opět poněkud více než v ČR (2,62 lůžka).
- V kraji je významně vyšší podíl lůžek v chatových osadách, turistických ubytovnách a především v "ostatních" ubytovacích zařízeních.

Tab. 10.10: Počet hostů v ubytovacích zařízeních v okresech kraje Vysočina

Okres	celkem v tis.		Index 2001/2000	cizinci v tis.		Index 2001/2000
	2000	2001		2000	2001	
Havlíčkův Brod	59,1	50,6	85,6	15,7	12,3	78,3
Jihlava	60,0	55,3	92,2	20,3	17,4	85,7
Pelhřimov	61,5	55,9	90,9	15,8	15,2	96,2
Třebíč	55,7	48,7	87,4	16,8	13,1	78,0
Žďár nad Sázavou	157,9	164,3	104,1	33,1	29,8	90,0
Kraj Vysočina	394,3	374,8	95,1	101,8	87,8	86,2
ČR	10 848,7	10 766,0	99,2	4 666,3	5 194,0	111,3

Pramen: Návštěvnost v ubytovacích zařízeních cestovního ruchu v roce 2000, 2001. ČSÚ, Praha

Tab. 10.11: Počet přenocování v ubytovacích zařízeních v okresech kraje Vysočina

Okres	celkem v tis.		Index 2001/2000	cizinci v tis.		Index 2001/2000
	2000	2001		2000	2001	
Havlíčkův Brod	298,0	171,0	57,4	64,5	37,0	57,4
Jihlava	241,1	165,1	68,5	64,5	48,6	75,3
Pelhřimov	307,2	210,2	68,4	65,8	44,8	68,1
Třebíč	251,8	163,4	64,9	64,0	38,0	59,4
Žďár nad Sázavou	722,0	675,2	93,5	132,5	104,9	79,2
Kraj Vysočina	1 820,0	1 384,8	76,1	391,4	273,2	69,8
ČR	47 069	38 417,2	81,6	16 470,6	16 853,9	102,3

Pramen: Návštěvnost v ubytovacích zařízeních cestovního ruchu v roce 2000, 2001. ČSÚ, Praha

Tab. 10.12: Průměrná délka pobytu hostů (dny)

Okres	2000		2001.	
	celkem	z toho cizinců	celkem	z toho cizinců
Havlíčkův Brod	6,0	5,1	4,4	4,0
Jihlava	5,0	4,2	4,0	3,8
Pelhřimov	6,0	5,2	4,8	3,9
Třebíč	5,5	4,8	4,4	3,9
Žďár nad Sázavou	5,6	5,0	5,1	4,5
Kraj Vysočina	5,6	4,8	4,7	4,1
ČR	5,3	4,5	4,6	4,2

Pramen: Návštěvnost v ubytovacích zařízeních cestovního ruchu v roce 2000, 2001. ČSÚ, Praha

- V roce 2001 navštívilo Vysočinu 375 tisíc turistů. Bylo cca o 5% méně než v předchozím roce.
- Podíl kraje Vysočina na počtu hostů (3,48%) i počtu přenocování (3,60%) v ČR byl v roce 2001 nižší než podíl na počtu obyvatel, ale také nižší než podíl na kapacitě ubytovacích zařízení. Využití ubytovací kapacity v kraji je tedy v rámci ČR podprůměrné.
- Mezi návštěvníky tvořili v roce 2001 čtvrtinu (23,4%) cizinci; jejich podíl na počtu přenocování byl však nižší než jedna pětina (19,7%). V obou případech je to výrazně méně než odpovídající hodnoty pro ČR (48,2%, resp. 43,9%). Vysočina je turistickým regionem s výraznou převahou domácích návštěvníků.
- Průměrná doba pobytu hostů (4,7 dne) i zahraničních hostů (4,1 dne) byla na Vysočině přibližně stejná jako v ČR (4,6 dne, resp. 4,2 dne). Ve srovnání s rokem 2000 došlo podle statistických pramenů k podstatnému zkrácení průměrné doby pobytu.
- Využití lůžkové kapacity je poměrně nízké: z podílu počtu přenocování a počtu lůžek vyplývá, že kapacita byla využita jen ze 17,7% (v ČR 22,1%). Nejvyšší bylo v roce 2001 využití kapacity v okrese Žďár nad Sázavou, velmi nízké naopak v okresech Pelhřimov a Jihlava.
- V roce 2002 došlo k dalšímu poklesu návštěvnosti kraje.

Tab. 10.13: Počet hostů v ubytovacích zařízeních podle zemí trvalého pobytu – srovnání kraje Vysočina a ČR

Země původu	Kraj Vysočina				Česká republika			
	2000		2002		2000		2002	
	abs.	v %*	abs.	v %*	abs.	v %*	abs.	v %*
Hosté celkem	394 281	(25,85)	362 155	(16,96)	10 848 716	(43,01)	9 609 645	(47,65)
cizinci celkem	101 795	100,00	61 426	100,00	4 666 305	100,00	4 579 015	100,00
Dánsko	3 432	3,37	637	1,04	161 593	3,46	96 501	2,11
Francie	2 631	2,58	2 662	4,33	151 989	3,26	185 192	4,04
Itálie	3 260	3,20	2 097	3,41	234 905	5,03	253 992	5,55
Izrael	1 022	1,00	60	0,10	189 876	4,07	105 281	2,30
Německo	38 286	37,61	22 462	36,57	1 493 958	32,02	1 394 581	30,46
Nizozemsko	9 260	9,10	4 985	8,12	266 094	5,70	190 887	4,17
Polsko	10 175	10,00	3 851	6,27	296 456	6,35	318 272	6,95
Rakousko	2 808	2,76	3 393	5,52	137 787	2,95	180 676	3,95
Slovensko	4 879	4,79	6 437	10,48	134 095	2,87	211 274	4,61
USA	4 178	4,10	3 024	4,92	224 418	4,81	187 837	4,10
V. Británie	3 080	3,03	2 913	4,74	246 974	5,29	286 746	6,26
ostatní státy	18 784	18,45	8 905	14,50	1 128 160	24,18	1 167 776	25,50

* podíl z celkového počtu zahraničních návštěvníků (údaje v závorce v prvním řádku udávají podíl zahraničních hostů na celkovém počtu hostů)

Pramen: Návštěvnost v ubytovacích zařízeních cestovního ruchu 2000, 2002, ČSÚ Praha

Tab. 10.14: Počet pobytových dnů hostů v ubytovacích zařízeních podle zemí trvalého pobytu – srovnání kraje Vysočina a ČR

Země původu	Kraj Vysočina				Česká republika			
	2000		2002		2000		2002	
	abs.	v %*	abs.	v %*	abs.	v %*	abs.	v %*
Hosté celkem	2 214 307	(22,2)	1 557 267	(14,59)	57 917 697	(36,4)	43 243 403	(44,4)
cizinci celkem	493 198	100,00	227 276	100,00	21 136 907	100,00	19 231 863	100,00
Dánsko	13 061	2,65	2 293	1,01	625 506	2,96	405 304	2,11
Francie	9 793	1,99	7 720	3,40	559 315	2,65	648 172	3,37
Itálie	12 776	2,59	6 291	2,77	912 433	4,32	990 569	5,15
Izrael	8 264	1,68	186	0,08	894 838	4,23	442 180	2,30
Německo	225 471	45,72	85 356	37,56	8 285 232	39,20	6 833 447	35,53
Nizozemsko	40 958	8,30	20 439	8,99	1 205 570	5,70	839 903	4,37
Polsko	41 941	8,50	10 783	4,74	1 120 074	5,30	1 050 298	5,46
Rakousko	9 671	1,96	9 500	4,18	465 985	2,20	542 028	2,82
Slovensko	20 402	4,14	21 242	9,35	496 152	2,35	802 841	4,17
USA	13 286	2,69	13 306	5,85	880 677	4,17	751 348	3,91
V. Británie	12 133	2,46	13 982	6,15	902 400	4,27	1 060 960	5,52
ostatní státy	85 442	17,32	36 179	15,92	4 788 725	22,66	4 864 813	25,30

* podíl z celkového počtu zahraničních návštěvníků (údaje v závorce v prvním řádku udávají podíl zahraničních hostů na celkovém počtu hostů)

Pramen: Návštěvnost v ubytovacích zařízeních cestovního ruchu 2000, 2002, ČSÚ Praha

- Mezi návštěvníky ze zahraničí tvoří největší skupinu hosté z Německa. Jejich podíl na celkovém počtu pobytových dnů je v kraji poněkud vyšší než v ČR.
- S odstupem za nimi následují hosté ze Slovenska a Nizozemí.
- Teritoriální struktura návštěvníků kraje se nijak významně neliší od struktury návštěvníků ČR (tato shoda je však alespoň z části podmíněna metodou statistické evidence).

Specifická je návštěvnost hostů z Rakouska jako nejbližšího státu. Jeho hranice se v nejbližším místě přibližuje jen cca na 5 km od hranic kraje, přičemž i přes proces integrace ČR do EU jde dosud o hranici mezi hospodářskými a společenskými systémy s různou životní úrovní i kupní silou obyvatel. Podle evidence na hraničních přechodech je počet překročení státní hranice rakouskými občany vyšší než 10 milionů. Velkou část této návštěvnosti však tvoří jen jednodenní či jen několikahodinové návštěvy s nízkými efekty pro podnikatele v cestovním ruchu („nákupní turistika“). Navíc lze v budoucnosti očekávat snižování rozdílů v kupní síle obyvatelstva a tím postupnou ztrátu výhody, která ze stávajícího stavu plyne pro některé podnikatele v příhraničních oblastech a lokalitách.

Jedním z hlavních cílů pro naplnění očekávaných vizí je zvýšení podílu pobytové návštěvnosti (u zahraničních návštěvníků zejména z Německa, Nizozemí a Rakouska, ale i dalších zemí). Jedním z předpokladů pro dosažení tohoto cíle (nejen pro zahraniční, ale ve stejném významu i pro domácí návštěvnost) je zvýšení atraktivity turistické nabídky, vytvoření lokálních a regionálních organizačních struktur cestovního ruchu a zlepšení marketingu (strategie oslovení cílových skupin turistů, vlastní reklama, propagace, prodej, aj.). Významná je však také přeshraniční spolupráce v oblasti cestovního ruchu.

Jinou slabou stránkou, resp. možným rizikem pro rozvojovou strategii, je sezónnost turistické návštěvnosti (s částečnou výjimkou atraktivních městských center, např. Telče a Jihlavy). Rozhodující část připadá na letní sezónu. Zimní turistickou návštěvnost zatím většinou saturují města (v rámci tranzitu, služebních a obchodních cest) a zimní turistická střediska, mimo ně je turistická návštěvnost v zimní sezóně nízká.

Právě městská turistika s návštěvou významných kulturních a architektonických památek je jedním ze strategických směrů rozvoje cestovního ruchu v kraji. Druhým směrem je venkovská turistika s důrazem na environmentálně šetrné formy, cykloturistiku, rodinné pobyty, agroturistiku apod.

Jednotlivá turisticky atraktivní místa se liší svým významem pro podnikání v cestovním ruchu. Rozdílná významnost se projevuje různě vysokým objemem návštěvnosti, strukturou návštěvníků, sezónností apod. Atraktivita jednotlivých lokalit je však proměnlivá pro jednotlivé sociální a zájmové skupiny a je obtížné ji nějak empiricky hodnotit. Navíc chybí spolehlivé informace o návštěvnosti lokalit. Jedním z cílů strategie je proto také zlepšení monitoringu stavu cestovního ruchu pro potřeby krajského destinačního managementu.

Realizace nezbytných opatření předpokládá podporu na regionální úrovni (zejména budování turistické organizační struktury, regionální turistický marketing, zřízení krajského fondu na podporu budování turistické infrastruktury, profesní příprava a vzdělávání) v rámci vlastní regionální politiky kraje. Současně bude nutná daleko účinnější podpora z celostátní úrovně, a to zejména v oblasti systému organizace a činnosti turistických informačních center (standards, spolufinancování, celostátní informační a rezervační systém), propagace a reklamy, dále pak podpory regenerace zejména kulturních a historických památek, které mají značné šance v celoevropském, selektivně i celosvětovém kontextu. Současně je potřeba usilovat o koordinaci krajských a celostátních aktivit směřujících k podpoře cestovního ruchu, resp. aktivně se podílet na formulaci státní politiky podpory cestovního ruchu.

PŘÍLOHY

2. Osídlení, obyvatelstvo, bydlení

a) Tabulky za okresy

Tab. 2.1: Základní charakteristika obyvatelstva a sídelní struktury kraje Vysočina k 1. 1. 2003

Území	počet obyvatel 1. 1. 2003	hustota zalidnění (obyv/km ²)	počet obcí (1. 1. 2003)	počet částí obcí (sídel)	počet obcí se statutem města	počet obyv. ve městech 1.1. 2003	stupeň urbanizace
Havlíčkův Brod	94 826	74,9	120	331	8	58 098	61,3
Jihlava	108 231	91,7	121	198	5	70 802	65,4
Pelhřimov	72 589	56,3	120	322	8	46 339	63,8
Třebíč	117 002	77,1	173	234	6	62 432	53,4
Žďár nad Sázavou	124 982	74,8	195	359	6	61 800	49,4
kraj Vysočina	517 630	74,8	729	1 444	33	299 471	57,9

Pramen: Pohyb obyvatelstva za 1. čtvrtletí 2003, ČSÚ Praha 2003, Malý lexikon obcí 2002, ČSÚ Praha 2003

Tab. 2.2: Obce a obyvatelstvo podle velikostních skupin obcí v kraji Vysočina k 1. 1. 2002 (absolutní údaje)

Území	struktura obcí a obyvatel v nich							
	počet obcí				počet obyvatel			
	do 499	500- 1999	2000- 9999	nad 10000	do 499	500- 1999	2000-9999	nad 10000
Havl. Brod	88	25	6	1	16 643	21 463	32 486	24 327
Jihlava	98	16	6	1	17 687	14 665	25 530	50 377
Pelhřimov	97	17	4	2	14 554	15 531	15 194	27 405
Třebíč	140	27	5	1	30 295	24 249	23 744	39 022
Žďár n. Sáz.	151	40	2	3	29 740	35 049	13 904	46 448
kraj Vysočina	573	125	23	8	108 921	110 957	110 858	187 579
Česká republika	3 696	1 932	495	131	867 887	1 799 549	2 020 800	5 518 200
podíl kraje na ČR (%)	15,5	6,5	4,6	6,1	12,3	6,2	5,5	3,4

Pramen: Malý lexikon obcí ČR 2002, ČSÚ Praha 2003

Tab. 2.3: Obce a obyvatelstvo podle velikostních skupin obcí v kraji Vysočina k 1. 1. 2002 (relativní údaje)

Území	struktura obcí a obyvatel v nich							
	počet obcí				počet obyvatel			
	do 499	500- 1999	2000- 9999	nad 10000	do 499	500- 1999	2000-9999	nad 10000
Havl. Brod	73,3	20,8	5,0	0,8	17,6	22,6	34,2	25,6
Jihlava	81,0	13,2	5,0	0,8	16,3	13,5	23,6	46,5
Pelhřimov	80,8	14,2	3,3	1,7	20,0	21,4	20,9	37,7
Třebíč	80,9	15,6	2,9	0,6	25,8	20,7	20,2	33,3
Žďár n. Sáz.	77,0	20,4	1,0	1,5	23,8	28,0	11,1	37,1
kraj Vysočina	78,6	17,1	3,2	1,1	21,0	21,4	21,4	36,2
Česká republika	59,1	30,9	7,9	2,1	8,5	17,6	19,8	54,1

Pramen: Malý lexikon obcí ČR 2002, ČSÚ Praha 2003

Tab. 2.4: Vývoj počtu obyvatel v kraji Vysočina v letech 1869 - 2003

Území	1869	1910	1930	1950	1991	2001	2003
Havlíčkův Brod	106 421	110 719	105 871	93 312	96 113	95 040	94 774
Jihlava	98 044	109 620	110 974	91 616	108 449	108 413	108 259
Pelhřimov	99 331	100 705	90 990	74 597	74 616	72 984	72 720
Třebíč	90 406	106 924	110 717	102 853	117 105	117 367	116 902
Žďár nad Sázavou	120 477	118 017	112 691	99 107	124 787	125 407	125 005
kraj Vysočina	514 679	545 985	531 243	461 485	521 070	519 211	517 660

Poznámka: výsledky příslušných sčítání lidu, v roce 2003 průběžná evidence obyvatelstva k 31. 3. 2003.

Pramen: Retrospektivní lexikon obcí ČSSR 1850 – 1970, FSÚ, 1978, Statistický lexikon obcí České republiky 1992, ČSÚ, 1994, Definitivní výsledky sčítání lidu, domů a bytů 2001, Pohyb obyvatelstva v 1. čtvrtletí 2003, ČSÚ Praha 2003

Tab. 2.5: Indexy vývoje počtu obyvatel v kraji Vysočina

Území	1910/1869	1930/1910	1950/1930	1991/1950	2001/1991	2001/1869	2003/2001
Havlíčkův Brod	104,0	95,6	88,1	103,0	98,9	89,3	99,7
Jihlava	111,8	101,2	82,6	118,4	100,0	110,6	99,9
Pelhřimov	101,4	90,4	82,0	100,3	97,8	73,5	99,6
Třebíč	118,3	103,5	92,9	113,9	100,2	129,8	99,6
Žďár nad Sázavou	98,0	95,5	87,9	125,9	100,5	104,1	99,7
kraj Vysočina	106,1	97,3	86,9	112,9	99,6	100,9	99,7
Česká republika	133,4	113,9	83,3	115,8	99,3	135,4	99,7

Pramen: tabulka 2.4

Tab. 2.6: Střední stav obyvatelstva kraje Vysočina

Území	střední stav obyvatel					
	celkem		v tom			
			muži		ženy	
	1999	2002	1999	2002	1999	2002
Havlíčkův Brod	95 669	94 883	47 333	46 903	48 336	47 980
Jihlava	108 953	108 253	53 587	53 249	55 366	55 004
Pelhřimov	73 955	72 612	36 555	35 813	37 400	36 799
Třebíč	117 630	117 158	58 020	57 790	59 610	59 368
Žďár nad Sázavou	125 701	125 053	62 338	62 048	63 363	63 005
kraj Vysočina	522 486	517 959	258 046	255 803	264 440	262 156
Česká republika	10 294 943	10 200 774	5 007 480	4 964 598	5 287 463	5 236 176

Pramen: Okresy České republiky v roce 1999, ČSÚ 2001, Pohyb obyvatelstva v roce 2002, ČSÚ Praha 2003

Tab. 2.7: Vývoj hrubé míry porodnosti v letech 1997 – 2002 (údaje vyjadřují počet živě narozených na 1000 obyvatel středního stavu v příslušném roce)

Okres	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Havlíčkův Brod	8,9	9,1	8,7	9,0	8,2	9,1
Jihlava	9,2	9,2	9,0	9,0	8,7	9,4
Pelhřimov	9,4	9,4	8,6	9,0	8,6	8,9
Třebíč	9,3	9,6	8,8	9,2	9,2	8,7
Žďár nad Sázavou	10,7	9,8	9,4	9,4	9,1	9,7
Vysočina	9,6	9,4	8,9	9,1	8,8	9,2
Česká republika	8,8	8,8	8,7	8,8	8,9	9,1

Pramen: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce 1997, 1998, 1999, 2000, 2001, 2002, ČSÚ Praha 1998-2003

Tab. 2.8: Vývoj hrubé míry úmrtnosti v letech 1997 - 2002 (počet zemřelých na 1000 obyvatel středního stavu)

Okres	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Havlíčkův Brod	11,0	10,6	10,4	10,6	10,5	10,2
Jihlava	10,1	9,8	10,1	10,8	9,7	10,1
Pelhřimov	11,9	10,5	11,9	11,2	11,0	11,6
Třebíč	10,7	10,4	10,3	10,2	10,0	10,0
Žďár nad Sázavou	10,2	9,8	9,7	9,3	9,3	9,2
Vysočina	10,7	10,2	10,4	10,3	10,0	10,1
Česká republika	10,9	10,6	10,7	10,6	10,5	10,6

Pramen: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce ..., ČSÚ Praha 1998-2003

Tab. 2.9: Zemřelí podle vybraných příčin smrti v roce 2000 a 2001 (počet zemřelých na 100 000 obyvatel středního stavu)

Okres	novotvary	nemoci oběhové soustavy	nemoci dýchací soustavy	vnější příčiny	2000				2001			
					novotvary	nemoci oběhové soustavy	nemoci dýchací soustavy	vnější příčiny	novotvary	nemoci oběhové soustavy	nemoci dýchací soustavy	vnější příčiny
Havlíčkův Brod	285,0	551,2	50,3	62,9	243,3	640,4	33,7	66,4	243,3	640,4	33,7	66,4
Jihlava	307,2	584,1	32,2	72,7	245,5	559,2	21,2	68,3	245,5	559,2	21,2	68,3
Pelhřimov	263,2	696,0	35,3	61,1	274,1	646,9	32,9	46,6	274,1	646,9	32,9	46,6
Třebíč	249,3	627,0	36,6	52,7	263,3	582,7	33,2	54,5	263,3	582,7	33,2	54,5
Žďár nad Sázavou	242,8	557,2	19,9	58,1	229,1	545,9	39,9	56,7	229,1	545,9	39,9	56,7
Vysočina	268,3	597,1	34,0	61,2	249,2	588,5	32,4	59,0	249,2	588,5	32,4	59,0
Česká republika	279,4	566,5	48,3	68,8	278,3	561,5	45,5	67,6	278,3	561,5	45,5	67,6

Pramen: Okresy České republiky v roce 2000 a 2001, ČSÚ Praha

Tab. 2.10: Vývoj kojenecké úmrtnosti (kvocient kojenecké úmrtnosti, tj. počet zemřelých před dovršením 1. narozenin na 1000 živě narozených)

Území	1998	1999	2000	2001	2002
Havlíčkův Brod	4,6	4,8	3,5	0,0	1,2
Jihlava	7,0	5,1	3,1	5,3	6,9
Pelhřimov	11,5	7,8	4,5	6,3	3,1
Třebíč	5,3	5,8	3,7	2,8	9,8
Žďár nad Sázavou	4,9	4,3	1,7	5,3	4,9
Vysočina	6,1	5,4	3,2	3,9	5,5
Česká republika	5,2	4,6	4,1	4,0	4,1

Pramen: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce ..., ČSÚ Praha 1998-2003

Tab. 2.11: Naděje na dožití při narození

Okres	Naděje na dožití (roky)		Změna (1996-00) – (1991-95)	Naděje na dožití (roky)		Změna (1996-00) – (1991-95)
	1991-95	1996-2000		1991-95	1996-2000	
	muži			ženy		
Havlíčkův Brod	69,9	71,5	1,6	76,3	78,2	1,9
Jihlava	69,6	71,4	1,9	76,5	79,1	2,6
Pelhřimov	69,2	71,6	2,4	76,8	77,8	1,1
Třebíč	70,2	72,1	1,9	77,3	78,6	1,3
Žďár nad Sázavou	70,0	72,2	2,2	77,0	78,2	1,2
Česká republika	68,9	71,0	2,2	75,8	77,8	2,0

Pramen: Naděje na dožití v okresech ČR. ČSÚ, Praha 2002

Tab. 2.12: Hrubá míra sňatečnosti v letech 1997-2002 (počet sňatků na 1000 obyvatel středního stavu)

Území	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Havlíčkův Brod	5,0	5,0	5,1	5,0	4,8	4,9
Jihlava	5,5	5,4	5,2	5,5	5,4	5,2
Pelhřimov	5,2	5,1	5,1	5,0	4,8	5,0
Třebíč	5,3	5,2	4,8	5,0	4,8	4,9
Žďár nad Sázavou	5,5	5,1	5,1	5,0	4,9	5,0
Vysočina	5,3	5,2	5,1	5,1	4,9	5,0
Česká republika	5,6	5,3	5,2	5,4	5,1	5,2

Pramen: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce ..., ČSÚ Praha 1998-2003

Tab. 2.13: Index rozvodovosti v letech 1997-2002 (počet rozvodů na 100 sňatků uzavřených v daném kalendářním roce)

Území	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Havlíčkův Brod	43,3	34,2	30,7	42,4	46,6	55,4
Jihlava	55,9	44,3	40,9	44,9	47,4	54,4
Pelhřimov	39,8	32,9	32,3	42,1	45,1	39,3
Třebíč	37,2	39,1	38,1	48,9	51,8	41,3
Žďár nad Sázavou	34,8	30,5	35,6	39,6	41,9	38,0
Vysočina	42,1	36,5	35,9	43,7	46,6	45,6
Česká republika	56,2	58,8	44,2	53,7	60,3	60,2

Pramen: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce ..., ČSÚ Praha 1998-2003

Tab. 2.14: Vývoj potratovosti v letech 1997-2002 (index potratovosti, tj. počet potratů na 100 živě narozených dětí)

Území	1997	1998	1999	2000	2001	2002*
Havlíčkův Brod	48,0	43,5	46,0	40,4	46,9	42,0
Jihlava	53,1	45,5	48,0	39,5	40,3	43,0
Pelhřimov	54,7	51,1	52,6	46,1	41,0	37,9
Třebíč	53,4	50,0	51,7	43,3	40,6	39,9
Žďár nad Sázavou	41,9	48,8	44,0	39,1	34,8	35,8
Vysočina	49,4	47,9	48,2	41,7	40,5	39,3
Česká republika	62,8	61,5	58,2	52,1	49,7	47,1

Pramen: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce ..., ČSÚ Praha 1998-2003

Tab. 2.15: Vývoj přirozeného přírůstku v letech 1997-2002 (hrubá míra přirozeného přírůstku, tj. na 1000 obyvatel středního stavu)

Území	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Havlíčkův Brod	-2,1	-1,5	-1,7	-1,6	-2,3	-1,1
Jihlava	-0,9	-0,6	-1,1	-1,8	-1,0	-0,7
Pelhřimov	-2,5	-1,1	-3,3	-2,2	-2,4	-2,7
Třebíč	-1,4	-0,8	-1,5	-1,0	-0,8	-1,3
Žďár nad Sázavou	0,5	0,0	-0,3	0,1	-0,2	0,5
Vysočina	-1,1	-0,8	-1,5	-1,2	-1,2	-0,9
Česká republika	-2,1	-1,8	-2,0	-1,8	-1,6	-1,5

Pramen: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce ..., ČSÚ Praha 1998-2003

Tab. 2.16: Vývoj migračního salda v letech 1997–2002 (rozdíl počtu přistěhovalých a vystěhovalých přes hranici dané územní jednotky)

Území	1997	1998	1999	2000	2001	2002
	relativně (na 1000 obyvatel středního stavu)					
Havlíčkův Brod	1,0	1,2	-0,2	-0,6	0,9	0,2
Jihlava	0,2	0,3	-0,2	-0,3	-0,9	0,5
Pelhřimov	4,5	-1,0	-0,8	0,0	-1,5	1,4
Třebíč	-0,2	0,3	1,2	0,2	0,2	-1,4
Žďár nad Sázavou	-0,7	-0,5	-0,8	-0,3	-2,0	-1,8
Vysočina	0,7	0,1	-0,1	-0,1	-0,6	-0,4
Česká republika*	1,2	0,9	0,9	0,9	-0,8	1,2

* saldo zahraničního stěhování

Pramen: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce ..., ČSÚ Praha 1998-2003

Tab. 2.17: Vývoj celkového přírůstku obyvatelstva v letech 1997 – 2002 (hrubá míra přirozeného přírůstku, tj. na 1000 obyvatel středního stavu)

Území	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Havlíčkův Brod	-1,1	-0,3	-1,9	-2,2	-1,4	-0,9
Jihlava	-0,7	-0,3	-1,3	-2,1	-1,9	-0,2
Pelhřimov	2,0	-2,1	-4,1	-2,2	-3,9	-1,3
Třebíč	-1,6	-0,5	-0,3	-0,8	-0,6	-2,7
Žďár nad Sázavou	-0,2	-0,5	-1,1	-0,2	-2,2	-1,3
Kraj Vysočina	-0,5	-0,7	-1,6	-1,3	-1,8	-1,3
Česká republika	-0,9	-0,9	-1,1	-0,9	-2,4	-0,3

Pramen: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce ..., ČSÚ Praha 1998-2003

Tab. 2.18: Věkové složení obyvatelstva kraje Vysočina k 1. 3. 2001

Území	počet obyvatel ve věku		
	0-14 let	15-59 let	60 a více let
Havlíčkův Brod	15 860	61 012	18 159
Jihlava	18 191	70 361	19 842
Pelhřimov	11 888	46 410	14 673
Třebíč	20 843	75 425	21 084
Žďár nad Sázavou	22 946	80 538	21 920
kraj Vysočina	89 728	333 746	95 678
Česká republika	1 654 869	6 687 927	1 883 783
podíl kraje na ČR (%)	5,42	4,99	5,08

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 1991, 2001 (definitivní výsledky)

Tab. 2.19: Věková struktura obyvatelstva kraje Vysočina k 3. 3. 1991 a 1. 3. 2001

Území	1991 (%)			2001 (%)		
	0-14 let	15-59 let	60 a více	0-14 let	15-59 let	60 a více
Havlíčkův Brod	21,7	60,3	18,0	16,7	64,2	19,1
Jihlava	21,8	60,8	17,4	16,8	64,9	18,3
Pelhřimov	20,8	60,5	18,7	16,3	63,6	20,1
Třebíč	23,0	59,4	17,6	17,8	64,3	18,0
Žďár nad Sázavou	23,2	60,8	16,0	18,3	64,2	17,5
kraj Vysočina	22,2	60,4	17,4	17,3	64,3	18,4
Česká republika	21,0	61,1	17,9	16,2	65,4	18,4

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 1991, 2001 (definitivní výsledky)

Tab. 2.20: Průměrný věk a index stáří obyvatelstva v kraji Vysočina

Území	průměrný věk (31.12. 2001)			index stáří (1. 3. 2001)*		
	celkem	muži	ženy	celkem	muži	ženy
Havlíčkův Brod	38,8	37,3	40,3	114,5	91,2	139,6
Jihlava	38,5	36,9	40,1	109,1	85,0	135,3
Pelhřimov	39,4	37,8	41,0	123,4	98,9	149,4
Třebíč	38,0	36,6	39,4	101,2	81,7	121,7
Žďár nad Sázavou	37,6	36,2	38,9	95,5	78,3	113,8
kraj Vysočina	38,4	36,9	39,8	106,6	85,5	129,3
Česká republika	39,0	37,4	40,5	113,8	86,2	139,1

* index stáří je podíl poproduktivního (60 a více let) a předproduktivního (0-14 let) obyvatelstva (předproduktivní = 100)

Pramen: Věkové složení obyvatelstva v krajích ČR k 31. 12. 2001, ČSÚ Praha 2003, Sčítání lidu, domů a bytů 2001 (definitivní výsledky)

Tab. 2.21: Vzdelanostní struktura obyvatel v kraji Vysočina – srovnání výsledků sčítání 1991 a 2001 (relativní čísla udávají podíl uvedené skupiny vzdělání z počtu obyvatel starších 15 let)

Území	základní		střední bez maturity		střední s maturitou		vysokoškolské	
	1991	2001	1991	2001	1991	2001	1991	2001
	Havlíčkův Brod	35,2	23,0	38,1	41,1	22,1	28,5	4,6
Jihlava	35,2	23,6	37,6	40,6	21,7	27,6	5,5	7,0
Pelhřimov	34,8	23,9	34,6	41,2	24,5	27,4	6,1	6,1
Třebíč	37,7	25,7	36,7	39,9	20,5	26,6	5,1	6,8
Žďár nad Sázavou	35,6	24,2	37,7	40,6	21,5	26,9	5,2	7,2
kraj Vysočina	35,8	24,2	37,1	40,6	21,8	27,4	5,3	6,7
Česká republika	34,5	23,0	35,4	37,9	22,9	28,4	7,2	8,9

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 1991 a 2001.

Tab. 2.22: Obyvatelstvo podle náboženského vyznání k 1. 3. 2001

Území	věřící celkem (podíl z celkového počtu obyvatel)		v tom církev								nezjištěno	
			římskokatolická		českobrat. evang.		čsl. husitská		ostatní			
	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %	abs.	v %
Havl. Brod	38 182	40,2	34 250	89,7	947	2,5	769	2,0	2 216	5,8	12 777	13,4
Jihlava	42 013	38,8	37 646	89,6	999	2,4	551	1,3	2 817	6,7	12 278	11,3
Pelhřimov	33 709	46,2	30 860	91,5	825	2,4	248	0,7	1 776	5,3	10 320	14,1
Třebíč	55 780	47,5	51 983	93,2	904	1,6	416	0,7	2 477	4,4	14 272	12,2
Žďár nad Sáz.	70 985	56,6	62 512	88,1	4 921	6,9	260	0,4	3 292	4,6	14 248	11,4
kraj Vysočina	240 669	46,4	217 251	90,3	8 596	3,6	2 244	0,9	12 578	5,2	63 895	12,3
Česká rep.	3 288 088	32,1	2 740 780	83,4	117 212	3,6	99 103	3,0	330993	10,1	901981	8,8

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 2001 (definitivní výsledky)

Tab. 2.23: Projekce vývoje počtu obyvatel kraje Vysočina do r. 2020

Území	2005	2010	2015	2020
Havlíčkův Brod	94 705	94 287	93 514	92 191
Jihlava	108 990	109 020	108 590	107 506
Pelhřimov	72 997	72 420	71 524	70 232
Třebíč	117 593	117 983	118 094	117 551
Žďár nad Sázavou	127 295	128 116	128 396	127 901
kraj Vysočina	521 580	521 826	520 118	515 381

Pramen: Projekce obyvatelstva ČR do roku 2020, ČSÚ Praha 1998

Tab. 2.24: Projekce vývoje počtu předproduktivního obyvatelstva kraje Vysočina do r. 2020

Území	2005	2010	2015	2020
Havlíčkův Brod	14 462	13 883	14 065	13 420
Jihlava	16 800	16 039	16 170	15 377
Pelhřimov	11 100	10 622	10 494	9 851
Třebíč	18 820	17 681	18 072	17 522
Žďár nad Sázavou	21 936	21 020	21 052	20 168
kraj Vysočina	83 118	79 245	79 853	76 338

Pramen: Projekce obyvatelstva ČR do roku 2020, ČSÚ Praha 1998

Tab. 2.25: Projekce vývoje počtu poproduktivního obyvatelstva kraje Vysočina do r. 2020

Území	2005	2010	2015	2020
Havlíčkův Brod	19 004	21 015	22 797	23 914
Jihlava	21 428	24 519	27 077	28 917
Pelhřimov	15 290	16 794	17 890	18 674
Třebíč	22 173	24 883	27 666	29 950
Žďár nad Sázavou	23 662	26 732	28 645	30 245
kraj Vysočina	101 557	113 943	124 075	131 700

Pramen: Projekce obyvatelstva ČR do roku 2020, ČSÚ Praha 1998

Tab. 2.26: Projekce vývoje věkové struktury obyvatelstva v kraji Vysočina v období 2005 - 2020

Podíl obyvatel ve věkové skupině (%)	2005	2010	2015	2020
0 - 14 let	15,9	15,2	15,4	14,8
15 - 59 let	64,6	63,0	60,7	59,6
60 a více let	19,5	21,8	23,9	25,6
index stáří	122,2	143,8	155,4	172,5

Pramen: Projekce obyvatelstva ČR do roku 2020, ČSÚ, 1998.

Tab. 2.27: Vybavení trvale obydlených bytů v kraji Vysočina – srovnání výsledků sčítání 1991 a 2001

Území	vodovod			ústřední a etážové topení		
	1991	2001	index	1991	2001	index
Havlíčkův Brod	97,1	98,7	101,6	74,1	79,8	107,7
Jihlava	98,3	98,9	100,6	76,9	82,3	107,2
Pelhřimov	98,3	98,9	100,6	76,6	79,8	104,2
Třebíč	95,4	98,0	102,7	79,7	84,1	105,5
Žďár nad Sázavou	96,2	98,7	102,6	82,4	86,1	104,5
Kraj Vysočina	96,9	98,6	101,8	78,2	82,8	105,9
Česká republika	96,9	98,5	101,7	77,6	81,7	105,3

Pramen: Sčítání lidu, domů a bytů 2001, ČSÚ Praha, 2002

Tab. 2.28: Počet dokončených bytů na 10 000 obyvatel

Území	1998	1999	2000	2001
Havlíčkův Brod	17,9	18,0	27,0	36,3
Jihlava	15,5	23,6	35,5	32,5
Pelhřimov	12,5	17,7	32,2	27,0
Třebíč	19,8	24,5	21,9	18,8
Žďár n. Sázavou	15,1	17,1	20,5	16,9
Vysočina	16,2	20,2	26,8	25,6
Česká republika	14,7	19,5	24,5	24,2

Pozn: bez nástaveb, přístaveb, vestaveb

Pramen: Okresy České republiky v roce 1999, 2000, 2001, ČSÚ Praha

Tab. 2.29: Obytná plocha na 1 dokončený byt v m² v letech 1999 - 2001

Území	Stavby pro bydlení (vč.nástaveb,vestaveb, přístaveb)					
	1999		2000		2001	
	celkem	z toho rodinné domy 1)	celkem	z toho rodinné domy 1)	celkem	z toho rodinné domy 1)
Havlíčkův Brod	74,8	90,2	65,9	86,4	68,5	94,5
Jihlava	63,5	90,5	65,1	87,4	71,1	98,1
Pelhřimov	70,2	89,9	67,4	91,6	81,6	95,5
Třebíč	55,8	89,4	70,9	95,8	68,5	94,5
Žďár n. Sázavou	75,7	92,5	73,1	89,2	81,5	90,6
Kraj Vysočina	68,0	90,5	68,2	89,8	73,7	94,6
Česká republika	71,7	96,4	68,2	96,9	70,1	96,3

Pramen: Okresy České republiky v roce 1999, 2000, 2001, ČSÚ 2001, výpočty GaREP 2003

1)bez nástaveb,přístaveb, vestaveb

b) Tabulky za města
Tab. 2.30: Města kraje Vysočina v pořadí podle počtu obyvatel v roce 1850

poř.	Město	Okres	oč. ob.	poř.	Město	Okres	poč. ob.
1.	Jihlava	Jihlava	20 622	18.	Mor. Budějovice	Třebíč	2 550
2.	Třebíč	Třebíč	7 886	19.	Přibyslav	Havlíčkův Brod	2 433
3.	Velké Meziříčí	Žďár n. Sázavou	5 308	20.	Jemnice	Třebíč	2 386
4.	Polná	Jihlava	5 195	21.	N. Město na Mor.	Žďár n. Sázavou	2 362
5.	Humpolec	Pelhřimov	5 050	22.	Jaroměřice n. Rok.	Třebíč	2 277
6.	Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	4 987	23.	Černovice	Pelhřimov	2 236
7.	Telč	Jihlava	4 556	24.	Ledeč n. Sázavou	Havlíčkův Brod	2 104
8.	Brtnice	Jihlava	4 004	25.	Velká Bíteš	Žďár n. Sázavou	2 059
9.	Pelhřimov	Pelhřimov	3 909	26.	Habry	Havlíčkův Brod	2 039
10.	Třešť	Jihlava	3 856	27.	Žirovnice	Pelhřimov	2 034
11.	Chotěboř	Havlíčkův Brod	3 814	28.	Horní Cerekev	Pelhřimov	1 880
12.	Bystřice n. Pernšt.	Žďár n. Sázavou	3 081	29.	Světlá n. Sázavou	Havlíčkův Brod	1 876
13.	Žďár n. Sázavou	Žďár n. Sázavou	3 072	30.	Náměšť n. Oslavou	Třebíč	1 776
14.	Kamenice n. Lipou	Pelhřimov	3 000	31.	Svratka	Žďár n. Sázavou	1 681
15.	Pacov	Pelhřimov	2 920	32.	Žďárec n. Doubr.	Havlíčkův Brod	1 008
16.	Počátky	Pelhřimov	2 843	33.	Hrotovice	Třebíč	962
17.	Golčův Jenkov	Havlíčkův Brod	2 708		města celkem		118 474

Pozn.: Města v hranicích roku 1850

Pramen: Města České republiky v retrospektivě, ČSÚ, 1996

Tab. 2.31: Města kraje Vysočina podle počtu obyvatel k 1. 3. 2001

Město	Počet obyvatel 3.3.1991	Počet obyvatel 1.3.2001	Počet obyvatel 31. 12. 2002	index 2001/1991 (1991=100')	index 2002/2001 (2001=100)
1. Jihlava	51 831	50 702	50 174	97,82	98,96
2. Třebíč	38 355	39 021	39 006	101,74	99,96
3. Havlíčkův Brod	24 472	24 375	24 320	99,60	99,77
4. Žďár n. Sázavou	23 191	24 289	24 028	104,73	98,93
5. Pelhřimov	16 480	16 590	16 537	100,67	99,68
6. Velké Meziříčí	11 518	11 811	11 790	102,54	99,82
7. Humpolec	11 122	10 929	10 889	98,26	99,63
8. Nové Město na Mor.	10 426	10 471	10 532	100,43	100,58
9. Chotěboř	9 352	9 870	9 872	105,54	100,02
10. Bystřice n. Pernšt.	9 304	9 068	9 022	97,46	99,49
11. Mor. Budějovice	7 884	8 004	7 983	101,52	99,74
12. Světlá n. Sázavou	7 853	7 188	7 088	91,53	98,61
13. Ledeč n. Sázavou	6 540	6 127	6 086	93,69	99,33
14. Třešť	5 948	5 933	5 991	99,75	100,98
15. Telč	6 049	6 053	5 966	100,07	98,56
16. Náměšť n. Oslavou	5 115	5 246	5 263	102,56	100,32
17. Pacov	5 201	5 232	5 198	100,60	99,35
18. Polná	4 691	4 869	4 959	103,79	101,85
19. Velká Bíteš	4 652	4 889	4 873	105,09	99,67
20. Jemnice	4 282	4 307	4 303	100,58	99,91
21. Kamenice n. Lipou	4 202	4 220	4 175	100,43	98,93
22. Jaroměřice n. Rokyt.	3 982	4 106	4 124	103,11	100,44
23. Přibyslav	4 028	3 982	3 983	98,86	100,03
24. Brtnice	3 592	3 656	3 712	101,78	101,53
25. Žirovnice	3 127	3 056	3 059	97,73	100,10
26. Žďirec n. Doubravou	2 792	2 783	2 842	99,68	102,12
27. Počátky	2 856	2 755	2 746	96,46	99,67
28. Golčův Jeníkov	2 746	2 604	2 592	94,83	99,54
29. Černovice	1 901	1 846	1 878	97,11	101,73
30. Horní Cerekev	1 877	1 845	1 857	98,30	100,65
31. Hrotovice	1 581	1 796	1 796	113,60	100,00
32. Svratka	1 675	1 592	1 555	95,04	97,68
33. Habry	1 317	1 298	1 315	98,56	101,31
města celkem	299 942	300 513	299 514	100,19	99,67
podíl na počtu obyvatel kraje	57,56	57,88	57,86	x	x

Pozn.: V roce 1991 a 2001 výsledky sčítání lidu, v roce 2002 průběžná evidence obyvatel k 31. 12. 2002. Města v hranicích roku 2000

Pramen: Města České republiky v retrospektivě, ČSÚ, 1996. Sčítání lidu, domů a bytů 2001 (definitivní výsledky), Pohyb obyvatelstva v ČR v roce 2002 (ČSÚ Praha 2003)

Tab. 2.32: Bilance obyvatelstva ve městech kraje Vysočina v roce 2002

Město	živě narození	zemřelí	přirozený přírůstek	migrační saldo	celkový přírůstek
1. Jihlava	449	470	-21	-182	-203
2. Třebíč	341	317	24	-83	-59
3. Havlíčkův Brod	215	214	1	-8	-7
4. Žďár n. Sázavou	204	199	5	-148	-143
5. Pelhřimov	134	170	-36	16	-20
6. Velké Meziříčí	105	108	-3	-3	-6
7. Humpolec	103	131	-28	69	41
8. Nové Město na Mor.	100	74	26	25	51
9. Chotěboř	85	93	-8	-15	-23
10. Bystřice n. Pernšt.	91	60	31	-35	-4
11. Mor. Budějovice	61	72	-11	24	13
12. Světlá n. Sázavou	60	68	-8	-75	-83
13. Ledeč n. Sázavou	50	47	3	-6	-3
14. Třešť	59	64	-5	17	12
15. Telč	44	64	-20	-42	-62
16. Náměšť n. Oslavou	46	42	4	-40	-36
17. Pacov	45	51	-6	-23	-29
18. Polná	64	36	28	17	45
19. Velká Bíteš	37	51	-14	9	-5
20. Jemnice	40	46	-6	-27	-33
21. Kamenice n. Lipou	40	37	3	-9	-6
22. Jaroměřice n. Rokyt.	37	31	6	11	17
23. Příbyslav	33	46	-13	48	35
24. Brtnice	41	28	13	-3	10
25. Žirovnice	32	32	0	-	-
26. Žďárec n. Doubravou	30	29	1	38	39
27. Počátky	33	31	2	17	19
28. Golčův Jeníkov	21	30	-9	21	12
29. Černovice	17	16	1	-1	-
30. Horní Cerekev	14	27	-13	16	3
31. Hrotovice	22	10	12	-22	-10
32. Svatka	5	22	-17	-14	-31
33. Habry	12	12	0	8	8
města celkem	2 670	2 728	-58	-400	-458

Pramen: Pohyb obyvatelstva v ČR v roce 2002, ČSÚ Praha 2003

5.3 Územně plánovací dokumentace

Přehled obcí kraje Vysočina se schválenou územně plánovací dokumentací (stav k 31.12.2003)

Okres	Obec	rok schválení	Okres	Obec	rok schválení
H.Brod	Česká Bělá	1998	Třebíč	Číchov	1995
H.Brod	Dolní Město	1976	Třebíč	Číměř	1975
H.Brod	Golčův Jeníkov	1994	Třebíč	Dešov	1975
H.Brod	Habry	1998	Třebíč	Domamil	1995
H.Brod	Havlíčková Borová	1997	Třebíč	Dukovany	1991
H.Brod	Havlíčkův Brod	1995	Třebíč	Hartvíkovice	1975
H.Brod	Herálec	1998	Třebíč	Heraltice	1997
H.Brod	Chotěboř	1998	Třebíč	Hluboké	1995
H.Brod	Krucemburk	1998	Třebíč	Hodov	1974
H.Brod	Ledeč nad Sázavou	1996	Třebíč	Horní Heřmanice	1975
H.Brod	Leština u Světlé	1998	Třebíč	Hrotovice	1994
H.Brod	Libice nad Doubravou	1996	Třebíč	Chlístov	1994
H.Brod	Lípa	1996	Třebíč	Jaroměřice nad Rokytinou	1996
H.Brod	Lipnice nad Sázavou	1996	Třebíč	Jemnice	1999
H.Brod	Nová Ves u Chotěboře	1998	Třebíč	Jinošov	1995
H.Brod	Olešná	1998	Třebíč	Kamenná	1974
H.Brod	Pohled	2001	Třebíč	Kladeruby nad Oslavou	2002
H.Brod	Přibyslav	1998	Třebíč	Kněžice	1997
H.Brod	Radostín	1998	Třebíč	Kojatice	1975
H.Brod	Sázavka	1998	Třebíč	Koněšín	1974
H.Brod	Sobíňov	1997	Třebíč	Kozlany	1974
H.Brod	Světlá nad Sázavou	2001	Třebíč	Krahulov	1995
H.Brod	Šlapanov	1998	Třebíč	Kralice nad Oslavou	2001
H.Brod	Štoky	1996	Třebíč	Krhov	
H.Brod	Uhelná Příbram	1997	Třebíč	Krokočín	1999
H.Brod	Úsobí	1998	Třebíč	Lipník	2000
H.Brod	Věž	1998	Třebíč	Litohoř	1975
H.Brod	Vilémov	1996	Třebíč	Markvartice	1994
H.Brod	Ždírec nad Doubravou	1998	Třebíč	Mladoňovice	1975
Jihlava	Batelov	1969	Třebíč	Mohelno	1982
Jihlava	Batelov	2003	Třebíč	Moravské Budějovice	1996
Jihlava	Brtnice	2001	Třebíč	Myslibořice	1995
Jihlava	Čížov	1997	Třebíč	Náměšť nad Oslavou	1995
Jihlava	Dolní Cerekev	2003	Třebíč	Nárameč	1994
Jihlava	Dušejev	1976	Třebíč	Nové Syrovce	1997
Jihlava	Hybrálec	2002	Třebíč	Nový Telečkov	1975
Jihlava	Jihlava	2001	Třebíč	Okříšky	2000
Jihlava	Kamenice	1989	Třebíč	Opatov	1995
Jihlava	Kostelec	2003	Třebíč	Petrovice	1975
Jihlava	Krahulčí	1974	Třebíč	Police	1990
Jihlava	Luka nad Jihlavou	1970	Třebíč	Přeckov	1975
Jihlava	Nová Říše	1970	Třebíč	Předín	1995
Jihlava	Polná	1998	Třebíč	Přibyslavice	1975
Jihlava	Stará Říše	1970	Třebíč	Pucov	1996
Jihlava	Stonařov	2001	Třebíč	Pyšel	1988
Jihlava	Telč	1998	Třebíč	Radošov	1991
Jihlava	Třešť	1998	Třebíč	Rapotice	1976
Jihlava	Větrný Jeníkov	2001	Třebíč	Rohy	1974
Jihlava	Vyskytná nad Jihlavou	2002	Třebíč	Rokytnice nad Rokytinou	1995
Pelhřimov	Božejov	1997	Třebíč	Rudíkov	1996
Pelhřimov	Černovice	1996	Třebíč	Smrk	1974
Pelhřimov	Černovice	2003	Třebíč	Stařeč	1996
Pelhřimov	Dobrá Voda u Pacova	2003	Třebíč	Střítež	2003

Pelhřimov	Dubovice	1998	Třebíč	Studeneč	1988
Pelhřimov	Hojovice	2003	Třebíč	Studnice	1974
Pelhřimov	Horní Cerekev	1996	Třebíč	Štěměchy	1998
Pelhřimov	Horní Rápotice	2001	Třebíč	Tasov	1975
Pelhřimov	Hořepník	2001	Třebíč	Trnava	1988
Pelhřimov	Humpolec	2002	Třebíč	Třebelovice	2003
Pelhřimov	Jiřice	1998	Třebíč	Třebenice	1997
Pelhřimov	Kamenice nad Lipou	1992	Třebíč	Třebíč	1998
Pelhřimov	Komorovice	2001	Třebíč	Valdíkovo	1995
Pelhřimov	Košetice	2001	Třebíč	Vícenice u Náměště n/Osl.	1997
Pelhřimov	Křeč	2003	Třebíč	Vladislav	1998
Pelhřimov	Libkova Voda	1998	Třebíč	Vlčatín	1975
Pelhřimov	Lidmaň	2003	Třebíč	Výčapy	1995
Pelhřimov	Lukavec	1995	Třebíč	Želetava	1990
Pelhřimov	Nová Buková	2001	Žďár n/S.	Bobrová	1976
Pelhřimov	Nový Rychnov	1998	Žďár n/S.	Bohdalov	2002
Pelhřimov	Obrataň	2003	Žďár n/S.	Borač	2003
Pelhřimov	Olešná	1998	Žďár n/S.	Bystřice nad Pernštejnem	1997
Pelhřimov	Ondřejov	1999	Žďár n/S.	Dolní Loučky	1976
Pelhřimov	Pacov	1993	Žďár n/S.	Dolní Rožínka	1978
Pelhřimov	Pelhřimov	1995	Žďár n/S.	Herálec	1998
Pelhřimov	Počátky	1996	Žďár n/S.	Jimramov	1978
Pelhřimov	Proseč pod Křemešníkem	2002	Žďár n/S.	Křižánky	2001
Pelhřimov	Putimov	1999	Žďár n/S.	Křižanov	2001
Pelhřimov	Rynárec	1997	Žďár n/S.	Měřín	1997
Pelhřimov	Řečice	2001	Žďár n/S.	Netín	2001
Pelhřimov	Senožaty	1997	Žďár n/S.	Nížkov	2001
Pelhřimov	Ústrašín	1997	Žďár n/S.	Nové Město na Moravě	2002
Pelhřimov	Věžná	2003	Žďár n/S.	Nové Veselí	1998
Pelhřimov	Vokov	1997	Žďár n/S.	Oslavice	1996
Pelhřimov	Vyskytná	1998	Žďár n/S.	Rožná	2003
Pelhřimov	Zajíčkov	2001	Žďár n/S.	Sklené nad Oslavou	2001
Pelhřimov	Želiv	2000	Žďár n/S.	Skryje	2001
Pelhřimov	Žirovnice	1994	Žďár n/S.	Sněžné	1978
Třebíč	Bačice	1994	Žďár n/S.	Stránecká Zhoř	2001
Třebíč	Bochovice	1988	Žďár n/S.	Světnov	2003
Třebíč	Brtnička		Žďár n/S.	Svratka	1998
Třebíč	Březník	1973	Žďár n/S.	Věchnov	2003
Třebíč	Budišov	1988	Žďár n/S.	Velká Bíteš	2002
Třebíč	Častohostice	2002	Žďár n/S.	Velká Losenice	2001
Třebíč	Čechočovice	2000	Žďár n/S.	Velké Meziříčí	1996
Třebíč	Čechtín	1996	Žďár n/S.	Vír	2002
Třebíč	Červená Lhota		Žďár n/S.	Žďár nad Sázavou	2003

Pramen: Odbor územního plánování a stavebního řádu, Krajský úřad kraje Vysočina 2003

8.3 Sociální zabezpečení a sociální služby

Tab. 8.1: Domy s pečovatelskou službou

Okres	Obec	Počet DPS	Zřizovatel	Počet byt. j.
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	2	Sociální služby města Havl. Brod	117
	Chotěboř	1	Město Chotěboř	39
	Krucemburk - výstavba	1	Obec Krucemburk	7
	Ledeč nad Sázavou	1	Město Ledeč nad Sázavou	68
	Přibyslav	4	Město Přibyslav	67
	Světlá nad Sázavou	1	Město Světlá nad Sázavou	33
	Ždírec nad Doubravou	1	Město Ždírec nad Doubravou	8
Jihlava	Batelov	1	Obec Batelov	15
	Brtnice	1	Město Brtnice	42
	Jihlava	4	Město Jihlava	177
	Kamenice u Jihlavy	1	Obec Kamenice u Jihlavy	17
	Luka nad Jihlavou	1	Obec Luka nad Jihlavou	56
	Polná	1	Město Polná	30
	Stonařov	1	Obec Stonařov	9
	Telč	1	Město Telč	33
	Třešť	2	Město Třešť	39
	Nová Říše	1	Obec Nová Říše	Výstavba 11 bytů
	Pelhřimov	Horní Cerekev	1	Obec Horní Cerekev
Humpolec		2	Město Humpolec	23
Kamenice nad Lipou		1	Město Kamenice nad Lipou	12
Pacov		1	Město Pacov	12
Pelhřimov		4	Město Pelhřimov	73
Počátky		1	Město Počátky	16
Želiv		2	Obec Želiv	15
Žirovnice		1	Obec Žirovnice	16
Třebíč	Hrotovice	1	Město Hrotovice	36
	Jaroměřice nad Rokytou	1	Město Jaroměřice nad Rokytou	36
	Jemnice	1	Město Jemnice	41
	Kněžice	1	Obec Kněžice	4
	Kralice nad Oslavou	1	Obec Kralice nad Oslavou	19
	Mohelno	1	Obec Mohelno	Výstavba
	Moravské Budějovice	2	Město Moravské Budějovice	55
	Okříšky	1	Obec Okříšky	Výstavba
	Třebíč	3	Město Třebíč	174
	Želetava	1	Obec Želetava	18
Žďár nad Sázavou	Bystřice nad Pernštejnem	1	Město Bystřice nad Pernštejnem	93
	Dolní Loučky	1	Obec Dolní Loučky	6
	Doubravník	1	Obec Doubravník	11
	Herálec	1	Obec Herálec	13
	Jimramov	1	Obec Jimramov	10
	Křižanov	1	Obec Křižanov	4
	Měřín	1	Obec Měřín	9
	Nížkov	1	Obec Nížkov	7
	Nové Město na Moravě	1	Město Nové Město na Moravě	50
	Sněžné	1	Obec Sněžné	9
	Škrdlovice	1	Subregion Velké Dářko	27
	Velká Bíteš	1	Město Velká Bíteš	13
	Velké Meziříčí	1	Město Velké Meziříčí	62
	Vír	1	Obec Vír	5
	Žďár nad Sázavou	5	Město Žďár nad Sázavou	198

Tab. 8.2: Terénní pečovatelská služba

Okres	Název zařízení	Zřizovatel	Poskytovatel služby	Počet klientů
Havlíčkův Brod	Pečovatelská služba	Město Chotěboř	Město Chotěboř	170
	Pečovatelská služba	Město Havlíčkův Brod	Sociální služby města Havl. Brod	33 + 260 oběd
	Pečovatelská služba	Město Ledec nad Sázavou	Město Ledec nad Sázavou	112
	Pečovatelská služba	Město Světlá nad Sázavou	Město Světlá nad Sázavou	38
	Pečovatelská služba	Město Ždírec nad Doubravou	Město Ždírec nad Doubravou	65
	Pečovatelská služba	Obec Krucemburk	Obec Krucemburk	80
	Charitativní pečovatelská služba	OCH Havlíčkův Brod	OCH Havlíčkův Brod	110
Jihlava	Pečovatelská služba	Statutární město Jihlava	Statutární město Jihlava	908
	Pečovatelská služba	Město Třešť	Město Třešť	117
	Pečovatelská služba	Město Polná	Město Polná	110
	Pečovatelská služba	Obec Stonařov	Obec Stonařov	5
	Pečovatelská služba	Obec Batelov	Obec Batelov	7
	Home care-chops	OCH Jihlava	OCH Jihlava	15
	Pečovatelská služba	Město Brtnice	Město Brtnice	162
	Pečovatelská služba	Obec Kamenice u Jihlavy	OCH Jihlava	112
	Pečovatelská služba	Obec Luka nad Jihlavou	OCH Jihlava	36
	Pečovatelská služba	Město Telč	OCH Jihlava	100
Pelhřimov	Pečovatelská služba – okrsek Pelhřimov	Kraj Vysočina	Nemocnice Pelhřimov	173
	Pečovatelská služba – okrsek Humpolec	Kraj Vysočina	Nemocnice Pelhřimov	128
	Pečovatelská služba – okrsek Pacov	Kraj Vysočina	Nemocnice Pelhřimov	42
	Pečovatelská služba – okrsek Žirovnice a Horní Cerekev	Kraj Vysočina	Nemocnice Pelhřimov	36
	Charitní pečovatelská služba	Farní charita Kamenice n.L.	Farní charita Kamenice n.L.	35
	Centrum denních služeb s pečovatelskou službou	Farní charita Pacov	Farní charita Pacov	43
	CHOPS	Farní charita Počátky	Farní charita Počátky	125
	Pečovatelská služba Pelhřimov	Farní charita Pelhřimov	Farní charita Pelhřimov	14
	Pečovatelská služba	Město Počátky	Město Počátky	15
	Ošetřovatelská služba	Agentura domácí péče, Kamenice n.L.	Agentura domácí péče, Kamenice n.L.	120
Třebíč	Pečovatelská a domácí ošetřovatelská služba	Kraj Vysočina	OÚSS Třebíč	2 397
	Pečovatelská služba	Město Jemnice	Město Jemnice	44
	Pečovatelská služba	Město Hrotovice	OCH Třebíč	25
	Charitní pečovatelská a ošetřovatelská služba v rodinách	OCH Třebíč	OCH Třebíč	43
	Pečovatelská služba	Obec Kněžice	OCH Třebíč	130
	Komplexní domácí péče „DIANA“	Prokešová Dagmar	Prokešová Dagmar	30
Žďár nad Sázavou	Charitní pečovatelská služba	OCH Žďár nad Sázavou	OCH Žďár nad Sázavou	202
	Pečovatelská služba	Kraj Vysočina	OÚSS Žďár nad Sázavou	705
	Pečovatelská služba	Město Nové Město na Moravě	Novoměstské sociální služby	288
	Pečovatelská služba	Město Velká Bíteš	Sociální služby Velká Bíteš	73
	Pečovatelská služba	Obec Měřín	Obec Měřín	54

	Pečovatelská služba	Město Velké Meziříčí	Sociální služby města Velké Meziříčí	133
	Pečovatelská služba	Město Žďár nad Sázavou	Sociální služby města Žďár nad Sázavou	313
	Domácí péče Home-care	Město Žďár nad Sázavou	Sociální služby města Žďár nad Sázavou	11
	Pečovatelská služba	Subregion Velké Dářko	Obec Škrdlovice	28
	Pečovatelská služba	Obec Hamry nad Sázavou	Obec Hamry nad Sázavou	7
	Pečovatelská služba	Obec Sněžné	Obec Sněžné	10
	Rozšíření a zkvalitnění domácí hospicové péče	OCH Žďár nad Sázavou	OCH Žďár nad Sázavou	80
	Pečovatelská služba	Obec Bobrová	Obec Bobrová	39
	Pečovatelská služba	Obec Nížkov	OCH Žďár nad Sázavou	26
	Středisko osobní hygieny	Město Velká Bíteš	Sociální služby města Velká Bíteš	

Tab. 8.3: Domovy důchodců, penzióny pro důchodce a ostatní zařízení pro seniory

Okres	Obec	Název zařízení	Zřizovatel	Kapacita	Počet pracovníků
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	Domov důchodců	Kraj Vysočina	68	33/32,1
	Havlíčkův Brod	Domov důchodců	Město Havlíčkův Brod	120	75
	Světlá nad Sázavou	Domov důchodců	Město Světlá nad Sázavou	80	38
Jihlava	Jihlava	Domov důchodců Lesnov	Statutární město Jihlava	146	66/65,25
	Telč	Domov důchodců Telč	Město Telč	60	25,48/25,42
	Ždírec	Domov důchodců Ždírec	Kraj Vysočina	119	
Pelhřimov	Humpolec	Domov důchodců	Kraj Vysočina	203	77/76,25
	Humpolec	Domov blahoslavené Bronislavy v Humpolci	Českomoravská provincie, Kongregace sester Premonstrátek	33	
	Onšov	Domov důchodců Onšov	Kraj Vysočina	41	19/17,35
	Pacov	Dům seniorů – domov důchodců	Město Pacov	54	33/32,5
	Pacov	Gerontologický stacionář s pečovatelskou službou	Město Pacov	60	4,5
	Proseč Obořiště	Domov důchodců	Kraj Vysočina	68	28/25,5
	Proseč Pošná	Domov důchodců	Kraj Vysočina	69	32/30,1
Třebíč	Třebíč	Domov důchodců	Kraj Vysočina	193	95/94,26
	Myslibořice	Domov odpočinku ve stáří v Myslibořicích	Diakonie ČCE		
	Náměšť nad Oslavou	Domov důchodců	Kraj Vysočina	92	53/51,32
	Náměšť nad Oslavou	Penzion pro důchodce	Město Náměšť nad Oslavou	78	4/3,5
	Třebíč	Domov důchodců	Kraj Vysočina	81	46/45,54
	Třebíč	Domovinka – stacionář pro seniory a invalidy	OCH Třebíč	15	6/3,3
	Třebíč	Domov důchodců	Kraj Vysočina	100	52/50,29
	Velký Újezd	Domov důchodců	Kraj Vysočina	135	60/58,73
	Moravské Budějovice	Dům sv. Antonína	Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského	79	51

Žďár nad Sázavou	Moravec	Charitní domov pro duchovní Moravec	Česká katolická charita	87	38
	Velká Bíteš	Poliklinika – středisko Domov důchodců	Město Velká Bíteš	27	9,6
	Žďár nad Sázavou	Domov důchodců	Kraj Vysočina	180	77
	Žďár nad Sázavou	Domov důchodců	Kraj Vysočina	136	61/59,88
	Žďár nad Sázavou	Dům klidného stáří	Město Žďár nad Sázavou	51	27,7

Tab. 8.4: Další zařízení pro seniory

Okres	Obec	Název zařízení	Zřizovatel
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	Jídelna pro důchodce (3)	Město Havlíčkův Brod
	Humpolec	Denní stacionář klub ASTRA	OCH Havlíčkův Brod
Jihlava	Jihlava	Městská org. svazu důchodců	Městská org. svazu důchodců
	Jihlava	Tišňová péče o seniory AREION	Život 90
Třebíč	Třebíč	Jídelna pro důchodce	Kraj Vysočina
Žďár nad Sázavou	Nové Město na Moravě	Hospicové hnutí	Hospicové hnutí Vysočina
	Žďár nad Sázavou	Klub důchodců (3)	Město Žďár nad Sázavou

Tab. 8.5: Zařízení poskytující sociální služby v oblasti práce s tělesně, mentálně a smyslově postiženými (lůžková zařízení)

Okres	Obec	Název zařízení	Zřizovatel	Kapacita	Počet pracovníků
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	Středisko ranné péče	OCH Havlíčkův Brod	30-50	
	Ledeč nad Sázavou	Stacionář pro děti s mentálním a kombinovaným postižením v Ledči nad Sázavou - Petrklíč	OCH Havlíčkův Brod	15	
	Chotěboř	Stacionář pro tělesně a mentálně postiženou mládež	Město Chotěboř	40	14
Jihlava	Jihlava	Denní a týdenní pobyt mládeže	Statutární město Jihlava	28	28/28,15
	Jihlava	Začlenění dětí s těžkým zdravotním postižením do MŠ	Sdružení pedagogických a poradenských pracovníků	30	
Pelhřimov	Pacov	LADA – denní stacionář v Pacově pro osoby s mentálním postižením	OSPMP LADA	12 + 15 kl. odlehčovací sl.	2
Třebíč	Třebíč	Denní rehabilitační stacionář pro tělesně a mentálně postižené děti a mládež	Město Třebíč	32	23/18,6
	Třebíč	Stacionář pro psych. nemocné „Paprsek naděje“	OCH Třebíč	15	3/2,3
	Třebíč	Stacionář pro ment. a komb. postižené osoby	OCH Třebíč	25	1
	Třebíč	Denní stacionář pro seniory a zdravotně postižené	OCH Třebíč	15	1

	Třebíč	Rolníčka – denní rehabilitační stacionář pro děti s opakovanými respiračními infekty a děti alergické	Město Třebíč	20	5/3,8
Žďár nad Sázavou	Nové Město Na Moravě	Centrum Zdislava	Město Nové Město na Moravě	18	14/10,52
	Žďár nad Sázavou	Klub pro duševně nemocné	OCH Žďár nad Sázavou	25	2
	Žďár nad Sázavou	Denní pobyt pro ment. postiženou ml. a mentálně postižené děti a mládež	Město Žďár nad Sázavou	18	7,61

Tab. 8.6: Zařízení poskytující sociální služby v oblasti práce s tělesně, mentálně a smyslově postiženými (nelůžková zařízení)

Okres	Obec	Název zařízení	Zřizovatel
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	Mimonemocniční psychiatrická rehabilitace a sociální služby dlouhodobě duševně nemocným	Fokus Vysočina
	Havlíčkův Brod	Dobrovolnické centrum v regionu Havlíčkův Brod	Fokus Vysočina
	Havlíčkův Brod	Dobrovolnické centrum v regionu Pelhřimov	Fokus Vysočina
	Havlíčkův Brod	Sociálněvzdělávací a zdravotní služby osobám s těžkým mentálním postižením a komb. vadami	Úsvit – zařízení SPMP
	Havlíčkův Brod	Centrum služeb pro zdravotně postižené – pobočka Havlíčkův Brod	Centrum služeb pro zdravotně postižené kraj Vysočina
	Havlíčkův Brod	Český červený kříž	Český červený kříž ČR
	Havlíčkův Brod	Roska Havlíčkův Brod	Unie Roska ČR
	Havlíčkův Brod	O.S. Trojka	O.S. Trojka
Jihlava	Jihlava	Rozvoj komunitní péče o duševní zdraví – zřízení centra denních služeb	OS pro podporu a péči o duševně nemocné VOR Jihlava
	Jihlava	Český červený kříž	Český červený kříž ČR
	Jihlava	Denní stacionář	Jihlavská unie neslyšících
	Jihlava	Pomoc postiženým dětem v Jihlavě	Občanské sdružení Kamínek při pomocné škole pro žáky s více vadami
	Jihlava	Centrum služeb pro zdravotně postižené – pobočka Jihlava	Centrum služeb pro zdravotně postižené kraj Vysočina
	Jihlava	Tyflo Vysočina, o.p.s.	Tyflo Vysočina, o.p.s.
Pelhřimov	Pelhřimov	Centrum služeb pro zdravotně postižené – pobočka Pelhřimov	Centrum služeb pro zdravotně postižené kraj Vysočina
Třebíč	Třebíč	Pomněnka	O.S. Žít s radostí
	Třebíč	Centrum služeb pro zdravotně postižené – pobočka Třebíč	Centrum služeb pro zdravotně postižené kraj Vysočina
	Třebíč	Roska Třebíč	Org. Roska ČR
	Třebíč	Sdružení pro pomoc mentálně postiženým	Sdružení pro pomoc mentálně postiženým
na d Sá	Nové Město na Moravě	O. S. Duha	Duha

	Nové Město na Moravě	Osobní asistence	Sdružení NMNM
	Žďár nad Sázavou	Centrum služeb pro zdravotně postižené – pobočka Žďár nad Sázavou	Centrum služeb pro zdravotně postižené Kraj Vysočina
	Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí	Klub „Úsměv“	Asociace rodičů a přátel zdravotně postižených dětí
	Žďár nad Sázavou	Ambra	O.S. Ambra
	Žďár nad Sázavou	Pomoc sociálně slabším	Český červený kříž ČR
	Žďár nad Sázavou	Roska Žďár nad Sázavou	Unie Roska ČR

Tab. 8.7: Azylové domy

Okres	Obec	Název zařízení	Zřizovatel	Kapacita	Počet pracovníků
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	Charitní dům pro matky s dětmi	OCH Havlíčkův Brod	16	6,75
Jihlava	Jihlava	Azylový dům pro matky s dětmi	Středisko křesťanské pomoci – Naděje pro život	28	
	Jihlava	Azylový dům pro muže	Středisko křesťanské pomoci	26	
Třebíč	Třebíč	Domov pro matky v tísní	OCH Třebíč	45	9/6,7
	Třebíč	Azylový dům pro muže bezdomovce	OCH Třebíč	24	7/6,0
Žďár nad Sázavou	Žďár nad Sázavou	Domov pro matky (otce) s dětmi	OS Ječmínek	9	7
	Žďár nad Sázavou	Ubytovna pro bezdomovce	Město Žďár nad Sázavou	24	6,25

Tab. 8.8: Poradenství

Okres	Obec	Název zařízení	Zřizovatel
Havlíčkův Brod	Havlíčkův Brod	Občanská poradna	OCH Havlíčkův Brod
	Havlíčkův Brod	Mateřské centrum Zvoneček	OCH Havlíčkův Brod
	Havlíčkův Brod	Psychosociální poradna LOGOS	Fokus Vysočina
Jihlava	Jihlava	Psychocentrum	Kraj Vysočina
	Jihlava	Občanské poradenství	Občanská poradna Jihlava
	Jihlava	Poradenské centrum	Svaz neslyšících a nedoslýchavých
	Jihlava	Mateřské centrum Macík	Občanské sdružení Macík
	Velký Beranov	Psychosomatické kurzy a poradenství pro těhotné	Gravid Centrum
Pelhřimov	Pelhřimov	Občanská poradna	Farní charita Pelhřimov
	Pelhřimov	Communio – sociálně pastorační středisko	Starokatolická církev ČR
Třebíč	Třebíč	Manželská a rodinná poradna	Kraj Vysočina
	Třebíč	Záchrana nenarozeného života – domov pro dětský život	Sdružení za dětský život
	Třebíč	Mateřské centrum	Třebíčské centrum
	Třebíč	Občanská poradna	Fénix, sdružení pro zdravý region a rodinu
	Třebíč	Občanská poradna	Sdružení pro pomoc. ment. postiženým
	Třebíč	Poradna pro ženy a dívky a partnerské vztahy	O.S. Poradna pro ženy a dívky a partnerské vztahy

	Třebíč	Poradenství a sociální rehabilitace	Občanské sdružení pro poradenství a sociální rehabilitaci
	Třebíč	Regionální občanská poradna	Regionální občanská poradna
Žďár nad Sázavou	Nové Město na Moravě	Občanská poradna	Sdružení Nové Město na Moravě
	Nové Město na Moravě	Centrum poradenské a rodinné pomoci	Sdružení Nové Město na Moravě
	Nové Město na Moravě	Rodinné centrum „Vláček“	Novoměstské rodinné centrum
	Žďár nad Sázavou	Rodinná poradna	Kraj Vysočina
	Žďár nad Sázavou	Poradna pro děti a mládež	OCH Žďár nad Sázavou
	Žďár nad Sázavou	Občanská poradna	OP Žďár nad Sázavou

Tab. 8.9: Ústav sociální péče

Okres	Obec	Název zařízení	Zřizovatel	Kapacita	Počet pracovníků
Havlíčkův Brod	Věž	Ústav sociální péče pro dospělé Věž	Kraj Vysočina	80	40/38,5
	Zboží	Ústav sociální péče pro mentálně postižené	Kraj Vysočina	60	26/26,69
	Ledeč nad Sázavou	Ústav sociální péče pro mentálně postižené	Kraj Vysočina	80	31/30,66
Pelhřimov	Lidmaň	Ústav sociální péče pro mládež	Kraj Vysočina	104	60/58,7
	Černovice	Diagnostický ústav sociální péče	Kraj Vysočina	159	161/150
	Těchobuz	Ústav sociální péče pro mládež	Kraj Vysočina	68	44/38,8
Třebíč	Jinošov	Ústav sociální péče pro muže	Kraj Vysočina	90	47/44,94
	Nové Syrovice	Ústav sociální péče pro alkoholiky, psychopaty a psychotiky	Kraj Vysočina	110	58/56,87
Žďár nad Sázavou	Křižanov	Ústav sociální péče pro mentálně postiženou mládež	Kraj Vysočina	152	78/76,883
	Velké Meziříčí	Ústav sociální péče – denní pobyt pro mentálně postižené děti	Kraj Vysočina	10	6/4,438

Pramen: Krajský úřad Vysočina